DEN NORSKE BOGTRYKKER FORENING

1884–1909

ET FESTSKRIFT

UDGIVET AF DEN NORSKE BOGTRYKKERFORENING

KRISTIANIA

DEN NORSKE BOGTRYKKER FORENING

1884–1909

DEN NORSKE BOGTRYKKER FORENING 1884—1909

MED TRÆK AF BOGHAANDVERKETS HISTORIE OG ARBEIDSKAAR I NORGE

FREMSTILLET AF

O. A. ØVERLAND

ET FESTSKRIFT

UDGIVET AF ▫ DEN NORSKE BOG-TRYKKERFORENING ▫ KRISTIANIA

Det Mallingske Bogtrykkeri.

INDHOLD

JOHAN GUTENBERG

Store Aander fødtes
altid her paa Jord.
Hvad de evnet ødtes,
— savnet rette Ord.
Visdoms, Kundskabs Sæd
Frugtbarløshed led.

Tanken er det første,
dernæst Ord, den bar.
Trykord er det største,
skrevet, ensomt var.
Trykords Geni er
Johan Gutenberg.

Store Mester. Ante
vel du, hvad du gav;
at din Kunst fremmante
Lysets, Fremskridts Hav;
at din Kunst var størst'
Hjælp for Kundskabstørst!

Som i Skogsals Høine,
gjennem Løvets Net,
Myriader Øine
jubler Lysord lett'
om sit Ophavs Dag:
Solen, som staar bag,

saa og Trykordskunsten
Legioner Bud
over Døgnlivsdunsten
spreder Verden ud
om det Fremskridts Hav,
som din Kunst os gav.

Konge-, Keisertroner
faldt i Glemsel hen;
Hymner for dig toner
altid op igjen
fra hvert trykte Ord
paa den hele Jord.

Lys dit Navn omstraaler.
Kunst saa stor, at end
ingen ret det maaler,
hvad den bragte frem
i faa Hundre Aar. —
Ingen til dig naar!

Vi, som naadig undes
virke i dit Spor,
vi med Hjerters, Mundes,
skrevne, trykte Ord
hilser dig, som er
Johan Gutenberg.

A. L.

OVERSIGT OVER BOGTRYKKERKUNSTENS HISTORIE I NORGE 1643—1840

I aaret 1640 havde bogtrykkerkunsten fuldbragt sit 200-aarige seiersløb. Med kristendommen og dens forkyndere havde den troligt fulgt helt ud til de yderste raamerker for civilisationen. I det 16de aarhundrede havde den vundet hjemstavnsret i de nye riger, som conquistadorerne havde skabt i Mexiko, i Sydamerika og i Indien. I selve tohundredaaret satte de puritanske fanatikere, hvis første kuld den af de transatlantiske poeter saa overdaadigt besungne „*mayflower*“ havde bragt over til Ny-England, sin presse i gang, — den samme, hvis affødninger i det følgende aarhundrede skulde optage kampen for menneskerettighederne.

Paa Island, sagalandet med de stolte traditioner fra middelalderen paa aandslivets og literaturens omraade, trykte den første presse, som Hole-biskopen Gudbrand Thorlakson i 1584 havde opstillet, den norske bibeloversættelse i tre bind, udstyret med initialer, skaaret i træ af biskopens egen haand.

Mere end et halvt aarhundrede var siden den dag hengaaet, og endnu var bogtrykkerkunsten ikke naaet til Norge.

I det lille byanlæg, som fra bunden af Bjørviken var flyttet over paa Akershagen og lagt nær op til voldene af gamle Akershus, rørte der sig just i bogtrykkerkunstens andet sækularaar et sterkt pulserende liv paa det religiøse omraade, vistnok den første vækkelse af sekterisk natur, som siden reformationen har ytret sig hertillands.

Landets første lærdomssæde, gymnasiet i Kristiania, havde just faaet en ny lektor, Nils Svendssøn Chronich, der under et studieophold i Tyskland havde tilegnet sig de sværmeriske teologiske anskuelser, som i almindelighed føres tilbage til Jacob Bøhmes mysticisme og som praktisk fik sit udslag i en skaanselsløs kritik af det bestaaende kirkelige væsen. Nu begav det sig, at den unge lektor i byens sogneprest magister Trugels Nielsen mødte en person-

lighed, som virkede høist usympatisk paa ham, og længe varede det ikke, før der af dette rent personlige mellemværende pustedes op en brændende kirkestrid, der i hensynsløshed og forkjettringssyge ikke stod tilbage for de tilsvarende foreteelser ved de fremmede lærdomssæder. Den unge lektor, der repræsenterede det nye angribende element, udnævnte sig selv til aandens udkaarede redskab, der havde til opgave at udrense den fordærvede kirke. Ligesaa selvfølgeligt var det da, at hans modstandere, der førte det store ord i denne fordærvede kirke, maatte karakteriseres som Belials børn, Satans apostle, skinhellige hyklere, sladrende papegøier og antikristelige lærere, og statskirken, — den blev i sterke farver illumineret som „den store Erzhore“.

I 11 aar dundrede lektoren nu løs i sine „Tolvprædikener“ og i sine husforsamlinger til opbyggelse for den skare, han havde om sig, og det synes, som han har havt moralsk støtte hos den mægtige statholder HANNIBAL SEHESTED, som efter forholdene fandt et saadant vækkelsens tordenveir ikke helt i sin disfavør. Først efter SEHESTEDS fald blev munden stoppet paa den uvorne tolvprædikant, og han fjernedes 1652 fra sin stilling i Kristiania. Den senere del af hans saga er vort aandsliv uvedkommende, baade hvorledes han som teologisk manuduktør i Kjøbenhavn for sin mod den augsburgske konfession stridende vranglære kom i statsfængsel paa Dragsholm og hvorledes han ved svenskens hjælp udfriedes herfra for at havne i landflygtighedens kaar i det rige Amsterdam.

Hvad der nu omstunder giver ham og hans optræden størst interesse, er utvilsomt hans forhold til den første bogtrykkerpresse hertillands, og hans anvendelse af den typografiske kunst til at skaffe sine svermeriske ideer størst mulig udbredelse og skabe sig selv en position.

Æren for at have skaffet „sortekunsten“ og dens første repræsentant hid til landet tilkommer dog ikke NILS SVENDSSØN CHRONICH, men den rige Romedals-prest CHRISTEN STAPHENSØN BANG, der fortjener at mindes som en af de mænd, der i denne haabløse forfaldets og nedgangens mørketid vovede at se frem mod lysere dage for folket og landet. Han nærmede sig sterkt 60-aarsalderen og havde lagt bag sig en tretiaarig geistlig virksomhed, da han kom paa den tanke at formaa en dansk bogtrykker til at flytte sit officin til Kristiania. Her skulde det til en begyndelse sysselsættes med trykningen af den literære produktion, som hans eget flittige studieliv havde affødt.

Den bogtrykker, BANG traf aftale med, var TYGE NIELSEN, der siden 1632, da han udgav HOLGER ROSENKRANTZ'S „Hør, Danske Mand!“ havde været bosat i Kjøbenhavn. Han skulde have ansættelse som bogtrykker for Akershus stift, og der blev tilvisse af hr. CHRISTEN stillet ham i sikker udsigt „200 Rigsdaler for aarlig Rente“. Af statholderen, HANNIBAL SEHESTED, blev der ogsaa udvirket et kongeligt privilegium for ham; men dettes ordlyd er ikke kjendt.

De forventninger, hvormed TYGE NIELSEN kom hid til landet, svarede ikke til den nøgne virkelighed, efterat han med bekostning og besvær havde faaet opstillet sit officin. I februar 1643 indgav han til statholderen et andragende om at faa dennes velvillige forord til kongen eller kansleren CHRISTEN THOMMESEN SEHESTED, at der maatte meddeles ham tilladelse til at trykke almanaker efter Kristianias polhøide, samt almindelige skolebøger. Han anførte, at saadanne bøger faldt meget dyre i Norge. En almanak kostede saaledes 10 à 12 skilling, og almindelige skolebøger, der i Kjøbenhavn var at faa til ½ mark, stod her i firedobbelt pris, saa skolebørn, som ikke evnede at kjøbe dem, var henviste til at lade dem afskrive. Statholderen resolverede imidlertid, at der i denne henseende skulde forholdes efter den ordre, som herom var modtagen af kongen.

I løbet af 1643 udgik der fra TYGE NIELSENS officin tre smaatryk, der alle kjendes i et enkelt eksemplar. To af dem, der bærer aarstallet 1643, tilhører KAREN BRAHES bibliotek i Odense. De er:

1. Encke-Suck | huorudi | Et Gudfryctigt | Menniske sin Hiertekiere Ectefellis | uformodende oc hastige affgang væmodel- | beklager; trøster sig selff oc venter effter Gud. | Til et tacknemmeligheds Tegen for | meget velgiort Componeret oc offereret aff | G. F. | Under Melodi. | Bedrøffuelig leffuer jeg hen min tid etc. | Prentet i Christiania aff | Tyge Nielszøn | Aar | 1643. ||.

Skriftet, der er paa 7 sider, indeholder 16 vers, hvis begyndelsesbogstaver udgjør navnet: HELLE NIELSDATTER.

2. En Merckelig | Vjse | Om den yderste | Dommedag | * | Nu nylige vdgaaet paa | Prenten. [Træsnit: Christus paa korset, Babels taarn, kobberslangen]. Christiania | — | Prentet af Tyge Nielszøn | 1643.

Skriftet har 41 firelinjede vers og begynder saaledes: „En merckelig Vjse jeg quæde vil | Christe giff mig din Naade der til | Dit hellige Ord baade Quinde oc Mand Ræt Veyen til Salighed lære kand. I Basunen blæser Guds Engle | Saa vide gaar liud aff.“

Det tredje tryk, der i det nævnte aar udgik fra TYGE NIELSENS officin, bevares paa vort universitetsbibliotek. Da det er af betydelig større omfang end de to øvrige, skal det ogsaa — nærmest efter J. C. TELLEFSEN — her vies en udførligere omtale. Skriftet er:

3. En ny | Allmanach/ | paa det Aar efter Jesu | Christi Fødsel | 1644. | Christiania. | Aff Tyge Nielszøn.

Titelbladet er trykt i sort og rødt og udstyret med Norges løve i træsnit.

I stedet for de vanlige efterretninger om historiske begivenheder, medicinske raad, spaadomme m. v., som almanakerne i ældre tider har havt at give til bedste, findes der i denne ved hver maaneds slutning en eller anden bemerkning eller levnetsregel, som bogtrykkeren vil lægge hvermand paa hjerte.

Saaledes heder det for

Januar: „Huilcken som drømmer, oc fornemmer at en Tand falder ud, da mistes i Sandhed en god Ven.“

Februar: — — — — — — — —

Marts: „Huis du drømmer om Penge tre Dage oc tre Netter, Imellem S. Antonii og Sanct Pauli, hand finder en stor haab, om hand ellers kand treffe huor de ere.“

Eclidet Prognosticon, eller Practica/

Paa det Aar

effter vor Frelsers oc Saliggiørers JEsu Christi Naaderige Fødsel/

1644.

Med flid paa Danske udsat oc Trycket udi

Christiania Aff Tyge Nielssøn

April: „I denne Maanet vaare Daglønere tilfreds, at naar de skulle gaa til Arbejde, at de skulle strax gaa derfra igien.“

Mai: „Huilcken Mand som hafuer en smuck Daatter, og giffuer hende icke dette Aar en Mand, da er høyeligen at befrycte at det vil bliffue andet aff.“

Juni: „Udi denne Sommer er intet heedere end Ild, oc kunde en vel forbrende sin Straahat, om hand lagde den for nær Ilden.“

Juli: „Dend som allerførst ser Storcken komme, oc beder hannem være velkommen, hannem giør det Aar ingen Tand Vee.“

August: „I denne Maanet er det ikke gaat at afvenne Børn enten fra Vijn eller Øll.“

September: Huo som paa en Torszdag Aften, naar den Planet (Saturn) opgaar, giffuer en Kat tre stycker aff en søden Skincke, han lærer vel der effter at fange Rotter oc Musz.“

Oktober: „Høsten lader tilsige, at vi skulle tage vare paa Vinteren, med gode varme Klæder, oc gode underforede Kiortler, oc der til varer hun os, at vi skulle haffue Ved, Kull oc andet saadant om vi hafue Penge.“

November: „Naar en Hare løber offuer Veyen for et Menneske, det er en stor Ulycke, Men faar hand en stegt Hare, det er en god Lycke.“

December: „Mange bekomme udi denne Maanet den Kaalde, besynderlig de som ere tyndkledde. Det er oc bedre nu at dricke Vin end Vand.“

Titelbladet til almanakens anhang („Prognostikon“) gjengives ovenfor.

I det følgende aar udgik fra Tyge Nielsens officin følgende skrifter:

1. [Chronich, Niels Svendssøn]. I Jesu Christi Naffn. | Aandelige | Jule-Betenckning | Om den | Allerstørste Glæde | oc Allerhøyeste | Ære | at bekomme oc beholde | udi vor Frel- | sere Jesu Christo | formedelst hans | Hellige oc Glædelige Fødsel | oc Men- | neskelige Naturs annam- | melse. | Fremsat oc Prædicket | ved | Guds hellige Aand oc Naade | for | Christiania Menighed | til

en Tolffprædi | cken udi Christianiæ Kircke | paa første Juledag | Anno Domini Jesu Christi. | 1642.

[Forfatterens dedikation til statholder HANNIBAL SEHESTED er dateret 27. april 1643.]

2. [BROCHMANN, JESPER RASMUSSEN]. Formaning | Til | Geistligheden | Udi | Sielands Stict. | C. E. B. | Først Prentet i Kiøbenhauffn | oc nu | igien oplagt for Geistligheden udi | Christianiæ Stict. | Prentet Christiania | aff Tyge Niel | szøn Anno 1644. | |

3. Krigs Artickle | Som Wi Christian | den Fierde | med | Guds Naade | . . . . Vore Officerer oc Soldater til Hest oc Fod | huad heller | de ere verffuede eller vdskreffne Danske saa vel som andre Natio- | ner: ville forestillet haffue | huilcke de loffue oc suerge | skulle | oc dennem der effter vd i alle maade | haffue at forholde |

4. Aggershuusiske Acters | Første Quartaels | Summariske Beskriffuelse paa nærværende Aar 1644 | flitteligen samlet oc forfattet.

Dette sidstnævnte skrift var en periodisk krigsbudstikke, som sandsynligvis havde presten Kjeld Stub til udgiver. Den naaede til 1. april 1644, men heller ikke længere. Sommeren 1644 var nemlig endnu ikke tilende, før TYGE NIELSEN var færdig fra sit trykkeri og færdig med Norge. Det var hr. CHRISTEN STAPHENSØN BANG til Romedal skyld i; det havde vist sig, at han ikke var den mand, som den danske bogtrykker havde agtet ham for at være.

Erlige / Velvjse / Velacte oc
Velfornehme Mænd /
Niels Hanßen Laugmand.
Hans Egaertβen Borgemester.
Søffren Søffrenßen
Christen Bang
Christen Jacobßen
Karsten Flenßborg Raadmend.
Albret Alfreitβen /
Hans Matzen
Christen Deißen
Rasmus Søfrenßen
Peder Jørgenßen
Hans Knudßen Byfoged
oc Arent Nayβen Bysktifver
vdi Christiania /
Mine synderlige Promotores, oc
gunstige Befordrere til Ære oc
gemiste Offeretit oc udsæt / aff
Tyge Ni. Be

Dedikation til Kristianias embedsmænd i Tyge Nielsens almanak.

TYGE NIELSEN var kommen til Norge i den tro, at han her skulde hæve 200 rigsdaler i fast aarsløn af kapitlet. Som saadan havde han ogsaa opfattet et forskud, hvormed han var bleven forstrakt af hr. CHRISTEN, og dette var medgaaet til reiseomkostninger og trykkeriets opstilling. Fra hr. CHRISTENS side var det imidlertid forudsætningen, at dette forskud skulde optjenes ved trykningen af en af hans bøger, som TYGE NIELSEN kontraktsmæssig var for-

pligtet til at levere færdig til mikkelsdag (29. september) 1643, og hertil havde han ogsaa forsynet ham med papir, 40 ris engelsk papir i stort format og 240 ris ordinært trykpapir.

Til mikkelsdag var hr. CHRISTENS bog ikke færdig. Og nu reistes der gjensidige klager over kontraktsbrud. Forfatterens krav paa at faa bogen trykt efter kontrakten mødtes med modkrav af TYGE NIELSEN for ikke leveret papir. Saa krævede hr. CHRISTEN tilbagebetalt de 200 rigsdalers forskud, TYGE havde faaet til bogens trykning. Noget saadant vilde TYGE ikke have modtaget, men krævede dækning for bekostning og besvær, som havde været forbunden med trykkeriets flytning. Tilsidst udtog da TYGE NIELSEN stevning til kapitlet, hvor sagen ogsaa kom under behandling. Det maa have været en ret anselig bunke dokumenter og aktstykker, som parterne kjørte op med. Men alt er forlængst forsvundet, og udenfor de knappe notater i kapitelsbøgerne har vi nu intet igjen, som kan belyse dette literære dansk-norske spørsmaal.

Efterat sagen var reist, blev der vel gjort et forsøg paa at faa den bilagt, saaledes at TYGE NIELSEN skulde trykke den omkontraherede bog og gjøre regnskab for hr. CHRISTENS papirbeholdning. Men det vilde han ikke indlade sig paa. Han følte sig tilvisse ligesaa meget i sin gode ret, som han opfattede hr. CHRISTENS forhold for at være uforsvarligt. Men domkapitlet var ikke af samme mening. Det frifandt den 11. mai 1644 Hr. CHRISTEN og dømte TYGE NIELSEN til at tilbagebetale det forstrakte forskud og modpartens øvrige udlæg og paalagde ham derhos at svare ham billig kost og tæring.

Saa forsvinder da TYGE NIELSEN fra vor synskreds.

Om høsten 1646 føres der forhandlinger med kjøbenhavneren MELCHIOR MARTZAN, der siden 1644 var universitetsbogtrykker, om at han skal opstille en filial af sit bogtrykkeri her. Overenskomsten, der blev sluttet 4. november 1646, gik ud paa, at kapitlets medlemmer i henhold til det tilbud, MARTZAN havde gjort, var kommen til enighed om, „at naar til Vaaren tilstundendes efter Eders Løfte et godt Trykkeri med tvende dygtige og flittige Svende, som derpaa god Forstand maatte have, bliver tilskikket, skal Eder til aarlig Pension indtil videre et hundrede Rigsdaler tillægges, og derforuden til Verkets desbedre Fortsættelse et hundrede Rigsdaler efter Begjæring blive forstrakt, og ellers belovende Eder at være behjælpelig, at saadan Eders Forehavende Eder til tænkelig Fordel maa erlange lykkelig Fremgang.“ Om vaaren 1647 opstilles da ogsaa den kristianiensiske filial af det Martzanske trykkeri, som synes at være forestaaet af bogtrykkersvenden JOH. HINDORF [IBENDORF?] selvanden. Omkostningerne med flytningen og opsætningen, 200 rigsdaler, skulde tilbagebetales; men til løn og vedligehold skulde de hundrede rigsdaler udredes. Da det kom til stykket, maatte MARTZAN nøies med 30 rigsdaler aarlig af kapitlet, medens resten skulde udbetales af stiftets øvrige geistlige.

MARTZANS virksomhed i Kjøbenhavn er meget godt belyst; men faa er de oplysninger, som er bevarede om hans filial her i landet. Men utvilsomt har han næret store forhaabninger om, hvad der her skulde være at udrette.

Under 3. januar 1648 skaffede han sig bevilling paa 10 aar til i Kristiania at lade „oprette og oplægge en ny norsk fuldkommelig aandelig Haandbog i 20 Bøger befattet". Om høsten, i oktober, søgte han statholderen om privilegium paa at trykke skolebøger, lovbøger og recesser i saa stort antal, som behøvedes i Norge; men herom maatte statholderen først indhente kancelliets resolution.

Om MARTZAN virkelig kom til at trykke noget af, hvad han søgte at erhverve ret til, kan ikke oplyses. Men ikke faa skrifter udgik fra hans officin i den tid, han drev det. Saaledes tryktes der her forordninger om skydsfærd (1648), om unødige og ufunderede klagemaal (1649) m. fl. Biskop HENNING STOCKFLETH lod her trykke en ligprædiken over NILS TOLDERS svigermoder MARGRETE SCHNELL, NILS SVENDSSØN CHRONICH udgav „Tre aandelige Sange" (1649) og hr. CHRISTEN STAPHENSØN BANG saa pressen gaa i gang med trykningen af hans store „*Postilla catechetica*". Særlig var det dog hyldingen 24. august 1648, som gav den Martzanske presse meget at varetage. Saaledes udgik herfra det officielle blad om begivenheden, der tryktes i mindst to oplag med forskjelligt typografisk udstyr under følgende titel:

„*Homagium Norvegicum*, Det er En kort Fortegnelse paa Vor Allernaadigste Herres oc Kongis K. Frederick den III Første Ankompst til Norge Sampt oc huorledis Den Kongelige Hylding er Høy-Mayestatisk holden udi Christiania den 24. August Anno CIƆIƆCXLVIII Med huis videre tænckværdigt her paa Steden imidler Tijd er passeret. Tryckt udi Melchior Martzans Tryckerj."

Ogsaa andre skrifter sees at være fremkaldte af den store begivenhed, saaledes et latinsk lykønskningsdigt („*Salve Norigum*") af byens sogneprest TRUGELS NIELSEN og en historik „*Stephanologia Danica*" af slotspresten MICHEL PEDERSEN ESCHOLT.

MELCHIOR MARTZANS trykkeri i Kjøbenhavn havde efterhaanden skaffet ham saa meget at varetage, at han maatte opgive sit arbeide i Norge. Den 10. mai 1650 afhændede han sit filialtrykkeri i Kristiania til sin ven VALENTIN KUHN, der for at holde det gaaende fik tilsagn af kapitlet om det samme aarlige bidrag, som MARTZAN havde havt. Samtidig hermed blev der givet ham paalæg om, at han intet maatte trykke, uden at biskopen forud havde givet sit samtykke dertil, og senere — i juni 1651 — blev det indskjærpet ham, at et eksemplar af ethvert skrift, som udgik fra hans officin, skulde tilstilles den geistlige øvrighed. Befalingen herom udgik i strenge ordelag fra biskopens egen haand.

Det var nok kommen for en dag, at den gode VALENTIN KUHN ikke indskrænkede sig til udelukkende at trykke, hvad der havde gjennemgaaet den

høie geistlige øvrigheds censur; men hvilke bøger, han lod gaa ud gjennem officinets bagdør, er ikke oplyst. Men mester VALENTIN var sig sagtens vel bevidst, at man i Kristiania ikke længere saa godt kunde klare sig uden ham og hans trykkeri.

Den 10. september 1651 mødte han i kapitlet. Her fremsatte han en venlig begjæring om, at der maatte gives ham tilladelse til at forlade byen; thi her var der intet arbeide, men bare svelt-ihjel for ham og hans to drenge. Det var — hørtes det ud for — hans agt at begive sig med trykkeriet til Kjøbenhavn, hvor der ialfald ikke var saa trangt om føden. Og det var synd at sige, at disse forhandlinger ikke førtes med aabenhed og gjensidig imødekommenhed. „Han [ɔ: Valentin Kuhn] bekjendte selv godvilligen sig herudi at have forseet, idet han imod sit Løfte haver trykket adskilligt og ikke haver ladet tilforn af Bispen revideres“ — han havde med andre ord overtraadt en af de forpligtelser, han indgik ved overtagelsen af MARTZANS trykkeri — „og derfore vel burde at miste sin aarlige tilsagte Pension, hvilken hannem dog til hans Reises Fortsættelse blev bevilget, beregnet indtil Philippi Jacobi (1. mai) 1651, uanseet Kapitel vel havde Aarsage hannem sin tilsagte Løn for forberørte Aarsag Skyld at negte, — og dermed blev her fra Stedet forløvet anden Steds sit Brød og Underholdning at søge.“

Kapitlet havde altsaa givet mester VALENTIN lov til at drage. Men der var en anden, som nu holdt igjen, saa han smukt maatte blive, hvor han var.

Som de høie geistlige herrer afviklede sin konto med ham, havde en byens borger, ARNE THORSTEINSSØN, indfundet sig i mødet for i opdrag af hr. CHRISTEN STAPHENSØN BANG at melde, at han havde ladet byfogden afholde arrestforretning hos bogtrykkeren. Romedalspresten havde nemlig indgaaet kontrakt med ham om trykningen af katekismuspostillen, og dersom VALENTIN KUHN nu fik lov til at drage, vilde hr. CHRISTEN blive narret op i stry ved at blive siddende igjen med en bog, hvis trykning var kommen et stykke paa vei. Denne gang var det ikke hr. CHRISTEN, som bragte seirens palme hjem fra bogtrykkerstriden. Kapitelsbogen melder nemlig: „Arne Thorstenssen erbød sig imod Valentin Kuhn paa Hr. Christens Vegne at forskaffe hannem nøiagtig Husværelse samt at ville forstrække hannem Penge til Hr. Christens Arbeids Fortsættelse, paa det han sig ei over Hr. Christen skal have at besværge, efter hvilkèn Condition og Arne Thorstenssens Erbydelse Valentin Kuhn belovede her paa Stedet at ville forblive, og først og særdeles Hr. Christens Arbeid at fuldfærdige og sig altid udi alle Maader skikkeligen at forholde.“

VALENTIN KUHN var et af de første ofre, pesten krævede i september 1654. Hans ven og principal MELCHIOR MARTZAN var død en maaneds tid forud. Det var nok en meget indviklet forretningsforbindelse, hvori de stod med hinanden, baade efter overdragelsen af trykkeriet i Kristiania og ellers. Et aars

Descriptio Civitatis Christianensis,
Oder er:

CHRISTIANIÆ Stads

Beskrifuelse / som er Hofued Stad i Norrige:
Oc omb de fornembste Cardinal-Dyder / som een Chri-
stelige Stads Indwonere / sambt alle Christelskende / baade i Lære-
Werge- oc Nære-Stater flædse skulle beflitte sig paa / dis større
Locke oc Velsignelse hos Gud ad for-
mode.

Alle retsindige Christne / særdeelis
CHRISTIANIÆ Indwonere /
til Ære oc Tieniste; sambt Anledning till it Christeligt
oc Gud velbehageligt Liiff oc Leffnet ad føre emod Gud oc deris
Negste / korteligen oc eenfoldeligen forfattet; Oc med
en liden Zugabe / eller ocsaa nogle ringsketzige
Nyt Aars Gasuer
forbedrit

Aff
Christen Staphensøn Bang / Evangelii
Wværdige Tienere oc Sognepræst i Rom-
medalsogn paa Heedmarcken.

Prentet i Christiania aff Valentin Kuhn / Aar 1651.
paa Autoris egen Bekostning.

Titelblad til Christianiæ Stads Beskrifuelse.

tid efter VALENTIN KUHNS død afsagde kapitlet dom mellem arvingerne efter MELCHIOR MARTZAN og VALENTIN KUHN; den gik ud paa, at de sidste uophoIdelig skulde indfri et af KUHN til MARTZAN udfærdiget gjældsbrev. Men af dommen fremgaar det og, at KUHNS arvinger havde en modfordring at opstille. Den ret, som herigjennem hjemledes dem, maatte imidlertid indtales for et andet forum.

Det var ikke noget ubetydeligt arbeide, VALENTIN KUHN havde lagt efter sig i de aar, han havde forestaaet bogtrykkeriet i Kristiania. Allerede det tryk arbeide, han havde udført for hr. CHRISTEN BANG, er saa omfattende, at de skulde synes at have krævet sin mand. Vi finder saaledes blandt disse verker en ligprædiken over den valgte kong CHRISTIAN V, holdt 3. november 1647, den bekjendte „Christianiæ Stads Beskrifuelse“ fra 1651 og en række bind (II—VII) af „*Postilla catechetica*“, som det dog ikke lykkedes ham at føre til ende. Af biskop HENNING STOCKFLETH udgaves 1651 en ligprædiken over DANIEL KNUDSEN BILDT til Morland, og af mag. NILS SVENDSSØN CHRONICH det 568 sider store verk „Troens Erindring og Prøfuelse.“ Det sidste skrift, som i færdigtrykt stand udgik fra hans officin var Frons-presten mag. IVER PEDERSSØN ADOLPHUS' „En kort Undervisning Om de Formørckelser, som udi nærværende Aar 1654 2. August i Solen 17. Aug.: i Maanen sig haffuer at lade see.“

Efter VALENTIN KUHNS død sørgede biskop HENNING STOCKFLETH for at faa en ny bogtrykker til Kristiania. Det var MICHEL THOMESSEN, for hvem kong FREDRIK III udfærdigede privilegier under 26. juli 1656, just som han i anledning af sønnens (CHRISTIAN V's) hylding opholdt sig paa Akershus. Privilegiet lyder paa, at han „maa i Christiania holde et almindeligt Trykkeri, dog maa han ei sig [understaa] nogen Materie paa Prenten at lade udgaae, som i nogen Maade imod vores christelige Religion, Ordinantsen eller udgangne Forordninger kan imod være.“

MICHEL THOMESSEN, der kalder sig „gymnasiets bogtrykker“, gik straks igang med at fortsætte trykningen af CHRISTEN BANGS „*Postilla catechetica*“. Men med megen raskhed gik dette ikke fra haanden. Den 7de tome med sine forskjellige afdelinger fremlagdes vel i 1660; men trykningen af 8de tome var først afsluttet i 1665. I et aars tid eller mere sees arbeidet rent at have staaet i stampe.

Blandt andre bøger, som udgik fra MICHEL THOMESSENS officin, var den i 1661 trykte „*Cestus Sapphicus*“, som var en frugt af flere oplandske presters samarbeide. Teksten var forfattet af provst NILS THOMESSEN paa Toten. Han var søn af byens første sogneprest THOMAS LAUGESEN, der døde i pesten 1630; selv havde han i sin tid været rektor ved skolen i Kristiania. Hans brodersøn KNUT SEVALDSSØN, som i 1662 valgtes til hans eftermand i presteembedet, og dennes medbeiler, DIDERIK MUUS paa Ringsaker, havde udstyret den med kobber-

stukne tegninger. Bogens titel er „*Cestus Sapphichus, Tempore succisivo primum penicillo Rhyparographi picturatus, Nunc vero Æneis Figuris & pingvioris Minervæ Scholiis in gratiam id efflagitantium illustrior redditus*“ o. s. v. Det er en morsom bog, som i en række billedgaader gjengiver de latinske strofer, der besynger egteskabet. „Hr. Knuts Bog“ eller „Knutsbogen“ nævnes ikke sjelden; den har tilvisse været til gammen for flere generationer, der har holdt den i agt og ære.

Den norske bogavl tiltager nu fra tid til anden; men rigtig ønskekaar fandt tilvisse ingen, som i denne haandtering skulde søge sin næring og bjering.

Fra 20. april 1666 foreligger der i et andragende, som MICHEL THOMESSEN indgav til statholderen, oplysninger saavel om hans egne vilkaar som om bogtrykkerhaandverkets stilling hertillands. Han omtaler, at han i 1656 af biskop HENNING STOCKFLETH var forskrevet fra Kjøbenhavn og siden af kongen var privilegeret bogtrykkeriet „her udi Christiania at anrette, bruge og holde vedlige, til hvilket Trykkeris Complettering jeg haver maattet anvende den største Del af mine Midler og Formue udi Forhaabning, at jeg ved continuerlig Arbeide kunde med Tiden nogenledes komme til min derpaa gjorte store Bekostnings Opretning.“ Men dette hans haab var saa langt fra gaaet i opfyldelse, at han meget mere saa den sande nød for sine øine. „Eftersom jeg haver befunden, at hidindtil af Trykkeri saa ganske ringe er forefalden, at jeg af dessen Indkomst ikke haver kunnet naaet min Husværelses aarlige Betaling, meget mindre min nødtørftige Ophold og Føde, saa nødes jeg underdanigst min høie Øvrigheds naadigste Assistents og Befordring at søge og det udi den Maade, høistbemeldte Hans Kongl. Majestæt ringeste eller som intet afgaar, nemlig, at jeg maatte nyde noget aarligen af Kirkerne og underliggende Annexers Indkomst udi dette Biskops Stift, enten en halv Rigsdaler af hver Hovedkirke og fem Rigsort af hver Annexe, eller og saa meget, Hans Excellence paa Kongelig Majts Vegne og naadigste Behag mig naadig vil deputere og forunde. Hvorimod jeg belover alle de ankommende Forordninger, som udi Tryk begjæres, under samme Pensioner underdanigst at trykke og ellers at lade mig finde til Hans Kongl. Majts og Eders Excellences Tjeneste hørsom, tro og lydig, saa længe Gud mig Livet giver.“ Om det lykkedes MICHEL THOMESSEN at opnaa noget af, hvad han saaledes androg om, kan vel være tvilsomt.

Allerede tidlig nævnes bogførere (ɔ: boghandlere) og bogbindere i Kristiania; men noget fedt levebrød var heller ikke deres forretning. Den første, som tør antages at have slaaet sig op, var HANS HOFF, der siden 1651 havde været bosat her og tidlig havde erhvervet sig et slags eneret til at „handle med Kirke-, Skole- og andre tjenlige Bøger“. For dette sit privilegium kjæmpede han som en løve og søgte at gjøre det saa omfattende som muligt. Han havde saa meget mere grund til at gjøre dette, som han drev en ret anselig forlagsvirksomhed

med optrykning af ældre folkeskrifter (som A. S. VEDELS samling af kjæmpeviser) og skolebøger. En tid havde han været MICHEL THOMESSEN en god kunde; men saa faldt det ud med forretningsvenskabet, og i 1670-aarene havde han aabnet en omfattende smudskonkurrance, hvormed han bragte MICHEL THOMESSEN i slemt tryk. Sandsynligvis har han hos kreditorerne udløst VALENTIN KUHNS bogtrykkeri og drev det ved to indkaldte bogtrykkersvende, brødrene WEIDEMANN.

Den Ny
Forbedrede oc Fuldkommen
Christianiæ
Psalme-Bog/
Indeholdendis 674. Psalmer/
som med største Flid ere samlede saa vel
aff de gamle/ som aff de fleeste oc beste ny Psalme-
bøger/ oc efter hver Søndag oc Høytidelige Fest
udi Aaret i smuck Orden oc Stick til alles
Nytte oc Andact forfattet/
Sampt oc
Een heel nyttig Bønne-
For alle Stænder paa hver Dag u
Ugen/ ofligeste oc i Kircken oc Hiemme i
Huset/ saa oc baadetil lands
oc Vands
Nu paa ny til Trycken befodret
aff
Hans Hoff/

Friderichshald Tryct hos Wilhelm
Wedemann/ Anno 1685.

Dette gik dog ikke.

Ved kapitlets dom af 18. oktober 1676 var HANS HOFF kjendt uberettiget til at drive bogtrykkeriet, hvorved der gjordes indgreb i det kongelige privilegium, som var MICHEL THOMESSEN tilstaaet. Men endda denne dom blev HANS HOFF lovlig forkyndt, drev han dog ligefuldt trykkeriet ved bogtrykkersvendene JØRGEN og VILHELM WEIDEMANN. Den første blev en aften sidst i mai 1677 „skjelmsagtigen ihjelstukken“ af en bogbindersvend; det var dog vistnok i duel, han faldt. Paa broderens ansøgning blev hans lig begravet i kirkegaarden den 30. mai om aftenen.

Der er kun en bog, som paa HANS HOFFS forlag udgik fra officinet under JØRGEN WEIDEMANNS navn, nemlig to udgaver af „Den Ny Forbedrede oc Fuldkommen Psalme-Bog“, der er paa over 850 sider. Men et stort antal bøger var forberedte til trykning, og kapitelsdommen maatte derfor ikke stanse trykkeriets virksomhed, der maatte gaa sin gang under VILHELM WEIDEMANNS ledelse. I 1678 tryktes saaledes den tyske teolog PHILIP KEGELS

„Tolff Aandelige Betenckninger“ i en oktav- og en duodez-udgave, begge optryk af en Kjøbenhavnerudgave, og en original ligprædiken af presten BØRGE OLAFSØN over barnet KAREN LAURITZDATTER, under titel „Det Fluende Dødsens Postbud“. Om sommeren indkaldte da bogtrykker MICHEL THOMESSEN baade HANS HOFF og VILHELM WEIDEMANN paa bytinget den 15. august og paastod her, at kapitelsdommen skulde efterleves, trykkeriet nedlægges og erstatning svares. Men da HANS HOFF blev stevnt for bytinget, udtog han den 2. august en rigens stevning, hvorved kapitelsdommen indankedes for overhofretten. Da bytingsdommen, der afsagdes den 5. september, gik HANS HOFF imod, forsaavidt som han kjendtes uberettiget til at drive trykkeri, paaanket han den for raadhusretten. Her blev imidlertid ingen dom afsagt. Thi overhofretten dømte i 1679 HANS HOFF baade til at nedlægge trykkeriet, svare MICHEL THOMESSEN erstatning og udrede sagsomkostningerne.

Om sagen gik videre, kan ikke sees. Efterat VILHELM WEIDEMANN 6. januar 1681 var indtraadt i egteskab med HANS HOFFS datter AGNETHE, indgav han om sommeren (11. juni) andragende om tilladelse til at oprette et nyt trykkeri i Kristiania. Han mødte imidlertid afslag. Kapitlet henviste til det privilegium, MICHEL THOMESSEN nu havde erhvervet kongelig konfirmation paa, og erklærede rent ud, at det trykningsarbeide, som faldt hertillands, ikke var tilstrækkeligt til at skaffe en mand underholdning.

Nu flyttede VILHELM WEIDEMANN til Fredrikshald, hvor han med kongeligt privilegium drev trykkeri i nogle aar. Det var vel fornemmelig svigerfaderens og efter dennes død (mai 1686) svigermoderens forlagsartikler, hvormed hans presse gik. Men 1688 sluttede han overenskomst med MICHEL THOMESSEN, hvorefter han kunde flytte sit trykkeri til Kristiania. Han skulde imidlertid kun trykke bøger for sit eget forlag, hvorimod den officielle trykning og de smaa aksidensarbeider skulde udføres i MICHEL THOMESSENS officin. Paa denne vis gik det dog ikke længe. Allerede i 1690 er MICHEL THOMESSEN ude af sagaen, uden at man bestemt kan følge ham i hans sidste tid. Nogen efterslegt forefindes heller ikke efter ham. Hans første hustru, MAREN JENSDATTER, var høsten 1668 afgaaet ved døden (begr. 27. oktober). To aar senere (4. september 1670) egtede han MARIE ELSEBET GRILEU, der døde vaaren 1682 (begr. 17. mai). Men om MICHEL THOMESSEN selv melder kirkebøgerne intet.

Næsten hele den paafølgende mandsalder gik VILHELM WEIDEMANNS trykkeri uforstyrret sin gang, og helt til sin død — han blev begravet 14. mars 1718 — raadede han grunden alene. I denne tid udførte han en del trykning for de offentlige myndigheder. Der maatte træffes ekstraordinære foranstaltninger for at opstake eiendomsretten til de kongelige forordninger, som hofbogtrykker JOHANNES LAVERENTZEN paastod at have udelukkende privilegium paa. Med den private eiendomsret tog man det mindre nøie. Det viser hans hele

forlagsvirksomhed, der dreves paa grundlag af eftertryk i ganske omfattende maalestok. Om denne hans virksomhed har bibliotekar Hj. Pettersen i sin „*Bibliotheca Norvegica*" givet en del spredte oplysninger. Til stadfæstelse af, hvad i dette verk er anført, skal en række nye data hidsættes fra det skifte, som 8. august 1718 aabnedes i hans dødsbo. Desværre er protokollationen ikke ført saaledes, at bogtitlerne med forfatternavnene overalt kan anføres med sikkerhed. Men selv hvor man er ustø, kommer man dog det rigtige nogenlunde nær.

Noget stort lager af bøger, indbundne i forgyldte eller slette bind, førte han ikke. Det dreiede sig om et snes eksemplarer eller saa. Men hans største afsætning gik til bogbinderne paa Bragernes, i Skien og andre byer, der mod kontant kjøbte bøgerne i materie efter hundredpris og siden efter selv besørgede indbinding og kolportage. Og det er da oplagene af, hvad der fandtes i materie, vi skal se nærmere paa.

De gamle folkebøger var ikke mere i kurs. Der fandtes vel af de gamle middelalderlige krøniker nogle ikke nærmere specificerede skillingstryk og viser; men de spiller saa liden rolle, at de kan forbigaaes i stilhed. Mer interesse har det, at der var en smule efterspørgsel om „*Lucidarius*", om den engelske kong Edvards historie og om den taalmodige kongedatter Helena af Konstantinopel; men heller ikke ved disse literære mindesmerker over fortidens tant og tull er der nogen grund til at fæste sig. Derimod taler den aand, som i aaret 1718 beherskede livet hertillands, sit uforkastelige sprog til os gjennem de oplag, som forefandtes efter Vilhelm Weidemann.

Han har øiensynlig havt god afsætning paa Kingos „Aandelige Sjungekor", som han kombinerede med Jesper Rasmussøn Rachløws „Taareperse". Et nyt eftertryksoplag maa have været under opseiling, da der kun fandtes op til et par hundrede eksemplarer i behold. Af meget gammel datum kan oplaget af Henrik Bornemanns „Spørgsmaal over Luthers Katekismus" ikke have været; det talte nemlig noget over 1 200 eksemplarer. Denne bog og et andet lignende skrift „Enfoldige Spørgsmaal over Katekismus", bærer bud til os om, at katekisationen var trængt igjennem i kirken; af den sidste fandtes en beholdning paa 900 eksemplarer. Hvor stort honorar, Weidemann har betalt Kragerø-presten S. O. Bruun for at faa eftertrykt „Den sjungende Tidsfordrif", nævnes ikke; men han havde 1753 eksemplarer af bogen paa lager. Af Iver Brinchs „Tanketøile" gjenlaa 517 eksemplarer, af hr. Petter Dass's „Bibelske Visebog" ca. 400 eksemplarer; hundredprisen paa den sidste i materie var 4 rigsdaler. Netop færdigtrykt maa vel presten Hvalsøes „De Bedendes aandelige Kjæde" have været; af den fandtes der et oplag paa jevnt 2 000 til en hundredpris af 12 rigsdaler. Et særligt forlag, om Weidemann maa have tillagt, var hans „Manuale eller Kirke- Hus- og Reisebog"; af denne fandtes der et oplag af 2 370 eksemplarer; den var kombineret med

„En liden Psalmebog“, der var udkommet i 1716. Disse maa have staaet i et nærmere forhold til hans „Kirkehaandbøger“; blandt disse skjelnes der mellem „50 Bøgers Bogen“ og „4 Bøgers Bogen“.

Disse data har sin interesse for os ved det indblik, de giver i det literære liv ved indgangen til pietismens tid; men noget fyldigt eller særligt tiltalende billede giver de neppe. Vilhelm Weidemann havde dog slaaet sig godt op. Han havde ved sin død lagt sig op omkring 1000 rigsdalers formue. Han eiede sin bygaard med 4 kakelovnsværelser, og til den hørte en kornløkke til 5 kvarters udsæd. Huset og løkken vurderes til 250 rigsdaler. Noget palads var det jo ikke efter prisen at dømme; men trykkeriet, som havde skabt velstanden, naaede heller ikke høi takst. Om trykkeriet heder det i skiftet kort og godt: „Enken tilbyder at give for Trykkeriet 160 Rigsdaler med al dessen Tilbehør, hvilken Post med tilstedeværende Arvinger er bleven afgjort med ham (ɔ: den senere nævnte Johannes Weidemann) paa Medsøskendes Vegne, at Enken nyder det for 180 Rigsdaler.“

Efterat Weidemanns første hustru i 1694 var afgaaet ved døden, havde han egtet Ambjør Marie Jensdatter Hobro, der sees at have havt frænder i det jarlsbergske. Det var mellem hende og børnene af første egteskab, skifteforhandlingerne i 1718 førtes. Af disse var kun den ældste søn, Johannes, nærværende. Han var 36 aar gammel og student; studierne havde han dog lagt paa hylden, da han ved denne tid gjorde tjeneste paa den kongelige flotille. Efter freden var han huslærer i Aker og i Danmark, og i sit livs aften meldte han sig til klokkerstillingen i Skedsmo; men han naaede vel ikke op. Hans tre aar yngre broder, Just, var dengang ansat paa et trykkeri i Kjøbenhavn, og heller ikke deres søster Kathrine, der var gift med bogbinder Henrik Ladendorph, kunde godt møde ved skiftet. Paa nedreisen til Danmark var hun og hendes egtefælle nemlig bleven opsnappede af en svensk kaper, der havde ført dem til Gothenborg, hvor de fremdeles sad i fangenskab. Weidemanns andet egteskab var barnløst; en søn var død 8 uger gammel.

Fra 1718 af og til sin død (24. april 1745) drev Weidemanns enke bogtrykkeriet, i den sidste tid med bistand af sine søstersønner, Jens Andersen Berg og Christen Aanonsen Berg. Den sidstnævnte af dem var søn af fænrik Aanon Berg, boende paa Brandrud i Svarstad sogn, den førstnævnte var søn af Anders Syversen Berg fra Hof i Jarlsberg.

Naar man læser skiftet efter Weidemanns enke, faar man indtryk af, at den gamle kone har siddet i jevne haandverkerkaar, lunt og velbjerget inden døre og med en godt forsynet madbod. 100 rigsdaler havde hun lagt tilside i en stor kiste, hun havde staaende i sin stue, og de skulde gaa med til hendes begravelse. Men trykkeriet var gammeldags og var bare beregnet paa det rene aksidensarbeide. Noget oplag af forlagsartikler nævnes ikke; det har vel heller

ikke eksisteret. Kun en bog var under trykning; det var det oplag af hr. Petter Dass's katekismussange, som bogkjendere har henført til ca. 1750; det var i et antal af 1 000 eksemplarer i materie hængt til tørkning paa trykkeriet og det tilstødende loft. Om trykkeriet heder det:

„Paa Bogtrykkeriet befandtes en gammel Trykpresse og der omstaaende Kasser med sine Bogstaver af adskillige Sorter, bestaaende af hele og halve complette Skrifters Bogstaver, som Svendene ikke havde nogen Specification paa og derfore af Skifteretten ikke heller specifice kunde vorde anført, ikke heller Bogtrykkeriet med dets Redskaber vorde forseiglet for ikke enten at hindre Stervboens Indkomst og Fordel af Trykkeriet, indtil den succederende Bogtrykker antager sig Bogtrykkerforretningen her i Byen og for heller ikke at hindre Publici Tjeneste med de Auctionsplacater o. v., des imidlertid til Tryk kunde forefalde. Men begge Bogtrykkersvendene declarerede for Skifteretten, at de vilde og skulde med al Troskab og Flittighed — Jens Berg som Formand og Christen Berg som Svend under og med ham — befordre det forefaldne Trykarbeide imidlertid til Stervboens og Arvingernes Bedste samt over Trykkeriets Redskaber i alle Maader uforrykket og ubedærvet holde Haand og Forsyn, som vedbør, og deres Administration derover saaledes fuldføre, som de med Ed bekræfte kan, naar paaæskes, imod at de som sædvanlig i Enkens levende Live foruden deres Kost og Logemente i Huset nyder til Ugeløn, Jens Berg 1 Rdlr. 1 ℔ 12 β og Christen Berg 3 ℔ 8 β. Imod saadan Svendenes Vedtægt og Forbindelse kunde Skifteretten ei andet end consentere til Stervboens og Publici Tjeneste Trykkeriet uforseiglet indtil videre, at den privilegerede Bogtrykker sig anmelder."

Just Weidemann havde under 4. mai 1733 erhvervet kongelig bevilling til at overtage bogtrykkeriet i Kristiania, naar stedmoderen faldt fra. Han var dengang fremdeles bosat i Kjøbenhavn, og han har øiensynlig villet sikre sig levebrødet i Kristiania. Men det drog ud, og da privilegiet omsider blev ledigt, var Just Weidemann en 60-aarig faktor i Wielandts enkes brød, og i „Tyske Jochums" officin var han nu for vel fortøiet, til at han skulde tænke paa saadanne vidtløftigheder som at etablere sig i sin fødeby. Det var ham derfor neppe uvelkomment, at Jens Andersen Berg, der maa have vundet yndest hos de norske autoriteter, gjorde ham tilbud om udløsning. Afstaaelsen fandt sted 22. oktober 1745. Vilkaarene angives ikke nærmere. Men tirsdag den 8. mars 1746 læstes paa Kristiania raadstue Jens Andersen Berg's bevilling paa at være privilegeret bogtrykker i Kristiania, dateret Kjøbenhavns slot 28. januar 1746.

Aaret før Weidemanns enke døde, havde Jens Berg den 15. juni 1744 egtet Jessine Maria Ørbek, der var født 6. juni 1724. De havde tre børn, datteren Dorothea og sønnerne Jens Ørbek Berg og Fredrik Andreas Berg (f. 22. september 1747).

I det jevne haandverkerhjem, hvor mester gjorde hvermand ret og skjel og sees at have været afholdt baade af høie og lave, kom en af de største politiske omveltninger i naboriget til at gribe forstyrrende ind. Under riksdagen 1755—56 gjorde det svenske hofparti, som ledede af den intrigante dronning LOUISE ULRIKA, gjentagne forsøg paa at fremkalde en revolte, som kunde skaffe kongen, den svage ADOLF FREDERIK, større magt. En af lederne, baron ERIK WRANGEL, drog allerede efter et af de første sammenstød over den norske grænse og søgte herfra at fremkalde oprør i Dalarne og Vermland. Det skulde blive et slags sidestykke til, hvad der 12—13 aar forud var foregaaet. I dette øiemed forfattede han under navnet J. SWEDENSKÖLD, der udgaves for at være generalfeltmarskalk, en paskil over de raadende mænd i det svenske rigsraad og en plakat, der manede til almindelig udrykning, og en rømt, falleret kjøbmand JONAS (eller PEHR) HELLBERG fik JENS BERG til at trykke disse oprørsskrifter. JENS BERG stod i sin troskyldighed i den formening, at det var en historisk bog, og de svage tvil, som muligens opstod hos ham om tilbørligheden af de tagne skridt, sloges ned; i 1743 havde de norske regjeringsautoriteter selv skaffet ham arbeide med lignende opraab. Men det gik ilde med de svenske forsøg paa at vække oprør, der kun havde til følge, at en mængde sammensvorne aflivedes ved bøddelhaand. Blandt dem, som maatte strække hals, var kjøbmand HELLBERG, og baron ERIK WRANGEL maatte fra Norge søge over til et sikrere tilflugtssted i Hamburg. Men rystelsen merkedes ogsaa her i landet. Efter forlangende af det svenske gesandtskab i Kjøbenhavn blev bogtrykker JENS BERG arresteret, husvisitation anstillet og retsforfølgning reist. Efter 7 ugers arrest slap BERG fri. Vicestatholderen ilagde ham en bøde paa 50 rigsdaler. Mindre kunde ikke gjøre det, fandt han; men samtidig anbefalede han regjeringen at forhøie bøden med et ziffer eller to i indberetningen til det svenske gesandtskab, om det skulde have rede paa de trufne forføininger.

Den skikkelige JENS BERG har tilvisse taget sig meget nær af den vakte staahei; det var jo den første trykkefrihedssag, som blev reist hertillands, og allerede aaret efter afgik han ved døden. Hans enke drev nu trykkeriet et aars tid. Derefter rakte hun en bogtrykkersvend sin haand, og med haanden fulgte det privilegerede bogtrykkeri i Kristiania.

Den udkaarede var SAMUEL CONRAD SCHWACH, der tidligere ved aar 1751 havde været svend hos JENS BERG et aars tid. SCHWACH var født i Stettin og havde forud i tre aar (1747—50) arbeidet i det kongelige bogtrykkeri i Kjøbenhavn, som dengang forestodes af direktør HØPFNER. Her havde han sluttet venskab med korrekturlæseren student CORNISCH, som senere blev prest i Urskog og residerende kapellan til Vor Frelsers kirke i Kristiania. Efter sit ophold i Kristiania havde SCHWACH reist paa sin profession og havde arbeidet i de store trykkerier i Berlin, Leipzig og andre steder. I 1754 var han kommen til Paris, hvor han

Det skulle wäl ingen kunna förestålla sig annat ån at Swerige nu måste wara bragt, om ej til en fullkommelig Sällhet, åt minstone til et dageligit förkofrande, når man befinner följande blida Omständigheter:

Wij hafwa ägt mer än trättjo Åhrs Rådrum, at i Anledning af de Upplysningar, hwilcke mogen Eftertancka och Förfarenhet plåga meddela, gifwa Wårt Regeringsätt det allra båsta Skick, man förmått uppfinna emedan högst Salig Hans Majeståt, under deß långwarige milda Regering, lämnade Ständerne all Frihet, at stadga och förordna hwad de någonsin för godt funno.

Sådant alt år af Wår nu Warande Allernådigste Konung gillad och stadfäst, såwäl genom deß Ed, som ånu mer, genom deß medfödda Trofasthet och Reelighet, hwilcken binder hanom til at, oryggeligen, blifwa wid sine gifne Löfften och Försäkringar.

Wårt Konungahus år försedt med sådane Printsar, som genom Kropps Fägring, böjeliga Sinnen, och dageligen tilltagande oförlikneligit Förstånd, utlofwa til Swea Rickets kraff-

Første tekstside af Wrangels skrift „Swea Rikes Tilstånd“, trykt hos Jens Berg.

havde arbeidet i 3½ aar i det kongelige bogtrykkeri, som forestodes af direktør ANISSON DU PERON, der i sit fag har indlagt sig fortjeneste. Da forholdene om vaaren 1758 kaldte SCHWACH tilbage til norden, forsynede baade direktøren og den danske gesandt WEDEL FRIJS, ham med udmerkede skudsmaal baade som bogtrykker og som menneske (8. og 10. april 1758).

Det var sandsynligvis presten CORNISCH, som foranledigede ham til at tage dette skridt, neppe uden forudgaaende aftale med hans tidligere madmoder. BERGS enke var dengang 34 aar gammel. Allerede den 24. juni var det klappet og klaret mellem dem. SCHWACH androg om at faa overdraget privilegiet, som BERG havde havt det, og i den erklæring, vicestatholderen 19. august afgav, heder det, at der skulde være en bogtrykker i hvert af landets fire stifter. Dette var altsaa en norm, som agtedes gjennemført. Den 8. september fik SCHWACH kongelig bevilling og den 27. stod bryllupet.

SAMUEL CONRAD SCHWACH var en driftig mand, og han havde snart med stor møie og bekostning opnaaet at faa bogtrykkeriet i saadan stand, at han godt og forsvarligt kunde trykke alt, hvad der maatte forefalde. Men der var hele maaneder af aaret, der ikke var noget for trykkeriet at gjøre, og det holdt derfor haardt at skaffe udvei til svendenes løn og de med trykkeriets drift forbundne bekostninger. Nu havde han trykt forskjellige bøger som morgen- og aftenbønner, Luthers katekismus, ABC'er og smaa gudelige skrifter; men det gik traatt med at faa dem afsat. Den 4. oktober 1760 indgav han andragende om boghandlerbevilling. Vicestatholder BENZON indrømmede, at bogtrykkeriet var et lidet lønsomt foretagende. Men der fandtes allerede tre bogbindere og boghandlere i byen, og hensynet til dem paabød, at SCHWACH fik give taal, til en af disse rettigheder blev ledig. Til vederlag maatte da SCHWACH indrømmes adgang til at indhefte, men ikke at indbinde bøger. Men SCHWACH fik dog sit ønske opfyldt. Under 16. januar 1761 meddeltes der ham bevilling, at han ved siden af bogtrykkeriet maatte drive boghandel med egne forlagsartikler og fremmede bøger saavel fra krambod i byen som paa markederne.

SCHWACH gik nu et skridt videre for at hæve nationens oplysningsniveau. Den 23. mai 1763 forlod den første norske avis hans officin, idet udgivelsen af „Norske Intelligentssedler" nu tog sin begyndelse. Dette bladforetagende maa opfattes som udslag af en sterk literær bevægelse i folkeoplysende retning, som paa denne tid gik gjennem vort samfund. I de forudgaaende aar havde SCHWACH forestaaet trykningen af et religiøst ugeskrift, som i aarene 1760—61 udgaves af biskop FREDRIK NANNESTAD. I de følgende aar fortsattes dette foretagende som et maanedsskrift („Maanedlige Afhandlinger"), hvortil stiftsprovst OTTO HOLMBOE, HERMAN RUGE, GUSTAVUS STRØMBOE samt SCHWACH selv leverede originale afhandlinger over praktiske og økonomiske emner. Det var et tilskud af den kongelige kasse, stort 300 rigsdaler,

som satte bogtrykkeren istand til at komplettere trykkeriet i den stand, et saadant blad krævede.

Selve navnet paa den avis, han saaledes startede, tyder hen paa, at han har havt for øie italienske, franske og tyske forbilleder, svarende til de saakaldte adressekontorer. Saadanne kjendtes i det gamle Rom under navnet „*Intelligentia popularis*", en institution, som fornyedes i de italienske byer under navnet „Intelligenza" og overførtes til Tyskland under benævnelsen „Frag- und Anzeigungs Nachrichten", „Anzeigen" eller „Nachrichten"; ogsaa navnet „Intelligenz-Zetteln" forekommer. Et saadant adressekontor var bleven oprettet og nedlagt i Kjøbenhavn 3 gange, i 1706, i 1726 og 1749; først den 4de gang, da den af J. H. Wessel forevigede agent Hans Holck — „de Fattiges Tolk, Sygekassens Patriark" — sammen med en kompagnon udløste brødrene von der Osten, de tidligere eiere af privilegiet, kom en ugeavis istand. Denne var priviligeret for Kjøbenhavn; men eieren søgte at gjøre mere udstrakte rettigheder gjældende. Imidlertid faldt hans forsøg paa at komme Schwach's bladforetagende tillivs lidet heldigt ud, og hermed var der brudt vei for den privilegerede norske avisliteratur, hvis repræsentation i pressen ialfald i navnet har bestaaet indtil vore dage. Det norske aandsliv er herigjennem indtraadt i en ny fase, og for at følge denne under ett maa vi kaste et blik paa bogtrykkerforholdene i de øvrige stiftsstæder, som de indtil dette tidspunkt havde udviklet sig. De forhandlinger, som ledede til adressekontorernes oprettelse i Bergen, Trondhjem og Kristiansand, rummer kulturhistoriske træk, som ikke savner interesse.

Der lever efter den vittige raadmand Claus Fasting et vinget ord, som karakteriserer aandslivet i Bergen, før han selv skaffede den gamle hansastad en virkelig presse: „I Bergen fandtes engang to Trykkerier og intet at trykke, og to offentlige Lectores uden en eneste Discipel." Ytringen er rammende for sin tid og falder i lod med, hvad Holberg i sin Bergens beskrivelse havde udtalt: „Lærdom og Boglige Konster have i Bergen ikke været synderlig dyrkede; thi, saasom Indbyggerne fast alle have haft deres Tanker henvendte til Handel og Kiøbmandskab, saa have de fleeste Borgere fundet for got heller at sætte deres Børn udi den store Styrmands Skole end udi latin Skolen." Imidlertid fortjener det opmerksomhed, at Bergens første presse er jevnaldrende med den store folkeopdragers „Peder Paars", og henved 80 aar yngre end det bogtrykkeri, som i Kristiania havde havt til opgave at trykke Christen Staphensøn Bangs bindsterke Katekismus-Postil.

Peter Poulsen Nørvig, der allerede i 1712 var bogtrykker i Kjøbenhavn, fik i 1719 fra Bergen opfordring til at flytte sit officin derhen, da her hverken fandtes bogtrykker eller boghandler. Det kostede ham alligevel overvindelse

at bryde op, da han eiede hus i Vimmelskaftet og ellers stod sig godt. Alligevel var kaldelsen ham fristende, og under 21. februar 1721 fik han bevilling til at være bogtrykker i Bergen og under 5. november 1723 ret for sig og arvinger til at holde aaben boglade. Hans privilegium paalagde ham dog ikke at „præjudicere Direktøren i Kjøbenhavn".

Samme aar, NØRVIG kom til Bergen, begyndte han at udgive en „Ridende Mercurius", det var en ugentlig avis, landets første. Men med den fik det en brat ende. Da WIELANDT fik se det bergenske nyhedsblad, blev han straks opmerksom paa, at det ord til andet var eftertryk af hans ugentlige danske relationer. Da han klagede, svarede NØRVIG til en begyndelse, at han var i sin gode ret, da det ene var ham forbudt at præjudicere den kongelige bogtrykker. Desuden vilde han være uvidende om det monopol, „Tyske Jochum" havde. Men han blev snart gjort opmerksom paa, at det baade fandtes og maatte respekteres; i mai 1722 fik han tilhold om, at der ikke maatte gjøres WIELANDT noget indpas i hans privilegium.

Ogsaa kongebudet af 27. september 1726, der tager THOMAS VON WESTENS arbeide blandt finnerne under armene, maa have gjort skaar i de indkomster, som var beregnede for det bergenske bogtrykkeri. I dette heder det nemlig: „Fremdeles skal Presteskabet i Finmarken, Nordlandene og Trondhjems Amt, hvor Missionen paagrændser, med al Flid holde deres Norske anfortroede Almue til nøieste og alvorligste Undervisning i deres Christendom, at ikke nogen, formedelst Mangel af fornøden Oplysning om Guds Villie til alle Synderes Omvendelse og Helliggjørelse skulle være de nys omvendte Finner og Lapper til nogen Fortræd eller Forargelse; til den Ende ogsaa hermed strengeligen forbydes, at forargelige og forfængelige Bøger og trykt Tant, saasom St. Peders Reiser, Sibyllæ Spaadomme, Lucidarius, Skjemt og Alvor og flere andre deslige Digte og samt forfængelige Viser og Legender maa herefter ikke henføres eller forhandles i Nordlandene, Finmarken og Trondhjems Amt under Konfiscation og Straf, som Lands-Loven over forargelige Bøgers Forhandling siger."

I 1734 fik NØRVIG tilladelse til at holde en bogbindersvend. Men han var ikke alene om boghandelen i Bergen. I 1739 fik bogbinder HENR. AUGUST WEIDEMANN bevilling til at holde aaben boglade her, og denne udgav 1741 den af THOMAS GEORG KROG besørgede oversættelse af HOLBERGS selvbiografi.

Efterat NØRVIG i 1730 havde mistet sin første hustru CHRISTINE SCHMERTZ, egtede han en af landets døtre MAREN FINDE BUGGE, f. 1703. For hende udvirkede han under 28. juli 1741 bevilling, at hun maatte bruge trykkeriet med samme frihed, som han havde havt det. Den 5. september s. a. afgik han ved døden. I 1743 fik enken denne ret udstrakt til sin bogtrykkersvend CHRISTOPHER KOTHERT, med hvem hun „for Bogtrykkeriets Beopagtning" agtede at indlade sig i egteskab. Deres bryllup stod 20. mai 1744. Egteskabet var

barnløst. Hun afgik ved døden 1766, medens hendes egtefælle overlevede hende til 1770.

Om Christopher Kothert — hans navn skrives som oftest paa denne maade, tildels ogsaa Koter, Kooter og Kother — ved vi, at han var tysker af fødsel, og at han arbeidede paa et af de kjøbenhavnske officiner, dengang hans livsførelse bragte ham til Bergen. At han i henseende til uddannelse har staaet paa høide med sin tid, er der ingen grund til at betvile; men nogen særlig duelig eller foretagsom mand var han ikke, og „Paaskebranden“ i 1751, der fortærede hans gaard, trykkeri og hele indbo, satte ham rent paa bar bakke. Efter denne dag kom han aldrig mere til kræfter, og hans trykkeris forfatning faar i samtidens literatur skylden for, at det literære liv i Bergen ikke kom til at udfolde sig som paa andre steder af landet. Hildebrand Meyer omtaler, at der ved 1760 dannede sig et selskab, der skulde udgive „Bergenske Samlinger“, et videnskabeligt tidsskrift svarende til andre literære foretagender i samtiden. „Vi akkorderede med Bogtrykkeren: det er den eneste, vi have her i Bergen. Hans Omstændigheder er ikkun maadelige. En Ildsvaade haver svækket hans Vilkaar og tillige borttaget den største Del af hans Stil [ɔ: Skriftsorter]. Vi gjorde ham for det første et forskud af 50 Rdlr. til at forsyne sig med ny Stil fra Kjøbenhavn. Han lod og komme en Del af saadanne, som kunde tjene til daglig Brug, til Ligvers, Brudevers og lign.; men det, som skulde bruges til vores Forehavende, fik han ikke; maaske han heller ikke anvendte Forskudet dertil. Det første Hefte havde vi allerede indsendt til Hr. Biskop Arentz og erholdt hans Tilladelse til at lade trykke; men videre er det dermed ikke kommet formedelst Trykkerens Forhold. Han har uden Tvil selv den største Skade deraf.“

Som følge af det Kothertske trykkeris mislige forfatning blev der under 1. august 1760 givet øverste kapellan i Bergen, Hans Mossin, tilladelse til at oprette et lidet trykkeri, der kunde gaa for hans regning og trykke hans literære produktion. Af samtlige bøger, som udgik fra hans officin, skulde et eksemplar afgives til alle fattighuse og sygehuse i Danmark og Norge. Af hensyn til den vanskelige kommunikation med Kjøbenhavn blev der nogle aar senere givet ham tilladelse til at lade sine skrifter censurere af Bergens biskop.

Om nogen konkurrance mellem de to trykkerier, som jevnsides var satte i gang, kunde der ikke godt være tale i den første tid, da alt literært liv laa nede. Men allerede før decenniets udgang agtedes bogtrykkerhaandverket som en lønsom bedrift, idet der var aabnet det privilegerede bogtrykkeri en indtægtskilde igjennem trykningen af „Efterretningerne“ fra stiftets adressekontor, oprettet ved kongeligt reskript af 7. december 1764. Dette melder, at politiaktor i Bergen, Ole Brose, havde andraget, at han „er sindet til Nytte for det almindelige og til Bekvemmelighed for de Handlende og andre i og udenfor Bergen paa hans egen Regning og Resiko, at oprette et Adresse-Kammer paa

lige Maade som det i Vores Kongelige Residence-Stad Kjøbenhavn, anholdende derhos allerunderdanigst om Vores allernaadigste Privilegium til saadant Adressekammer i Bergen at oprette og vedligeholde." Stiftamtmand CICIGNON havde i sin indhentede erklæring udtalt, „at et Adressekontors Indrettelse i Bergen vilde have sin Nytte, da ved Hjælp deraf til Lettelse i Handelen saavelsom i andre Tilfælde, paa en sikkrere, bekvemmere og mindre kostbar Maade kunde faaes kundgjort, hvad man vilde have offentlig bekjendt, saasom hvad Varer den eller den havde tilfals, hvilke andre forlangede tilkjøbs eller deslige, Øvrighedsbefalinger, som nu, efterat de ved Trommeslag er bekjendtgjorte, opslaaes paa Kirkedørene og andre slige Steder, hvoraf de tit afrives; Kundgjørelser om Auktioner, Skifter og deslige, som alle saaledes i et Adressekontors Efterretninger med mindre Møie og Bekostning kunde blive bekjendtgjorte." Det meddelte privilegium gik ud paa, at „OLE BROSE alene maa være berettiget til for Bergens By og Stift et Adressekontor paa lige Maade, som det udi Kjøbenhavn at indrette og vedligeholde;" „dog — lægges der til — skal han tilforpligtet være i Henseende til, baade hvad nogen i hans Efterretninger begjærer indført og hvad fra Adressekontoret begjæres Underretning om, at rette sig efter en af ham forfattende og af Stiftamtmanden over bemeldte Bergens Stift approberet Taxt." Det første nummer udkom 4. februar 1764 og havde et halvt arks størrelse.

Om det bergenske adressekontor skal her ellers alene anføres, at OLE BROSE, som efterhaanden rykkede op til politimester og borgermester, i 1777 overdrog sit privilegium til studiosus juris KNUT GEELMUYDEN. Overdragelsen skeede den 19. juni og den 24. s. m. indgav GEELMUYDEN andragende om, at faa kongelig stadfæstelse paa privilegiet. Dette blev ham tilstaaet under 5. september 1777. KNUT GEELMUYDEN, der tilhørte en musikalsk begavet slegt og vil mindes som OLE BULLS morfader, døde i sin bedste alder; i hans efterslegts eie var adressekontoret i henved 100 aar.

Der maa til stadighed have været rivninger mellem de bergenske autoriteter og KOTHERT. De første havde gjerne et skuldertræk at affærdige den privilegerede sortekunstner med, og hans „defraudationer" var et emne, som stadig var paa tapetet og varieredes tit. Den gjældbundne KOTHERT var neppe nogen snydenstrup, men trykket af næringssorg havde gjort ham uregelmæssig i arbeide som i vandel, og til svar har han stedse stillet i udsigt, at han vilde opgive hele haandteringen og drage til sit hjemland. Ved aar 1767 synes disse trusler at have tabt sin braadd. Nu var byens trykning blevet et rigtig godt ben, og der var „mange hunde om det", da KOTHERT var bleven enkemand og oftere udtalte sin længsel efter hjemlandet.

I geheimekonseillet forelaa der den 2. april 1767 et andragende fra en HANS FUGLEDE om at tilstaaes bogtrykker-privilegiet i Bergen. I ansøgningen

oplyses, at han fra sin ungdom af havde gaaet i bogtrykkerlære i Kjøbenhavn, og han havde derefter i ni aars tid været „karl“ i det bergenske bogtrykkeri. Han har ogsaa været ved studierne; han optraadte nemlig den 14. juli 1770 i Regenskirken som defendens (medforsvarer), da Søren Gyldendal — grundlæggeren af den berømte store boghandel — forsvarede sin latinske disputats om menneskenes forpligtelse til at dyrke Gud. Med hensyn til hans andragende afgaves den resolution, at han fik melde sig, naar privilegiet blev ledigt.

Om vaaren 1769 havde Kotherts forhold vistnok igjen givet anledning til misstemning og til længsel mod det tyske fædreland, og nu var det presten Mossin, som var ude paa fiske. Under 7. mars introducerer han sig hos kancelliets oversekretær grev Otto Thott med en indberetning, et forslag og en ansøgning. Indberetningen gaar ud paa, at nu var hans trykkeri kommen istand, et par af hans skrifter var allerede trykte, og nu kunde han da gjøre vel mod alle hospitaler og fattighuse, som han vilde betænke hver med et eksemplar af sine skrifter. Men da bøgerne ikke afleveredes i indbunden stand, men i løse ark, var de udsatte for at komme bort; han vilde derfor, at der skulde oprettes særlige reoler og biblioteker paa vedkommende stiftelser. Han krævede derfor, at kancelliet skulde paalægge stiftsøvrighederne at træffe de fornødne forføininger i saa henseende. Endelig rykker han ud med, at han har havt svære udgifter for at faa sit bogtrykkeri istand, og at han gik som paa bare livet, for at den hele affære skulde ryge, om det privilegerede bogtrykkeri ved Kotherts død eller bortreise skulde komme i hænderne paa en konkurrent, som kunde narre hans folk fra ham eller skade ham paa anden vis. Det sikreste vilde da efter hans formening være, at der af regjeringen blev givet ham tilsagn om, at det privilegerede bogtrykkeri skulde forenes med hans eget og være hans eiendom. Udpaa høsten fik han svar fra kancelliet. Hvad omsorgen for hans bøger og oprettelsen af husbibliotheker angik, maatte presten selv henvende sig til vedkommende stiftsøvrigheder med, hvad han havde paa hjerte, og bogtrykkeri-privilegiet skulde det staa ham frit for at søge, naar det blev ledigt. Og i en svarskrivelse fra presten høres det ogsaa ud for, at kancelliet har forstaaet hans mening ret. Han skjønte godt, at vinden ikke blæste i retning af hans planer. Hos stiftamtmand og biskop havde han sagtens fundet gehør; thi deres erklæring er stemt i harmoni med, hvad den literaturvenlige næringsdrivende prest havde paaberaabt sig, og de dvæler ved Kotherts „defraudationer“ paa en tendentiøs maade, som ei kan misforstaaes. Men borgermestere og raad, der den 20. mai havde været samlede til forhandling, havde seet sagen fra et mindre moraliserende, mindre literært og mere forretningsmæssigt standpunkt. Gjaldt det om at være ude i tide, mente de, havde Hans Fuglede allerede forlængst meldt sig. Og Mossins dobbelte stilling som prest og trykkeri-eier stod for dem som den rene util-

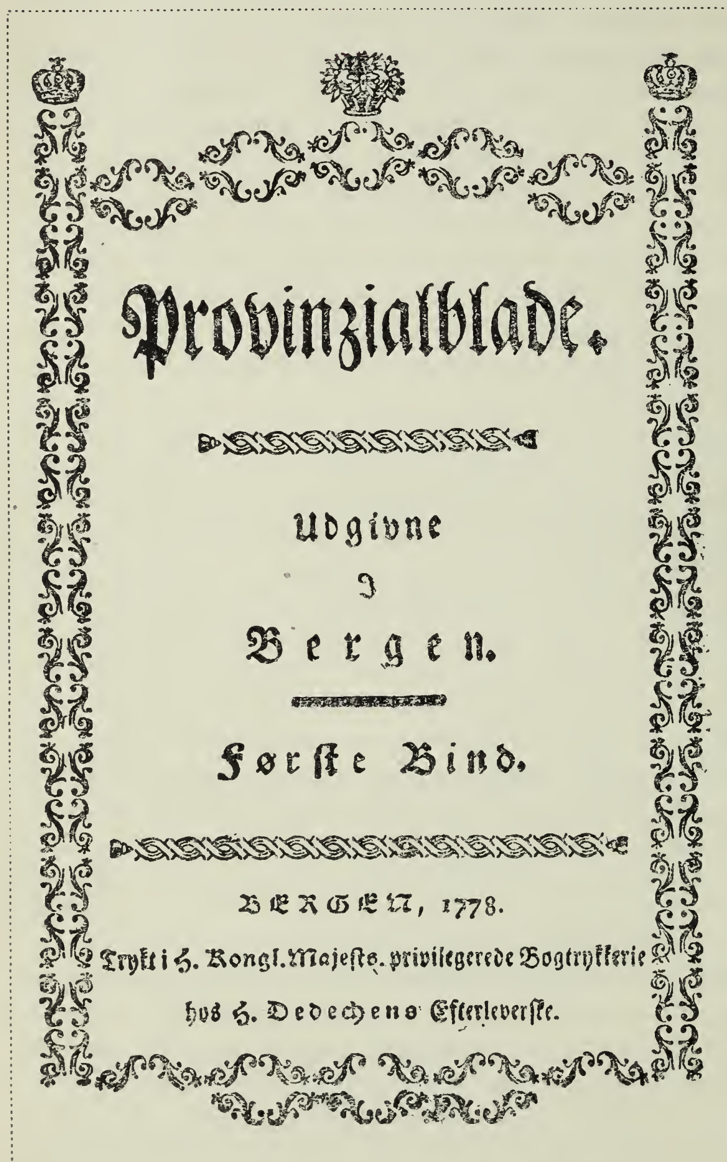
børlighed, og det paaskud, han anfører til støtte for sit andragende, gav ikke sagen et bedre udseende. „KOTHERT er en gjældbunden Mand," skriver byens fædre; „men han kunde maaske finde Leilighed for en anselig Sum Penge at afstaa sit Trykkeri med tilhørende Ting til en duelig og brav Karl, som havde lært Kunsten, naar han tillige kunde have Haab om, at erholde det derved forenet værende Privilegium og altsaa ei alene selv blive hjulpen, men endog tilveiebringe saa meget for KOTHERT, at denne derved kunde afbetale en stor Del af sin Gjæld, hvilket ellers vil briste, ifald Privilegiet ikke følger med Trykkeriet, og hans Kreditorer tage et anseligt Tab."

Den bogtrykker, byens vise mænd havde udseet til at tage arv efter KOTHERT, nævnes i betænkningen, og det paa en maade, som gjør det utvilsomt, at det var ham, presten MOSSIN havde havt til agt at fortrædige. Det var den duelige fagmand HENRIK DEDECHEN, der selv var barnefødt i Bergen og i sin bedste tid havde bragt det Mossinske trykkeri paa fode og i virksomhed.

Allerede i 11-aarsalderen var han i 1724 bleven antagen i lære hos PETER NØRVIG og havde faaet svendebrev den 10. mai 1733. Et par maaneder efter sagde han Nørvig og sin fødeby farvel for at vandre paa sin profession. Hans færd gik til Kjøbenhavn, hvor han i 5—6 aar havde plads i det kongelige hofbogtrykkeri, som den gang forestodes af J. J. HØPFFNER. Herfra gik reisen til Tyskland, hvor en attest af 12. april 1738 godtgjør, at han den nævnte dag blev immatrikuleret som akademisk borger *(„Typographiæ studiosus")* ved Königsbergs universitet. I 1741 var han tilbage i Kjøbenhavn, idet han da arbeidede paa samme officin som CHRISTOPHER KOTHERT. Medens denne drog til Bergen, blev DEDECHEN i Kjøbenhavn indtil 1757, og i denne tid arbeidede han i 9 aar i Berlings trykkeri, i 6 aar hos HØPFFNER og i 3 aar hos GLASINGS ENKE. Hos samtlige sine principaler faar DEDECHEN de hæderligste vidnesbyrd, og ligeledes omtaler KOTHERT ham som en god og afholdt arbeidskamerat. Det ligger en vis vægt paa, at denne attest blev udfærdiget paa samme tid, som spørgsmaalet om hans eftermand i det privilegerede Bergensofficin var inde til behandling.

Om CHRISTOPHER KOTHERT døde den 6. eller 8. mai 1770, kan ikke afgjøres; men begge dage angives i andragender om hans privilegium, den første af MOSSIN, den anden af DEDECHEN. Senere meldte ogsaa HANS FUGLEDE sig. Men borgermester og raad tog afgjort parti for DEDECHEN, som de konstituerede i stillingen 8. mai, biskop ARENTZ forsynede yderligere konstitutionen med en paategning, hvorefter han overdrog ham tilladelse til at bruge hans „privilegerede Pant i afgangne CHRISTOPHER KOTHERTS Hus og Bogtrykkeri" mod at svare ham renter. Sagen blev da bragt i fuld orden ved tvende reskripter af 14. september 1770, der gav baade DEDECHEN og MOSSIN bevilling til at drive trykkeri

paa ens vilkaar. Under samme datum udfærdigedes ligeledes det bekjendte kongebud, der ophævede censuren. — Om de to trykkeriers senere skjæbne skal i al korthed følgende oplyses:

Provinzialblade.

Udgivne
i
Bergen.

Første Bind.

BERGEN, 1778.
Trykt i H. Kongl. Majests. privilegerede Bogtrykkerie
hos H. Dedechens Efterleverske.

Ved bevilling af 24. august 1774 overførtes DEDECHENS bevilling til hans enke ANNA REBEKKA MEYER. I hendes tid udgik fra officinet CLAUS FASTINGS merkelige ugeskrift „Provinzialblade“, der udkom i aarene 1778—1781. Da DEDECHENS enke i 1782 afgik ved døden, hvilede der en pantegjæld, stor 300 rigsdaler, paa trykkeriet; men saa meget vilde ingen give for det. Kreditorerne overlod det da til RASMUS H. DAHL, i hvis families eie det senere var. Det Mossinske trykkeri holdtes paa en maade i gang indtil midten af 1770-aarene. Da ophørte dets virksomhed. Det stuvedes bort paa et loft, hvor det henstod i ca. 18 aar. Efterat stiftsprovst MOSSIN i 1793 var afgaaet ved døden, blev det sat til auktion. Ved denne blev en del af dets materiel afhændet til RASMUS DAHLS enke.

— Tæt indunder bogtrykkerkunstens tredje sækularfest fik Trondhjem sit første bogtrykkeri, som Jens Christensen Winding under 13. februar 1739 fik kongeligt privilegium paa at oprette.

Winding havde skyldfolk i det nordenfjeldske; men selv var han født i Kjøbenhavn den 12. december 1704. Han mistet tidlig sine forældre, gjennemgik bogtrykkerlæren i Kjøbenhavn og blev her 9. april 1734 gift med Karen Jensdatter Koch. Hun omtales som en flink skrædderske, var ofte paa kant med de kjøbenhavnske skræddere, som jevnlig beskyldte hende for indgreb i deres privilegier. I Trondhjem kunde hendes haandverk komme vel med; thi den erklæring, som byens magistrat paa forlangende afgav paa mandens ansøgning om privilegium, lovede ham just ikke noget fedt levebrød. „Her paa Stedet — heder det — forefalder ei noget betydeligt, som fornødentlig behøves at skulle trykkes; det hænder sig, som dog sjelden skeer, at ved deslige Stervboer, hvor vidtløftige Registrerings-Registre til Auktion forfattes, at det da var godt, om her paa Stedet var et Bogtrykkeri for i en Hast at faa trykt Kataloger at lade distribuere. For Resten kunde ei ventelig videre paa dette Bogtrykkeri blive trykt end adskillige Smaating, saasom Formularer til Passe, Plakater til Auktioner, og endelig undertiden kunde et Brude-, Lig- eller Lykønskningsvers indfalde at trykkes, og heri vilde al hans Fortjeneste bestaa, saa det ikke synes, at en Mand af saadan Profession her paa Stedet kan subsistere."

Privilegiet blev ham alligevel meddelt, og den 1. september 1739 kom han til Trondhjem, lod den 7. s. m. sin bestalling læse paa raadstuen og var allerede om høsten i fuld virksomhed. Paa andragende af Winding blev det ved reskript af 14de oktober 1740 overladt biskopen i Trondhjem at censurere de teologiske bøger, som der maatte fremkomme, medens alle andre sager maatte gjennemsees af rektor eller en anden lærd mand, som af magistraten dertil maatte opnævnes.

Allerede samme aar, Winding kom til Trondhjem, trykte han seks smaa traktater; det var kirkebønner, som biskop Hagerup, stiftsprovst Thode og sognepresten til Vor Frue kirke, Nils Tønder, pleiede at holde. Aaret efter maa et par andre prædikener og leilighedsskrifter af biskop Hagerup have seet lyset; og i 1741 udkom hans samling af 8 prestevielsesprædikener, der er dedicerede til kong Christian VI. I dedikationen til dette verk, der er dateret den 29. juli 1741, forekommer denne merkelige udtalelse: „Da Eders Kongel. Majestæts Naade giør sig berømmelig baade for nærværende og tilkommende Slegt ved at foranstalte saa meged Got, som før manglede: Ved at indrette og verkstille meget, som tiener til Guds Kirkes Gavn, og til boglige Konsters Velstand at befordre: Saa har den samme Høy-Kongelige Naade strekked sig til denne Nordligste Part af Riged. Den har allernaadigst tilladt og beskikket et Bogtrykkerie i denne Stad, som aldrig før har væred. Den har tillige allernaadigst

forundt og bevilged den Frihed, at gudelige Materier i smaa Forklaringer, maa have *Censur* paa dette Sted, til beqvemmere Underholdning for Bogtrykkeried. Hvilked alt er een større Prydelse for den ældgamle Tronhiems Bye, end alle, den saakaldede, *St. Olai Reliqvier,* som her i fordum Dage have væred forvarede. Hvilked alt er saa stor een Kongelig Velgierning mod Staden og Stifted, at Indbyggerne deres allerunderdanigste Glæde og Takskyldighed derfore, til Slegters Slegt, aldrig forglemmer."

Umiddelbart efter sit komme til Trondhjem (1758) udfærdigede biskop GUNNERUS et hyrdebrev til stiftets geistlighed, og i dette melder han, at det er hans agt at grunde et videnskabsselskab. Dette kom da ogsaa istand, idet det lærde trekløver, GUNNERUS, rektor GERHARD SCHØNING og den rige privatmand PETER FREDERIK SUHM kom overens om, at de tre „skulde straks begynde med at skrive, og naar man havde nogle Afhandlinger færdige, lade et Bind trykke, uden just at vente paa flere Medarbeidere." Det trondhjemske selskabs skrifter tryktes i Kjøbenhavn; derimod udgik der fra det Windingske officin i Trondhjem i aarene 1761—65 kvartalsskriftet „Trondhiemske Samlinger", udgivne af Philaletho [ɔ: P. F. SUHM]. Det falder i tiden sammen med det literære arbeide, som udfoldedes i Kristiania og Bergen og har øiensynlig været baaren af den samme kulturstrøm, som med den holbergske stiftelse i Sorø som kilde flommede over det norske og danske samfund. Fra nu af og en stund udefter topper da ogsaa det literære liv sig i krappere og krappere bølger. Det er under indflydelsen heraf den trondhjemske almenhed fik sit ugeblad.

Under 6. december 1766 indgav kommerce-sekretær MARTINUS NISSEN andragende om tilladelse og privilegium paa at oprette et adressekontor i Trondhjem for byen og stiftet i lighed med det, OLE BROSE havde faaet istand i Bergen. Stiftamtmand GRAMBOW sendte ansøgningen til magistratens erklæring, denne indhentede udtalelse fra byens 12 eligerede mænd, der forhørte sig om emnet hos ansøgeren. Den hele bunke erklæringer gik saa nedover til Kjøbenhavn, og udpaa vaaren 1767 kom privilegiet.

De 12 mænd forholdt sig til en begyndelse meget skeptisk overfor det nye paafund, som de ikke vilde overtage noget ansvar for. Paa magistratens henvendelse afgav de den 26. januar 1767 følgende svar: „Naar Sieur Martinus Nissens Ansøgning om et Adressekontors Oprettelse ikke præjudicerer Byen i nogen Maade, hvilket vi haaber, at den respektive Magistrat bedst indser, saa have vi fra vor Side intet herimod at indvende." Med dette svar vilde magistraten ikke lade sig nøie, og de 12 mænd maatte da ud for at forhøre sig om, hvad det nye paafund havde paa sig. Men da NISSEN lod dem høre, at sagen var sendt dem til erklæring, ikke til undersøgning, fandt byens repræsentanter det sikrest at stille sig afvisende til det nye krav; man havde jo en privilegeret bogtrykker, som kunde udføre, hvad arbeide der krævedes. De

Otte Præste-Vielses Prædikener

Over

II. Cor. IV, v. 3. 4. 5. 6. 7.

Holden udi

Tronhiems Dom-Kirke.

Tronhiem,

Trykt udi Hans Kongel. Majestæts privileg. Bogtrykkerie,
af Jens Christenssøn Winding, 1741.

12 mænd haabede derfor, „at den høigunstige Magistrat ikke heller agnoscerede denne Ansøgning, som vi er bange for i Tiden at ville blive Indvaanerne til Tynge, hvormed man tilforn kan være vel forsynet.“ Det er tydeligt, at de 12 mænd har seet et indgreb i den næring, som var byens bogtrykker forbeholdt, og en nærmere forklaring paa det allerede etablerede forhold faar man i de af magistraten og stiftamtmanden afgivne erklæringer. I magistratens redegjørelse af 9. mars 1767 heder det: „Her har enhver og ved trykte Plakater kunnet faa kundgjort, hvad han har fundet tjenligt at avertere Publico. Skulde nu et Adressekontor oprettes her af Supplikanten, da maatte han først forene sig med den her privilegerede Bogtrykker om en vis Betaling for Efterretningernes Trykning, hvorved ham for det meste vil fragaa den Næring, han tilforn har havt af Plakater og andre Bekjendtgjørelser at trykke og dernæst ikke fordre mere i Betaling for, hvad nogen forlanger indrykket i Aviserne, end Bogtrykkeren har taget efter hans under 5. November 1739 bekjendtgjorte Taxt. Og naar dette iagttages sees ikke, at et Adressekontor kan falde Publico i Tiden til Tyngde. Thi ingen bliver forpligtet at holde dets Aviser uden han selv vil; heller ingen maa forbindes til at lade noget indrykke i Aviserne, uden han finder sig tjent dermed, for Betaling.“ Og igjennem oplysende eksempler optrækker borgermestere og raad nu linjerne for den publicistiske virksomhed, som efter disse autoriteters formening maatte fordres af stiftsorganet og dets redaktør. Det er øiensynligt, at man paa grundlag af, hvad der allerede præsteredes, spændte kravet yderligere. Stiftamtmand GRAMBOW henholdt sig til de afgivne erklæringer, men mente dog at man maatte holde sine krav inden rimelighedens grænser. Han udtaler i sin betænkning af 21. mars 1767: „Naar Supplicanten, Studiosus Martinus Nissen, formener, at Trondhjems Nytte forfremmes ved at indrette her et Adressekontor ligesom i Kjøbenhavn eller Bergen, saa formener jeg, at han paa den anden Side ikke vel har overveiet sin egen Nytte. For 6 Ort aarlig uddeler den her privilegerede Bogtrykker ugentlig, hvad som er trykt hos ham, enten Efterretninger, Bekjendtgjørelser, Auktionsfortegnelser, Vers. Uden Vederlag og Betaling kan han ikke tvinges til at lade denne Fortjeneste fare. Vil Supplikanten ugentlig have sine Intelligentsblade trykt, sker det ikke heller gratis, og paa denne Maade vil Fortjenesten vandre til Bogtrykkeren. Hvormed skulde vel disse Blade opfyldes, da ikke meget nyt passerer, som kan interessere Publikum, da man strax ved i hele Byen, hvem som er ankommen eller bortreist, hvem der er født, copulert eller død. De fremmede Skibe og deres Ladning, som ankommer, rygtes strax almindeligen; Victualier, som føres til Byen, er bortkjøbte, inden det udi Aviserne bliver indrykket. Øvrighedens Plakater blive udtrommede og Skiftelysninger indføres heller i de Berlingske Aviser, hvorved de kan blive bekjendt i hele Riget, da derimod disse Blade neppe vil finde Debit [ɔ: Afsætning]

udenfor dette Stift. At opdigte korte, dog nyttige og gode Afhandlinger vil være vanskeligt, helst naar Supplikanten, som jeg allerunderdanigst formoder, erholder allernaadigst Bevilling at være Prokurator for alle Over- og Underretterne og er saa lykkelig at forhverve sig god Praxis, da han ikke behøver flere Forretninger." I henhold til de afgivne erklæringer udstedtes privilegiet den 24. april 1767, og kontorets „Efterretninger" udkom med sit første nummer den 3. juli s. a.

Indtil 1795 var Trondhjems adressekontor i justitsraad raadmand MARTINUS NISSENS eie, og i denne tid tryktes „Efterretningerne" i JENS CHRISTIAN WINDINGS officin, som vedblev at bestaa aarene fremefter. WINDINGS første egteskab var barnløst. Under 12. januar 1751 havde han og hans hustru oprettet gjensidigt testament, som konfirmeredes 1760. Efter hustruens død i 1766 indgik den 63 aar gamle mand nyt egteskab med ANNICHE FRIDERICHE KARMARCH, og i dette fødtes tre sønner, CHRISTIAN KARMARCH, JENS FRIDERICH og JOHANNES. Den sidste blev sidstpaa konrektor i Bergen og er kjendt som en stor original; den første skal senere omtales.

Gamle bogtrykker WINDING døde 1783 og hans hustru to aar senere, og da var der truffet fremtidige dispositioner baade for trykkeriet og avisen. Ved kongelig bevilling af 9. august 1782 tillodes det den borgerlige realskole i Trondhjem at holde et bogtrykkeri, naar WINDING afgik ved døden, og naar hans enke døde eller opgav haandverket, skulde dette være stiftets privilegerede officin. Under 11. juni følgende aar fik skolen privilegium paa adressekontor, naar MARTINUS NISSEN døde eller opgav den rettighed, som var ham indrømmet. I 1780- og 1790-aarene benævntes da bogtrykkeriet „Den borgerlige Skoles Kongelige aleene privilegerede Bogtrykkerie", indtil det i 1797 afhændedes til kjøbmand KARSTEN KLINGENBERG og arvinger. I salget medfulgte dog ikke adressekontoret og dets „Efterretninger". Fra slutningen af aarhundredet og udefter udfoldede der sig i Trondhjem et karakteristisk liv paa literaturens enemerker, og dette skyldtes de frisindede mænd, som stod i spidsen for pressen, navnlig bogtrykker WILLUM STEPHANSON og kjøbmand MATTHIAS CONRAD PETERSON. STEPHANSON var en bondesøn fra Sorøtrakten, født 1762. Han var fra sit 7. aar opdraget paa Opfostringshuset i Kjøbenhavn og kom efter konfirmationen i lære hos bogtrykker THIELE i Helliggeiststræde. Senere forestod han som faktor madame MORTHORSTS bogtrykkeri. Medens han var her, kom han i skade for at udgive et skrift, som ansaaes for blasfemisk og samfundsfarligt; det blev konfiskeret, og generalfiskal SKIBSTED krævede baade hans hoved og hans haand. Saa galt blev det nu ikke. STEPHANSON tog nogle ugers vand- og brødstraf, udgav den hele procedure, hans dyrefabel havde affødt, og fik latteren paa sin side. Allerede i 1798 var han bosat i Trondhjem som stiftets privilegerede bogtrykker, og her udfoldede han en meget omfattende virksomhed

i filantropisk retning. En aandsfrænde traf han her i kjøbmand MATTHIAS CONRAD PETERSON, en indflyttet slesviger, der gjennem giftermaal stod i forbindelse med famlierne DONS og KLINGENBERG. I slutningen af aarhundredet forestod han udgivelsen af adressekontorets „Efterretninger", der indtil 1801 udgik under navnet „Trondhjemske Tidender" og i 1798 og 1799 ledsagedes af et tillæg, „Qvartbladet" kaldet. Samtidig hermed gik han i gang med udgivelsen af „Trondhjems Budstik", hvoraf 13 aargange udkom (1798—1810); denne fandt en fortsættelse først i „Blandede Efterretninger, Fædrelandet vedkommende", hvoraf 8 nummere udkom fra september til november 1814, senere i „Den lille Trondhjemske Tilskuer", der udkom 1815—16 med ialt 71 nummere. Den mest drivende kraft var dog STEPHANSON, der havde trykkeriet til mai 1813, da det overtoges af prestesønnen ERIK MUST ANGELL (f. 1789, † 1821); denne var svag af helse, og trykkeriet gik i 1815 over til et interessentskab. Faktor i dette var ANDREAS STEEN, der under 12. juni 1811 havde faaet bevilling til at anlægge et trykkeri i Trondhjem. Fra 1818 af forestodes interessentskabets trykkeri af den tidligere omtalte CHRISTIAN KARMARCH WINDING, der var dets faktor indtil sin død (1839).

— Samtlige stiftsstæder havde sit bogtrykkeri, dengang de fik sine adressekontorer. Kun Kristiansand havde et adressekontor, før bogtrykkeri blev oprettet; men dettes levetid var dog ikke af lang varighed.

Under 27. januar 1768 søgte HANS DREYER, kontrollør og toldbetjent ved Kristiansands toldsted, kongl. tilladelse til at anlægge et adressekontor i Kristiansand. I henhold til den under 29. april næstefter udfærdigede bevilling udgav han en haandskreven uge-avis, ½ ark stor, under titel af „Kongelig priviligerede Adresse-Contoirs Efterretninger udi Christianssands Stift". Da 6 nummere af bladet var udkomne, blev Dreyer, som mand og mand imellem tituleredes „Luft-Sekretæren", forflyttet fra Kristiansand, og hans adressekontor blev lukket.

Ti aar senere (2. juni 1779) fik en bogtrykkersvend fra Trondhjem, ANDREAS SWANE, bevilling til at nedsætte sig i Kristiansand som bogtrykker og boghandler. Swane, der i 8 aar havde forestaaet bogtrykkeriet i Trondhjem, begyndte her med udgivelsen af „Christianssandske Ugeblade", og det gik bra en tid. Men da folkerørelsen paa Vestlandet tog paa at bryde, saa det æste op til den efter KRISTIAN LOFTHUS benævnte reisning, var SWANE saa uheldig at indtage avertissementer, der gik navngivne mænds ære for nær. Han blev idømt en bøde paa 100 rdlr. Vistnok slap han ved benaadning med at betale en liden mulkt til byens fattigkasse. Men han var nu engang kommen paa det sorte bret. Han tog paa at drikke, forsømte sit arbeide og kom rent paa knærne. Som følge heraf maatte en kreditor sætte sig i besiddelse af trykkeriet. Fore-

Christian J: Lofthuus

eller

De Omstendigheder imellem Bonderne og Øvrigheden i Christiansands Stift.

Forfattet

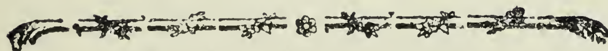
i en Sang,

under den Melodie

som

Herreste Peder og Knud af Sønderdal.

Christiansand, 1787.
Trykt hos Andreas Swane.

løbig blev det dog holdt oven vande af SWANES svend, der af stiftamtmanden blev indsat til at føre tilsyn. Dette hindrede dog ikke SWANE fra at afhænde materiellet, og en vakker dag var han forduftet. Der blev vel gjort forsøg paa at faa andre folk til at indtage den ledige plads; men frygt for udkommet havde afholdt enhver fra at søge derhen. Da nu resterne af SWANES bogtrykkeri i 1789 blev satte til auktion, fik raadmand MIKAEL GLÜCKSTAD og kjøbmand DANIEL ISAACHSEN tilslaget, og under 14. november indgav de andragende paa privilegium paa bogtrykkeri og adressekontor for Kristiansands stift, saaledes at disse institutioner stedse skulde være forenede og ingen konkurrerende bogtrykker paa de første 20 aar maatte nedsætte sig der. Under 18. december 1789 blev privilegiet udfærdiget. Udgivelsen af adressekontorets efterretninger tog 1790 sin begyndelse og ved kancelli-promemoria af 15. december 1792 blev der befalet, at de af kongen og øvrigheden udfærdigede befalinger og foranstaltninger uden betaling og paa forlangende skulde indføres i bladet.

Om „Christianssands Adressekontors Efterretninger“, der vel maa regnes for at have bestaaet helt til 1897, skal oplyses, at det blev udgivet af raadmand GLÜCKSTAD, og at det i den første tid blev trykt af PEDER HØEG. Fra 1804 til 1809 forestodes trykkeriet af den nedenfor nærmere omtalte C. A. GRØNDAHL, og allerede dengang var det vistnok i kjøbmand HANS THORSEN BACHRUDS eie. Denne havde fra 1807 under redaktion af stiftsprovst, senere biskop C. SØRENSSEN udgivet bladet „Bellona“, og i 1814 aabnede han en ny række af „Kristianssandske Adressekontors Efterretninger“, men afgik samme aar ved døden.

Her afslutter vi vort overblik over de norske adressekontorer; medtages herunder maa dog et lidet træk, der tjener til at afmerke den plads, som var „Norske Intelligentssedler“ forbeholdt.

Faa uger efter at prokurator MARTINUS NISSEN med kongelig bevilling havde aabnet det trondhjemske kontor, blev der tale om at faa en tilsvarende indretning istand for Kristianias vedkommende. Man synes rent at have overseet det bladforetagende, som S. C. SCHWACH havde faaet istand. Dette projekt skyldtes en entreprenant mand, ANDREAS HOLT, en kjøbmandssøn fra Kristiania. I 1759 havde han som hovmester fulgt agent ERIK ANCHERS sønner CARSTEN og PETER paa deres udenlandsreise, som varede i seks aar. Efter hjemkomsten blev han viceraadmand i Kristiania, og han gik nu straks igang med et tidsmæssigt literært foretagende, hvoraf han lovede sig meget. I en ansøgning til kongen, dateret Kjøbenhavn 1. juli 1767, anfører han til støtte for sin sag: „Erfarenhed viser daglig, at det her [ɔ: i Kjøbenhavn] oprettede saakaldte Adressekontor er af særdeles Gavn og Bekvemhed til at udbrede en og anden Kundskab, som ellers dels aldrig, dels sjelden blev saa almindelig blandt denne Stads, ja en stor Del af Rigets Indbyggere. Overbevisning om den virkelige Nytte, en saadan Indretning kunde ligeledes have paa flere Steder, gjør, at jeg fremkommer med allerunderdanigst

Ansøgning om, at Deres Majestæt vilde allernaadigst forunde mig Bevilgning paa at oprette et Adressekontor i Kristiania, hvor jeg nylig af Høikongelig Naade haver bekommet Plads som Viceraadmand. Opnaar jeg nu denne min allerunderdanigste Begjæring, skal jeg søge, saavidt mine Evner strækker sig, at bringe Indretningen til den muligste Fuldkommenhed, som Omstændighederne paa og omkring Stedet vilde tillade det. Til den Ende udbeder jeg mig allernaadigst Tilladelse alene og uhindret i Efterretningerne af ommeldte Kontor ugentlig, saavelsom med periodiske Tillæg, at maatte lade trykke alt, hvad som jeg finder værdigt for mine Medborgere at vide, hvad enten samme kunne tilfældig indeholde Stats-, Handels-, Husholdnings- eller anden nyttig, samt fornøielig Kundskab. Maatte jeg saa tillige allernaadigst bevilges, at alt saadant kunde ske uden videre Eftersyn og Impression, vilde det høilig lette Besværligheden af dette Foretagende, da jeg i saa Fald bliver ansvarlig for, om noget udi berørte Efterretninger skulde indføres imod vor helligste Religion, ypperlige Love og gode Sæder.“ Ansøgningen blev tilstillet stiftamtmanden over Akershus til erklæring, og i denne, der afgaves den 15. august 1767, udtales der: „Dersom de mod et Adressekontors Indretning her i Staden for Haanden værende Hindringer kunde hæves, ønskedes samme gjerne til en og anden Kundskabs Udbredelse. Uden at tale om Uvisheden af dette Slags Blades bestandige Afsætning som noget, der maatte overlades Entrepreneurens egen Omsorg, er maaske det Kjøbenhavnske Adressekontors Privilegium i Veien, hvortil kommer, at da bemeldte Kontor 1763 satte sig imod de her af Bogtrykker Schwach som en stræbsom Mand anlagte Intelligentsblade, hvoraf et hosgaar, fik Kontoret ingen Bifald, hvorover Bogtrykkeren blev conserveret ved at continuere sine Blade, hvilken liden Fordel, hvoraf han med Bekostning er i lovlig Besiddelse, for ham maatte forlises, naar et andet Privilegium exclusivum existerede.“ Under 7. september udfærdigedes bevillingen for viceraadmand Holt i overensstemmelse med det af ham indgivne andragende. Man har troet, at adressekontoret af hensyn til „Intelligentssedlerne“ ikke kom istand. Sagen var, at det privilegium, Holt havde søgt og faaet, var faldet bort af sig selv. Tidligere paa aaret (12. januar 1767) havde Schwach nemlig faaet sit privilegium af 16. januar 1761 fornyet. Holt kom vel som viceraadmand til Kristiania, og han udførte her adskilligt arbeide, som han ikke fik vederlag for. I 1769 satte han for sin velfærds skyld kursen til Kjøbenhavn, og det følgende aar fik han rang som virkelig kancelliraad. Han drog ud til Island som medlem af en overlandkommission; senere indtraadte han i bergverksdirektoriet og døde som etatsraad 20. januar 1784.

Vi vender nu efter dette rundskue over den norske bogtrykkerkunst tilbage til Kristiania og optager fortællingen om stiftsbogtrykkeriet, efterat „Intelligentssedlerne“ var sat i gang.

S. C. SCHWACH afgik høsten 1781 ved døden. Hans hustru var død 10 aar forud (6. juli 1771), og da der i dette egteskab kun var en søn[1], tilfaldt bogtrykkeriet stedbørnene, JENS ANDERSEN BERGS børn. Af disse var imidlertid sønnen FREDRIK ANDREAS BERG udvandret til England, før moderen døde, og 18 aar senere forlyder det, at man i hele denne lange tid ikke har hørt noget fra ham, hvorfor han formodedes at være død. Trykkeriet overtoges derfor af JENS ØRBEK BERG, der giver indtryk af at have været en meget virkelysten mand, og han fandt ogsaa et rigt felt for sin arbeidsomhed.

I aaret 1791 stiftedes under stiftamtmand FR. MOLTKES auspicier „Topografisk Selskab for Norge“, og dette udgav i aarene 1792 til 1808 en statelig række topografier og afhandlinger i 34 hefter, samlede i 10 bind. Den største del af trykningsarbeidet falder i JENS ØRBEK BERGS levetid, og det ser ud til, at denne har viet den literære virksomhed megen interesse. Et videnskabeligt og skjønliterært tidsskrift udgik ligeledes i aarene 1795—1800 fra JENS ØRBEK BERGS officin. Det var hefteskriftet „Hermoder“, der har en plads i vor historie som organ for de nationale bestræbelser og krav; det redigeredes af presten FREDRIK SCHMIDT og konrektor, senere professor og rektor JAKOB ROSTED.

Det skal i denne sammenhæng erindres om, at de første skrifter, HANS NILSSEN HAUGE udgav, tryktes i JENS ØRBEK BERGS officin, og ligeledes udgik herfra de sproglige og ortografiske eksperimenter, hvori cand. theol. CHR. KØLLE paa Snarøen paa samme tid forsøgte sig.

JENS ØRBEK BERG døde pludselig 12. januar 1802. Hans enke LENE KATHRINE BRANDT, der sad efter med 6 børn, beholdt fællesboet uskiftet, og trykkeriet bestyredes af den ældste søn, NILS JØRGEN BERG.

Allerede i 1799 havde en examinatus juris GEORG CHRISTIAN VON SCHEEL, der var bosat i Smaalenene, vakt motion om oprettelsen af flere bogtrykkerier i Norge. JENS ØRBEK BERG havde taget til gjenmæle, og en anonym havde erklæret, at de trykkerier, som fandtes, var mer end tilstrækkelige til at tilfredsstille den smule trang til læsning, som fandtes her i landet. I anledning denne tvist bemerker J. CHR. BERG i en skrivelse til R. NYERUP, at det meget vel var muligt, at de trykkerier, som fandtes i Kristiansand, Bergen og Trondhjem, var tilstrækkelige for det lokale behov; „men deraf følger dog ikke, at ei flere behøves eller at ei flere kan subsistere i Kristiania, thi her kan man jo ingen Ting faa færdig fra Bogtrykkeren, fordi han har for meget Arbeide, derfor gaar det saa yderlig sendrægtigt med Hermoder og Topografisk Journal.“

Efter JENS ØRBEK BERGS død maa der vel være kommen paa bane at faa flere

[1] Denne, IMMANUEL SCHWACH, var født 24. december 1760, gjennemgik Kristiania katedralskole og blev teologisk kandidat med haud. Han var senere prest ved tugthuset i Kristiania, residerende kapellan i Ringsaker, sogneprest i Hurum og tilsidst i Solum, hvor han døde 1833. Hans søn var digteren CONRAD NICOLAI SCHWACH († 1860).

trykkerier. Under 12. februar 1802 erklærer Lene Berg, at hun for at drive bogtrykkeri er villig til aarlig at bidrage 50 rigsdaler til oprettelsen af et arbeidshus, omendskjønt hun ved, at indtægterne af bogtrykkeriet ikke vilde strække meget længere end til familiens underholdning. Skulde derimod nogen anden tillige erholde privilegium, saa vilde hun selv ikke finde sit soutien og følgelig vilde hun ei heller være istand til at give saa meget. Der maa senere have været ført vidtløftige forhandlinger om sagen. Under 22. oktober 1803 indgav Lene Berg andragende til kongen om at faa fortsætte trykkeriets drift med de rettigheder, som manden havde havt, og under 29. s. m. indsendte hun til stiftet ansøgning om tilladelse til at lade „Intelligentssedlerne“ udgaa 2 gange ugentlig fra nytaar 1804 at regne. Begge disse andragender sees at have passeret samtlige de autoriteter, som kunde antages at have et ord at sige om sagen. Ikke mindst opmerksomhed sees spørgsmaalet om bladets udgivelse to gange om ugen at have paakaldt.

Blandt de udtalelser, som fra autoritativt hold fremkom, skal vi fæste os ved den opfatning af pressens opgave, som fremholdes af byens politimester Jakob Wulfsberg, en af oplysningstidens repræsentative mænd, bekjendt som skarpsindig detektiv og i hædret minde for sin interesse for skolen. Helt siden han i oktober 1802 kom til politimesterstillingen havde han været fast bidragsyder til „Intelligentssedlerne“, som han anbefalede publikum at holde. Thi gjennem dette organ kom han i rapport med hovedstadens borgere, de gode saavelsom de ildesindede. Han havde derfor den hele tid forhandlet med trykkeriets eierinde, at hun skulde udgive to nummere om ugen, og da nu tanken tegnede til at blive virkelighed, anbefalede han paa det bedste sagen. „Jeg har nu,“ skrev han til stiftamtmanden i en erklæring af 10. december 1804, „været hos Madame Berg og undersøgt alle de Dokumenter, der vedkommer enten hendes Officin eller Ugebladet; men der findes intet, som i mindste Maade kan hindre hende fra at udgive saa mange Blade om Ugen, som hun kan afsætte, og jeg skulde derfor ønske, at Deres Høivelbaarenhed ikke blot gunstigst vilde bifalde, men endog tilraade Bladets dobbelte Udgivende fra næste Nytaar. Den Bagatelle Betaling af 2 Sk. pr. Numer kan aldrig føles af nogen, der behøver at holde Bladet, og skulde der gives en eller anden enkelt Mand, som syntes, at Udgiften føltes, saa kan han jo interessere med en Nabo og derved læse Bladet for den halve Pris. Alt, hvad jeg ellers hermed skulde have underdanig at erindre, var dette: At da Bladet efter det nu proponerede kommer til ligesom i dets første Tid at begynde med en Afhandling, en Fortælling, nogen Poesi eller anden Morskabslæsning, saa maatte Madame Berg forbinde sig til at trykke alt saadant gratis, dog at hun ikke blev forpligtet til at indrykke lange Afhandlinger paa en Gang, men i afbrudte Stykker efter Bekvemmelighed. Ligesaa maatte hun gratis indrykke ankomne Skippere og Reisende. Det sidste

vilde jeg sørge for at sætte hende istand til, og hvad det første angaar, nemlig at anmelde Skippere, da vilde man vistnok blive tjent med Efterretninger fra Toldboden i saa Henseende. Det er paafaldende, at næsten intet videnskabeligt Blad existerer eller kan conservere sig i Norge, og det skulde ret glæde mig, om det nu maatte lykkes.“

Fra juli 1805 indtraadte den store reform i pressen. Bladet udgik fra nu af i kvartformat ligesom tidligere, men fik fra nytaar 1807 navnet „Kristiania Intelligentssedler“. Redaktionen forestodes af NILS JØRGEN BERG, der ellers neppe havde megen interesse for sit fag, men med større ihærdighed dyrkede sine selskabelige talenter. Navnlig var han en meget benyttet skuespiller i det dramatiske selskab, og gjennem sit giftermaal med CHARLOTTE SCHILLING, datter af general SCHILLING, kom han med i de høiere kredse i Kristianiasamfundet.

Paa dette punkt af vor fremstilling skal vi indflette nogle kulturhistoriske momenter, der peger hen paa fortidens laugsvæsen.

Ogsaa Kristianias bogtrykkere maa have havt sine særegne ceremonier og festdage; der findes imidlertid kun dunkle frasagn derom. Meget forskjellige kan de vel ikke have været fra, hvad de kjøbenhavnske bogtrykkere havde at opvise af saadant, og nogle træk fra tiden omkring 1800 skal derfor hidsættes af, hvad bogtrykkersønnen, prof. J. M. THIELE har fortalt i sit „Livs Aarbøger“.

Om en svende-promotion, som fandt sted paa faderens bogtrykkeri i Store Helliggeiststræde, meddeler han følgende:

„Der var en Dag Fest deroppe [i Trykkeriet]. En Lærling, som var „Trykker“, skulde gjøres til Svend. Alting hvilede i Trykkeriet, Svendene var i hvide Skjorteærmer, og Vinflasker og Glas stod opstillede. Kun den paagjældende Lærling stod ved Pressen, som om han arbeidede. Da min Fader traadte ind, gik han hen til ham og slog ham bagfra paa Øret, med disse Ord: „Dette skal du endnu taale af mig, men fra idag af hverken af mig eller nogen anden!“ Saa blev Skaalen drukket af en stor Glaspokal, som min Fader engang havde modtaget, og som længe opbevaredes. Paa Siden var der denne Indskrift:

„Durch Tugend und durch Fleiss
Erhält man solch'nen Preis.“

Det træk, THIELE saaledes meddeler, synes at godtgjøre, at der har været visse laugs-ceremonier inden bogtrykkerstanden, som iagttoges ved svendeoptagelser m. m. Om en aarlig tilbagevendende begivenhed lever der ogsaa dunkle frasagn inden Kristiania bogtrykkerverden: det var sværtekogningen, som fandt sted paa St. Hanshaugen paa en bestemt dag om aaret. Da vort kjendskab for Kristianias vedkommende imidlertid ikke strækker sig ud over det simple faktum, som her er anført, skal vi fra THIELES nævnte arbeide hidsætte, hvad der i saa henseende inden Kjøbenhavns bogtrykkere blev iagttaget. Med

tilhørende sceneforandring fra Kjøbenhavns fælled til Kristiania bymark falder det let at opkonstruere det lille genrebillede fra en svunden tids haandverkerliv:

„I hin Tid [d. v. s. omkr. 1800] var det Skik, at de kjøbenhavnske Bogtrykkere selv præparerede den „Farve“ (d. e. Bogtrykker-Sværte), som forbrugtes i deres Trykkerier, i Stedet for at man nu forskriver den fuldt færdig og tilberedt fra Udlandet.

Det var en Festdag for Bogtrykkeriet i Store Helliggeiststræde, som vi Børn længtes efter fra det ene Aar til det andet, naar der skulde „koges Olie“ i „Sandgravene“. Paa den Dag var vi fri fra Skolen og tilbragte den hele Tid derude. Tidligt om Morgenen holdt Agent Gyldendals Arbeidsvogn og fede Heste — det var en Opmerksomhed, som aarligt vistes min Fader — udenfor vor Port, og paa den blev der læsset først og fremmest en eller to større „Blaser“, Kobberkjedler af en særegen Konstruktion, fyldte med Linolie, og tilkilede med sterke Jernstænger over Laaget. Med bankende Hjerte ventede jeg det Øieblik, da Vognen var færdig til at kjøre. Men der var mange Ting, der skulde med: Brænde og Tørv, Madkurve, Trefødder og Ildrager. Dog omsider sad jeg paa Brædtet hos Kusken og han sagde sit: Hyp! Den svære Vogn rullede langsomt over Brostenene, medens min Fader og hans Stab af pyntede Svende og Drenge fulgte langsmed Fortoget for at paase, at alt gik til i fuld Orden. Toget drog ud paa Nørrefælled, til „det lille Bjerglandskab med dybe gule Afgrunde og høie Skrænter“, som kaldtes „Sandgravene“, hvorfra Byen forsynedes med Brolæggersand; kun her havde Bogtrykkerne Lov til at koge sin Fernis, fordi denne Operation ikke var uden Fare. Der stansede omsider Vognen, og medens de tunge Blaser blev løftede af, var vi Drenge allerede i Færd med at grave dybe Huller ned i Sandet, saa dybe, at en Blase kunde begraves deri, hvis det skulde blive nødvendigt, naar det kritiske Øieblik var forhaanden. Naar saa Ildstederne flammede op omkring de store Kobberkjedler, der var stillede paa Trefødder, og en lang Tid endnu vilde hengaa, inden Olien kom i Kog, leirede vi os, som vi bedst kunde, om Frokosten, og endte med at lege. Min gamle Fader gik selv omkring Blaserne for at iagttage det Øieblik, naar Olien kom i Kog. Naar dette nærmede sig, blev de svære Kobberlaag kilede fastere og fastere med store Jernstænger, hvori Blasen tillige kunde løftes af og paa Trefoden, og nu kunde Situationen undertiden blive saa alvorlig, at den endog var livsfarlig, naar det nemlig kunde befrygtes, at den kogende Olie kunde gjøre sig fri trods alle Jernbolte, eller at den kunde bore sine gloende hede Straaler ud igjennem en eller anden lille Aabning paa Blasen. Naar sligt undertiden indtraf, hørte der Mod til at nærme sig det ildsprudende Uhyre, og jeg sad da mangen Gang i stor Angst for den kjære Fader, der mere end nogen anden udsatte sig, naar Blasen maatte løftes fra Ildstedet og sænkes ned i en af de omtalte dybe Sandhuller for at afkjøles. Var den vel

dernede i Hullet, saa kom vi andre til, hver med sin Spade, for at begrave den dybt under Sandet, og selv naar dette var gjort, var man ikke sikker paa, at en fin, rygende Straale af brændende Olie jo endnu kunde bore sig frem igjennem Sandet. Naar alt saa igjen var roligt, blev Blasen taget op, og imedens Olien stod i Kog paa Ilden, blev Laaget taget af, for at Fernissen kunde prøves, om den havde den rette Styrke. Da skete det — om det var en Ceremoni eller om det var for at borttage Fedme fra den kogende Olie — at vi med lange hvide Pinder dyppede Skiver af Hvedebrød ned i Olien, og disse Oliekager, der omtrent, det vil sige aldeles ikke, i Smagen kan lignes med Italienernes Frittati, blev spiste med Salt paa som Lækkerier; især var de meget yndede af Sandgraverne derude, som gjerne indfandt sig, for at blive tracterede. Imidlertid havde vi Drenge forberedet den sidste Akt af denne Bogtrykkerfest og samlet allevegne fra store Bunker af Tisler til et Festblus, som blev antændt og flammede høit i Veiret, naar Toget gik tilbage[1]."

Ved indgangen til det 19. aarhundrede tegnede alt sig meget lovende for det literære liv i Norge. Paa mangfoldige steder af landet var der istandbragt almuebogsamlinger, særlig gjennem den omsorg, presterne udviste. Rundt om i byerne organiseredes der private læseselskaber. Ogsaa de sogneselskaber, som efterhaanden oprettedes, kom her til at gribe ind paa forskjellig vis.

Under 15. juli 1808 blev der meddelt den merkelige autodidakt Sivert Knudssøn Aarflot i Volden paa Søndmøre bevilling til at anlægge et bogtrykkeri paa gaarden Egset. Fra dette, som fra først af forestodes af den ovenfor nævnte bogtrykkersvend Andreas Steen, udgik i aarene 1810 til 1817 et Blad, „Norsk Landboblad" kaldet.

Noget tidligere var der under 24. juli 1807 meddelt tredjeprest Nils Wulfsberg i Kristiania bevilling til at drive bogtrykkeri. Dette aabnedes ved St. Hans tid 1809 med Christopher Andersen Grøndahl som faktor. Grøndahls fader var i sin tid flyttet til Kristiania fra Ullensaker og slog sig ned paa Kuskebakken ved Sagene. Her vankede Hans Nilsen Hauge oftere, og da han blev opmerksom paa den unge Christopher, sørgede han for, at han kom i bogtrykkerlære i Kjøbenhavn; efter udstaaet lære kom han i 1803 til Kristiansand, hvor han var faktor hos H. T. Bachrud. I 1809 kom han til Wulfsberg, hvis trykkeri snart udfoldede en travl virksomhed ved udgivelsen af bladet „Tiden", Neumanns „Landvæsens Samlinger", „Den norske Bondeven" m. fl.

Ved oprettelsen af „Selskabet for Norges Vél" tog alt, hvad der henhørte under literatur, et langt skridt frem i udviklingen. Der var planlagt en række literære foretagender; men for at faa disse fremmet, maatte der komme mere

[1] I Kristiania Waisenhus's regnskaber opføres ved 1820 en aarlig post: „Vognleie for Farvekogning".

fart i det typografiske fag. I en redegjørelse, som i selskabets organ „Budstikken“ f. 5. juli 1811 offentliggjordes af sekretæren, overlærer L. Stoud Platou, heder det: „Vel havde Kristiania By ved Selskabets Oprettelse allerede tvende Bogtrykkerier, men dels Mangel paa Arbeidere, dels Mangel paa de fornødne Skriftsorter og dels endelig den besværlige Samfærdsel med Kjøbenhavn, hvorfra begge Dele skulde tilveiebringes, gjorde, at Aaret 1810 for Størstedelen hengik, uden at Selskabet fik noget af sine Manuskripter trykt. Dertil kom og, at begge Trykkerierne, ei at tale om deres Arbeide med den Mængde Plakater, Pengesedler, Lister, Fortegnelser, Cirkulairer, Passer, Kataloger o. s. v., samt begge Officiners Ugeblade (Intelligents-Sedlen og Tiden) tillige var beskjæftigede med Trykningen af endel Lærebøger og andre Smaaskrifter, der gjorde, at næsten Intet blev trykt for Selskabet. Hvad saaledes eet Bogtrykkeri forhen i al Mag havde forrettet, det kunde nu ikke tvende fuldføre, hvortil Grunden alligevel maa søges saavel i det ovenanførte som og deri, at der forhen hengik flere Aar, uden at der fremkom en Bog, trykt i Kristiania, naar man alene undtager det Topografiske Selskabs endda saare langsomt udkomne Hefter, hvorimod der nu i senere Aaringer, i det mindste i denne Bys Officiner arbeides for, at det i Tidens Fylde ei længer vil kunne siges: „Der gives ingen norsk Literatur“; thi i det ringeste vil der dog herefter gives Bøger, der er skrevne og trykte i Norge. Men, strengt taget, er det vel og Trykkerstedet, som hidtil har gjort, at der ingen norsk Literatur gaves?“

Dengang overlærer Platou skrev dette, havde Kristiania ogsaa faaet sit tredje bogtrykkeri, som ligeledes fik sin sysselsættelse af „Selskabet for Norges Vel“. Det var det endnu eksisterende Lehmannske bogtrykkeri („Morgenposten“). Aaret efter at det Wulfsbergske bogtrykkeri var kommen i gang, fik den danske bogtrykker Jacob Lehmann, bevilling til at anlægge et trykkeri i Kristiania. Han gik straks igang med opsætningen, og om dennes gang giver han følgende redegjørelse i et andragende, han den 29. december 1810 indgav til direktionen i „Selskabet for Norges Vel“: „Jeg har til Dato anskaffet 15 à 1600 ℔ Typer og 2de Presser samt flere til et Bogtrykkeri henhørende Materialier, hvortil er medgaaet omtrent den Sum 3500 Rdlr. Men da samme langtfra ikke er tilstrækkelig og jeg til den videre Udførelse af Anlægget mangler sikker Understøttelse for at sætte mig istand til at faa det hele i Gang, saa er det jeg vover herved underdanigst at ansøge Det Kgl. Selskab for Norges Vel om at understøtte mig med et Laan af 5000 Rdlr. paa de Vilkaar, at jeg skaffer en vederheftig Mand som Kautionist foruden at jeg sætter i Pant alle mine Bogtrykker-Redskaber og forbinder mig til aarlig foruden Renter at afbetale 500 Rdlr. Dog anholder jeg om at fritages for at afbetale det første Aar.

Idet jeg henvender mig til Selskabets Direktion med denne Ansøgning, vover jeg tillige at nære den Forhaabning, at høisamme gunstigst vil bevilge

mig dette, hvorved ikke alene jeg vil blive hjulpet frem i min Kunst, men hvorved og Selskabets Virksomhed og Skrifter kan blive offentliggjort og geraade Landets Børn til Gavn, saa meget mere, som jeg herved forpligter mig til først og fremmest at arbeide for Selskabet, og, saasnart jeg har mine Materialier i Orden og opsatte, straks at begynde, hvis Selskabet ønsker det."

Der blev i direktionens møde samme dag besluttet at bevilge andragendet paa de af LEHMANN tilbudte vilkaar. „Dette Laan," heder det i en vedføiet anmerkning, „blev saa meget mere bevilget, som man ved den udstedte Obligation igjen selv kan gjøre Laan, ifald samme behøves til andre Hensigter." Som LEHMANNS kautionist indtraadte krigsraad NIELSEN.

Nogen tid efter at LEHMANN paa denne maade var taget under armene, bankede presten WULFSBERG ogsaa paa hos selskabet med bøn om understøttelse for sit trykkeri, som for et par maaneders tid havde indstillet sin virksomhed. Under 27. april 1811 indsendte han til direktionen følgende „Ærbødigste Promemoria":

„Det er den ærede Direction bekjendt, og, jeg vover at tro det, af dens Medlemmer med Bifald erkjendt, hvilke Bestræbelser jeg efter Evne har gjort mig for Literaturens Opkomst og Udbredelse i vort kjære Fædreland. Jeg har heri gjort, hvad der efter min Overbevisning var Pligt og fortjener ligesaalidt som jeg forlanger derfor nogen Belønning; men det eneste, som god Villie og ærlig Flid maaske kunde synes værdig og som jeg, hvis eneste Rigdom her er nævnt, høiligen behøvede, var et understøttende Laan. Vice-Præses i denne ærede Direktion ved det, at jeg ansøgte i sin [Tid] Hs. Majestæt Kongen om et saadant, men at jeg paa Grund af Tidernes og Statens Forfatning fik Afslag, skjønt i meget smigrende Udtryk. Havde ikke nogle Private ædelmodigen taget Haand deri, da var baade mine Anlæg gaaet til Grunde, og min Virksomhed tilintetgjort. Men endnu er mig en Summa uomgjængelig fornøden til det sidste Indkjøb af fornødne Bogstaver og til at anskaffe mig noget Forraad af Papir, forinden dels Priserne gjøre det umuligt eller Papir, saa at sige, forsvinder af Landet.

Det Kgl. Selskab for Norges Vel har ædelmodigen understøttet Bogtrykker Lehmann. Det har ogsaa engang besluttet gjennem den syvende Classe at gjøre en Foranstaltning til mit Vel; men det er Klassen bekjendt, at der formedelst Uheld og Hindringer endnu ikke nogensinde er tilflydt mig noget Gavn deraf. Jeg har hidindtil og skal herefter beredvillig og utrættelig udføre, hvad Selskabet paalægger mig, hvorved jeg vistnok erkjender, at jeg blot gjør, hvad jeg bør gjøre; men alt dette giver mig dog derhos den faste Tillid, at Selskabet eller dets Direktion paa sammes Vegne ei skulde være uvillig til at understøtte mig, min Virksomhed og min borgerlige Velfærd, naar det kan ske uden Selskabets Skade.

Jeg ansøger derfor allerærbødigst at maatte erholde et Laan af Selskabets Kasse, stort 6000 Rdlr. imod Renters Svarelse og aarlig Afbetaling af 500 Rdlr., altsaa det hele inden 12 Aar, samt Pant i alt, hvad jeg eier og eiendes vorder. Min Gaard, mit Løsøre og Privat-Bibliothek, mine Forlags-Skrifter, mit Bogtrykkeri og Papirbeholdning, mit Bogbinderi m. v. er uden Hensyn paa Coursen eller Pengenes nærværende Værd omtrent af Værdi 14 til 15000 Rdlr., men derimod pantsatte for 4800 Rdlr. Residuum vilde da efter min Overbevisning udgjøre det dobbelte af det her forlangte Laan (om end samme blev mig udbetalt i Sølv) — og desuden forøges dels strax ved Hjælp af Laanet selv, dels aarligaars mit Officins Masse.

Den Godhed, jeg her ansøger Selskabet om, er en Grundvold for min Fremtids Virksomhed og for min Velfærd, og jeg vover derfor at anbefale mig og min Sag til Direktionens Gunst."

Ved direktionens beslutning af 27. april blev det bestemt, at WULFSBERG under samme betingelse som LEHMANN kunde erholde et laan af 5000 rdlr. mod renter og 500 rdlr. aarlig afbetaling. Under 25. mai indsendte han da ogsaa sin pantobligation, stor 5000 rdlr. Grosserer WESTYE EGEBERG indtraadte som selvskyldnerkautionist, og pengene blev ham udbetalte.

Det lader alligevel ikke til, at WULFSBERGS bogtrykkeri paany kom i gang, og om vaaren 1812 var han gaaet fra det. Under 19. mai 1812 androg hans faktor CHR. A. GRØNDAHL „Selskabet for Norges Vel" om et laan, stort 4000 rdlr., til at anlægge et trykkeri; hertil havde han allerede af grev WEDEL JARLSBERG faaet nogen understøttelse. Det har øiensynlig været det Wulfsbergske officin, han stod i begreb med at overtage. I direktionens møde den 24. mai blev det bestemt, at GRØNDAHL kunde faa 4000 rdlr. af de penge, som stod i trykkeriet hos WULFSBERG og paa de samme vilkaar, hvorpaa denne havde havt laanet, nemlig: 1. at der aarlig skulde betales 4 pct. rente, 2. aarlig afbetales 500 rdlr. paa kapitalen og 3. at der skulde gives pant i trykkeriet samt tillige stilles antagelig kaution. Paa et fornyet andragende af GRØNDAHL om et yderligere laan paa 1000 rdlr. fik han af direktionen i møde af 4. juli et imødekommende svar. I den følgende tid sees da ogsaa GRØNDAHL at have havt at udføre den trykning, som havde været udført af det Wulfsbergske bogtrykkeri.

Til 1814-aars historie er den efemere saga om bogtrykkeriet paa Eidsvold under rigsforsamlingen knyttet, og ligeledes hører herhen den svenske direktør PETER SOHMS typografiske meriter i Fredrikstad og paa Fredrikshald.

Om det førstnævnte trykkeris virksomhed under rigsforsamlingen har samtlige beretninger nærmest en negativ karakter. Ulige interessantere er det, at det i 1829 indkjøbtes af general BIRCH for hans egen regning. Han havde det med paa en inspektionsreise, han umiddelbart efter foretog til Vardøhus og den

russiske grænse. Paa Vardøhus tryktes der saa paa denne presse nogle lappiske sprogprøver, som N. V. STOCKFLETH havde leveret. Efter at være undergivne bedømmelse af den berømte danske sprogforsker RASMUS RASK gav disse den ydre anledning til den berømmelige livsgjerning, hvortil STOCKFLETH blev kaldet. Paa hjemveien overdrog BIRCH trykkeriet til Tromsø, og her tryktes fra 1. juli 1832 af, for en kort tid, „Finmarkens og Nordlandenes Amtstidende“. Senere er trykkeriet havnet i Bergens museum.

Direktør PETER SOHM forestod det til det svenske hovedkvarter knyttede feltbogtrykkeri; dette var i den sidste halvdel af august 1814 i virksomhed i Fredrikstad, men flyttedes i september til Fredrikshald. Af den herfra udgaaende „Fredriksstad Tidende“ tryktes de 6 første af dens 7 nummere i Fredrikstad, det sidste paa Fredrikshald, hvor ogsaa andre af KARL JOHAN inspirerede skrifter tryktes til spredning blandt det norske folk.

Den virksomhed, „Selskabet for Norges Vel“ havde udfoldet gjennem nogle aar, var døset hen, og som følge heraf blev det ogsaa stille paa de bogtrykkerier, som fandtes i hovedstaden. Det var væsentlig journalistiken, som holdt dem oppe og skabte ny virksomhed.

Med N. J. BERGS bogtrykkeri var det i tiden før unionen med Sverige gaaet sterkt tilbage. „Intelligentssedlerne“ frembyder saaledes i den første maaned af 1815 et saadant udseende, at man skulde have ondt for at tro, at bladet var trykt i det samme officin, hvorfra „Hermoder“ og „Topografisk Journal“ var udgaaet. Fra nr. 9 af maatte da ogsaa JAKOB LEHMANN overtage trykningen.

Af den korrespondance, som „Selskabet for Norges Vel“ førte med N. J. BERG, fremgaar det, at denne allerede ved 1812 maa have været meget uefterrettelig med sit arbeide. Hans familieliv sees ogsaa at have været yderst ulykkeligt og hans egteskab opløstes ved skilsmisse. Dette forklarer, hvorledes det maatte gaa overstyr med den lønnende forretning, som var oparbeidet gjennem generationer. Da LEHMANN overtog trykningen af „Intelligentssedlerne“ var det meningen, at han skulde afkjøbe familien BERG trykkeriet. Handelen sees ogsaa at være sluttet, men gik overstyr. Den 25. mai 1815 tilbød BERG Kristiania Waisenhus trykkeriet gjennem følgende til kjøbmand ERIK THURMANN adresserede skrivelse:

„En indtruffen Omstændighed gjør, at jeg kan anbyde mit Bogtrykkeri til Salg. Det er derfor at jeg henvender mig til Deres Velbaarenhed i Anledning heraf og opgiver Prisen saavelsom Vilkaarene: Kjøbesummen er 53000 Rbd. S. V.; 3000 Rbd. S. V. udbetales strax, 10000 Rbd. S. V. efter min Moders Død og den øvrige Sum bliver staaende indtil jeg saavelsom min nuværende Kone er død, om ikke mine Børn førend min Kones Død eller og min Død ere myndige; ligesom at jeg afgiver og overleverer mit Privilegium paa at udgive Adresse-Efterretninger for Aggerhuus Stift, hvilken Tidende naturligvis er mere

N:o 2.

Fredrikstads Tidende.

Lördag den 20 Augusty 1814.

Den 4 Aug. flyttede Hans Kongel. Höyhed Kron-Prindsen Sit Hovedqvarter til Westgaard. — Efter ankommen Rapport at en Fiendtlig styrke af 5 til 6000 Mand naermedes fra Kiöl i Hensigt at angribe General Vegesack som blokkerede Fredrikshald, begav H. K. H. sig uopholdelig til Berg for at tage i Öyesyn denne Generals Stilling samt recognesere naevnte Staed. — General Vegesack fick Befalning at rycke frem, fordrive Fienden og kaste den tilbage til Rackestad. understötted af nogle Battalioner af General Boyes Division. — Tidlig i Dag havde General Vegesack allerede indtaged Kiöl og Glumserde; Paa Comandanten i Fredrikstad begiaer at maatte Capitulere affendte General-Admiralen Puke i fölge Hans Kongel. Majest:t tilladeise Flag-Capt. ved Flottilien Oberst Klint, samt Oberst Skjöldebrand, for at overenskomme om Vilkaarene, hvelke bleve afslutted imellem diße Commißarier og Commandant Oberst Leutnant Hals samt af Hans Maj:t ratificered.

Kl. 7 om Aftenen rykkede Svendske Tropperne ind i Fredrikstad og Kongsteen. — De 1500 til 2000 Mand hvilke udgjorde Garnisson blive ei anseet som Krigsfanger. De vare forvildede Undersaattere som inseer sine falske Begreber og nu overgaaer til sin raetmeßige Konge. — De har faaet tilladelse at vende tilbage til sit hiem. I Faestningen fandtes 100 Cannoner og Levnedsmidler for 6 Uger. — Fredrikstad behersker paßagen over Glommen og er Nöglen til Christiania, Svenske Flagget vaier paa dets Volde, som et Symbol paa begge Rigernes Forening. — Der, ligesom i de övrige Trakter som vore Tropper occuperer Viser Invaanerne den mest levende Glaede over Svenskernes ankomst, og ytrer sit Haab at Foreninger med

Fredrikstad, trykt i det Kongel. Feldt-Bogtrykkeri hos Direct. P. Sohm.

Paa foden læses følgende i „Unionssprog“ forfattede undskyldning: „For Tiden er man ikke i Stand til nøyagtig at aftrykke Tidenden efter norske Sproget formedelst Mangel paa Bogstaver eller Typer, som ikke bruges i Svenske Sproget; hvilket med første skal vorde redreseret.“

indbringende for en offentlig og saadan velgjørende Stiftelse som Christiania Byes Waisenhuus, end naar den er privat Mands Eiendom.“

Thurmann syntes, at tilbudet fortjente at tages under overveielse, og sammenkaldte et møde af Waisenhus-kommissionen. Paategninger paa cirkulæret viser, at de øvrige medlemmer af kommissionen ikke nærede stor tro paa handelens lønsomhed. Kjøbmand Lars Smith skrev saaledes: „At et Bogtrykkeri vilde blive en ikke ubetydelig aarlig Indtægt for Stadens Waisenhuus kand ingenlunde drages i Tvivl, men om Adkomsten dertil bør søges i de Apparater Hr. Berg anbyder for 53000 Rbd. S. V., som er $26\frac{1}{2}$ Tusinde Species, tror jeg ikke grundet paa Rimelighed, saa meget mindre, som det er at formode, at den forrige Contrahent maa have seet sig beføiet at ophæve Handelen med dette Inventarium, fordi Typerne og Presserne ere forslidte — det væsentligste og vigtigste til Trykkeriet — følgelig er jeg af den Formening, at Waisenhuusets Administration ikke bør indlade sig i Handel med Hr. Berg om den af ham tilbudne Entreprise.“ Ogsaa stiftsprovst Lumholtz udtalte sig paa forhaand mod at indlade sig paa et forehavende, som gjaldt værdier paa 5—6 tønder guld, især deleshed da udgifterne ved disse var visse, men fordelene uvisse. Imidlertid jevnede dog alt sig, da det kom til forhandling, og af et bevaret concept fremgaar det, at Waisenhus-kommissionen tilstillede Berg følgende tilbud: „Kommissionen har besluttet for Waisenhusets Regning og paa Approbation af Vedkommende at kjøbe DV.heds Bogtrykkeri tilligemed Privilegiet at udgive Adresse-Efterretninger for Aggershus Stift eller den saakaldte Intelligents-Seddel, alt saaledes, som De havde solgt det til Hr. Bogtrykker J. Lehmann, naar man kun kan blive enig om Vilkaarene. Kommissionen vil give derfor 40000 — siger fyrgetyve tusinde Rigsbankdaler S. V., hvoraf 3000 Rdr., beregnede til $11\frac{1}{4}$ Rdr. N. V., strax udbetales; af den øvrige Summa udbetales 10000 Rd. S. V. eet Aar efter Deres Moders Død og Resten om 20 Aar. Af Capitalen betales 4 pCt. aarligen.“ Berg slog straks til. Bogtrykkerne Lehmann og Grøndahl skulde optage takst over trykkeriet og dets beholdninger; men da det drog langt ud, fik Berg tilladelse til selv at optage inventarieliste over trykkeriet. En saadan, som han efter udført arbeide under 22. august 1815 tilstillede kommissionen, tager sig saaledes ud:

„Efter den høie Commissions Forlangende er det jeg giver mig den Ære at opgive Bogtrykkeriets Indhold og for hvilken rigtige Opgivelse jeg med Ed vil bekræfte:

Fractur:		Grove Cicero	134 ℔
Nonpareille	100 ℔	Cicero paa Mittel No. 1 og 2	236 -
Petit	186 -	Lille Mittel	180 -
Runde Korpus No. 1, 2, 3 og 4	657 -	Grove Mittel	131 -
Lange Korpus No. 1, 2 og 3	344 -	Tertia	130 -
Swabak	132 -	Secunda	138 -
Lange Corpus paa Cicero No. 1 og 2	433 -	Dobbel-Mittel	120 -

Antiqua:

Corpus No. 1 og 2 . . . . 380 ℔
Cursiv No. 1 og 2 . . . . 215 -
Cicero No. 1 og 2 . . . . 380 -
Cursiv No. 1 og 2 . . . . 165 -
Cicero paa Mittel No. 1 og 2 . . . . 316 -
Mittel skreven Skrift . . . . 130 -
Tertia . . . . 145 -
Secunda . . . . 104 -
Store Mesal Antiqua og dito Fraktur . . 108 -
Kleine Kanon, dobbel-Mittel og Røschner m. m. . . . . 112 -
2de Kasser, hvori dobbel-Mittel muserede, Tertia spaltede og Mittel perlede Bogstaver, — og store og lille Kanon Fractur . . . . 121 -

I Skuffen No. 1 og 2 Gjennemskydningslinier og Kompletteringer af Bogstaver til Kasserne . . . . 222 -
I Skuffen No. 3 og 4 findes forskjelligt af Bogstaver, Linier samt 2 Brætter, hvorpaa Linier og Qvadrater . . . . 194 -
4 Brætter, hvorpaa Former . . . . . . 212 -
I Skuffen *N.* Spatier, Halbgevierter og Bogstaver, og i Skuffen *M.* Qvadrater af Mittel, Cicero, Corpus og Petit . 358 -

Opsatte Sager, saavelsom Overflødighedsbogstaver, anslaaes til . . . . 300 ℔
1 Kasse, hvori Streglinier, Mittel gebrochne Tal, mathematiske Tegn m. m. . . . . 102 -
1 Kasse med Røschner, Petsch og Corpus gebrochne Tal samt tykke Streglinier og Regnebogs-Tegn . . . 100 -
60 stukne Messinglinier.
3 enkelte og 2 dobbelte Formreoler m. m.
7 Kasse-Reoler med Skuffer.
1 Olie-Blase.
1 Ludkjedel.
1 Lud-Læk.
2 Corrigerstole.
Vaskebretter og Føgtbretter.
3 Presser med tilhørende Skrurammer, Vaskrammer og Remmike.
5 Lysestager.
Indretningen til at tørre Papir.
1 Farverører.
Schiffer og Columnemaal, Vaskefad, Vinkelhager og Sætlinier, Steger til Formater og Omslag.
Herforuden er hos Hr. Bogtrykker Lehmann 3 Kasser Petit Fractur, 1 Kasse Corpus Antiqua og 1 Kasse, hvori lidt Petit Antiqua.“

Saaledes blev da Bergs bogtrykkeri solgt med privilegier og inventarier til Kristiania Waisenhus for 40000 rdlr. S. V. 5000 rdlr. betaltes straks, og for resten — 35000 rdlr., der ifølge forordningen af 14. juni 1816 overgik til (1 sp. à 2½ rbdr.) 8750 spd. — udfærdigede administrationen en obligation, dat. 11. decbr. 1815. Denne skulde betales i 16—19 aar. Renterne af obligationen sees senere hen at være svarede halvaarsvis med 50 daler hver til Berg og hans fraskilte hustru samt 75 spd. til madame Lene Berg. — I trykkeriet fandtes i 1819 3 presser og 26 kasser med skrift. Fra Altona blev anskaffet 128 ℔ ny skrift, hvorimod 262 ℔ gammel var sendt nedover. Trykkeriet forestodes af faktor A. Jensen, og 4 svende og 3 drenge havde her sysselsættelse. En svend (Heide) havde i aarsløn 416 spd., en anden (E. Christophersen) 78 spd. kvartalet; for de to trykkere F. og G. Reitzel varierede kvartalslønningerne mellem 91 og 98 spd. Foruden „Intelligentssedlerne“, hvis indenbys abonnement udgjorde 440, tryktes her bibelselskabets bibeludgave samt som egne forlagsartikler Grøgaards læsebog, Balles og Guldbergs salmebøger, Pontoppidans Forklaring, Luthers Katekismus, ABC'en med videre. Dette forlag kom først istand, efterat trykkeriet var overgaaet til Waisenhuset.

Berg sees i den følgende tid at have opholdt sig i Kristiania. Men af skrivelser til Waisenhusets kommission fremgaar det, at han i 1818 stod i underhandling om at kjøbe et bogtrykkeri i en af Norges stiftsstæder. Han søgte i 1820-aarene at faa istand et bogtrykkeri i Bergen; men før han havde faaet sit ønske opfyldt, afgik han ved døden. Hans fraskilte hustru døde i Stange paa Hedemarken sommeren 1866. Af deres børn blev en søn, Jens Frederik, prest i Kragerø, hvor han i 1847 afgik ved døden.

Det viste sig at være en god handel Waisenhuset havde sluttet og takket være den dygtige faktor A. Jensen kom trykkeriet hurtigt paa fode, betalte gjælden og gav aarligaars et vakkert overskud.[1]

Foruden Waisenhusets, Grøndahls og Lehmanns bogtrykkerier fandtes her i 1819 ogsaa to andre bogtrykkerier, det ene oprettet 1815 af student og boghandler H. A. Hielm, det andet af tidligere prest, arkivar Wulfsberg. Denne havde efter at hans virksomhed som prins Oscars informator var afsluttet, i oktober 1818 faaet sin trykkeri-bevilling konfirmeret, og fra 1. januar 1819 gik han i gang med udgivelsen af „Morgenbladet". Selv deltog han i et par aars tid i redaktionen, medens trykkeriet forestodes af faktor Rasmus Hviid. Disse fem trykkerier havde i 1819 tilsammen 9 presser og 34 arbeidere.

I september 1819 udfærdigede faktor Hviid en indbydelse til „Bogtrykkerkonstens Medlemmer" i Kristiania, til at oprette et samfund, hvis formaal skulde være at hjælpe den gamle, understøtte den syge og jordfæste den døde. Paa denne liste havde under cirkulationen 17 trykkeriarbeidere tegnet sig. Af disse samlede de 11 sig den 19. september for under forsæde af den oprindelige indbyder at indgaa kontrakt om samfundets stiftelse. En tremandskomite blev nedsat for at udarbeide forslag til statuter, og paa en ny generalforsamling, der holdtes i Hviids gaard 1. juledag, blev lovene vedtagne i følgende form:

„Love for en Understøttelses-, Syge-, Reise- og Begravelses-Casse for Bogtrykkerkonstens Medlemmer i Christiania.

Første Capitel. Almindelige Bestemmelser.

§ 1. Selskabets Formaal skal være at hjelpe de Gamle, pleie de Syge, begrave de Døde og understøtte de Reisende af dets Medlemmer.

Som Følge deraf skal det bestaa af fem Afdelinger: 1) En Understøttelses-Casse, indrettet efter de Regler og Bestemmelser, som findes i Cap. 3; 2) En Lig-Casse, indrettet efter de Regler og Bestemmelser, som findes i Cap. 4; 3) En Syge-Casse, saaledes som Cap. 5 bestemmer; 4) Et Reise-Understøttelses-Fond efter Cap. 6, og 5) Et Reserve-Fond efter Cap. 7.

§ 2. Ingen kan blive Medlem af dette Samfund, som ikke a) arbeider ved et Bogtrykkeri; b) antages af Selskabets Pluralitet; c) er sund og frisk; d) ikke over

[1] Det var denne gamle strenge mester og opdrager, hvem vor bogtrykkerstand skylder saa meget, Wergeland opvartede med sit vakre fødselsdagsdigt juledag 1843. Han døde i 1851.

25 Aar (med Undtagelse af det i 6te Cap. § 4 bestemte) og e) betaler i Indskud 1 Spd.

§ 3. Ingen maa være Medlem, som enten har overgaaet eller overgaar beskjæmmende Straffe, eller bliver Soldat, Vægter eller noget saadant.

§ 4. Enhver ny Udlært, som melder sig for at indtræde i Selskabet ved første General-Forsamling, efterat han er bleven Svend, skal være fritagen for Indskud, men forsømmer han dette, skal han, naar han siden ønsker at indtræde, betale al den Contingent, som fra den Tid, han blev Svend, og til hans Indtrædelse i Selskabet forfalder til Cassen, dog kan dette afbetales Terminvis efter Overenskomt med Cassereren.

§ 5. Enhver Tilreisende, som maatte ønske at blive Medlem, men er over den i 1ste Cap. § 2 bestemte Alder, kan blive det, naar han betaler i Indskud 1 Speciedaler for hvert Aar, han er over 25 Aar.

§ 6. Enhver, som enten frivillig udtræder eller ved de i 1ste Cap. § 3 og i nævnte Tilfælde udelukkes af Selskabet, har tabt al videre Krav paa samme.

§ 7. Enhver som paa en bedragersk Maade tilvender sig enten Understøttelses-, Syge-, Begravelses- eller Reise-Penge, udelukkes af Selskabet, hvilket ligeledes er Tilfældet med den, der resterer 3die Gang med Contingenten.

§ 8. Ved Indtrædelsen i Selskabet modtager enhver en trykt Police, underskreven af Direktionen og Repræsentanterne, som ved dødelig Afgang eller Udtrædelse af Selskabet tilbageleveres.

Andet Capitel. Selskabets Bestyrelse.

§ 1. Selskabet skal bestyres af 2de Directeurer, som vælges af Selskabets Midte, af hvilke den første tillige er Casserer og Bogholder samt 3 Repræsentanter der i alle Tilfælder, hvor Directeurerne ere uenige, tilkaldes, og afgjør da de fleste Stemmer, hvad der bør ske.

§ 2. Directeurerne vedblive deres Embede i eet Aar, dog saaledes, at En afgaar hvert Halvaar og at den Anden indtræder i førstes Sted, naar denne afgaar. Udvælges derimod første Directeur paany, vedbliver han sit Embede som hidtil.

§ 3. Det er Cassererens Pligt i Slutningen af hver Maaned at indfordre de maanedlige Bidrage, udbetale Syge-, Reise-, Understøttelses- og Begravelses-Penge, holde Bog over Indtægt og Udgift saavelsom en Liste over samtlige Medlemmer, deres Af- og Tilgang og i det Hele iagttage Cassens Tarv samt besørge Selskabets Midler mod behørig Sikkerhed udsatte og anvendte paa den i disse Love bestemte Maade.

§ 4. To Gange aarlig nemlig den første Søndag efter Paaske og Michaeli er det Directionens Pligt at foranstalte Selskabets Medlemmer indbudne til en General-Forsamling, hvori Regnskab for det forløbne Aar skal fremlægges og Valg paa nye Medlemmer foretages.

§ 5. Enhver, som vælges til noget Embede, skal forestaa dette i den bestemte Tid og kan ikke undslaa sig derfor, undtagen han har været Directeur i tre paa hinanden følgende Aar. Dersom nogen af Selskabets Medlemmer undslaa sig for at modtage noget af Selskabets Ombude, udelukkes han af Selskabet.

§ 6. Dersom første Directeur har lovligt Forfald eller ved Døden skulde afgaa, træder anden Directeur i hans Sted, og første Repræsentant ind i dennes og forestaar Embedet til næste Generalforsamling.

§ 7. De tre Repræsentanter vedblive at være dette i et og et halvt Aar, dog saaledes, at den ældste først afgaar, og at der i hver Generalforsamling vælges en ny. I Tilfælde af, at Directionen vilde høre Repræsentanternes Mening og nogen af disse ved lovligt Forfald hindres fra at møde eller Vacance formedelst Dødsfald skulde finde Sted, bør denne efter Overlæg med de øvrige Repræsentanter udvælge af de øvrige Selskabets Medlemmer midlertidige Repræsentanter.

§ 8. Selskabets Midler skulle forvares i en Casse forsynet med to Laase, hvortil hver Directeur har en Nøgel, og ere de begge in solidum ansvarlige for Capitalens Tilstedeblivelse og rigtige Anvendelse.

§ 9. I ethvert Bogtrykkeri udvælges af dets Medlemmer i Selskabet en Incassator, hvis Pligt det er at indkræve og tilsende Cassereren de maanedlige Bidrag efter dennes Anfordring.

Tredie Capitel. Understøttelses-Cassen.

§ 1. Bidraget er 16 Sk. maanedlig; men ingen Understøttelse udbetales førend efter 25 Aars Forløb fra Oprettelsens Datum at regne.

§ 2. Saa længe Cassens Fond kun er 800 Spdlr. og ikkun 15 Medlemmer contribuere, udbetales 1 Spd. ugentlig i Understøttelse og det Overskydende henlægges til Capitalen; men, naar denne er stegen til 1 400 Spdlr. og 15 Medlemmer contribuere, da udbetales 1½ Spdlr. ugentlig.

§ 3. Den, der har bidraget i 25 Aar til Cassen, er fritaget for Contingent, hvis 15 contribuerende Medlemmer findes i Selskabet, ellers ikke førend han er 55 Aar.

§ 4. Ingen kan nyde Understøttelse, med mindre han har bidraget til Cassen i 25 Aar — med Undtagelse af de i § 5 nævnte Tilfælde — er 55 Aar gl. og melder sig som Understøttelses-Attraaende.

§ 5. Naar noget Medlem af Samfundet ved et eller andet Ulykkestilfælde er bleven sat ud af Stand til enten ganske eller for en Del at arbeide, skal han være berettiget til at søge den Understøttelse, som ved Vacancen kan gives, dog bliver hermed at forholde efter § 8.

§ 6. Ikkun Een kan nyde Understøttelse, saa længe Cassens Fond kun er 800 Speciesdaler og 15 Medlemmer contribuere; men naar Fondet er steget til 1400 Specdlr. og det førmeldte Antal Medlemmer contribuere, kan, hvis nogen attraar det, endnu Een nyde ½ Spd. ugentlig. Skulde derimod hertil ingen attraaende melde sig, tilfalder samme den, der forhen kun nød 1 Spd., og udbetales denne saaledes 1½ Speciedaler.

§ 7. Den engang tilstaaende Understøttelse vedvarer for den Nydendes Livstid, dog saaledes, at den, som før havde den mindre, ved Afgang nyder den større Understøttelse, og med de Undtagelser, som er bestemte i 1ste Cap. §§ 3 og 7, 3die Cap. § 8.

§ 8. Naar flere paa en og samme Tid skulde attraa Understøttelse, der ere lige berettigede, saa afgjør Selskabets Pluralitet, hvem der bør nyde Samme. — Naar der ingen Mænd ere, som bør have eller attraar Understøttelse, da tilfalder denne en Enke efter en af Selskabets Medlemmer, saa længe hun forbliver i ugift Stand. Naar flere end en Enke søger Understøttelse, har den Fortrinet, som har de fleste smaa Børn, ellers afgjør Selskabets Pluralitet, hvem af de Søgende, der bør nyde Understøttelse.

§ 9. For at faa Understøttelse, har den søgende at henvende sig til Selskabets Casserer, der med den anden Directeur afgjør efter de her anførte Bestemmelser, om den Attraaende er berettiget til at nyde samme eller ikke, og i første Tilfælde

har Cassereren at udbetale den, men i alle tvilsomme Tilfælde skal Directionen først indhente Repræsentanternes Mening.

Fjerde Capitel. Syge-Cassen.

§ 1. Syge-Cassens Contingent er 32 Skill. maanedlig.

§ 2. Herfor nyder den Syge 3 Spd. 3 Ort ugentlig, dog skal, hvis Tidsomstændighederne maatte tillade det, baade dette og Contingenten nedsættes.

§ 3. Ingen kan nyde Sygepenge, førend han har bidraget til Cassen i 6 Maaneder og skriftlig eller ved Bud med vedføiet Doctor-Attest anmelder sin Sygdom for Directionen.

§ 4. Kun den, der er sengeliggende eller ikke kan arbeide, nyder Sygepenge, dog ikke længere end Sygdommen forhindrer ham fra at arbeide.

§ 5. For de første 8 Dage udbetales ingen Sygepenge, men siden skal det være vedkommende Directeurs Pligt hver 8de Dag at tilstille den Syge Pengene, hvis han ligger i sit Logis, men er han paa Sygehuset, da det Overskydende af, hvad Pleien der koster.

§ 6. Ingen kan nyde Sygepenge i længere Tid end 6 Maaneder og efter den Tids Forløb har han ingen videre Fordring paa Cassen for samme Sygdom.

§ 7. For den veneriske Syge udbetales en Gang for alle og da kun i 6 Uger.

Femte Capitel. Reise-Understøttelse.

§ 1. Til Reise-Understøttelses-Cassen svares 2 Skill. maanedlig.

§ 2. Den reisende faar 3 Spd. i Reisepenge.

§ 3. Ingen kan nyde Reisepenge uden at have bidraget til Fondet i 1 Aar og reiser for at søge Arbeide.

§ 4. Den, som engang har faaet Reisepenge og vender tilbage, kan i det første Aar efter sin Tilbagekomst ikke søge dem; efter den Tid kun, naar han godtgjør, at han ikke kan faa Arbeide; dog kan ingen nyde Reisepenge flere end to Gange.

§ 5. For at faa Reisepenge foreviser den Attraaende sit Pas for Cassereren, som da haver at udbetale Pengene.

Sjette Capitel. Lig-Casse.

§ 1. Contingenten er 10 Skill. maanedlig.

§ 2. Herfor udbetales i Begravelsespenge 25 Speciedaler.

§ 3. Til intet Lig udbetales Begravelsespenge, medmindre den Afdøde har bidraget til Cassen i 2 Aar.

§ 4. Ethvert Medlems Hustru har Ret til imod at svare den for Lig-Cassen bestemte Contingent og for Directionen at godtgjøre, at hun er frisk og ikke over 35 Aar gammel at indtræde i Lig-Cassen og nyde lige Rettighed med de andre Interessenter, dog at [det] sker inden et Fjerdingaar efter Bryllupet og at der betales i Indskud 1 Speciedaler.

Syvende Capitel. Reserve-Fond.

§ 1. Til Indtægt for Selskabets Reserve-Fond regnes alle Indskud af hvad Navn nævnes kan.

§ 2. Naar nogen af Selskabets Afdelinger kommer tilkort, skal Reserve-Fondet dække den deraf flydende Under-Ballance.

§ 3. Det betaler alle Udgifter, saasom Contorhold m. v.
§ 4. Naar Fondet stiger til 100 Spdlr., skal Directionen søge at gjøre Summen frugtbringende, men dog saaledes, at den ved overordentlige Leiligheder hurtig kan inddrages."

Samtidig hermed var der af frivillige bidrag dannet et reservefond, oprindelig stort 70 speciedaler; heraf havde WULFSBERG og bogtrykker CHR. GRØNDAHL samt faktor HVIID hver ydet 10 speciedaler. Ved det første bestyrelsesvalg kaaredes til direktører R. HVIID og F. C. WALDROP.

Selskabet traadte i virksomhed 1. januar 1820 og arbeidede sig efterhaanden ved streng efterlevelse af lovene frem til velstand. I 1833 besluttedes reisekassens nedlæggelse og fondets henlæggelse til understøttelsesfondet, hvorhos kontingenten forhøiedes fra 16 skill. til 18 skill. maanedlig.

WALDROP var 1830 afgaaet ved døden og den 24. august 1835 døde ogsaa selskabets stifter RASMUS HVIID efter længere tids sygdom i en alder af 47 aar. Hans energiske hustru ELSE MARIE f. RING var imidlertid en udmerket administrator. Om hendes dygtighed lever der mange frasagn, og det var ikke for intet „Det Wulfsbergske Bogtrykkeri" opretholdt sin prestige. Et uforkasteligt vidnesbyrd herom kan her fremlægges. Paa generalforsamlingen den 10. april 1836 blev følgende skrivelse fra madame HVIID fremlagt:

„Det var en tung Lod, der traf mig, da jeg formedelst en elsket Mands Sygdom og paafølgende Død blev sat i den Nødvendighed i hans Sted at aflægge det Regnskab, som i Medhold Lovene idag skal aflægges og hvortil 2den Directeur har indbudet. I indse vist ikke, hvor tung denne Stund er mig, der fornyede Mindet om Menneskevennen, Forsørgeren for den Stræbsomme og Lidende, Belønneren for Arbeidsflid, Hovedstifteren for Bogtrykkernes Kasse-Association, til Hjælp for Sygeleiet, naar Aarene tiltage og Arbeidskraft dermed er svunden, og endelig naar Dødens Bud kalder fra jordisk Virksomhed. Under saadanne Omstændigheder vil det altid være mig en Trøst at vinde Eders Agtelse og Tiltro, at jeg tør forsikre Eder, at intet Skridt fra min Side skal gjøre mig uværdig til Eders milde Omdømme; thi ved at handle i min Mands Aand skal Eders Vel være Formaalet for mit Ønske.

Det til Marts Maaneds Udgang dette Aar aflagte Regnskab udviser, at Bogtrykkernes Syge-, Lig- og Understøttelses-Kasse eier 818 Spd. 27 Skill. Regnskabet viser imidlertid en Formue af 936 Spd. 99 Skill. og en Gjæld til mig af 118 Spd. 27 Skill., hvorefter Formuens Netto-Beløb bliver conform med Regnskabet 818 Spd. 27 Skill.

Gjælden til mig, mit lovmedholdige Tilkommende for min sal. Mands Syge- og Begravelsespenge, 118 Spd. 72 Skill., forbeholder jeg mig at udtage af Fondet. Imidlertid er jeg ogsaa villig til at opofre denne Sum, som er en Gave fra min Haand, til en forhaabentlig ei uværdig Erindring om den Afdøde,

paa Vilkaar, at Bogholder- og Kasserer-Funktionen forrettes i mit Hus og alt Kassen Vedkommende i mit Gjemme. Herom forventes Decision protokolført."

Mad. Hviids Gave blev af generalforsamlingen enstemmig modtaget paa de i skrivelsen fastsatte vilkaar.

Saavidt der foreligger oplysninger om arbeiderforholdene i datidens Kristiania, ser det ud til, at udenfor laugene var bogtrykkerstanden den første haandverkerklasse, der organiserede en kasse til selvhjælp og gjensidig understøttelse. Desværre meddeler den bevarede forhandlingsprotokol længere tid igjennem ikke meget udover de allerkummerligste kjendsgjerninger, som at generalforsamlinger har været afholdte o. desl. Men med aarene og den større tilslutning indtraadte der stabilitet i forholdene under udmerket kontrol og effektiv revision.

Arbeidsomraadet var nu ogsaa meget udvidet. Ved udgangen af 1839 fandtes i Kristiania 15 bogtrykkerier, der sysselsatte 35 presser (i brug var dog kun 28) og 95 arbeidere. Ellers kan man vel noget nær rigtig opstille følgende oversigt over de bogtrykkerier, som var i gang i byerne og paa landet: Lillehammer 1 (siden 1827), Drammen 1 (siden 1815 med 2 presser og 6 arbeidere), Tønsberg 1 (siden 1839), Larvik 1 (siden 1834), Skien 1 (siden 1829), Arendal 1 (siden 1832 med 1 presse og 3 arbeidere), Kristiansand 1 (siden 1780 med 4 presser og 7 arbeidere), Stavanger 1 (siden 1834 med 5 arbeidere), Bergen 2 (1721 og 1833 med 16—18 arbeidere), Trondhjem 2 (siden 1739 og 1830). Til disse maa lægges trykkeriet paa Egset (opr. 1808).

SÆKULARFESTEN 1840. BOGTRYKKERNES UNDERSTØTTELSESKASSE OG DEN ÆLDSTE BOGTRYKKER- OG BOGHANDLERFORENING

Det heder, at der i Tyskland feiredes sækularfester i anledning bogtrykkerkunstens opfindelse i 1540, 1640 og 1740 paa GUTENBERGS navnedag, St. Hans dag.

Til den fjerde sækularfest i 1840 blev i udlandet truffet store forberedelser. Fra Tyskland meldes der saaledes om en stor tre dages fest i Leipzig efter et nøie fulgt program, der bød paa morgenmusik og klokkeringning fra kirketaarnene, gudstjeneste, processioner, indvielse og overrækkelse af fane, udstilling af typografisk kunst, oratorium, folkefest og fakkeltog. I Danmark udgaves der et af professor URSIN forfattet festskrift om bogtrykkerkunstens historie. Først i begyndelsen af juli samledes GUTENBERGS sønner i Sverige til smukke repræsentative festligheder.

Ogsaa hertillands dukkede den tanke op, at haandens og aandens mænd inden presse og literatur for første gang skulde samles til mindefest for den i menneskehedens liv saa dybt indgribende begivenhed.[1]

[1] At det kunde være paa høie tid, at den norske bogtrykkerkunst ogsaa officielt meldte sig ved et saadant internationalt stevne, fremgaar tilstrækkelig af KARL FALKENSTEINS i anledning af jubilæet udgivne „Geschichte der Buchdruckerkunst", s. 300, hvor det heder: „In Norwegen ist die typographische Kunst noch in der Kindheit. Wurde sie gleichwol schon in der Mitte des sechszehnten Jahrhunderts in dem uralten Königssitze Drontheim (Nidrosia) und im Jahre 1656 in dem von Christian IV auf den Ruinen der alten Stadt Oplslo erbauten und zur Hauptstadt erhobenen Christiania eingeführt, so kam sie doch aber so wenig hier als in der zweiten Residenz Bergen je zur völligen Entwickelung. Momentane Erscheinungen von Pressenthätigkeit, wie 1823 zu Christianssand und andern Hafenstädten, haben zu wenig Einfluss auf die Literatur geübt als dass sie hier ausführlicher besprochen zu werden verdienten." Paa den kronologiske liste over de byer, som i 1840 havde bogtrykkerier, findes kun tre norske anførte, nemlig Kristiania ved aar 1656, Kristiansand ved 1823 og Bergen ved 1824.

Saaledes fremkom der i „Morgenbladet“ f. 12. mai 1840 en af „En Bogtrykker“ indsendt „Opfordring“, adresseret til samtlige landets bogtrykkere, boghandlere, forfattere og redaktører, at der den 24. juni maatte foranstaltes en fest til ære for GUTENBERG og hans kunst. Indsenderen skriver: „Jeg tvivler ingenlunde om, at alle Bogtrykkere her i Landet ville indse det passende i, at Norge, det frieste Land i Europa, ved denne Leilighed giver en Livsytring tilkjende, der, hvor ubetydelig den end maa blive i Forhold til de store Høitideligheder, andre Lande, og fornemmelig vor Kunsts Fødeland, Tyskland, komme at fremvise, dog kan tjene som et Bevis for, at med det konstitutionelle Livs Gjenfødelse i vort Fødeland, er tillige den Kunst, hvoraf dette Liv erholder sin kraftigste Næring, voxet frem og trives godt i Ly af vor gjenvundne Frihed. Naar vi betænke, at det er Pressen, som i vore Dage beherske Folkene, at for dens Domstol maa selv de mægtigste Fyrster staa til Regnskab, at Oplysningens og Kulturens Frugter ene blandt den kan udbredes blandt Nationerne, — maa vi ikke da være stolte over, at kalde Bogtrykkerkunsten vor Moder og bør ikke enhver af hendes Sønner begeistres ved Tanken om hendes tilstundende 400-aarige Fødselsdag? Vel er vor Literatur endnu saare liden, men vi have ogsaa blot et Tidsrum af nogle Aar at stille mod de Sekler, andre Lande have fostret Kunsten i deres Skjød. Og hvorfor skulle vi ikke kunne bringe vor lille fordringsløse Snekke ud paa den brede Strøm, hvorpaa de mægtigere Nationers stolte Tredækkere prunke? I Hovedstaden gives der for Nærværende 14 Bogtrykkerier, hvilket ei er saa ubetydeligt i Forhold til Byens Folkemængde. Vi tør vel ogsaa haabe, at de nærmeste Byers Bogtrykkere og Boghandlere vil deltage i en Fest for vor Kunst, og naar vi hertil regne vore egne Boghandlere, Forfattere og Litteratører, turde der nok komme et saa stort Antal ud, at vi uden Skam kunne vise os i de Staters Række, der i Aar feire Bogtrykkerkunstens Jubilæum.“ Efter at have antydet den efter hans opfatning hensigtsmæssigste maade, hvorpaa festen kunde arrangeres, fortsætter indsenderen: „Men jeg har ogsaa tænkt mig, at der kunde bevirkes noget andet og vigtigere ved denne Fest end ovennævnte korte Høitidelighed. Enhver Bogtrykker her i Staden har sikkert erfaret, hvor ofte Sygdom og andre Uheld nøder Bogtrykkersvendene til at anmode deres Kolleger om Understøttelse, hvilket ikke sjeldent udarter til et paatrængende Tiggeri. For at forebygge dette for Fremtiden vilde det bedste Middel være, at der oprettedes en fælles Pensions- og Understøttelses-Kasse, til hvis Grundfond samtlige Principaler og Svende kunde bidrage med en passende Sum en Gang for alle og siden ved at der blev aftrukket en Ubetydelighed af enhver Svends Ugeløn, som for Fremtiden vilde nyde godt af Indretningen. Pengene kunde siden gjøres frugtbringende og af denne Kasse kunde siden Understøttelse meddeles dels som Gave, dels som Laan til trængende Typografer, hvilket i brødløse Tider sikkerlig vilde

have sin store Nytte. Dette var den ene og os Bogtrykkere nærmest angaaende Sag. En anden, der vilde være af ikke mindre Interesse for Bogtrykkere og Boghandlere end for det hele Publikum i vort Land er Oprettelsen af en norsk Bogtrykker- og Boghandlerforening, med hvis Samvirken vor Literatur og Boghandel vilde erholde et forøget Sving. Som nærmest Følge deraf vilde forhaabentlig (ligesom der allerede i flere Aar har fundet Sted i Sverige) en norsk Bibliografi kunne udgives, hvilket nu saa høilig tiltrænges, — en større Samvirken og kraftigere Foretagelsesaand opstaa og maaske meget bidrage til en større Dannelse hos vordende Bogtrykkere og Boghandlere ved den mulige Oprettelse af Skoler for de antagne Læredrenge. Desværre staa vi i saa Henseende saa meget tilbage, og denne Mangel paa Dannelse, der ingensteds er mere nødvendig end for Udøveren af vor Kunst, har lagt os flere Hindringer i Veien end nogen tror.“ Opfordringen vandt tilslutning. Der udfærdigedes straks en indbydelse, undertegnet af bogtrykker Abelsted, boghandler cand. theol. Guldberg og fuldmægtig Adolf Bredo Stabell, og paa denne tegnede sig i løbet af faa dage de fleste bogtrykkere, bogtrykkeri-eiere og bogtrykkersvende.

En generalforsamling sammenkaldtes til den 19. mai i Hotel du Nord.

Her blev der fattet en række beslutninger, der dels havde til øiemerke sækularfesten og hvad der med hensyn til den var at arrangere, dels vedkom den foreslaaede understøttelseskasse, dels endelig stod i forbindelse med den kooperative organisation, der skulde omfatte baade bogtrykkerne og boghandlerne.

Til festkomite valgtes bogtrykker Grøndahl med 37 stemmer, boghandler Guldberg med 34, fuldmægtig, redaktør A. B. Stabell med 34, Henrik Wergeland med 33 og bureauchef Carl Fougstad med 21 stemmer. Dernæst havde professor Chr. Holmboe 19, professor Motzfeldt 16 og lektor Schweigaard 15 stemmer.

Til medlemmer af den i anledning af foreningens stiftelse nedsatte lovkomite valgtes paa samme tid bogtrykker Grøndahl med 34, boghandler Guldberg med 21, bogtrykker Malling med 20, fuldmægtig Stabell med 20 og faktor G. Hansen med 18 stemmer. Dernæst havde faktor Jensen 15, faktor Schmelling 13 og bogtrykker Abelsted 8 stemmer.

Det har utvilsomt været et intenst arbeide, som fra alle hold udfoldedes, og endnu efter 68 aars forløb staar der gjennem literaturen glans af sækularfesten som en samlingens høitid, hvortil hver især af pressens mænd uanseet social stilling og politisk farve følte sig kaldet til at yde sin medvirken. Der blev i samtiden udtalt, at Gutenbergs-festerne i udlandet, hvor de strakte sig gjennem flere dage, vistnok førte mere pomp og stas i sit følge, men helt i aand og sandhed feiredes mindet om sortekunstens store mester kun paa et sted: i det frie Norges hovedstad.

Og saa var det vel og. Fra referaterne af festen lyser udslaget af denne aand sterkt op over det flygtige nu. Allerede paa det første møde besluttede den nedsatte komite at ansøge kongen om, at Vor Frelsers kirke den 24. juni maatte aabnes til almindelig gudstjeneste i anledning af bogtrykkerkunstens opfindelse, og dette andragende indvilgedes ved kongelig resolution af 18. juni[1].

Til festen mødte norske bogtrykkere op med prøver, der gav smukke vidnesbyrd om kunstens standpunkt hertillands. Saaledes fremhæves de af Chr. Grøndahl trykte adgangskort samt de hos Malling trykte sange. Boghandler cand. theol. Guldberg havde forfattet et indbydelsesskrift, „Historisk Udsigt over Bogtrykkerkunsten fra dens Opfindelse indtil nærværende Tid", der senere afhændedes til indtægt for bogtrykkernes pensionsfond. Ogsaa i den periodiske presse er der taget sigte paa dagen i de originale bidrag og i afhandlinger, optagne fra udenlandske skrifter.

Samtidig med, at festkomiteen traf sine arrangements, havde ogsaa den anden komites medlemmer havt fuldt op at varetage, idet der udarbeidedes udkast baade til love for den omorganiserede understøttelseskasse for bogtrykkere og til statuter for en Norsk boghandler- og bogtrykker-forening. Begge disse udkast

[1] Af kirkedepartementets referatprotokol f. 1840 hidsættes: „Deltagerne i en i Christiania paatænkt Fest til Minde om Bogtrykkerkunstens Opfindelse ansøge ved en valgt Komite underdanigst om, at offentlig Gudstjeneste i den Anledning maa tillades afholdt i Vor Frelsers Kirke sammesteds førstkommende 24. Juni. — De have anført, at indeværende Aar vil i flere europæiske Stater blive feiret som Bogtrykkerkunstens 400-aarige Jubilæum, og at det efter den Betydning denne Kunsts Udøvelse navnlig i de sidste Decennier har faaet for Norge, er naturligt, at man ved denne Leilighed heller ikke her vil staa tilbage, medens dog de locale Forholde medføre, at Festen kun kan ventes feiret med nogen Almindelighed i Hovedstaden, hvor ogsaa inden faa Dage til Deltagelse deri have tegnet sig over 70 Personer, for Størstedelen af de Klasser, der enten henhøre til Bogtrykkerkunstens Udøvere eller staa i nærmere Forbindelse med samme. En offentlig Gudstjeneste i Byens Hovedkirke formenes at være baade den naturligste og værdigste Maade, hvorpaa en saadan Fest kan indledes paa den ovennævnte dertil bestemte Dag, der ogsaa andetsteds saaledes vil blive feiret og som tillige forhen har været en Helligdag i den norske Kirke. Hvis det ansøgte naadigst indvilges, agter man at anmode Stiftets Biskop eller, i hans Forfald, Universitetets ældste theologiske Professor, om ved hin Leilighed at holde Talen.

Vedkommende Kirkeinspektion har intet havt at erindre mod det ansøgte, hvis naadigste Indvilgelse ligeledes af Stiftsdirektionen er anbefalet med den Bemerkning, at en Fest som den omhandlede synes mest passende at høitideligholdes i Kirken, til hvis Bekjenderes Velsignelse og Udbredelse Bogtrykkerkunsten kraftigen har bidraget.

Heller ikke Departementet finder efter det foranførte nogen Betænkelighed ved at understøtte nærværende Andragende og tillader sig derfor ved at undergive samme Hans Majestæts naadigste Afgjørelse i Henhold til Grundlovens § 16 underdanigst at indstille:

„at offentlig Gudstjeneste maae efter vedkommende Biskops nærmere Anordning afholdes i Vor Frelsers Kirke i Christiania Onsdag 24. Juni 1840 i Anledning af en Fest til Bogtrykkerkunstens Opfindelse."

blev den 15. juni sendte omkring til de i sagen interesserede, der opfordredes til at indsende bemerkninger og forslag. Meningen var, at foreningerne skulde konstitueres paa selve jubilæumsdagen.

Den 24. juni stod alle trykkerier i Kristiania stille. Avisernes redaktionspersonale havde fri, og den næste dag skulde intet blad udkomme. Boghandlernes butiker var lukkede. Over den hele by og omegn feiredes dagen. Ogsaa studenterne holdt fest paa sit landsted. Overhovedet tør det siges, at St. Hans dag 1840 ved enkle midler blev en lysende mindeværdig folkefest.

Kl. 10 om formiddagen var byens bogtrykkere sammenkaldte i Frimurerlogens festivitetslokale for at gjennemgaa og vedtage statuterne for den nye pensions- og understøttelseskasse. Man har øiensynlig staaet i den tro, at samtlige herhen hørende spørsmaal allerede var uddebatterede, og at foreningen uden videre kunde konstitueres. Det viste sig imidlertid, at en nærmere diskussion og udformning af de enkelte paragrafer var paakrævet. Man enedes derfor om at udsætte den mere indgaaende behandling til en følgende dag; men understøttelseskassen skulde regne sin tilværelse fra denne festdag.

Kl. 11½ drog festens deltagere, ordnede til procession og med kirkedepartementets chef, statsraad SCHOUBOE, og bogtrykkernes senior, CHR. GRØNDAHL, i spidsen til kirken, der allerede paa forhaand var fyldt til trængsel.

Til orgelmusik udførtes et af kantor ROVERUD instrueret kor af byens bedste sangkræfter HENRIK WERGELANDS mægtige kantate „Vord Lys!“

Chor.

„Vord Lys!“ Det forkyndes i evigt Endnu
for navnløse, blindfødte Stjerner
hist ude i Mulmenes Fjerner.
Forherliget vorde dit Rige og Du,
Herre vor Gud! Hallelujah!

Solo.

Mulmet Herrens Bud annammed:
„Vorde Lys!“ og Skyen flammed
i det første Gry.
Langsmed Strand da Bølgen seiled,
viste første Gang i Speilet
den fagre Sky.

Recitativ.

Guds Røst af døve Nat blev hørt;
den Bjergets tause Dyb fornemmed,
og Luftens Streng blev rørt,
og Vindene sin Harpe stemmed;
Stjerner sprang af Nattens Bryst,
Bjerget stod demantbelyst.

Solo.

„Vord Lys!“ Hvor var et Liv, før det blev sagt?
I Mulmets Modersliv laa alt begravet!
Vulkaner stønned under Havet;
iblinde Taagestøtter raved,
og Landets Omrids var ei lagt
før Lysets Kilder strømmed ovenfra:
fra Jehovah.

Da rulled Bjerge sig i Fjernet hen,
saa let som Skjønhedstræk af Mesters Pen,
og Dale sank sig; fra de grønne Høje
sit Telt opspændte Himmelen;
Jorden, sin Brud, den saa med henrykt Brudgoms Øje
og Pagtens Ring imellem dem
syvfarvet sprang af Skyen frem.

1–4 (Chor, Solo, Recitativ og Solo): Musik af Kunzen til Thaarups Jubilæum.

Quartet.

„Vord Lys!" til Jordens Liv blev sagt.
I Blodet Lysets Gløđ blev lagt.
Livets Øje vaagned og straalte.
Da fremtreen Blomsten i sin Pragt,
og Falkens Øje ud sin Jagt
i Rummet maalte.
Sin Vej i Støvet Ormen fandt,
og Bien i sin Blomst forsvandt;
første Solglimt Liljerne blegte;
Papilionen fik sit Slæb;
Insektets vaagnende Begreb
i Følehornet pegte;
Og Lysets første Morgenlyst
i Rosens Hjerte brændte tyst,
og klang fra Fuglens Bringe;
Et taust, men højt, Hallelujah!
i Cirkler skrev i Skyen da
den sterke Ørnevinge.

Solo.[1]

Se! Aanders Verden sine Bjerge har,
hvis Tinder bade sig i Lysets Vove,
hvis Skygger i det Blaa er Laurbærskove
hvis Navne Mindets Meisel skar:
de Gudemennesker, som Livet Love
og Tanken Flugt og Sandhed Seier gav.
. . . . Er Horeb højt som Mosis Stav?
Og hvilket Pelion
af glandskront Storhed er ej Solons Aand?
O, hvilket Himalah
af Heltenavne har ej Oldet da?

Og dybe Vande Aandeverdnen har:
Genierne, der i sin Dybde grunded,
der tordnede, naar sløve Aldre blunded,
de Styrkens Strømme, der sin Skranke skar.
Hvo har vel Bund i Platos Dybhed fundet?
Mon Hellespont, af Heros Blus belyst
er dybt som Stagiritens Bryst?
Mon yndigt Archipel
er klart som Sokrates's skjønne Sjæl?
Og mon Skamanders Bugt
er skjønhedslinjet som sin Digters Flugt?

Euklidens Tavle — o hvor er sligt Hav?
sligt trofast Speil for Maane, Sol og Stjerne?
Den Verden, Oceanet vidste af,
stod forud tegnet i Columbi Hjerne.
Og Rhinen bruste, i sin Slette løst,
saa høit og herligt ej som Luthers Røst.

Flyd sammen, sterke Floder! Ei saa riig
Velsignelse er strømmet over Jorden,
som Gutenbergs Geni . . . O gjennem dig,
vor Mester, Lysets Vorden først er vorden!
Han over Jorden gjød en Straaleregn
af aandbelivte, sære Trylletegn.

5. (Quartet). Musik af Schicht til Oratoriet «Das Ende des Gerichts».

Derefter besteg Akershus' stifts biskop CHR. SØRENSSEN prædikestolen. I en kort bøn takkede han det himmelske forsyn for den gave, som gjennem GUTENBERGS kunst var skjænket menneskeheden til mørkheds fordrivelse, til oplysnings udbredelse, til sandheds fremme og til broderkjærligheds stadfæstelse, og tog til tekst for sin betragtning apostelen Jakobs ord kap. 1,17: „Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ingen Forandring eller Skygge af Omskiftelse." Emnet for hans prædiken var da „denne Gaves Værd, hvoraf hjertelig Tak til Gud, som har skjænket os den, samt det faste Forsæt, værdige at bruge den, bør være ufravigelige Følger."

[1] Disse stanzer (hvortil musik af jubilæet) „udførtes ikke i Kirken, da Kantaten desuagtet var lang nok," heder det i den officielle beretning om sækularfesten. Selve indholdet indeholder tilvisse motiverne for denne afkortning.

„Er Vankundighed et af Menneskehedens rædsomste Onder, fordi den nedsætter os fra vor høie Bestemmelse, som er at stige og forædles, gjør os til en Bold for Overtroens Skrækbilleder, Vildfarelser og Misgreb, aabner vor Barm lettelig for Lyster og Uordener, gjør os til Byrde baade for os selv og Andre, saa maa ethvert Middel, som bidrager til at adsprede vore Fordomme og forøge vore Kundskaber, samt aabner os Alle uden Undtagelse en let uhindret Adgang til samme, med Rette hilses med Velkomst og modtages med Jubel.

Men hvilket Middel har kraftigere bidraget hertil end den Kunst, hvis Opfindelses Minder i Dag forsamler os?

Betragt Menneskehedens Tilstand da denne fremstod for at omsprede Lys i dens dunkle Vraaer; — hvad øines i Almindelighed uden Mørke og Vildfarelser?

Jesu veldædige Lære, denne kostbare Gave, nedkommen med dens Stifter fra de høiere Egne, samt først forkyndt af ham selv i dens himmelske Reenhed, siden af hans Apostle, og derpaa af deres nærmeste Efterfølgere, havde saa vældigen bidraget til at forjage Afguderiets Mørke, og indføre et nyt Lys i de vigtigste Punkter baade for Tid og Evighed, var, som bekjendt, ved indvortes og udvortes Fiender, Lærernes Stridigheder, Heftighed og Herskesyge, barbariske og fanatiske Folkeslags vilde Indstrømmen, samt talløse paa hinanden følgende voldsomme Omvæltninger, efterhaanden nedsynket i de elendigste Vildfarelser, som ganske havde forvansket dens skjønne oprindelige Skikkelse.

Dumdristig Herskesyge og graadig Gjerrighed havde heri fundet sig en viid Mark aabnet til gjennem egne Tilsætninger, den ene grovere end den anden, fanatiske Opdigtelser og Magtsprog, at befæste og udvide sit Herredømme, hvis Opførelse faldt saameget lettere, da Sandhedens ærværdige Kilde, den hellige Skrift, kun var kjendt af Faa, dens Adgang for de Fleste endog spærret ved Forbud, hvorimod Fabler og Menneskepaafund var Alt, hvad der hørtes.

De Lysglimt, som i det almindelige Mørke udgik fra enkelte oplyste Mænd, gjennemtrængte af Sandhedens og Skriftens Aand, kunde ikke have den forønskede Virkning, fordi Middel til almindelig Udbredelse savnedes; — Bøger vare formedelst deres Kostbarhed, da de med Møie og Flid maatte afskrives, sjeldne, og kunde saaledes langtfra falde i hver Mands Lod; der udfordredes allerede Formue for at blive Eier af en Bog, og man har fra hine Dage Exempel paa, at et eneste historisk Værk er betalt med et Landgods.

Det var derfor en sand, en faderlig Styrelse af Forsynet, som vi aldrig nok kunne erkjende, at netop mod Luthers Fremtrædelses Tid var Bogtrykkerkunsten opfundet, og altsaa hiin Vanskelighed for Skrifters Udbredelse hævet.

Havde dette ikke været Tilfældet, skulde den djærve L u t h e r med al sin Kraft, den elskværdige M e l a n c h t o n med al sin Lærdom, ikke have vundet den velsignelsesrige Seier over saa mange Aarhundreders rodfæstede Vildfarelser;

men de fandt under Guddommens Førelse i den nys opfundne Kunst et virksomt Middel til deres store Foretagende, og heri en kraftig Bistand.

Ved dette Middel kom Biblen ikke blot i de Formuendes, men selv i Menigmands Hænder; saaledes leverede en eneste Bogtrykker i Wittenberg over 100000 Exemplarer af Luthers Bibel-Oversættelse; ved dette Middel blev Pavernes ugrundede anmassende Myndighed til Fornærmelse for Fyrsternes og Folkenes Rettigheder, samt den hele Sværm af Opdigtelser til deres egen Ophøielse og Berigelse, offentligen fremlagt til Skue; og ved dette Middel adspredtes de Skyer, som gjennem saa lang en Række af Aar havde sammendynget sig for Sandhedens Soel, og ladet sine Dages Mennesker omrave i Mørke.

Den hellige Skrifts ærværdige Blade ligge nu opslaaede for os Alle, til Oplysning under vor Vandring, til Trøst under vore Sorger, til Styrke i Dødens Kamp; — den kan eies af Enhver, selv den ringeste Daglønner; — og det bør nævnes som en Ære for vor Tidsalder, at virksomme Bestræbelser for at indbringe den i hver Mands Bopæl, tiltage mere og mere.

Det var heller ikke dennes store Sandheder ene, som nu fandt Veien lettet til Kundgjørelse; men hvilket som helst Oplysnings Bidrag, til hvilket Fag det henhører, fandt herved et aldrig forhen kjendt og let bekosteligt Meddelelsesmiddel til de gamle Vildfarelsers Fordrivelse, som havde fundet Indgang, ikke blot i Almuens Boliger, men selv i Høihedens Borge, hvor den største Vankundighed herskede om Naturen samt Naturens Virkninger, og ved Siden af denne den barnagtigste Frygt for Hexerie eller Trolddom, med blind Troe paa de jammerligste Fabler og Forudsigelser, hentede endog fra Stjernerne, som længe vedligeholdt sig endog hos Mænd af Kraft og Evner.

Enhver ny Opdagelse, enhver ny Anskuelse ligger nu ikke længer skjult hos Enkelte, eller snoer sig om i en snever Kreds, men overfarer med en ustandselig Fart den hele civiliserede Deel af vor Jord, fremkaldende hver tænkende Mand til at grunde, prøve, forandre og forbedre.

Sammenligner man saaledes vor nærværende Forfatning med hvad den vilde have været i hiin Tid, hvo føler sig da ikke stemt til at anvende Apostelens Ord: Natten er forbigangen, Dagen er kommen; med det glade Tillæg: Os er Barmhjertighed vederfaret."

Taleren gik derefter over til at betragte de skygger, som følger den store velgjerning, som er bleven menneskeheden til del gjennem bogtrykkerkunsten, idet han opkaster og besvarer de spørsmaal:

Egner alt, hvad der er udgaaet fra pressen, sig til hyldning og ophøielse?

Har man aldrig seet borgersamfundet foruroliget? Har man aldrig seet sædeligheden antastet, enkelt mands rygte og rolighed antastet?

Og han fortsætter:

„Jo desværre! den himmelske Lære, som forkynder de meest ophøiede Sandheder om Gud, hans Forsyn og Udødelighed, som anviser os i de fatteligste Udtrykke den Vei vi skulle vandre for at blive lykkelige, som aabner den angrende Synder Tilgivelse, den nedtrykte Sørgende Trøst, og rækker den Døende den sidste, men bedste Støtte i Afskedens Stund, denne Lære, som i hvert dens Træk bærer Guddommens synlige Præg, har ikke sjelden i trykte Skrifter været haanet af forblindet Vanartighed, men disse Angreb have, priset være Gud! kun havt lidet at betyde, de have tvertimod endmere bidraget til at forhøie dens himmelske Glands; det er, som en trofast Guds Ords Forkynder, der nu hviler med Hæder i sin Grav, har sagt: Bibelen forsvarer sig selv; den er, efter vor Religions-Stifters Udsagn, grundet paa en Klippe, som ei kan rokkes; — den staar fastere end Kjæmpen, der seer med ynksomt Smiil paa ethvert Dvergeangreb, som afmægtig hæves imod den.

Pressens Produkter have vistnok stundom fremkaldt eller understøttet Uroligheder i Samfundet, men mange Uretfærdigheder have sikkerligen da gaaet forud, og disse vil enhver retsindig Øvrighed vogte sig for, eller, som det sømmer sig, med faderligt Sindelag vide at standse; en retfærdig med Lovene stemmende Regjering kan aldrig fra denne Kant have noget at frygte.

Langt farligere have ufeilbar de Skrifter været, som have været til Skade for Uskyld og Sædelighed, den talløse Hær af Romaner nemlig, hvoraf mange maa ansees som en frygtelig Plage, da deres Læsning forvilder Forstanden, leder til Sværmeri og Afsmag for gavnlig Virksomhed, fylder Hjernen med overspændte Ideer, ophidser Indbildningskraften og aabner Hjertet for farlige Fristelser. Mangen trofast Faders, mangen øm Moders omhyggelige Bestræbelser for at vedligeholde deres Børns Uskyldighed, den dyrebareste Skat, hvormed en Søn eller Datter kan træde ud fra de faderlige Hus, den ypperste Arv, som kan efterlades dem, have mangengang været spildte ved deslige Skrifters Læsning, hvoraf ofte eén Gift er indsuget, som har aabnet den Unges Barm for hidtil ukjendte Lidenskaber og gjennem disse for rædsomme Følger.

Sørgelige for enkelt Mands eller Families Rolighed maa ogsaa de Angreb benævnes, hvis Forfattere, indhyllede i Nattens Skjul, anfalde navngiven Mand uden at nævne sig selv, hvilke uden Tvivl for en stor Deel maae antages at være udklækkede af Avind eller Hevngjerrighed, som den i hine saa ofte forekommende bitre og bydende Tone synes at lede til grundet Formodning om, hvorunder ufeilbar mangen Mand, ved at se sig Feil paadigtede, eller disse overdrevne, har følt sig uretfærdig behandlet, og mangen uskyldig Familie haardelig saaret."

„Men," bliver taleren ved, „der findes ikke den Ting i Verden, som ikke kan misbruges. Skal Guddommens Gaver høre ilde, fordi Frækhed eller Forvildelse vover at misbruge dem? selv under de sørgelige Misbrug, som nylig fremstilledes

af Dagens Opfindelse, maa vi dog aldrig tabe af Sigte det Lys, som herved er tændt for de menneskelige Slægter i de vigtigste Anliggender, baade for Tid og Evighed, samt den kraftige Beskyttelse, hvormed den freder om de to dyrebare Skatte, Oplysning og Frihed, og det Skjold den fremholder mod enhver Avindsmand, som formastelig søger at berøve os dem.

Nægtes kan det heller ikke, at Menneskets Rettigheder have i denne fundet en kraftig Talsmand, Jordens Mægtige en trofast opmærksom Paaminder, og at mangen af Indbildskhed, Selvraadighed, eller graadig Rovsyge paatænkt Plan til Andres Underkuelse eller Forarmelse, er ved Erindringen om dennes frygtelige Stemme bleven afholdt fra Fuldbyrdelse.

Intet Under derfor, at hiin af sine Forbrydelser brændemærkede Pave, jeg mener den 6te Alexander, som midt under sine Forvildelser ahnede, hvortil den i hans Tidsalder opfundne Kunst vil føre hen, og hvad der fra denne forestod Mørkhedens Rige, forbød alle Bogtrykkere, under Trudsel af det for Middelalderens Mennesker frygtelige Bann, at lade trykke nogen Bog uden hans eller hans Drabanters Tilladelse.

Intet Under at Enhver, som vil holde Mennesket i Lænker og styre det egenraadigen efter sine Luner og Indfald, finder sig besværet ved at see sine Foretagender offentligen fremlagte og drøftede, thi det er som Jesus fordum sagde under hans Samtale med Nicodemus: hver, som gjør Ondt, hader Lyset.

Den Ædle, den Redelige, som med Ærefrygt for det høieste Væsen i Hjertet, og sine Medmenneskers Vel for Øie, vandrer Sandhedens og Pligtens ligefremme Vei, vil stedse findes at ynde Lyset og Lysets Udbredelse; thi den som har Intet at skjule, har Intet at frygte.

Held os, mine agtede Tilhørere! vi leve i et Land, hvor dette kostbare Oplysnings- og Beskyttelses-Middel ikke blot er bekjendt, men hvor, at jeg skal gjentage en talentfuld Forfatters Ord, Tankens Yttring er som selve Tanken fri, da hiin staaer og vil stedse, under vor velsignede Regjering, staae aaben for Enhver, hvorpaa selv denne Dag, som samler os med vor elskte Konges Minde, er os et nyt Beviis.

Næst efter opsendt Tak til Lysets ophøiede Giver fra hvem alle gode og alle fuldkomne Gaver nedstrømme, bør offentlig Tak ogsaa frembæres vor faderlige Konge, som har vedtaget og underskrevet vort Friheds Brev; — men denne Tak bør især yttre sig i hiins rigtige Brug, at denne dyrebare Gave ikke vorder misbrugt, men redeligen anvendt til fælleds Gavn, til borgerlig, til huuslig Velsignelse.

Den, som Gud har skjænket Kraft og Evne, og føler Kald til offentligen at paatale Uordener, Uretfærdighed, f. Ex. Uforskammenhed, Udsuelse, og hvad de nu hedde alle disse Usselheder, hvorved Mennesket fornedrer sig selv og udbreder Jammer over sine Lige, han gjør sig først nøie bekjendt med disse

Uordener, han lade ikke det usikkre Rygte være hans Leder, han vide sig derhos selv fri for Brøde, og da gribe han Pennen, han føre den med Varme uden Menneskefrygt, men tillige med Sindighed, uden lidenskabelig Overdrivelse, uden usandfærdige Tilsætninger! allermindst være urene Lidenskaber, egen Fordeel gjennem Andres Fortrængelse, personligt Had, Misundelse eller Hevngjerrighed hans Bevæggrund, for hvis vilde Udbrud ingen ærekjær Mands Presse bør staae aaben; thi at være Handtlanger eller Redskab for saadant var at nedværdige den Kunst, som blev givet os i den ædleste Hensigt, hvilken ømmeligen bør vaages over som en Helligdom; — Fædrenelandets Vel, fælleds Vel, Forbedring, ikke Forbitrelse, være Skribentens høie og hellige Formaal! redelig Sandheds-Kjærlighed, Beskedenhed og Godmodighed ledsage ham paa hans Bane! da vil sikkerligen de ønskede Frugter ikke udeblive, til Velsignelse hisset."

I en gribende bøn nedbad taleren til slutning Guds velsignelse over alle folkeslag, saa mørke og trældom maatte vige, og oplysningens og frihedens sol snart maatte udbrede sine kvægende straaler over al jordens kreds.

Efterat biskopen havde forladt prædikestolen, udførtes fra orgelet den øvrige del af kantaten.

Chor.

„Vorde Lys!" o hellig Gud,
du forkyndte Aanders Hære.
Smykkede med Lysets Ære
gik de ud,
store Gud,
paa dit Bud.
Jordens Hersker stolt fremtriner:
skinner ikke i hans Miner
Lysets Ord
over Jord?

Se, som Floderne sig dele,
strømmer gjennem alle Sjele
samme Guddoms Lys.
Kundskabs Skat, genifuld Hjerne
fælles er som Sol og Stjerne;
fælles Eje, fri,
som den Ørkenens Cisterne,
Vandrer gaar forbi,
er du, Geni!

Diamanten, Dybets Kjerte,
gjemmer ei saa fast sin Glands,
som sit Lys Cherubens Sands
og den Qvindebaarnes Hjerte.
Det er Kaldet, Gud dem lærte;
Lysets Flod
er det Blod,
som igjennem Aanden strømmer;
Gravens Svælg det ei udtømmer;
under dem
gaar det frem
mod sit Hjem.

Recitativ.

Men det er Aandelysets Guddom, at
det straaler ud sin Glands i Slægtens Nat.
Mon Bølgen ruller med Idéens Fart
om Jord?
Hvad har som Typens Tunge Lysets Ord
forklart?
„Vord Lys!" igjennem den har Herrens Magt
end engang sagt:
Vord Lys! giv Frihed Flugt og Sandhed Agt!
Metalbogstavets Tunger,
den Lysets Gud lovsjunger!
Vor store Mesters Kunst er Guds, Guds stærke Røst, der runger:
„Vord Lys!"

8 og 9. (Chor og Recitativ) Musik af Kunzen til «Skabningens Hallelujah».

Gudstjenesten afsluttedes med den sedvanlige bøn fra koret og enhver gik til sit.

Festmaaltidet holdtes i konsul GRÜNNINGS have „mellem Byen og Piperviken“ d. v. s., den store gamle have, der laa i strøget mellem Rosenkrantzgaden, Stortingsgaden og henimod Filosofgangen.

Efterat nogle forfriskninger i samlingstiden var indtagne, gik man kl. 4½ til middagsbordet. Dette var — ifølge den officielle beretning — „dækket i en stor Sal, og i Linje dermed nedad en Allé i Haven, igjennem et dertil opført og med Krandse og norske Flag smykket Telt eller Salon, idet Bordet alene var afskaaret ved Trappen imellem Salen og Teltet, fra hvilken Trappe, i hvis Nærhed Musiken („den særdeles yndede og vakre Harzmusikverein“) var stillet, ogsaa Skaalerne udbragtes“. Disses række indledes med det bekjendte hyldingskvæde af HENRIK WERGELAND (til melodi af LARS ROVERUD):

Hans Majestæt Kongen:

Elske Bedrifterne ikke sit Minde?
Storheden ei sin Udødelighed?
Dagen vil synke, men Stjernerne rinde;
Saga med Blus sænker Konningen ned.
Konge! Forlængst Du en Saga har levet,
Herlig som hines i Sturlesons Skrivt.
Dit er det Navn, Du med Straaler har skrevet,
Menneskehedens din Heltebedrift.

Førend den naar til de blaanende Fjelde
Hendø vil Høitidsbasunernes Røst.
Konningens Lovsang med dybere Vælde
Toner i Nordmandens trofaste Bryst.
Kling dog, Basun! Du hans Lovsang betyder.
Denne igjen er Begyndelsen til
Kvadet, som først over Gravene lyder:
Sagaens Leve, Historiens Hil.

Ekspeditionschef FOUGSTAD udbragte i tilknytning hertil i anslaaende ord den gamle konges skaal. Umiddelbart efter istemte forsamlingen til tonerne af den gamle selskabssang („De tre høie Ord“) følgende af A. MUNCH forfattede sang for bogtrykkerkunsten og dens opfinder:

Just nu er det fire hundrede Aar,
Da sad i sin gothiske Stue,
Hvor Rhinflodens Bølger mod Viinbjerge slaaer,
En Olding ved Natlampens Lue.
Smaa Træstykker havde han sammensat
Og flytted' og prøved dem Dag og Nat.

Omkring ham gik Verden i Blod og Staal,
Dybt bundne var Tanke og Tunge,
Nathimlen blev rød kun af Kjætterbaal
Og Kval maatte Herren lovsjunge;
Men Verden var kjær i sin tykke Dunst
Og spotted den Ensommes sorte Kunst.

Da reiste den Olding sig op en Dag,
Med Glands om den mægtige Pande,
Og slyngede Lynstraaler Slag paa Slag
Udover de slumrende Lande,
Og sprængte den rugende Taages Vold
Og hæved' det blinkende Morgenskjold.

Fra nu af gik Kjæmpen med sikker Fod
Igjennem de lysnende Tider;
Vel Mørket satte sig derimod,
Men kun mod sig selv det strider —
Thi som et Bud mellem Himmel og Jord
Nu flyver det lette bevingede Ord.

Langt bort over Havet er Norges Land —
Did kunde vel Duen ei finde.
Thi lodrette Fjelde staae Vagt om Strand
Og Ismarker true derinde —
Men Lysets Fugl har en Vinge god
Og snart i de lønligste Dale den stod.

9

Der fandt den sig hjemme, der kjendte den sig
Igjen i de vaarlyse Nætter,
Hvad Syden vil skjule med Mørkets Flig
Et Fristed i Nord den forgjætter:
Thi her er Gutenbergs dyre Arv
Fastvokset til Friheds inderste Marv.

Op Lærlinger da af hans Kunst i Nord —
I bruge nu Haand eller Hoved —
Idag gaar hans Navn over viden Jord,
Thi høit være Mesteren lovet!
Vi sværge, saa længe vi aande kan
At hævde hans Arv i vort Fædreland!

Til denne sang knyttede sig den egentlige festtale, mindetalen til GUTENBERGS minde, som holdtes af boghandler cand. theol. C. A. GULDBERG:

„Mine Herrer! Idet jeg ifølge det mig overdragne Hverv tillader mig at bede Dem erindre Gjenstanden for vor Fest idag, sker dette med den inderlige Overbevisning, at Enhver af os, der er her tilstede, dybt føler Vigtigheden af den store Opfindelse, som for fire hundrede Aar tilbage blev gjort ved Johannes Gutenberg. Fra den Tid, vi som Børn lærte de første Bogstaver i vor ABC, indtil vi, modnede i Livets Skole, formaaede at bedømme Tingenes sande Værd, — have vi lært at skatte den Kunst, som mere end nogen anden har bidraget til vor Forædling. Lader os et Øieblik tænke os, at denne Kunst ikke existerede, lader os sætte os tilbage i det Tidsrum, da ikke een af Tusinde forstod at læse, da en Bog var noget de Fleste i deres Liv aldrig havde seet, og vi ville kunne forestille os, hvor tomt vort Kundskabsforraad vilde være, hvor mange dyrekjøbte Erfaringer og vigtige Resultater vi maatte savne, — Resultater, som hele Menneskealdre have slidt og slæbt for, og som vi nu fra Barndommen af er saa vante til at modtage, at vi neppe engang bemerke deres Vigtighed. Videnskaber og Kunster, Handel og Haandverker, kort hvilkensomhelst Beskjæftigelse vi drive, have alle vor Gutenbergs Kunst at takke for, hvad de ere. Selv det dyrebareste vi eie, vore religiøse Kundskaber skylde vi for en stor Del Bogtrykkerkunsten. Og siden efter gjennem hele Livet, naar Ulykken nedbøiede os og Sorgen tyngede haardt paa vort Hjerte, hvor fandt vi vel en bedre Trøst end i de Skrifter, saa mange ædle, høit begavede Mænd saavel fra Fortiden som Nutiden have skjænket os, men som Bogtrykkerkunsten alene giver os Middel i Hænde at forskaffe os. Naar vi ere trætte af Dagens Slæb og Møie, naar vi ville glemme Hverdagslivets Smaaligheder og ubehagelige Optrin, saa tage vi en Bog i Haanden og finde deri Erstatning. Vi kunne derfor sige, at der gives ingen Stilling i Livet, som ikke Bogtrykkerkunsten har virket med til at forædle. Høit fortjent af os er derfor den Mand, som opfandt denne Kunst, som ingen Møie, intet Offer skyede for at gjøre den saa fuldkommen som muligt. Var han end bleven æret af sin Samtid som Aarhundredets største Mand, var han end bleven overøst med Rigdom og Hæder, saa meget man magtede at yde ham, han vilde dog ingenlunde været æret for meget, vi vilde dog, baade vi og vore Efterkommere, været evig i hans Gjæld. Men af alt dette erholdt han Intet. Den beskedne, næsten altfor beskedne Mand søgte ingen

Udmerkelse, om man ogsaa havde villet yde ham den. Han døde forglemt af sin Samtid som saa mangen stor Mand før og efter ham. Men vi ville ikke glemme ham. Hans Navn skal lyde høit blandt os og vore Efterkommere, og naar hundrede Aar atter er gangne hen og alle vi, som idag er her tilstede, forlængst er smuldrede til Støv, da skulle vore Børn og Børnebørn i næste Aarhundrede bringe ham deres Hyldest. Da skulle de ogsaa erindre os, og denne Dag, som den første Gang den store Mesters Minde feires i vort Norge. Jeg er derfor overbevist om, at enhver, der er her tilstede, med glad Begeistring vil løfte Glasset til Gutenbergs Minde og istemme et: Høit leve Johannes Gutenberg og hans Kunst!"

Fædrelandets skaal indlededes med WERGELANDS vers:

For Norge, for vort Fædrenord
opløft dig, frie Presse!
Dets stærke Aander Spyd af Ord
i dig for Norge hvæsse.
I Skrin er Kjæmpeoldet lagt;
nu staa de høie Ord paa Vagt.
Til Norges Ære brug din Magt,
din Magt, vor frie Presse!

Hertil knyttede redaktør A. B. STABELL i en kort tale Norges skaal, idet han udtalte som sit haab og ønske, at Norge efterhaanden vilde — — „skride fremad til den Hæder og Ære, den Velstand og Flor, som vore Forfædres Bedrift, som Sverrers og Haakoners Berømmelse giver os Adgang til at vente."

Til melodien „Mit fulde Glas og Sangens raske Toner" istemtes saa WERGELANDS skaalsang for den norske literatur:

Der boer ei Glæde i de tause Lunde;
der maa den klare Maaltrost slaae.
Og Folket lever først paa Skjaldes Munde;
dets Tanker maae sit Mæle faae.
Det høre maa, som i sin Dal,
i Digt og Skrivt sit Maals Metal.
Det sine Sønner Sproget gav.
Giv Smykker det igjen deraf!

Hvor glimre alle Lierne af Blommer!
Du spotter os, vort Lands Natur!
Hvor seirende fra Fjeldet Elven kommer!
Bryd frem som den, Literatur!
O unge Kraft, hvor glad en Dyst!
Du strømmer jo af Folkets Bryst,
af Fosse fik du Strengeleg,
Din Væxt med Klippens Høihed steg.

Men Friheden har diet dig med Luer —
O ogsaa den jo Folkets er?
Hvad Frihedstempel ere Jøklens Buer
mod Høiden i dets Karakter?
Det denne er du stammer fra.
O lign din ædle Fader da!
Gjengiv dit Folks og Lands Natur,
fremblomstrende Literatur!

Kaptein HERMANN FOSS, „Tidsnornernes" forfatter, udtalte derefter ønsket for „Fædrelandets fremblomstrende Literatur" i de samme mæglende ordelag,

hvormed han nogle aar forud havde forsøgt at skaffe sig ørenslyd i den vilde aandslivets tummel, der havde splittet repræsentanterne for den norske kultur i fiendtlige leire. Han udtalte som sin forvisning, „at Skaalens Gjenstand, Fædrelandets fremblomstrende Literatur, er i sig selv nok til at skaffe den almindelig Gjenklang paa denne Dag og i denne Kreds. En hæderværdig Olding, som vi have den Ære at see i vor Midte, har nylig med veltalende Kraft og Klarhed udviklet for os Literaturens Værd og Væsen og dens mægtige Indflydelse paa Menneskeheden og Samfundets Vel. Endnu klinge for vort Øre de sidste Akkorder fra Digterharpen, der saa skjønt have antydet vore Ønsker og Forhaabninger for vor Literaturs fremskridende Udvikling. Al videre Forklaring vilde her neppe være paa sit rette Sted og svække i Stedet for at styrke det gjorte Indtryk. Men idet jeg udbringer Skaalen for vor fremblomstrende Literaturs sunde og frodige Udvikling, være det mig tilladt at tilføie det varme og hjertelige Ønske: at sand, ægte Humanitet stedse maa være dens almindelige Særkjende; thi kun, hvor dens Aand raader,

Der vorder Friheds Gud i Sandhed dyrket,
der seires Lysets Seier over Mørket."

Den harmoni, som Hermann Foss indvarslede, synes da ogsaa at være tilstede i rigt maal paa denne samlingens dag. De uforsonlige rivaler fra ungdomstiden, Henrik Wergeland og høiesteretsadvokat Fredrik Stang, mødes i sit svar paa Foss's tale, idet de hver paa sin vis tolker trykkefrihedens pris. Til tonerne af den danske nationalsang: „Kong Christian stod ved høien Mast" istemte den glade forsamling Wergelands „Trykkefrihedssang":

Hvor trives noget Godt og Skjønt
og Stort i Tvang?
Qvæl Engen — Græsset blier ei grønt;
bind Ørnen — døer den paa sin Pynt;
stands Kilden som med Sang begyndt
har raskt sin Gang,
og den en giftig Sump vil blive!
Naturen hader, sterk og fri,
al Tvang.

Kan Aandens Kilder, Tankens Flugt
da taale Tvang?
Skal Sandhed ikkun straale smukt
i eget Hjerte indelukt,
som jamrende Aladdins Frugt
i Hulen trang!
Nei, Presse, løft din stærke Arm!
befri Alverden i din Harm
fra Tvang!

Kort og fyndig sluttede sig til digtet i klar prosa høiesteretsadvokat Fr. Stangs tale: „Lad os ihukomme, at kun en liden Del af Verden er forundt Frihed til fuldstændigen at høste Frugterne af den Velgjerning for Menneskeslægten, hvis Minde vi idag høitideligholde — lad os erindre, at Pressetvang, Censur eller hvad man kalder de Lænker, hvormed man har belagt Pressen for at hindre dens Virksomhed og Indflydelse paa Almenhedens Bevidsthed, endnu hviler tungt over den større Del endog af den saakaldte civiliserede Verden, — og lad os, Sønner af det ogsaa i denne Henseende saa lykkelige

Norge, udtale det Ønske, at Trykkefrihed, uadskillelig fra borgerlig Frihed overhovedet, alt mere og mere maa vinde Herredømme paa Jorden til Fremme af sand Oplysning og ægte Borgersind overalt blandt Menneskeheden."

Ene og alene i samklang med, hvad denne fest rummede af ønsker og forhaabninger for alt, hvad der tjener til Norges sande vel, vil efterverdenen forstaa Wergelands epilog til den officielle del af teksten. Det er „Hofpensionisten", som her fører ordet, — den „i Kongens Sold staaende" folkeleder, som her i et digtersyn fra nuet tolker fædrelandets længsel og haab i en tid, da beretninger om hungersnød og sultekaar lød rundt om fra det hele land. Saa underligt det høres, er det den rene materialisme, brødstrævet, som paa denne ideernes og aandens fest tolkes i Wergelands skaaltale: „For et godt Aar". Den har da ogsaa en almengyldig rækkevidde i alt, hvad der vedkommer vort nationale liv og i vor kamp for national selvstændighed, naar han udtaler:

„Jeg ønsker Norge Noget, uden hvilket det ingen Lykke og Fremgang eller Liv i Literatur, Boghandel og anden Rørelse kjender. Medens andre Lande, saasom Frankrige eller England, se sin Velgang bero af politiske Forhold, af Krig eller Fred i fjerne Distancer, beror Norges især af Aaringerne. Ja et godt Aar er det jeg vil ønske Norge. Det lever af Himlens Barmhjertighed. Vi skjule forgjæves for os selv ved en glimrende Embedsstat og en uforholdsmæssig fortærende Luxus, at vi ere et Folk af Bønder. Held da for denne dets sunde Kjerne, der ikke trættes af Kampen med Klimatet! Himlen tage den Haand bort, som har hvilet tungt over dets Agre! Ja, den vil det; den synes at forjætte et Velsignelsens Aar."

Og nu tolker han i et rigt blomstersprog sit digtersyn paa en livsalig vaarkveld, der lader ham forstaa, at Guds sandeste navn er velsignelse: „O barmhjertige Gud!" udbryder han, „jeg ved nu, at dit sandeste Navn er „Velsignelse", større end Barmhjertighed og Kjærlighed, større end alle Tempelnavne, for stor for Templet, kun rummet under Himmelens Hvælving." Op mod denne svæver hans frigjorte sjæl, og paa denne sin flugt gjenkjender digteren blandt genierne mange af de forklarede: det var patrioter, som var bortkaldte fra sin gjerning i fædrelandets tjeneste, — den gjerning, som den gjenlevende slegt havde at tage i arv.

Hvem formaar nuomstunder at tolke digterens storstilede drøm, som han selv tolkede den i en poesi og prosa, som ikke taaler omskrivning eller afkortning? Helst maatte den da drømmes op igjen i de samme lokaliteter oppe paa Akersbakken med dens frodige haver og med den ældgamle kirke i brynet. Nede i Grünnings have mellem de feststemte gjester blev digteren neppe hørt, end sige forstaaet, med sin varme hyldest til vaaren, — vaaren i naturen, vaaren i folket.

Men forstaaet eller ikke forstaaet danner denne digtning dog den smukkeste episode i den paa begivenheder saa rige fest, der for tanken aabner et rundskue over regioner, fredlyste for partiernes kjævl og døgnets kampe.

For den gjenstaaende del af festen overlades ordet til den senere udgivne officielle beretning. „Derefter," heder det i denne, „hævedes Middagsmaaltidet, og Gjæsterne spadserede om og grupperede sig i Haven, hvor mange Lystpartier med Bænke og Borde var indrettede, og hvor der straks opvartedes med Kaffe, Liqueur og Cigarer, imedens Harzmusikverein fra en afrundet Høi i Haven gav særdeles vakre og underholdende Musiknumre, jevnligen afvekslende med nationale Sange, der altid blev sjungne med af de mere eller mindre talrige Grupper, og hvorefter En eller Anden udbragte en passende Toast, der ledsagedes af de Tilstedeværendes Hurra. De fædrelandske Interesser, der overalt og altid ligge Nordmanden varmt om Hjertet, blev lige saa lidt her glemte som Bogtrykkerkunstens Dyrkere og de ældste og hæderligste iblandt dem. Ogsaa Komiteen, der havde arrangeret Festen, Digterne og Talerne erindredes her, hvor man under Sang og Musik, med Punsch og Biskop, i den gladeste Harmoni nød Dagens betydningsfulde Fest. Mange af Rigets og Stadens høieste og meget betroede Embedsmænd, de mest udmerkede Videnskabsmænd og Forfattere, de anseeligste Statsmænd feirede med Bogtrykkerkunstens Udøvere i Enighed og Glæde den Opfindelse, som vi Alle væsentligst skylde det Civilisationens Standpunkt, hvorpaa vi befinde os.

Under Aftensbordet, hvorved Værelserne og Teltet var oplyste fra talrige Lysekroner, og hvorved Sang og Munterhed, parret med Orden og Samdrægtighed, fremdeles som under den hele Fest var herskende, lod Værterne Lorang og Sanne i Linie med Spisebordet et smukt Transparent afbrænde. Det forestillede Gutenberg i hans Verksted for 400 Aar siden, da han ved sin Presse faar sine første trykte Sider færdige, og Afsløringen deraf ledsagedes med det mest levende Udraab for Gutenberg og hans Kunst. Ved dette Fyrverkeri ligesom ogsaa før om Aftenen i Haven blev nedenstaaende af en Bogtrykkersvend forfattede Sang afsjungen. Den var ligesom de øvrige for Dagen forfattede Sange trykt og et Eksemplar henlagt ved hver Couvert paa Middagsbordet.

Mel.: Hvor herligt er mit Fødeland.

Sort Mørket ruged, Lærdom fandt
Paa Jord ei nogen varig Lykke:
Man handled efter eget Tykke
Og ingen Lov og Ret os bandt.
Man slog med Næven som i Blinde
For egen Lyst og Held at vinde.
Al Jordens Magt ved Sværdet hang
Og Aandens Trøst — kun Munkesang.

Vel var der Lov og skreven Ret
Som Voldsmænds Idræt kunde hindre,
Og Mennesket — Guds Billed — mindre
Ei heller da vel følte det;
Men var En vis og noget vidste,
Hans Viden gjemtes ved hans Kiste,
Og intet Lys paa Graven stod
Som Ledestjerne for vor Fod.

Thi Mennesket, dets Kraft, dets Sands
Laa fængslet bag Naturens Skranker,
Og al dets Klogskabs gyldne Tanker
Kun vaagned med ham og forsvandt;
Ei kunde man sin Lærdom prise,
Erfarings Skat ei Sønner vise;
Thi hvad der kjendtes og blev kjendt
Var kun et enkelt Pergament.

Men Held os, Held os, Mulmet svandt
Ved Gutenberg som Skjæl fra Øiet,
Nu ligger Tanken klar, ophøiet;
En Verdenssol med ham oprandt.
Dens Straaler naa fra Borg til Hytte,
Og Stemmer tale. Hvo der lytte,
Nu sanke kan med trolig Sjæl
En Skat for Jord, for himmelsk Held!

Saa lyd da høit vor Sang, vort Chor
Istemmer Gutenberg til Ære.
Vi Sønner værdige ham være,
Hans Fakkel holde tændt i Nord!
Gid at det Lys, som Pressen spreder,
Maa virke Norges Held og Hæder!
Da er vor Skjærv ved den fremlagt
Og Lauren er hans Minde bragt.

Omtrent Kl. 1 om Natten ophævedes Selskabet og den Fest, som paa en hjertelig og ialfald derved forhaabentlig om end ikke ved udmerket Glands paa en værdig Maade mindedes de Velgjerninger, som er blevne Menneskeheden og altsaa Enhver af os tildeel ved Bogtrykkerkunstens Opfindelse; og vi slutte vor Beretning derom med den inderlige Bøn til Forsynet, at Menneskeheden i Almindelighed og vort kjære Fædreneland i Særdeleshed i denne herlige Opfindelses nye Sekulum maatte deraf drage den størst mulige Nytte, til Fremskridt i Kundskab og Dyd, i Frihed og Lykke!“

— Bogtrykkerkunstens fjerde sækularfest griber ind i pressens og boghaandverkets historie hertillands som neppe nogen begivenhed tidligere. Til den kan tilbageføres oprettelsen af institutioner, som fremdeles staar ved magt, til den maa man gaa tilbage for at søge det første ophav til institutioner, som tilhører en mere eller mindre fjern fremtid.

Udarbeidelsen af udkastet til love for understøttelseskasse for bogtrykkere i Kristiania var overdraget „Morgenbladet“s redaktør ADOLF BREDO STABELL, efterat komiteen forud i det væsentlige var enig om de principer, som maatte opstilles. Udkastet blev derpaa forelagt medlemmerne af den ældre bogtrykkerkasse, som mod visse i lovenes § 2 bestemte forrettigheder erklærede sig villige til at tiltræde den nye kasse og til denne at afgive den ældre kasses eiendom og penge, restancer m. m. Derefter blev udkastet i trykt stand sat i cirkulation. Efterat det paa festdagen den 24. juni var vedtaget, at understøttelseskassen skulde regne sin oprettelse fra denne dag, foregik paa en ny generalforsamling den 1. juli den endelige vedtagelse af lovene og valg af bestyrelse. I sin endelige form var lovene saalydende:

„§ 1. Understøttelseskassens Øiemed skal være at pensionere gamle og dertil trængende Bogtrykkere og Bogtrykkersvende, som have været Medlemmer af Kassen efter disse Love. Dernæst skal Kassen give de Medlemmer midler-

tidig Understøttelse, som ved Sygdom eller Arbeidsløshed dertil ere trængende, og endelig skal den ved Medlemmers dødelige Afgang give et Bidrag til Begravelsen og meddele den Afdødes Familie midlertidig Understøttelse efter de nedenanførte Regler.

§ 2. De nærværende Medlemmer af den bestaaende Understøttelses-, Syge- og Begravelses-Kasse for Bogtrykkere i Kristiania tiltræde denne Kasse som dens Medlemmer uden Indtrædelsespenge og skal bemeldte Kasses Eiendom og Penge-Restancer m. m. tilhøre nærværende Kasse og Forening som Grundfond, hvorimod Medlemmerne sc.

Bogtrykkersvend A. Davidsen,
Faktor G. Hansen,
Bogtrykkersvend L. Jonsen,
—»— A. Strøm,
Bogtrykker Chr. Schibsted,
Bogtrykkersvend Chr. Grøndahl,
—»— Bernt A. Andersen,
—»— Christen Olsen,
—»— M. Zapffe,
—»— Lars Monsen,
Faktor Joh. Fr. Jensen,
Bogtrykkersvend Johan Chr. Østby

have, enhver især, saa længe han ikke er udtraadt af Kassen ubetinget og kontraktmæssig Ret til, naar han ved Sygdom er hindret fra at arbeide og anmelder og legitimerer dette, for hver Uge, Sygdommen varer, at faa udbetalt 3 Spd. 72 Sk. — tre Speciesdaler og tre Ort —, hvilke Sygepenge Kassereren tilstiller den Syge ved hver Uges Udgang, naar han har overbevist sig om, at Sygdommen varer. Sygdommen maa ved dens Begyndelse og Ophør legitimeres med Lægeattest ved Regnskabet. Dog udbetales ikke Sygepenge længere end for 26 (sex og tyve) Uger efter hverandre til den samme eller for den samme Sygdom, og for venerisk Sygdom betales kun til den samme Person Sygepenge i det Hele for sex Uger.

Ligeledes har enhver af fornævnte Medlemmer, som ikke før sin Død er udtraadt af Kassen, ubetinget Fordring paa en Begravelses-Understøttelse af 25 Spd. Saadan Begravelses-Understøttelse tilkommer ogsaa Bogtrykkersvend A. Davidsens og Faktor G. Hansens nuhavende Koner, uden at nogen Kontingent for disse to Koner herefter erlægges.

Endelig ere de nævnte nuværende Medlemmer af den gamle Kasse fritagne for at erlægge Kontingent til den nye, nemlig Bogtrykkersvend A. Davidsen strax og de Øvrige efterhaanden som de have fyldt det firetiende Leveaar.

Forøvrigt konkurrere de nævnte ældre Medlemmer med de øvrige til anden Understøttelse af Kassen og ere disse Love undergivne.

§ 3. Enhver Bogtrykker og Bogtrykkersvend i Kristiania er berettiget til nu at indtræde i Kassen imod til Forøgelse af Kassens Fond at erlægge en Indtrædelsespenge af 60 — seksti — Skilling, samt hvis han er over 30 Aar gammel, da 24 Sk. mere for hvert Aar han er ældre end tredive Aar, og hvis han er over 40 Aar, da end videre 1 — en — Speciedaler for hvert Aar, han er over fireti Aar. Denne Adgang til Indtrædelse gjælder kun til 31te August 1840, og den ugentlige Kontingent erlægges fra 28de Juni 1840.

§ 4. Fra sidstnævnte Dag er enhver udlært norsk Bogtrykkerlærling berettiget til at optages som Medlem af Kassen i den første Maaned, efter at han er bleven Svend, uden at betale Indtrædelsespenge. Men vil han for første Gang indtræde senere end en Maaned, efter at han er bleven Svend, da er han ogsaa dertil berettiget, naar han er sund og frisk, ikke over 25 Aar gammel, og imod at betale 1 Spd. i Indtrædelsespenge samt den Kontingent, som han skulde have erlagt fra den Tid, han blev Svend og indtil han indtraadte i Kassen.

§ 5. Bogtrykkersvende, som komme hertil efter den 31te August 1840, kunne optages i Kassen, naar de dertil melde sig inden en Maaned, efterat de her have begyndt at arbeide, imod at de betale 1 Spd. i Indtrædelsespenge samt Halvdelen af den Kontingent, som de skulde have erlagt til Kassen, om de havde været Medlemmer siden deres Svendebreves Datum. Dog maa de, som saaledes kunne optages, være friske og ikke over 30 Aar gamle. Have de før været Medlemmer af den ældre Understøttelseskasse lige indtil deres Afreise herfra, betale de kun halv Kontingent fra deres Afreise indtil Optagelsen.

§ 6. Ethvert Medlem af Kassen erlægger en Kontingent af 12, tolv, Skilling ugentlig, indtil han efter disse Love er fri for at svare Kontingent.

§ 7. Ethvert Medlem, som er 50 (femti) Aar gammel og derhos i fulde 15 Aar har betalt den bestemte Kontingent, er fritaget for sammes fremtidige Erlæggelse.

For Medlemmerne af den ældre Kasse indtræder efter § 2 Fritagelsen med det fyldte 40de Aar.

§ 8. Enhver, som nyder Understøttelse af Kassen, er fri for at erlægge Kontingent i den Tid, hvori Understøttelsen varer.

§ 9. Enhver Eier eller Bestyrer af et Bogtrykkeri afdrager hos Kassens Medlemmer hver Løverdag, hvad Enhver til Kassen har at betale, hvilket senest ved Maanedens Udgang maa være betalt til Kassereren imod Kvittering i dertil indrettede Kontrabøger for ethvert Medlem.

Skulde imod Formodning nogen Principal enten vægre sig ved at udføre dette Arbeide eller dog undlade det, har en af Medlemmerne, der arbeider i

Bogtrykkeriet turvis eller efter Valg hver Løverdag at indkræve Kontingenten for Ugen af de i Officinet arbeidende Medlemmer og paa foranførte [? Maade] betale samme til Kassereren.

§ 10. Indtrædelsespenge m. v. kan indbetales med et ugentligt Afdrag af 24 Skill., naar ikke anderledes bestemmes.

§ 11. Naar en Svend i en Uge ikke fortjener mere end 1 Spd., om han er Ungkarl, eller 1½ Spd., om han er Familieforsørger, kan der gives ham Henstand med Kontingenten. Har nogen i 10 — ti — Uger ikke kunnet erlægge Kontingenten, afgjør Bestyrelsen, om Arbeidsløsheden er hans egen Skyld eller ikke. I sidste Tilfælde kan den resterende Kontingent af Bestyrelsen eftergives. Ellers afbetales Restancer efter Regelen i foregaaende §.

§ 12. Den, der ikke i 52 — to og femti — Uger efter hverandre har betalt Kontingent, erklærer Bestyrelsen udtraadt af Kassen, og hans Ret til Understøttelse deraf er ophørt. Dog kan han, naar han ønsker det, optages igjen, saafremt han ikke har ophørt med Bogtrykkerkunstens Udøvelse, imod at erlægge 1 Spd. i Indtrædelsespenge samt Restancen og Kontingent for den Tid, hvori han har været ude, hvilket alt maa være betalt ved Udløbet af den 26de Uge efter den sidste Indtrædelse.

§ 13. Naar noget Medlem reiser herfra Byen, fordi han mangler Arbeide og godtgjør saadant for Bestyrelsen inden Afreisen, samt naar Nogen reiser udenlands og inden Afreisen erklærer, at han, medens han er borte, ikke gjør Fordring paa de ham som Medlem af Kassen tilkommende Rettigheder, er han berettiget til ved sin Tilbagekomst, naar han inden en Uge derefter skriftlig melder sig, at vedblive at være Medlem af Kassen, uden Indtrædelsespenge eller uden Kontingent for den Tid, han har været borte. Dog er han, om han saaledes har været borte og ikke betalt Kontingent et Aar eller længere, ikke berettiget til noget Slags Understøttelse, førend han atter har betalt Kontingent for et Aar.

§ 14. Det staar ethvert Medlem, som forlader Christiania, frit for at vedblive at være Medlem af Kassen, hvortil han da hvert Halvaar portofrit indsender den forfaldne Kontingent.

§ 15. Enhver, som søger en anden Næringsvei og forlader Bogtrykkerkunstens Udøvelse, kan fremdeles være Medlem af Kassen; men enhver, der dømmes til vanærende Straf, udslettes.

§ 16. Bestyrelsen bestaar af fem i Christiania boende Medlemmer, som vælges ved de fleste Stemmer i en Generalforsamling, der aarlig afholdes omtrent den 24de Juni; men de tiltræde først Bestyrelsen fra den paafølgende 1ste Januar. Der vælges ogsaa fem Suppleanter.

§ 17. Eiere af Bogtrykkerier i Christiania kunne vælges til Medlemmer af Bestyrelsen, om de end ikke ere delagtige i Kassen; men de ere ikke forplig-

tede til at modtage Valget, hvilket derimod ethvert Medlem af Kassen er, og kan kun, udenfor de i disse Love bestemte Betingelser, undslaa sig ved at udmelde sig af Kassen og altsaa opgive sin Ret til Understøttelse deraf.

§ 18. Bestyrelsens Medlemmer ere pligtige at vedblive som saadanne i to Aar (første Gang to og et halvt Aar) og kunne da vælges paany, men haver Ret til at undslaa sig fra at fungere i saa lang Tid, som de sidst uafbrudt have deltaget i Bestyrelsen. De erholde ingensomhelst Godtgjørelse for deres Arbeide som Medlemmer af Bestyrelsen.

§ 19. Hvert Aar afgaa de to eller tre Medlemmer af Bestyrelsen, som have tjent i to Aar. Ved Udgangen af 1841 afgaa de to efter Lodtrækning, der foretages før Generalforsamlingen ved St. Hansdag, da nyt Valg foregaar.

§ 20. Bestyrelsen vælger af sin Midte en Formand og en Kasserer, i hvilke Egenskaber dog ingen er forpligtet til at fungere længere end eet Aar ad Gangen.

§ 21. Formanden sammenkalder Bestyrelsen og Generalforsamlingen, leder Forhandlingerne, fører eller lade føre Forhandlingsprotokollen samt en Navneprotokol over Medlemmerne, der viser deres Navne, Alder, Indtrædelsestid og de Understøttelser, der ere enhver tilstaaede, med Henvisning til Forhandlingsprotokollen.

§ 22. Forhandlingsprotokollen underskrives af ethvert Medlem af Bestyrelsen, som har deltaget i Mødet.

§ 23. Ingen Beslutning kan af Bestyrelsen fattes, medmindre tre af dens Medlemmer deri ere enige.

§ 24. Bestyrelsen afgjør alle Andragender om Optagelse i Kassen, om midlertidig Understøttelse, om Eftergivelse og Henstand med Kontingent, Indtrædelsespenge og Restancer, om Begravelses-Bidrag; men den gjør Indstilling til Generalforsamlingen om Bevilgelsen af Pensioner og om Budget for det følgende Aar, ligesom Regnskab i Generalforsamlingen fremlægges, til hvis Gjennemgaaelse den vælger to Revisorer, hvis Antegnelser, efter at være besvarede og vedtegnede, i næste Generalforsamling decideres. I Generalforsamlingen afgjøres de Besværinger, som maatte fremkomme over formentlig Forurettelse af Bestyrelsen.

§ 25. Kassereren fører en Liste over alle Medlemmer og deres erlagte og resterende Bidrag. Han paaser, at Kontingenter etc. ordentlig erlægges og afskrives og anmelder for Bestyrelsen, naar nogen i ti Uger og længere ikke har betalt Kontingent. En Liste over Efternølerne fremlægges i hver Samling, og Kassereren paaser, at det Medlem anmerkes at være udgaaet, som ikke har betalt Kontingent i et Aar.

Fremdeles fører Kassereren en Kassabog, hvori Indtægter og Udgifter anføres, de sidste legitimerede med Formandens Anvisninger i Overensstemmelse med Forhandlingsprotokollen og forsynede med vedkommendes Kvittering.

Han bevarer og er ansvarlig for Kassebeholdningen, hvoraf han ikke maa have Kontant mere end 50 Spd., da Kassebeholdningen ellers altid indsættes i Sparebanken, indtil anden Bestemmelse fattes.

Endelig har Kassereren til den ordinaire Generalforsamling Regnskab færdigt for det forløbne Aar, hvilket Regnskab attesteres af Bestyrelsens øvrige Medlemmer og fremlægges.

§ 26. Bestyrelsen autoriserer en Kontrabog imellem ethvert Medlem og Kassereren, hvori Kontingenter m. v. afskrives.

§ 27. I det første Aar eller til 24de Juni 1841 maa ingen Understøttelse udbetales til nogen Anden end de i § 2 nævnte ældre Medlemmer. Derimod skulle alle Indskud, Indtrædelsespenge, Kontingenter og Gaver i dette Aar tillægges Kassens Grundfond og gjøres frugtbringende imod saadan Sikkerhed, som Bestyrelsen finder betryggende og er ansvarlig for.

Ved Spørgsmaal om Udlaan af Kassens Midler ere dens Medlemmer mod fornøden Sikkerhed fortrinsberettigede.

Gaver eller Bidrag til Kassen, som nogen af Velvillie for Bogtrykkerkunsten og dens Udøvere maatte yde, modtages af Bestyrelsen med Taknemmelighed og bliver af Kassereren at beregne til Indtægt.

§ 28. Ethvert Medlem, der er 55 (fem og femti) Aar gammel og i det mindste i 15 (femten) Aar har betalt Kontingent, er berettiget til Pension, naar han dertil er trængende. Pensionen er 1 Spd. ugentlig, men kan for Familieforsørgere stige indtil 2 (to) Speciesdaler ugentlig og udbetales hver Løverdag af Kassereren imod Kvittering eller Afskrivning i Kontrabog og et Medlems eller bosat Mands Attest for, at Pensionisten samme Dag lever.

§ 29. Naar et Medlem, som har betalt Kontingent i et Aar, bliver syg eller godtgjør, at han intet Arbeide kan erholde eller andre særegne Omstændigheder indtræffe, kan Bestyrelsen bevilge ham midlertidig Understøttelse af indtil 2½ Spd. ugentlig for en Tid, dog ikke — om Aarsagen saa længe er tilstede — længere end 6, sex, Uger uden ny Beslutning.

§ 30. Har den midlertidige Understøttelse varet over et halvt Aar, henstiller Bestyrelsen til Generalforsamlingen at fatte Beslutning derom.

§ 31. Naar et Medlem, som har erlagt Kontingent i de sidste tre Aar, ved Døden afgaar, kan Bestyrelsen efter Forfatningen efter den Afdøde og Kassens Tilstand bevilge et Bidrag til Begravelsen af indtil 20 Spd. Efterlader han sig Kone og uforsørgede ægte Børn i smaa Kaar, kan Bestyrelsen bevilge dem en Understøttelse, der ikke maa overskride 1 Spd. ugentlig i saa mange Maaneder, som Antallet paa de Aar, hvori den Afdøde har betalt Kontingent til Kassen.

§ 32. Naar Nogen, som bevilges Understøttelse, er i Gjæld eller Restance til Kassen, bliver denne først at likvidere.

§ 33. Pension eller Understøttelse bortfalder, naar den erfares at være pantsat eller afhændet.

§ 34. Til hvert Aars Generalforsamling forfatter Bestyrelsen et Budget, der viser det forløbne Aars Indtægter m. v. I det første Aar vil kun Understøttelse til de ældre Medlemmer kunne finde Sted. Siden lægges en Fjerdepart ($^{1}/_{4}$) af det forløbne Aars Indtægtssum til Kassens Grundfond og gjøres frugtbringende med dette. De øvrige tre Fjerdeparter af alle Aarets Indtægter, Renter, Kontingenter og Indskud tillægges et løbende Fond, hvoraf Kassens Udgifter bestrides. I 1842 og 1843 maa ikke over $^{1}/_{4}$ Part af det foregaaende Aars Indtægter anvendes til Understøttelse for de yngre Medlemmer. Grundfondet søges bragt til mindst 5000 Spd., førend denne Bestemmelse forandres, og til det løbende Fond søger man, saavidt Omstændighederne tillade, at danne en Reserve af 1500 Spd., som gribes til ved overordentlige Omstændigheder.

§ 35. Af det løbende Fond udredes først de bevilgede Pensioner, dernæst midlertidige Understøttelser til Syge og Arbeidsløse, til nylig afdøde Medlemmers trængende Enker og Børn og til Begravelsesbidrag. Naar der til Bestridelse af disse Udgifter udfordres mere end de $^{3}/_{4}$ Dele af det forløbne Aars Indtægter, bestemmer Generalforsamlingen, hvor stort Beløb af det opsparede løbende Fond der i Aarets Løb maa anvendes. Mere end det dobbelte af de førnævnte $^{3}/_{4}$ Dele maa ikke uden særdeles overordentlige Omstændigheder i et Aar forbruges og Kassens Grundfond maa i intet Tilfælde angribes, medmindre de ældre Medlemmers Ret efter § 2 skulde medtage mere end det hele løbende Fond. I dette uformodentlige Tilfælde maa ingen anden Understøttelse end den i § 2 bestemte udbetales, førend Grundfondet af Indtægterne er refunderet det deraf optagne Beløb.

§ 36. De Dokumenter, som haves til Sikkerhed for Grundfondet og hvori dette bestaar, oppebevares af Rasmus Hviids Enke paa hendes Ansvar, saa længe hun ønsker det, til Betryggelse for at Fondet bliver urørt, som afdøde Rasmus Hviid, denne Kasses oprindelige Stifter og Haandhæver, har ønsket. Disse Dokumenter og Sager kunne i enhver Generalforsamling saavelsom af Bestyrelsen fordres fremlagte.

§ 37. Skulde denne Forening ikke faa mere end fem Medlemmer tilbage eller Medlemmerne ville opløse sig, da skal det hele Fond, saafremt Foreningen ikke lader sig reorganisere, dannes til et Legat for trængende Bogtrykkere og Bogtrykkersvende i Christiania og deres Efterladte, bestyret af en Bogtrykkerkomite under Tilsyn af Byens Formandskab.

§ 38. Forandring i disse Love kan ikke besluttes, med mindre Halvdelen af Kassens Medlemmer i Christiania er enig i Forandringen, og først efter at Forslaget har været oplæst i en Generalforsamling, der er afholdt mindst en Maaned førend den Forsamling, hvori Forslaget afgjøres og efter at det har

været forevist Medlemmerne i Christiania. De i § 2 indeholdte kontraktmæssige Bestemmelser kunne dog ikke forandres uden de deri nævnte Medlemmers Samtykke."

Efterat lovene var vedtagne[1] foretoges valg af bestyrelse. Til medlemmer af denne valgtes:

Bogtrykker Chr. Grøndahl	(med 25 stemmer)
faktor G. Hansen	(med 20 stemmer)
bogtrykker J. J. Krohn	(med 16 stemmer)
boghandler Guldberg	(med 14 stemmer)
bogtrykker P. T. Malling	(med 13 stemmer)

Uden særskilt valg toges til suppleanter de, som dernæst havde de fleste stemmer:

Bogtrykkersvend Chr. Grøndahl	(9 st.)
— L. Johnsen	(9 st.)
— A. Grøndahl	(6 st.)
faktor A. Jensen	(5 st.) og
— F. Jensen	(4 st.)

Til formand valgtes bogtrykker Grøndahl og til kasserer bogtrykker Malling.

I det første møde, bestyrelsen holdt, 11. juli, fremlagde faktor i R. Hviids Enkes bogtrykkeri G. Hansen fortegnelse over den ældre bogtrykkerkasses formue, hvorefter samme den 30. juni 1840 beløb sig til 1358 spd. 108 sk., bestaaende dels i aktier, dels i sparebankindskud, vekselobligationer og restancer. Hjemmelsdokumenterne skulde ifølge lovens § 35 indtil videre opbevares hos madame Hviid.

— Medens ordningen af Bogtrykkernes Selvhjælps- og Understøttelseskasse gik for sig paa en forholdsvis letvindt maade, var oprettelsen af den kombinerede boghandler- og bogtrykkerforening forbunden med betydelig større vanskelighed. Forholdene i vor boghandlerverden var til den tid ogsaa for lidet ud-

[1] Fra generalforsamlingen den 1. juli tør følgende lille karakteristiske træk hidsættes fra forhandlingsprotokollen:

„Statsrevisor Daa mødte i Samlingen den 1ste Juli og fremsatte Spørgsmaal om, hvorvidt der maatte være Adgang for andre end Typografer til at blive Medlemmer af Understøttelseskassen imod at erlægge den bestemte Kontingent med Ret til at møde og stemme i alle Kassen vedkommende Anliggender, men uden Adgang til at erholde nogensomhelst Understøttelse, da han i saa Tilfælde agtede at tegne sig som Medlem, for paa den Maade at yde sin Skjærv til Kassen, da hans Omstændigheder ikke tillod ham at afgive noget betydeligt paa en Gang. Efter adskillige Diskussioner erklæredes, at der formentlig ikke var Adgang for Hr. Daa til at blive Medlem af Understøttelseskassen, hvorimod man med Taknemmelighed vilde modtage de Gaver, han eller hvilkensomhelst anden af Velvilje for Bogtrykkerkunsten og dens Udøvere maatte ville yde. Hr. Daa skjænkede 5 Spd., der af Kassereren senere ville blive tagne til Indtægt."

viklede til, at det skulde være at tænke paa, at en saadan organisation uden større forberedelse og langvarig drøftelse skulde kunne træde fuldt færdig ud i livet.

Fra Henrik Wergelands farce „Papegøien" vil man drage sig til minde den karakteristiske replik, som hovedpersonen [Papegøien, alias Papendal, d. v. s. Joh. F. Dahl] henvender til sin principal Zacharias Guldenthal: „Fatter har udstykket Norden i Boghandlerprovinser. Lad mig blive Prokonsul i Nord-Danmark som Leerup er det i Øst-Danmark." Sifulinen rammer forholdet lige i blinken. Begivenhederne i 1814 havde ikke formaaet at skille det norske aandsliv ud fra forbindelsen med det danske, lige saa lidet som den norske boghandel havde fristet forsøget paa at leve sin egen uafhængige tilværelse. Siden 1837, da det var lykkedes chefen for den Gyldendalske forretning, J. Deichmann, at reorganisere en i 1829 stiftet boghandlerforening, var filialforholdet bleven yderligere fremhævet og baandet trukket fastere. Gjennem sit arbeide for at begrænse boghandlernes antal og stramme bestemmelserne om rabat og andre fordele vandt foreningen i indre styrke og sammenhæng, og paa denne basis vandt den danske boghandel ogsaa aar for aar mere indpas i de norske forhold.

I Norge var der nu, da den forcerede norskhedsiver og dæmringsstridens skarpe modsætninger havde udjevnet sig, optaget et intenst arbeide i folkeoplysningens tjeneste paa det bredest mulige grundlag, og tidligere modstandere mødtes her i samdrægtighed. Læseselskaber var i de sidste to decennier under beskyttelse af „Selskabet for Norges Vel" oprettede over det hele land. Til almenhedens oplysning virkede navnlig fra midten af 1830-aarene en hel literatur af folkeskrifter, i første række „Skilling-" og „Penning-Magazin"; hertil sluttede sig senere Henrik Wergelands „For Arbeidsklassen". At man stod over for en ny folkeoplysningens æra var paa den ene side lige saa sikkert, som det var at forudse, at den udvidede haandverksfrihed ogsaa vilde komme til at øve sin indflydelse paa den literære produktion.

Alle disse hensyn maatte med uafviselig styrke gjøre sig gjældende under de forhandlinger, som inden sækularfestens ramme aabnedes om oprettelsen af en „Bogtrykker- og Boghandlerforening".

Under forberedelserne til festen var der blandt boghandlerne og bogtrykkerne sat i cirkulation en rundskrivelse af følgende indhold:

„Blandt de Hverv, som i den under 19. Mai d. A. afholdte Generalforsamling bleve paalagte undertegnede Comité, var ogsaa det, at tage under Overveielse, hvorvidt man burde søge at bevirke en norsk Bogtrykker- og Boghandlerforening oprettet, der kunde virke til en større og lettere Udbredelse af Norske literære Producter og bidrage til Boghandelens og Bogtrykkerkunstens Fremskridt i Fædrenelandet.

Vi have i den Anledning udarbeidet medfølgende Udkast til de første Statuter for en saadan Forening, hvilket Udkast vi herved give os den Ære at forelægge samtlige Herrer Bogtrykkere og Boghandlere her i Byen med Anmodning at ville tage det under Overveielse, samt i Tilfælde af, at Ideen vinder deres Bifald, indsende deres Bemærkninger til undertegnede Guldberg inden Mandag Aften den 22. d. M. [? hvorefter man] kunde samles paa et bekvemt Sted, hvor da Udkastet vilde videre blive discuteret og Foreningen stiftet. De, der personlig kunne møde, ville behage at paategne Udkastet, at de ere villige til at indtræde i Foreningen, der ansees stiftet, saafremt den kommer til at tælle mindst 7 Medlemmer her i Staden."

Paategningerne viser cirkulærets gang mellem standsfællerne:

Bogtrykker	GRØNDAHL	seet
—	MALLING	deltager
—	R. HVIID'S ENKE	seet
—	WULFSBERG	deltager
—	KROHN & SCHIBSTED	deltager
—	LEHMANN'S ENKE	seet
—	STEEN	foreviist
—	ROSHAUW	foreviist
—	ABELSTED	foreviist
—	JENSEN	foreviist
Boghandler	WINTHER	foreviist
—	CAPPELEN	deltager
—	HOPPE	foreviist
—	HARTMANN	foreviist
—	GULDBERG & DZWONKOWSKI	deltager
—	BENTHIEN	deltager

Skrivelsen ledsagedes af følgende *„Udkast til Statuter for en Norsk Boghandler- og Bogtrykker-Forening“:*

§ 1. Foreningens Formaal skal være at befordre den Norske Literatur og Boghandel til gjensidig Nytte for alle Foreningens Medlemmer, samt ved fælleds Hjælp saa vidt skee kan, at rydde Hindringerne for den Norske Literaturs Udbredelse af Veien.

§ 2. Til at dirigere Foreningen og saavidt muligt sørge for dens Beslutningers Udførelse, vælges en Bestyrelse, bestaaende af en Formand med tilsvarende Suppleant og 2 Repræsentanter, hvilke Formanden har at raadføre sig med i vigtige Tilfælde. Bestyrelsen meddeles Ret at sammenkalde Foreningens Medlemmer, saa ofte det ansees fornødent, for at discutere de gjennem Bestyrelsen fremsatte Forslag.

Hvert Aars 24. Juni afholdes ordentlig Generalforsamling, hvori nye Valg paa Formænd og Repræsentanter foretages, og kunne de, som sidst have fungeret, frasige sig Valget for det følgende Aar, om de skulde vælges paa ny.

§ 3. Saasnart Foreningen er stiftet, bliver dens første Forretning at sørge for Udgivelsen af en Norsk Bibliographie, der bør [udkomme] mindst en Gang maanedlig ved en valgt Redacteur, til hvem ethvert Medlem af Foreningen er pligtig at indsende saa snart som muligt et Exemplar af alt, hvad der trykkes i hans Officin, eller paa hans Forlag, hvis han ei selv er Bogtrykker. De saaledes indsendte Exemplarer besørger Redactionen efter Afbenyttelsen tilstillede Universitets-Bibliotheket mod Bibliothekarens Quittering.

Skulde en Forlægger ønske at meddele en kort Recit af et Skrifts Indhold, dog uden nogensomhelst Critik eller Anbefaling, er Redacteuren forpligtet til, forsaavidt Bladets Plads tillader det, at optage dette under Skriftets egentlige Titel, naar Manuskriptet fra vedkommende Forlægger indløber inden 14 Dage, førend Bladet skal udkomme. For Bladets Distribution m. m. tilstaaes Redacteuren en aarlig Godtgjørelse efter indgiven Regning, der approberes af Bestyrelsen; er Redacteuren ei tilfreds hermed, kan Sagen indankes for Generalforsamlingen, af hvem den ved Pluralitet afgjøres.

§ 4. Bibliographiens Trykning besørges aarlig efter Tour blandt de Medlemmer af Foreningen, som ere Bogtrykkere i Christiania. Hvo der skal overtage Trykningen for det løbende Aar, bestemmes ved Lodtrækning, hvori den, der sidste Gang har trykt Bladet, ikke deltager. Er den, som Lodden falder paa, ei tilfreds med at trykke Bladet for den af Bestyrelsen fastsatte Betaling, staar det ham frit for at overlade Trykningen til en Anden, som dertil maatte være villig. Den Bogtrykker, som Bladets Trykning tilfalder, er forbunden til at rette sig efter den Instruks, som af Bestyrelsen meddeles ham. Bladets Pris bestemmes af Bestyrelsen og ethvert Medlem af Foreningen erholder et Exemplar frit.

§ 5. Ethvert Medlem af Foreningen er berettiget til, forsaavidt Pladsen tillader det, at avertere sine Skrifter i Bladet, hvorved den, der først melder sig, har Fortrinet, ligesom at forsende Bilag med samme, indeholdende Fortegnelse over egne Forlagsskrifter eller fremmede, der udsælges i hans Boglade, samt Subskriptionsplaner paa alle i Norge udkommende Skrifter, imod at erlægge den af Bestyrelsen fastsatte Betaling. Redacteuren har at anføre paa Bladet de medfølgende Bilag og sørge for, at de rigtig medsendes.

§ 6. Ethvert Medlem af Foreningen erlægger en aarlig Contingent, der for det første Aar bestemmes til 2 Spd., men hvis Størrelse i Fremtiden fastsættes af den aarlige Generalforsamling efter Forslag af Bestyrelsen. Contingenten indkræves halvaarlig af den valgte Kasserer, der ogsaa besørger det økonomiske ved Foreningens Blad og gjennem Bestyrelsen aflægger aarlig Regnskab til

Generalforsamlingen. For denne sin Umage og dermed forbundne Omkostninger erholder han en passende Erstatning.

§ 7. Enhver i Norge bosat Bogtrykker eller Boghandler er berettiget at indtræde som Medlem i Foreningen imod at underkaste sig de fastsatte Bestemmelser. Udenbyes Medlemmer kunne, naar de ei personlig møde, indsende skriftlig deres Bemærkninger og Vota til den aarlige Generalforsamling.

§ 8. Ethvert Forslag, som indkommer fra et Medlem til Bestyrelsen, er den forpligtet til at tage under Overveielse og, hvis det ansees fornødent, indkalde en Generalforsamling. Formanden sørger for, at Indholdet af de fremsatte Forslag i betimelig Tid kommer til Medlemmernes Kundskab.

§ 9. De Medlemmer af Foreningen, der ere Sortimentsboghandlere, indkaldes tvende Gange aarlig af Formanden til en Forsamling for at bestemme Coursen paa de udenlandske Pengesorter, og aftale, hvad der forøvrigt maatte ansees nødvendig for deres fælleds Gavn, med Hensyn til Handelen med inden- og udenlandske Skrifter.

§ 10. Forandringer og Tillæg til disse Statuter kunne fremsættes gjennem Bestyrelsen for den aarlige Generalforsamling, der afgjør samme ved Pluralitet. Dog kan intet saadant Forslag afgjøres, med mindre $^2/_3$ Dele af Medlemmerne ere tilstede, eller have indsendt deres skriftlige Vota."

Fra de forhandlinger, som fandt sted før festen, foreligger en skrivelse, dat. 22. juni 1840, hvori udgiveren af „Norsk Penning-Magazin", H. F. Winther, der paa denne tid reklamerede for sine opfindelser paa lystrykkets og daguerrotypiens omraade, gjorde rede for sin opfatning af det verserende spørsmaal. „Jeg har — skriver han — idag modtaget en Circulære til at stifte en Bogtrykker- og Boghandler-Forening, og jeg beklager, at der er levnet mig for liden Tid til at udvikle mine Tanker med Hensyn til dette Anliggende, der virkelig fordrer en grundig Prøvelse. Vist og sandt er det, at forenede Kræfter [med] mere Held virke til at opnaae et Øiemed, end enkelt Mands, men en saadan Forening, som den paatænkte, maatte nøiere overtænkes, alle Omstændigheder tages i Betragtning og alt saadant være skeet, forinden at Foreningen stiftedes, fordi at den i sine Grund-Vilkaar ikke allerede skulde indeholde Kilden til sin Opløsning. Grundprincipet for en saadan Forening maatte naturlig være at befordre og udbrede den norske Literatur, men den maa bygges paa liberale Grundsætninger og [? ikke] binde Hænderne paa det enkelte Medlem. At bestemme en fast Cours, hvorefter Sortiments Bøger sælges i et vist Tidsrum, synes lidet tilraadelig og vilde give Anledning til mangt et Brud. At Contingenten, som Medlemmerne skulde betale, kan bestemmes af Selskabet, synes at indeholde en Vilkaarlighed, som kunde lede til Misnøie, og med Hensyn til det evt. Blad synes ikke Omridset af de Rettigheder, ethvert Medlem til-

kommer, at være nok begrændset. At en norsk Bibliographie vilde stifte Nytte, er vist, men jeg har stedse tænkt mig, at en saadan kunde erholde Tilværelse paa en anden og lettere Maade. Jeg antager, at en Bogtrykker eller Forfatter paatog sig at udgive et saadant Blad. Subskriptionsplaner udstedtes, og naar disse var indkomne, kunde Indtægten beregnes. Nu faar Redacteuren, hvad Forskud han endnu behøvede, og da kunde enhver Forlægger eller Assortimentsboghandler subskribere for en bestemt Rum i Bladet, som han kunde trykke, som han selv vilde. Planer og Fortegnelser kunde indsendes mod en billig Godtgjørelse. Paa en saadan Maade kan jeg kun ansee, at en norsk Bibliographie kan grundlægges. Jeg har i en Skynding nedskrevet disse Bemærkninger, som jeg kunde ønske at kunde gjøre mere udførlige."

Efter sækularfesten fortsættes forhandlingerne om oprettelsen af den paatænkte forening, og nu bringer en udenbys boghandler ved sine indlæg fart i arbeidet. Det er senere rigsarkivar, cand. theol. CHR. LANGE, dengang lærer ved sjøkadet-institutet i Fredriksværn. LANGE var fagmand og bibliograf. I sine yngre aar havde han været ansat ved en akademisk boghandel, som universitetslærere holdt gaaende i Kristiania, og i Fredriksværn drev han en ikke ubetydelig omsætning. Under overskrift „Literatur og Boghandel" bringer fra 1839 af „Morgenbladet" en række artikler fra hans haand, hvori bl. a. oprettelsen af en boghandlerforening kommer paa bane. Flere af de hindringer, der virkede stængende for den norske bogavl og dens omsætning, var ved hans indlæg hævede, og det var derfor ikke mer end rimeligt, at man ogsaa i den foreliggende sag ønskede at høre hans mening. Under et ophold i hovedstaden om sommeren 1840 tilstillede LANGE arbeidskomiteen den 23. juli 1840 til overveielse i organisationsspørsmaalet følgende „Bemærkninger i Anledning af paatænkte Boghandler- og Bogtrykker-Forening i Christiania":

„Da Hr. Bogtrykker Malling har beviist mig den Opmærksomhed at tilstille mig under mit korte Ophold her et Udkast til Statuter for en Boghandler-Forening i Christiania, anseer jeg det for en Pligt, jeg skylder ham, i Korthed at fremsætte mine Anskuelser i denne Anledning, saameget mere, som jeg har en ganske anden Forestilling om Maaden, hvorpaa en saadan Forening bør virke for at naa sit Maal, end det lader til, at Concipisten af hine Statuter har havt. Jeg maa imidlertid beklage, at min knappe Tid under mit korte Ophold her, der ved flere Dages Sygdom endmere er forkortet, bringer mig til at nedskrive disse Linier i største Hast, og forbyder mig saa fuldstændig at motivere mine Anskuelser, som jeg for Sagens og min egen Skyld ellers havde ønsket at gjøre det.

Statuternes § 1 antyder en saadan Forenings Formaal dobbelt, nemlig positivt: at befordre den Norske Literatur og Boghandel, og negativt: at

rydde Hindringer for dens Udbredelse af Veien. Men til dette dobbelte Øiemeds Opnaaelse har man i Udkastet kun paapeget et eneste Foretagende, nemlig Udgivelsen af en Bibliographie, og ved flere Specialiteter nærmere fastsat forskjellige Bestemmelser angaaende denne Udgivelse.

Jeg maa imidlertid ligesaa meget betvivle, at den i Udkastet foreslaaede Maade, at udgive et saadant Skrift paa, er den rette, som at dette vil i nogen betydelig Grad virke til Hensigtens Fremme, i alle Fald aldeles ikke i den negative Henseende, og maa aldeles tiltræde Hr. Boghandler Winthers Forslag til en saadan Bibliographies Udgivelse, som baade hensigtsmæssigere og langt mindre indviklet.

Det lader til, at Concipisten af dette Udkast ikke har gjort sig bekjendt med, hvad der i forrige og dette Aar er skrevet offentlig om Nødvendigheden af en Boghandlerforening i Christiania (in specie i „Morgenbladet“ 1839 No. 159, tror jeg), da der i Statuterne aldeles intet Hensyn er taget til, hvad der i andre Lande er en Boghandlerforenings Hovedformaal, nemlig at fremskaffe et Centralpunkt for Rigets Boghandel, et Punkt, hvorigjennem alle Ordres expederes og alle Indbetalinger skeer. Det maa være den nedsatte Committee bekjendt, at der saavel i Tyskland som i Danmark existerer saadanne Foreninger med Centralpunkt i Leipzig og Kjøbenhavn, og enhver indenlandsk Forlægger, der vil være Medlem af disse Foreninger, er forpligtet til at lade et passende Forraad af sit Forlag ligge færdigt hos sin Commissionair paa Centralstedet, gjennem hvem Ordres effectueres mod fuld Rabat til enhver af Foreningens Medlemmer i den vide Verden. Se, det er et Middel til vor Literaturs Fremme, som virker og maa virke baade positivt og negativt.

Det vilde været mig kjært, om Tiden denne Gang havde tilladt mig udførlig at motivere enhver Bestemmelse, som det forekommer mig, at en saadan Forening burde fatte; men jeg maa, for dog at gjøre Noget, indskrænke mig til i Korthed at optage de Hovedbestemmelser, som jeg anser nødvendige, idet jeg anbefaler dem til nøiagtig Overveielse. Enhver Specialitet bør af al Magt undgaaes, da, som Hr. Winther ligeledes rigtig bemærker, man ubetinget maa lade enhver Forlægger og Boghandler i Detaillen faa frie Hænder, som paa nogen Maade kan bestaae med Foreningens Øiemed.

Den ærede Committee modtage saaledes nedenstaaende løsligt og i Hast nedskrevne Antydninger til Regler for en norsk Boghandlerforenings Virksomhed.

§ 1. Til den norske Literaturs og Boghandels Fremme oprettes i Christiania en Boghandlerforening, der bestyres af en Formand, som aarlig omskifter. Den Fratrædende kan ei vælges paa nyt.

NB. Titelen Boghandler- og Bogtrykkerforening anser jeg for urigtig. Alt Bogtrykkerne vedkommende udenfor deres Stilling som Forlæg-

ger (altsaa som Boghandler) maa for at undgaae sandsynlige Collisioner være Foreningen uvedkommende. Den skal være en Forening af Handelsmænd, ei af Typographer eller Kunstnere.

§ 2. Til at indtræde i samme indbydes enhver norsk Boghandler eller Boghandler-Commissionair og enhver norsk Bogtrykker, der har eget Forlag.

§ 3. Ethvert udenfor Christiania boende Medlem af Foreningen er forpligtet til ved sin Optagelse at opgive en bestemt af ham ved privat Overenskomst antagen Commissionair der paa Stedet, til hvem de til ham bestemte Bogpakker skulde afleveres, og igjennem hvem fornøden Caution kan erholdes.

§ 4. Enhver Forlægger udenfor Christiania, der er Medlem af Foreningen, er forpligtet til hos sin Commissionair der paa Stedet, der i Reglen bør være en Boghandler, at have tilstrækkelige Oplag af sit Forlag, for at kunne fyldestgjøre med fuld Rabat enhver Requisition. Afregning — hvorom nedenfor — for saadant udenbyes Forlag stilles til vedkommende Forlægger, maa aflægges og salderes hos, samt quitteres af hans Commissionair i Christiania.

§ 5. Alle Foreningens Medlemmer tilstaae hverandre paa eget Forlag $16^2/_3$ % Rabat i Regning og 20 % mod Contant. Udenbyes Commissionairer tilstaaes en nærmere bestemmendes Forøgelse i Rabaten, der retter sig efter Transportomkostningerne fra Christiania til hans Sted, for at enhver norsk Bog, forlagt af nogen af Foreningens Medlemmer, med fuld Rabat er at erholde overalt her i Landet.

§ 6. Ingen Commissionair maa forhøie Bøgernes Bogladepris. Overtrædelse heraf anmeldes for Foreningens Formand, der efter Omstændighederne er berettiget til at dømme vedkommende en Mulkt af indtil 5 (?) Spd., der tilfalder Pensionskassen for Bogtrykkere.

§ 7. Afregning aflægges ved Midsommer særskilt til hver Forlægger, og en Maaned efter at denne har erkjendt eller berigtiget denne Afregning, skal Saldoen indbetales med sit fulde Beløb. Desuden skal Commissionairen hvert Nytaar indsende Beløbet af det i Halvaaret Solgte.

§ 8. Er Afregning ei afsendt inden Juli Maaneds Udgang eller undlader Nogen i 2 Maaneder over den i § 7 fastsatte Tid at berigtige Saldoen, skal Formanden hos Vedkommendes Commissionair standse enhver Forsendelse af hvilkensomhelst Forlag eller anden Requisition, indtil samtlige Saldoer er berigtiget. Formanden underretter Vedkommende — direkte derom med første Post.

§ 9. Til Commissionairers Underretning skal saavel Afsenderens som Modtagerens Navn findes paa enhver Bogpakke.

§ 10. I de Pakker, der af Boghandlerforeningens Medlemmer afsendes paa Boghandlervei, maa ingen toldbar Vare afsendes under en Mulkt af det 20 doppelte af Varens Værdi, hvilket anvendes efter § 6.

§ 11. En norsk Bibliographie udgives paa tjenligste Maade. Foreningens Medlemmer ere berettiget til Indrykkelse, og literaire Anmeldelser for Andre betales med doppelt Gebyr. Skriftets mulige Overskud anvendes deels til dets Udgivelse, deels gjøres det frugtbringende for senere at anvendes til Literaturens Fremme. Bladets muelige Underbalance dækkes, saafremt Overskud ei haves fra foregaaende Aar, med Repartition paa de Medlemmer, der haver afbenyttet samme.

§ 12. Hvad Forlæggeren efter Ordre tilstiller Foreningens Medlemmer paa fremmed Sted, gaaer paa Requirentens Regning og Risico, hvad Forlæggeren derimod sender som Nyhed eller paa anden Maade uden Ordre, gaaer paa Vedkommendes egen Risico. Saavel Afsender som Modtager bør derfor saavel paa Facturer som i Bøgerne specielt notere, hvad der er sendt efter eller uden Ordre.

§ 13. Fragt eller Indpakning beregnes af Vedkommendes Commissionair i Christiania, forsaavidt han i den Anledning har Udlæg. De særskilte Forlæggere eller udenbyes Commissionairer kunne derimod ikke føre Porto, Fragt eller lignende i Regning uden efter speciel Overenskomst.

§ 14. Hvad der er ordineret i fast Regning, kan ei opføres paa Beholdningsliste, og hvad der engang er udgaaet af denne, kan ikke paa nyt opføres derpaa.

§ 15. Hvert Aar trykkes og omdeles en Fortegnelse over Foreningens Medlemmer og deres Commissionairer i Christiania.

§ 16. Opkommen Tvist mellem Medlemmerne angaaende deres merkantiliske Forbindelse, der ei egner sig retslig Paakjendelse, afgjøres af Formanden og 2 af Parterne udnævnte Mænd.

§ 17. Det er Formandens Pligt at varetage Foreningens og den norske Literaturs Tarv i enhver Henseende, og efter Overlæg med Foreningens tilstedeværende Medlemmer at afgjøre de nødvendige Skridt til at bortrydde [? enhver Hindring] for Literaturens Opblomstren.

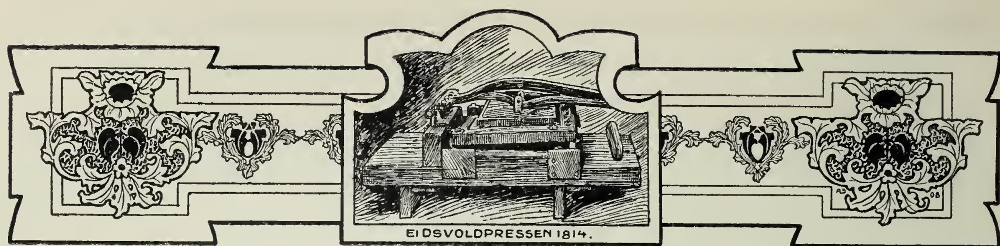
Hvad jeg her har løselig henkastet, er Principet for den tyske „Buchhändlerverein“, som jeg i det Hele ønskede taget til Rettesnor. 50 Aars Erfaring har vist, i hvilken utroelig Grad den har virket til Literaturens Afsætning inden- og udenlands.

Naar en saadan Forening er grundfæstet her, bør man indlede nøiere Forbindelse med de tilsvarende Foreninger i Udlandet, og endelig tage Forholdsregler med Hensyn til de danske Forlæggeres formentlige Foragt for og Tilsidesættelse af norsk Literatur. Det tjenligste Middel hertil vilde efter min Formening være, om vore Forlæggere forenede sig om for fælles Regning selv at etablere en norsk Forlagshandling i Kjøbenhavn, Noget, som neppe de danske Love vilde hindre.“

I en saadan forening, som af LANGE foreslaaet, erklærede CHR. GRØNDAHL sig øieblikkelig rede til at indtræde; men om det fortsatte arbeide foreligger ingen nærmere oplysninger. Kun faar vi vide, at der den 11. december 1840 dannedes en „Boghandler- og Bogtrykkerforening“ i Kristiania. Dens formand var cand. theol. C. A. GULDBERG af firmaet Guldberg & Dzwonkowski. Tilslutningen var dog ikke større, end at foreningen fra først af talte 7 af byens bogtrykkere og boghandlere; blandt dem var CHR. GRØNDAHL, men hverken JOHAN DAHL, H. F. WINTHER eller RASMUS HVIIDS ENKE. Man opfordrede udenbys boghandlere til at træde ind, men hvormange der fulgte opfordringen, vides ikke. Om statuterne af 11. december ved vi ellers, at de hverken kunde siges at følge det oprindelige forslag eller LANGES udkast; men sandsynligvis tør ogsaa et og andet darauszenfra hentet motiv være lagt ind.

Foreningen bestod endnu, efterat GULDBERG var gaaet over i geistlig virksomhed og var aftraadt som formand. En bibliografi fik den i den af senere brigadeauditør CHR. A. WULFSBERG udgivne „Norsk Boghandlertidende“, hvoraf 35 nummere udkom i aarene 1849—50. Men skjønt den saaledes var i live paa en tid, der ligger nær op til stiftelsen af den nu eksisterende boghandlerforening, der foregik i januar 1851, er det paafaldende, hvilken beseglet hellig taushed denne paa ethvert punkt iagttager om sin ældre forgjænger.

KORPORATIONER INDEN BOGTRYKKERFAGET I AARENE 1844—84. DEN TYPOGRAFISKE FORENING, STIFTET 23. JULI 1872

Henrik Wergeland fortæller i sine 17-mai-bekjendelser, som han nedskrev 17. mai 1845, at hans helse havde faaet sin knæk aaret forud, „fordi han endelig maatte se fanetoget". Og saa lekser han op om fanetogene, som dog til en vis grad burde finde naade for hans øine: „Den lede Laugsaand stikker ogsaa frem i disse Standere; og der er saa meget deraf i Norges Hovedstad i Aaret 1845, at Byen vilde lugte lige saa meget af den, dersom den røg af Piber paa hvert Hus, hvor den findes, som Smaagaderne lugter af stegt Makrel i Makreltiden ved Aftenstid."

Som sedvanligt i „Hasselnødder" sætter Wergeland tingen paa hovedet. Ingen skal af denne hans skildring slutte, at han, just han og ingen anden, var den ivrigste til at sætte fanetogene i scene, at han netop den 17. mai 1844 havde været paa farten, og at han den dag havde givet en mængde faner, som teatermaler P. F. Wergmann havde malet, den høitidelige indvielse.

Inden typografernes kreds vidste man at fortælle, hvorledes Wergeland havde været i sit es under den animerede fest i Grünnings have, hvor han indviede deres fane. I den aandfulde, humoristiske tale, han holdt, havde han udtalt, at en typograf burde kunne fransk, tysk, engelsk, latin, græsk, hebraisk — — — Hid var han kommen i sin opregning, da der fra typografernes flok hørtes en stemme: „Kast ham ned!" „Tak," sagde Wergeland, „jeg kan godt gaa ned selv, for jeg kan heller ikke disse Sprog."

Fanen bar indskriften „Vorde Lys!" Merket, der var bogtrykkervaabnet, forstod ingen udenforstaaende. Almuesmanden i Kristiania kaldte den „Lysestøberfanen", og saa ofte typograferne viste sig med den, opfattedes de for „lysestøbere". Men med stolthed hævdede de, at merket var „Wergelands fane".

Under „Wergelandsfanen“ mønstrede senere hen gjennem aarene fremefter bogtrykkerstanden, hvor den som korporation skulde repræsenteres ved processioner eller høitidelige anledninger.

Om dens optræden i 17-mai-togene og de til dagen knyttede festligheder har vi meddelelser i „Morgenbladets“ festberetninger for 1846 og 1847.

I den første heder det i tilknytning til dagens studentergilde: „Ogsaa mange flere Korporationer havde deres særegne Feste, hvoriblandt vi nævner de tro Medarbeidere for vore Tankers Udbredelse, Bogtrykkersvendene, hvoraf omtrent 30 var samlede i et Middagslag og ledsagede Dagens Skaal med følgende af en Bogtrykkersvend forfattede Sang:

Mel. Kong Christian etc.

Mens Vaarens Sky hver Lænke brød
af Vintrens Magt,
mens Blomsten spired, Elven flød
og Fuglesang i Skoven lød —
I Eidsvolds Lund, i Norges Skjød
et Frø blev lagt —
Et Træ fremstod ved Kraft fra Gud,
og Normænd om dets vakre Skud
stod Vagt.

Det Træ gav Hegn mod Stormens Harm,
der strøg om Fjeld; —
Gav Manden Mod, og Kvindens Barm
høit bølged mod hans aabne Arm,
som fælles Ild gjør Hjertet varm
for fælles Held.
Den Tanke stor, at vi er fri,
opløfter blidt i Harmoni
vor Sjel.

Og Majen atter til os kom —
dens milde Lyst.
Nu herlig skyder Mindets Blom,
og Eidsvolds Lund sig slynger om
vor Friheds Træ — den Helligdom
i Normands Bryst.
Lev stolt da Majens Mindedag,
til sidste Normands Hjerteslag
er tyst!

Foruden de sædvanlige Skaaler var Bogtrykkernes naturlig i denne Fest; den ledsagedes blandt andet af Ønsket om en „god Korrektur for Pressen og for Livet“.“

I det kortfattede festreferat fra det følgende aar ser vi, at uviljen mod dagens festligholdelse, som var raadende paa allerhøieste sted, er paa god vei til at meddele sig til overklassen. Saaledes meddeler „Morgenbladet“ den 18. mai kort og godt, at „Gaarsdagens Høitideligholdelse foregik i Overensstemmelse med det i Gaarsbladet indførte Program . . . . Alt foregik med Orden og Rolighed lige til Kl. 10, men da begyndte desværre de gamle Uordner, som vi nu i flere Aar har været befriede for. En Masse af Pøbel, især Drenge, drog nemlig med Skrig, Piben og Hurra gjennem Gaderne.“

I velgjørende modsætning hertil meddeler en tilknyttet notis, hvorledes dagen festligholdtes af bogtrykkerne: „Et Selskab af omtrent 40 Bogtrykkersvende feirede igaar den 17de Mai ved et Middagslag, hvor Skaaler for Konstitutionen, Norge, Et godt Aar, Kongen, Broderfolket, Henrik Wergeland o. s. v.

blev udbragte. Af de i dette Selskab afsungne Sange meddeles følgende Hilsning til Broderfolket:

Mel. Ur svenska Hjertans etc.

Du kjække Folk bag Grændsefjeld,
Du Folk med Broderhaand og Sjæl
Dig hilse vi idag!
Og skiller os end Kjølens Rad,
Og du ei høre kan vort Kvad,
Dog Tid og Rum ei skiller ad
Vor Haand og Hjertelag!

Ei mer skal Tvedragt reise Vold,
Ei Broder føre Sværd og Skjold
Mod Broderbarm i Dyst;
Thi vi i Kampens mørke Stund
Svor Foster-Ed med Haand og Mund,
Og Troskab bor i Hjertets Grund
I Nors og Sveas Bryst!

Held, Brødre, at fra Himlens Kyst
Den Engel daled i vort Bryst
Med Fredens Oliegren! —
Vor Hilsning du da, Broder, tag
Og vær os kjær som Majens Dag,
Med Broderarm og Sindelag
I Fred og Krig vor Ven!

Om Oscar kalder nu paa Val,
Om Krigens Varsler gaar i Dal
Med Baunens Blus paa Fjeld, —
Da, Brødre, Bryst ved Bryst vi staa
For Drot og Fosterland at slaa.
Hvor Oscar vinker: ‚Frem!‘ vi gaa
I Død for Skandsens Held!“

— Om der bestod noget samhold mellem „typograferne“ udenfor, hvad 17-mai-festen skabte, kan ikke sees. Men netop i tiden efter det store revolutionsaar kom der istand en organisation ikke blot for selskabelig hygge, men ogsaa for gjensidig veiledning og uddannelse.

I december 1848 havde Markus Thrane organiseret den første norske arbeiderforening, og i det følgende aars tid oprettedes saa et stort antal foreninger, der alle havde et mere eller mindre socialistisk tilsnit. Som modvegt mod disse organiserede haandverkssvende i Kristiania de saakaldte „Dannelsesforeninger“. Ideen hertil var oprindelig udgaaet fra nogle haandverkssvende i Stockholm, som høsten 1845 havde faaet istand en forening. Den vandt megen tilslutning og om vinteren 1849 blev den optagen i Norge. I Kristiania organiseredes den 16. december „Haandverkssvendenes Centralforening“, hvis opgave var ved sammenkomster, samtaler, foredrag og læsning af gavnlige og for haandverksstanden nyttige bøger at bidrage til befordring af en større oplysning, dannelse og selvstændighed blandt haandverkssvendene. Fra 14. januar 1850 udgjorde denne forening en afdeling af den tekniske forening i Kristiania.

Centralforeningen omfattede fra først af 300 svende, og i den indgik som en selvstændig institution vistnok „Bogtrykkerforeningen“, der talte følgende 57 medlemmer:

Chr. Grøndahl. N. Henrichsen. W. A. Knudsen. Peter A. Sørum. Frederik Jensen. Hans W. Chr. Løyen. Martin Ringvold. L. M. Schubarth. N. F. Axelsen. Chr. Hansen. Ove Olsen. A. Dahl. H. J. Jensen. L. Edv. Larsen. Fred. Olaus Bøe. H. J. Sørum. N. P. Arnesen. A. F. Larsen.

F. Sell. F. Christiansen. S. Pedersen. J. Jacobsen. A. J. Strøm.
J. C. Erichsen. P. Chr. Petersen. M. Simonsen. Foss. L. Arnesen.
L. Monsen. J. Mosgaard. S. Hansen. O. Thorstensen. H. Hansen.
Bernt Andersen. C. Madsen. C. Johansen. F. Rynning. M. D. Schubarth.
H. M. Møller. W. Bruun. H. P. Gulbrandsen. Chr. Olsen.
Hans B. Møller. Peter H. Bergh. Joh. Christie. C. Jahnsen.
L. Johnsen. L. Johannesen. C. Mordt. Olaus Olsen. C. Petersen.
Henr. Dircks. C. Schubarth. L. S. Heyerdahl. O. Stubergh.
Martin Hansen. N. C. Møller.

Til at udarbeide love nedsattes en komite, bestaaende af Chr. Grøndahl jr., Frederik Jensen, N. F. Axelsen, H. J. Jensen og N. P. Arnesen.

Selskabet havde ifølge statuterne til formaal „at forbinde nyttig Samvirken med selskabelig Omgang“.

Ellers fremgaar det af statuterne, at enhver typograf havde adgang til at indtræde i selskabet og optages som medlem ved „paa Indskudsdagene egenhændig at antegne sig i Selskabets Protokol samt erlægge Kontingenten“.

Statuterne var strenge til at opstille krav saavel til medlemmer som til bestyrelse.

Saaledes heder det i § 10, at „Udeblivelse fra Generalforsamling uden gyldigt Forfald (som f. Ex. Sygdom, presserende Arbeide, Bortreise o. s. v.) maa ved skriftlig Anmeldelse under Mulkt af 60 Skill. tilstilles Bestyrelsen inden det til dennes Afholdelse bestemte Klokkeslet. Bestyrelsen afgjør Forfaldets Gyldighed.“

Af de øvrige bestemmelser merkes:

„§ 13. Mindst eet Medlem af Bestyrelsen skal paa de af Selskabet bestemte Samlingsaftener i den Hensigt at paasee Selskabets Tarv være tilstede, og senest indtræffe Kl. 9. Den jourhavende Bestyrer har at besørge den forud forlangte samt senest indløbne Lekture udlagt til det for Samlingstiden bestemte Klokkeslet. Forsømmelse paadrager i begge Tilfælde en Mulkt, stor 60 Skill.

§ 14. Selskabets Bestyrelse maa tilstille Landets Forlæggere og Udgivere af Bøger og Aviser en Opfordring, der gaar ud paa at formaa disse til gratis at tildele Selskabet Hvad som for Eftertiden maatte udkomme paa Sammes Forlag.

§ 15. Bestyrelsen maa strengt overholde, at den Literatur, som det lykkes Selskabet at erholde, bliver opbevaret og i alfabetisk Orden efter Forfatterens Navn, eller om et saadant ikke findes, da efter Titelen, indført i en til dette Brug bestemt Bog, samt at intet Udlaan udenfor Selskabets Lokale finder Sted.“

Den 20. december 1849 henvendte bestyrelsen for Bogtrykkerforeningen i henhold til § 13 i lovene en anmodning til „Forlæggere og Udgivere af Bøger

og Aviser i Norge" om at den maatte tilstilles, hvad der maatte udkomme. „Ligesom Trangen til Oplysning og Dannelse — heder det i opfordringen — kjendeligen stiger i Befolkningen, saaledes maa ogsaa denne Trang naturlig føles af Pressens Haandlangere, Bogtrykkersvendene. Grebne af denne Følelse have disse stiftet et Selskab her i Byen, hvis Formaal er ved Sammenkomster i Aftentimerne (et Par Gange ugentlig) ved Læsning etc. at søge Dannelse og Udvikling". Bogtrykkerforeningens kommissionær var NISSENS boghandel i Kirkegaden nr. 21.

Fra „Morgenbladets" side blev der vist den nye organisation den imødekommenhed, at samtlige indenlandske aviser blev stillede til dens disposition. Ellers sees opfordringen ogsaa at være efterkommet i meget stor udstrækning, og om høsten indflettede bestyrelsen i sin tak en fornyet opfordring.

Om der har eksisteret nogen organisk sammenhæng med bogtrykkernes understøttelseskasse, hvis love paa generalforsamling den 15. juli 1850 havde undergaaet ændringer, kan ikke afgjøres. Mere sikkert er det, at der samtidig med foreningens stiftelse fandt en tarifbevægelse sted, og svendenes krav, der tilsigtede at regulere arbeidspriserne, sees ogsaa at være imødekommet til gjensidig tilfredshed. Men nærmere besked herom er ikke at faa. Der foreligger heller ingen oplysninger, hvorfor „Bogtrykkerforeningens" love i 1853 underkastedes revision og i hvad retning forandringen gik.

Umiddelbart efter viser der sig at være vakt motion om bedre arbeids- og lønningsvilkaar.

Der blev nedsat en komite, som udarbeidede en tarif, der skulde være gjældende fra 1. oktober 1855. Denne blev under 6. september 1855 med følgende skrivelse tilstillet bogtrykkerne og trykkeri-eierne i Kristiania:

„For nogle Aar tilbage tillod Bogtrykkersvendene i Christiania sig at indgaa med Forestilling til D'Hrr. Principaler om Gavnligheden af bestemte Priser paa Arbeidet. De ærede Herrer imødekom os og rettede deres Aflønninger tildels efter vort Opgivende til gjensidig Tilfredshed.

Det daglige Brød eller Levnetsmidlerne, Huusleie osv. kræve, som bekjendt, næsten det dobbelte mod før, og med fuld Fortrøstning henstille vi derfor til de ærede Herrer for Fremtiden at indrømme os et Paalæg paa Arbeidet, som, ihvorvel det, efter Dyrheden af Livsopholdet, ikke kan erstatte os, saa dog noget kan lempe og rette paa Forholdene.

Idet vi hoslagt tillade os at vedlægge til hver Bogtrykker og Bogtrykkeri-Eier et Exemplar af den Tarif, som af en Kommittee er udarbeidet, og som af os samtlige Underskrevne er vedtaget, nære vi det Haab, at de ærede Principaler i enhver Henseende ville indrømme — naar der tages Hensyn til den nuværende Dyrtid i Forbindelse med Vinterens Nærmelse, der atter kræver forøgede Udgifter — at vi have stillet vore Fordringer til de ærede Herrer

efter en saa human og moderat Maalestok som muligt, og forønskes, at Betalingen efter denne Tarif tager sin Begyndelse fra førstkommende 1ste Oktober d. A.

Vi haaber, at det venskabelige Forhold, som har hersket imellem vore Principaler og os, paa ingen Maade skal forstyrres, og undertegne" o. s. v.

Skrivelsen bærer følgende underskrifter:

Fredrik Enger. J. Jacobsen. Chr. D. Grøndahl. O. Thorstensen. H. Gulbrandsen. C. Johansen. Lauritz Andreas Larsen. G. Hansen. M. D. Schubarth. Jens Bakke. Christoffer Dahl. Harald Ek. J. Chr. Christensen. H. J. Jensen. A. J. Strøm. A. J. Dahl. W. Bruun. O. F. Jacobsen. W. A. Knudsen. C. C. Larsen. J. Chr. Johannesen. C. A. Simonsen. B. Andersen. O. Olsen. J. Pettersen. F. Sell. Carl Johnsen. N. J. Bergh. M. Madsen. R. Fosterud. A. Larsen. C. Madsen. L. Monsen. A. Nilsen. Henr. M. Dircks. Hans B. Møller. O. Sandberg. M. Zapffe. C. L. Hansen. Chr. G. Hanson. O. Stubergh. Martin Kjæller. F. Selmer. F. Simonsen. H. E. Larsen. J. Walmestad. T. Steen. J. Mosgaard. Olaus Olsen. Chr. Petersen. H. M. Møller. B. Andersen. G. A. Kjoss. Søren Pedersen. O. Pedersen. G. B. Strøm. O. Kaspersen. F. O. Bøe. Carl Johan Johnsen. J. C. L. Johansen. Jørgen Hansen. Marthin Olsen. Ole Monsen. H. Paulsen. L. Jensen. Chr. Nielsen. P. M. Boudin.

Det ledsagende tarifforslag indeholdt følgende *„Almindelige Bestemmelser gjældende saavel Sættere som Trykkere“:*

1. Den almindelige Arbeidstid regnes om Vinteren fra Kl. 8 om Morgenen til Kl. 8 om Aftenen. Om Sommeren fra Kl. 7 om Morgenen til Kl. 7 om Aftenen, fra hvilken Arbeidstid fraregnes 2 Timer Middag. Undtagelser i denne Bestemmelse kan finde Sted efter Overenskomst med Principalen, naar Arbeidets Nødvendighed udkræver det.
2. For Søndags-, Festdags- og Nattearbeide fastsættes Betalingen $^1/_2$ Gang høiere end den almindelige Pris. Den forhøiede Betaling for Nattearbeide regnes fra Kl. 8 om Aftenen til Dagarbeidet begynder.
3. For Forsømmelse og Venten paa Arbeide betales for de 4 (fire) første Ventedage i een Maaned intet; for de følgende Dage fastsættes en Godtgjørelse af 48 Skill. pr. Dag i saa lang Tid, som § 54 i Haandverksloven hjemler En Ret til at erholde Arbeide.
4. $4^1/_2$ (fire og en halv) Speciesdaler om Ugen — seks Søgnedage — er det fastsatte Minimum for Arbeidere paa faste Penge; 5 (fem) Speciesdaler for Avisarbeidere, der arbeide alle 7 Dage.

For sættere:

a. For Petit til Cicero inklusive pr. 1000 n 10 Skilling.
b. For Mittel og større Skriftsorter beregnes efter Korpus Kegel.
c. For Nonpareil pr. 1000 n 12 Skilling.
d. De over et fuldt 1000 overstigende Bogstaver af et Antal indtil 499 bliver Sætteren ikke godtgjort, hvorimod for 500 Bogstaver eller derover bliver at regne for et fuldt 1000.
e. Hver enkelt Skydelinie gjælder for et n.
f. Levende Kolumnetitler beregnes for 2 Linier, almindelige Kolumnetitler for en Linie.
g. 1/4 Gefirt regnes for et n.
h. For Sats under 4 staaende Kvadrater beregnes pr. 1000 Bogstaver 1 Skilling mere.
i. For slet eller vanskelig læseligt Manuskript, fremmede Sprog, blandet, tabellarisk og mathematisk Sats erholder Sætteren en forhøiet Betaling efter Overenskomst med Principalen.
k. Enhver uforskyldt Korrektur, det vil sige, enhver Forandring som Sætteren ikke har foraarsaget, betales med 12 Skilling pr. Time.
l. Hvis der arbeider mere end 2 Sættere i et og samme Verk, bliver der imellem Sætterne med Principalens Bifald at vælge en *meteur-en-paes* (Ordner eller Formand), der for Ombrækning og andet uvedkommende Arbeide erholder en vis Godtgjørelse.
m. For Fakater, splendid Sats og saakaldet Spek maa ingen Afkortning finde Sted.
n. Forekommende Noter bliver, hvis de ikke ere altfor ubetydelige, at beregne efter Bogstavberegningen for den vedkommende Skriftsort."

Forslaget omfattede ogsaa særlige bestemmelser for trykkerne; dette blev i sin tid fremdraget, men er siden sporløst forsvundet.

Det viste sig dog, at paa alle disse krav kunde principalerne ikke gaa med. Saaledes blev arbeidstiden ikke ændret. Man arbeidede paa de fleste trykkerier fremdeles fra kl. 6 morgen til 6 aften med 1 1/2 time middag, 1/2 time frokost og 1/2 time eftasvæl. Kravet om 4 1/2 spd. — 5 daler for avissættere — blev heller ikke efterkommet; ugelønnen var i mange aar 4 daler. Styksætterne fik 10 skilling — mod tidligere 9 — for 1000 n og ens for antiqua og fraktur, levende kolumnetitler regnedes for 1 linje og uforskyldt korrektur godtgjordes med 12 skilling.

Ellers stanser her alle oplysninger om foreningen og dens virksomhed. Den fik nye love i 1861, men opløstes i 1860-aarene, vistnok samtidig med, at Eilert Sundt og andre varmhjertede mænd dannede Kristiania arbeidersamfund, der ved sin oprindelse tilvisse arbeidede i overensstemmelse med det program, de gamle „dannelsesforeninger" havde opstillet.

I ethvert tilfælde var det neppe den rene tilfældighed, naar senere tilløb til „Typografforeninger“ kan følges tilbage herhen.

Paa samme tid, som svendene organiserede sin sammenslutning, viser andre tilløb, at ogsaa principalerne arbeider henimod en association. Allerede i 1860-aarene hører vi saaledes om møder, som bogtrykkerne holder hos boghandler M. W. Feilberg (firmaet Feilberg & Landmark); men disse sammenkomster havde dog alle en privat karakter, og nogensomhelst meddelelse af officiel art er herfra neppe naaet ud.

Typograferne traadte i denne henseende først frem for offentligheden. Allerede i 1871 udgik der opraab om at danne en forening. En komite blev nedsat for at optage forhandlinger med principalerne om oprettelsen af en ny tarif; men paa disse henvendelser gav principalerne intet svar. Først om vaaren 1872 kom der mere liv i forhandlingerne. Den 17. mai 1872 blev der nedsat en komite til at udarbeide udkast til en ny tarif. Men de underhandlinger, som aabnedes med principalerne, godtgjorde snart, at intet vilde opnaaes, medmindre Kristiania typografer samlede sig i en forening for at fremføre kravet. Efter forslag af typograferne Ernst Jensen og Herman Jacobsen samledes den 23. juli 1872 et antal bogtrykkersvende i Arbeidersamfundets store sal, hvor foreningen besluttedes dannet og bestyrelse valgtes. Den 15. august vedtoges lovene af de 112 medlemmer, som undertegnede som foreningens konstituenter.

Umiddelbart efter gjenoptoges nu tarifforhandlingerne, som fortsattes vinteren og vaaren udefter. De resulterede i, at de fleste principaler paategnede udkastet til ny tarif, og efter 8 maaneders underhandlinger kom en saadan ogsaa istand. Den fastsatte en forhøielse i tusindprisen og korrekturgodtgjørelsen; men ellers beroede fremdeles det meste af, hvad typograferne havde krævet, paa mestrenes godtfindende, eller var gjenstand for nærmere overenskomst mellem principaler og svende. Nogen forbedring af tariffen fra 1855 var det ikke, og i typografforeningens haandskrevne organ blev der da ogsaa med styrke udtalt, at „hvad vi vandt var ikke mere end hvad vi tabte“.

Imidlertid blev der nu i 16 aar arbeidet efter denne

Arbeids-Tarif:

§ 1. Den almindelige Arbeidstid er om Vinteren fra Kl. 8 Morgen til Kl. 8 Aften, om Sommeren fra Kl. 7 Morgen til Kl. 7 Aften, hvorfra fraregnes 2 Timer Middag.

§ 2. Fra Petit til Cicero inclusive betales 37 — tretisyv — Øre pr. tusinde n, for Nonpareille 40 — firti — Øre. Under 500 Bogstaver faar Sætteren ikke godtgjort, 500 og derover regnes for fuldt Tusinde. Hver enkelt Skydelinie regnes for et n og hver enkelt Reglet for to n. ¼ Geviert (Slis) regnes for et n, saaledes at naar f. Ex. 39 n og 1 Slis udkommer paa et vist Maal, er

dette at regne for 40 n. Det paahviler enhver Sætter at bringe sin Sats i Format uden Extrabetaling.

§ 3. For Sats paa 3 staaende Kvadrater og derunder betales 3 — tre — Øre mere pr. 1000 n end ovenfor nævnt (altsaa resp. 40 og 43 Øre).

§ 4. For fremmede Sprog, blandet, tabellarisk og mathematisk Sats samt for slet og vanskelig læseligt Manuskript betales efter Overenskomst mellem Arbeidsgiver og Arbeidstager.

§ 5. Uforskyldt Korrektur betales med 40 — firti — Øre pr. Time; dog er det Arbeidsgiveren overladt at lade saadan Korrigering udføre af en anden Sætter end den, der har sat Verket. — For alt Arbeide, som ikke kan henregnes under nogen af de foregaaende §§ saasom Format-Indlægning, Ombrækning etc. betales 40 — firti — Øre pr. Time.

§ 6. Noter (mindre Bogstaver end den virkelige Text) bliver at beregne efter Bogstavberegning for samme Skriftsort, dog saaledes, at Sætteren ikke erholder Godtgjørelse, med mindre Noter tilsammen paa et Ark udgjør 1 Side.

§ 7. Naar flere end tre Sættere sætter paa samme Arbeide, erholdes fri Ombrækning.

§ 8. Levende Kolumnetitler regnes for to Linier, almindeligt Pagina for en Linie. For Facater, splendid Sats og saakaldet Spæk maa ingen Afkortning finde Sted.

Men dette 16-aarige samarbeide gik ikke hen i uforstyrret ro. I denne tid fandt der ikke mindre end otte konflikter sted mellem mestere og svende.

Imidlertid gik „Den typografiske forening“ under en dygtig ledelse raskt og sikkert frem mod det bestemte maal „at forbinde nyttig Samvirken med selskabelig Omgang“. Den havde i 1872 og 1873 sit haandskrevne blad „Gutenberg“, som efterfulgtes af et fagligt organ „Typografiske Meddelelser“, der udkom fra 22. april 1876, først med 1 nummer maaneden, senere (fra 1883) hver 14. dag. I dette organ drøftedes alle faglige spørsmaal, som stod paa dagsordenen i ind- og udland, og efter hvert som aarene gik, fik dette uanseelige, udenfor typografernes kreds lidet kjendte blad øget betydning. Det indeholdt fortrinlige grundlag for den diskussion, som førtes paa de mere og mere regelmæssige møder, og gav her anledning til tankeudveksling og mundtlig redegjørelse.

Udvortes seet viser samholdet inden typografernes verden sig i aarene mellem 1874 og 1878 fornemmelig i varetagelsen af tarifens overholdelse samt i den smule selskabelighed, som fra tid til anden kunde udfoldes. Der meldes baade om sangforening, teaterklub, afholdsforening, gymnastikforening og turistklub, men interessen for alle saadanne tilløb til association var dog gjennemgaaende svag, saa svag endog, at foreningens hele eksistens hang som i en traad.

Der var imidlertid andre forhold tilstede, som skabte sterkere samhold, og et par af disse momenter skal her fremhæves.

Under 22. mars 1873 besluttedes paa et møde oprettelsen af en hjælpekasse for reisende typografer, der var uafhængig af Den typografiske Forening; saavel principaler som typografer ydede sin kontingent. Paa generalforsamlingen i 1876 og 1878 fremkom der forslag om, at ingen kunde være særskilt medlem af hjælpekassen eller af Den typografiske Forening, men maatte tilhøre begge institutioner, der siden januar 1877 ogsaa forvaltedes af fælles bestyrelse. Fra 1880 blev der indgaaet gjensidighed med Bergens typografiske forening, paa basis af, at ingen reisende havde ret til reiseunderstøttelse, medmindre han havde opfyldt sine forpligtelser paa det sted, hvorfra han sidst kom. Hjælpekassen virkede herefter en tid under navn af Reisekassen (eller Viaticumskassen); men allerede dengang denne sammenslutning foregik, var det meningen, at denne institution skulde udstrække sin virksomhed over det hele land. Efter mange og langvarige forhandlinger stiftedes i begyndelsen af 1882 „Norsk Centralreisekasse for Bogtrykkere“. Umiddelbart efter sendtes der i cirkulærer til typografer rundt om i de norske byer opfordring til at oprette afdelinger. Dette gik vel i begyndelsen noksaa traatt; men det varede dog ikke længe, før overbevisningen om institutionens nytte trængte igjennem, og snart omfattede den paa det nærmeste samtlige typografer og havde afdelingsbestyrelser i de forskjellige byer. Med en række udenlandske foreninger, der virkede for samme formaal, blev der oprettet gjensidig overenskomst, saaledes at foreningens medlemmer paa reise der kunde erholde understøttelse. Forholdet karakteriseredes i en redegjørelse paa følgende maade: „Ved at forsyne sig med en Legitimationsbog fra en Afdeling af den norske Centralreisekasse vil altsaa en Typograf fra hvilketsomhelst Sted kunne reise tvers igjennem Europa og tilbage igjen uden at behøve at ty til Betleri, selv om han ikke faar Arbeide, ligesom han ved at reise indenlands erholder Hjælp i hver By. Dette maa erkjendes at være af uvurderlig Nytte, da det baade letter Typograferne Adgangen til videre at uddanne sig i sit Fag og til at søge sig bedre Arbeidspladse, ligesom den Omstændighed, at man overalt bliver modtagen som Kollega og Ven og kan hæve sin Understøttelse, ikke som Gave, men som en Ret, bedst af alt er skikket til at modarbeide den Fare for moralsk Slappelse, der jo overalt ligger i Landveislivets Fristelser.“

Allerede dengang „Den norske Centralreisekasse“ oprettedes, var typografforeningen indtraadt i et nyt udviklingsstadium, idet der paa generalforsamlingen den 13. september 1879 var fattet beslutning om oprettelsen af en „Arbeidsledighedskasse“.

Som følge af, at arbeidsforholdene koncentrerede den væsentligste del af trykkerivirksomheden paa vinterhalvaaret, maatte der i selvhjulpenhedens tjeneste være paakrævet, at foreningens medlemmer i tilfælde af arbeidsledighed fandt pekuniær støtte eller reisehjælp i det magre halvaar. I denne

anledning fremkom der paa den nævnte generalforsamling et forslag til oprettelse af understøttelseskasse, ledsaget af motiveret udkast til statuter. „Kassens Formaal," heder det i dette, „er at understøtte Medlemmer af „Den typografiske Forening" i Tilfælde af Arbeidsløshed; — den ugentlige Kontingent er 20 Øre; for at være berettiget til Understøttelse maa man

a) have været Medlem i 3 Maaneder og have opfyldt sine Forpligtelser til Kassen;

b) ved Indtrædelse af Arbeidsløshed har den arbeidsløse straks at melde dette til Foreningens Bestyrelse.

For at godtgjøre, at han er arbeidsledig, maa vedkommende forevise Attest fra Principal eller Faktor. Resterende Medlemmer erholder ingen Understøttelse. Hvis et Medlem formedelst bevislig Ubrugbarhed eller grov Opførsel bliver afskediget, erholder det ikke nogen Understøttelse. Træder et arbeidsledigt Medlem igjen i Kondition, maa han melde dette mundtlig eller skriftlig til Bestyrelsen; i modsat Fald taber han Retten til Understøttelsen i et Aar. Understøttelsen er 5 Kr. 40 Øre ugentlig i 6 Uger; herfra trækkes den ugentlige Kontingent som Foreningsmedlem og som Medlem af Understøttelseskassen (tils. 40 Øre). Understøttelsen begynder ved Slutningen af den første Uges Arbeidsledighed; reiser et Medlem, som er understøttelsesberettiget, inden 6 Uger af sin Arbeidsledighed, erholder det Kr. 15 i Reisepenge; men kommer det tilbage inden Udløbet af 20 Uger, taber det Retten til Understøttelse i ét Aar. — Falsk Angivelse af Arbeidsledighed medfører ligeledes Tab af Understøttelse i et Aar. Alle Tvistemaal afgjøres af Bestyrelsen; men et Medlem kan anmode om en Generalforsamlings Afgjørelse, og bestemmer denne da ved simpel Majoritet."

Paa den ekstraordinære generalforsamling den 6. november blev der nedsat en komite til at udarbeide love, og paa en ny generalforsamling 4. januar 1880 blev kassen oprettet.

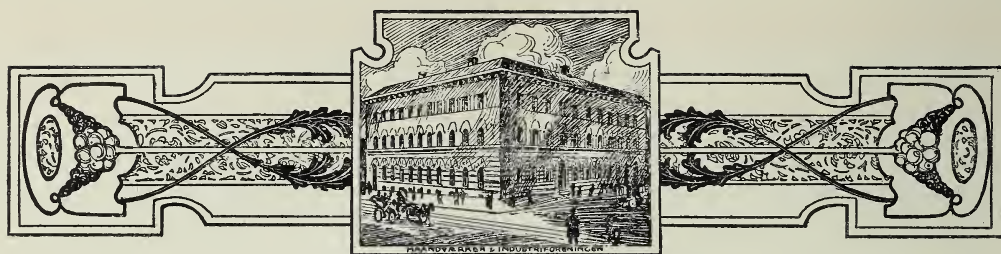
Til grundfond for arbeidsledighedskassen blev der den 10. januar af de typografer, der havde bidraget til en midlertidig understøttelseskasse, det saakaldte „Tariffond", vedtaget, at de indkomne penge skulde overgaa dertil, „dog saaledes, at Kolleger udenom Foreningen erholder sig tilbagebetalt sit Bidrag, fratrukket Udgifter samt mulige Restancer til Foreningen, — forsaavidt de maatte ønske det."

Paa dette udviklingstrin stod da den association, som benævnes „Den typografiske Forening", dengang en ny traadte ind i livet, principalernes forening eller „Den norske Bogtrykkerforening".

— — I det af F. Bætzmann redigerede „Norsk Ugeskrift", der udkom i begyndelsen af 1884, blev typografernes forening kaldet en „streikeassociation". Ordet blev brugt af en medarbeider, der kun havde et rent overfladisk kjend-

skab til sagen. Paa grundlag af oplysninger, som fra første haand tilflød redaktøren, gjorde han sine reservationer mod det benyttede udtryk, idet han afslutter en redegjørelse for foreningens med og maal med følgende betragtning: „Af de oven skisserede Træk af Foreningens Virkemaade vil det fremgaa, at Hovedopgaven er: Understøttelsesvæsenet, Selvhjælp under Livets skiftende Forhold . . . At den inden sin Ramme ikke udelukker Nedlæggelse af Arbeidet under altfor trykkende Omstændigheder, er vistnok Tilfældet; men hermed er Berettigelsen af Betegnelsen „Streikeassociation" ikke givet. Saavidt man kan høre af Foreningens Medlemmer, findes der ikke den, som ikke beder sig bevaret for, at Forholdene skulde nødvendiggjøre et saadant Skridt. Derimod fremgaar det af alt, at Typograferne oprigtig ønsker Samarbeide med sine Principaler, og at „Den norske Bogtrykkerforening" nu er oprettet til Modarbeidelse af den overdrevne Nedgang i Bogtrykarbeider, er unegtelig en Følge af Svendenes ihærdige Paavisning af Nytten af en saadan Principalsammenslutning . . ."

DEN NORSKE BOGTRYKKERFORENINGS STIFTELSE OG FEM FØRSTE AAR

Vor Bogtrykkerbedrift har allerede i længere Tid maattet arbeide under Forhold, der har været lidet gunstige for Standens økonomiske Fremgang og Udvikling. Grunden hertil maa for en Del søges i, at de mange mindre Akcidensarbeider for Byens Handlende og Forretningsdrivende, som tidligere har været udført i Byens Bogtrykkerier og herigjennem bidraget ikke lidet til deres Fremgang, nu for den største Del er gaaet over til meget efemere Officiner eller til udenlandske Aktiebolag, idet der først og fremst er taget Hensyn til den størst mulige Prisbillighed, men kun i mindre Grad til Arbeidets virkelige Godhed. Man har, med andre Ord, ogsaa her havt at kjæmpe med den Overkonkurrance, som paa saa mange af vor Industris Felter gjør sig gjældende og hvis Følger i Længden vil vise sig at være lige uheldige for Publikum selv som for de Industridrivende. I den typografiske Verden er den forlængst kjendt under Navnet „Smudskonkurrance“ og at modarbeide den tør være et af Hovedformaalene for den nu stedfundne Sammenslutning, der danner et nyttigt Supplement til den forlængst mellem Principalerne og Typograferne etablerede Normaltarif. De af Foreningen vedtagne Priser, som Medlemmerne har forpligtet sig til at overholde ligeoverfor Kunderne, vil for disse være en stor Lettelse ved Kontrahering om forekommende Arbeider. Vi tro heller ikke at feile ved at sige, at de er saa rimeligt beregnede, at saavel Bogtrykkere som Forlæggere — ikke mindst de sidste — i Længden vil finde sig tjent med dem, saa meget mere, som Statuterne yder en ganske anden Garanti for Arbeidets Udførelse, end man tidligere har havt.“

Det var gjennem denne notis i „Aftenposten“ for 8. januar 1884 almenheden fik oplysning om, at **„Den norske Bogtrykkerforening“** var stiftet. Redegjørelsen rummer baade de motiver, hvoraf den nye organisation var fremgaaet, og de opgaver, som allerede ved dens stiftelse forelaa, udad som indad.

Foreningens stiftelsesdag var 6. januar 1884. Men forud for dens oprettelse havde sagen paa en række møder været undergivet grundige og omhyggelige overveielser.

Ifølge indbydelse af Herman Jacobsen, bestyrer af „Det Mallingske bogtrykkeri“, og Jørgen C. Kanitz, faktor hos E. C. Bjørnstad & Co., samledes den 5. november 1883 i „Den norske Haandverks- og Industriforenings“ lokale en flerhed af Kristianias bogtrykkere, nemlig

O. de Besche
E. C. Bjørnstad & Co. ved E. C. Bjørnstad
B. M. Bentzen & Søn ved Aug. Bentzen
A. W. Brøgger ved K. W. Møller
W. C. Fabritius
Grøndahl & Søn ved C. Grøndahl
J. Chr. Gundersen
H. J. Jensen
Chr. Johnsen ved Chr. H. Knudsen
Th. Steen
A. Schibsted
H. Tangen
Throndsen & Co ved Andr. Thorbjørnsen
H. Tønsbergs Enke ved O. Waaler
Carl C. Werner & Co.

I disse repræsentanter for bogtrykkerfaget møder vi stifterne af „Den norske Bogtrykkerforening“.

Samtlige disse herrer var enige i, at det var paa høie tid, at der foretoges noget i retning af at hemme den sterke konkurrance og den hermed forbundne nedgang i arbeidspriserne. Men en sammenslutning maatte ikke blot omfatte bogtrykkerne i Kristiania, men ogsaa de nærmest liggende byer, som droges med i konkurrancen. Som et eksempel paa, hvorledes priserne udenfor Kristiania stillede sig, anførtes, at 100000 ekspl. smaa sedler til jernbanen leveredes i Trondhjem, tillagt papir, færdigtrykt, opskaaret og pakket i smaa pakker for ca. 20 kroner mindre, end hvad blot papir og beskjæring kostede i Kristiania.

Umiddelbart efter at sammenslutning var vedtaget, blev der til udarbeidelse af love opnævnt en komite, bestaaende af herrerne C. Grøndahl, J. Chr. Gundersen, H. J. Jensen, Herman Jacobsen og Th. Steen.

Samtlige disse repræsentanter for Kristiania bogtrykkerverden medbragte til dette hverv megen erfaring fra tidligere dages associationsliv. Navnlig maa dette siges at have været tilfældet med C. Grøndahl og Herman Jacobsen; den sidstnævnte havde nedlagt meget arbeide i „Den typografiske forening“, som han havde været med paa at stifte. Det oppositionelle element inden faget

repræsenteredes af H. J. Jensen, hvis dygtighed samtiden ikke kunde bestride, men først en efterverden, der er ubunden og uberørt af dagliglivets rivninger, turde yde retfærdighed. Denne komité traadte sammen hver fredag aften i maanederne november og december i Haandverkerforeningen, og paa disse møder, der var mindst fem i tallet, blev hver paragraf atter og atter optaget til behandling. Under denne drøftelse kom nye motiver stadig op, og ældre omformedes, og de endnu bevarede korrekturaftryk af de forskjellige udkast lader os følge arbeidets gang. Det var da heller ingen let sag at skabe endrægtighed mellem saa mange dissenser, som her kom tilorde, og netop disse dissenser voldte, at det maatte forbeholdes en nærmere eller fjernere fremtid at formulere de forskjellige bestemmelser paa fastere, mere distinkt maade. Det omhyggelig gjennemarbeidede udkast underkastedes tilsidst en skarp drøftelse for endelig at blive vedtaget i følgende form:

„*Statuter for Den norske Bogtrykkerforening.*

§ 1. Nærværende Forenings Formaal er: at virke for Bogtrykkerkunstens Fremme, ved selskabelige Sammenkomster at fremkalde en nærmere Tilknytning blandt de herværende Bogtrykkere og at etablere Lighed i Arbeidspriser.

§ 2. Enhver Bogtrykkeri-Eier eller Bestyrer med Prokura er berettiget til at indtræde i Den norske Bogtrykkerforening. Eies et Bogtrykkeri af flere, har samtlige Eiere Ret til at møde og deltage i Diskussionen, naar de ere optagne i Foreningen; men intet Bogtrykkeri har mere end 1 Stemme i Foreningens Anliggender. Ingen, der engang er indtraadt i Foreningen, kan atter udtræde af samme førend et Aar efter Indtrædelsen, og maa Enhver, der vil udtræde, skriftlig anmelde dette 6 Maaneder forinden hos Formanden.

§ 3. Foreningen bestyres af en Formand, en Viceformand og en Sekretær, der tillige fungerer som Kasserer. Samtlige vælges paa et Aar i den aarlige Generalforsamling, der afholdes i Oktober Maaned, og kan atter gjenvælges, men have Ret til at undslaa sig for Valget for lige saa lang Tid, som de have fungeret. I Formandens Forfald udføres hans Forretninger af Viceformanden.

§ 4. I Generalforsamlingen vælges derhos tvende Bisiddere, der tilligemed Formanden danne en permanent Komite. Formanden tilkalder Bisidderne, saa ofte skriftlig Forespørgsel indløber fra noget af Foreningens Medlemmer om, hvorledes Prisen for et Arbeide under særegne Omstændigheder skal beregnes. Den Pris, som ansættes af den permanente Komite og som af Formanden snarest muligt meddeles samtlige Foreningens Medlemmer, maa Ingen af disse nedsætte. For Bisidderne vælges en Suppleant.

§ 5. Paa ethvert Bogtrykkeri, hvis Eier eller Bestyrer er Medlem af denne Forening, skal der findes en Arbeidstarif, der nøiagtig angiver den vedtagne

Sætterpris. Forandring i Tarifen kan kun ske i en Generalforsamling og maa godkjendes af $^{2}/_{3}$ af Foreningens Medlemmer.

§ 6. Efter den vedtagne Arbeidstarif beregner Foreningens Medlemmer Priserne paa Arbeide paa følgende Maade:

A. For Boghandlerarbeide og Tidsskrifter:

1. Satsen beregnes med et Tillæg af Halvparten af Sætterlønnen, enten den udføres efter Bogstavberegning eller, hvor denne ikke kan lægges til Grund, efter Dagpenge.
2. Trykningen indtil 1000 Exempl. beregnes med Kr. 6.00 og for de øvrige indtil 5000 Exempl. med Kr. 4.00 i Formatstørrelse til og med dobbelt Stortryk. For større Former, indtil det første Tusind med Kr. 6.80, de øvrige indtil 5000 Exempl. med Kr. 4 80. Hvad der trykkes mere end 5000 Expl. bliver at beregne henholdsvis med Kr. 3.50 og Kr. 4.25 pr. Tusind Aftryk. — For satinerede Arbeider, der efter Trykningen forlanges afpressede i enkelte Ark, tillægges Kr. 1.00 pr. 1000 Expl.
3. Samme Beregning gjælder ogsaa for Trykning paa Sats, der tilhører Boghandlerne.
4. For vanskeligere illustrerede Verker beregnes Trykningen efter Overenskomst, se § 4.
5. For indtil 100 Exempl. i Overskud betales intet, men hvad der forlanges mere betales i Forhold efter ovenstaaende Tusindpris.

B. For Departementer og Andre, der ikke kan henregnes til Boghandlere:

1. Satsen beregnes med et Tillæg af Trefjerdeparter af Sætterlønnen.
2. Trykningen indtil det første Tusind Aftryk beregnes med Kr. 7.00, de øvrige Tusind med Kr. 5.00 for Oplag indtil 5000 Exempl. i Trykstørrelse til og med dobbelt Stortryk. For større Formater det første Tusind Kr. 8.00, de øvrige Tusind indtil 5000 Exempl. Kr. 5.50. Hvad der trykkes mere end 5000 Expl. beregnes henholdsvis med Kr. 4.00 og Kr. 5.00 pr. Tusind Aftryk. For Oplag indtil 500 Expl. beregnes Trykningen med henholdsvis Kr. 6.00 og Kr. 7.00 efter Formatets Størrelse.

C. Accidents-Arbeide:
Beregningen heraf bliver Gjenstand for senere Behandling inden Foreningen.

D. Satinering af Papir til og med dobbelt Ordinærstørrelse pr. Ris Kr. 1.60 og for større Formater Kr. 2.00.

E. For uforskyldte Korrekturforandringer bliver der for Arbeider under Bogstav A at tillægge 50 % og for Arbeider under Bogstav B 75 % af Sætterbetalingen.

§ 7. Arbeider, som har været ansat i et Bogtrykkeri, kan ikke antages i noget andet uden at medbringe Vidnesbyrd for at være skilt paa lovlig Maade fra sin forrige Principal.

§ 8. Nærværende Statuter indføres i Foreningens Forhandlings-Protokol, hvor de underskrives af Konstituenterne. I denne Protokol optages alle de i Generalforsamlinger fattede Beslutninger, de af den permanente Komite fastsatte Priser samt enhver Ind- og Udmeldelse, ligesom det ved enhver Sammenkomst Forhandlede. Protokollen underskrives af samtlige tilstedeværende Medlemmer.

§ 9. Til Bestridelse af Foreningens Udgifter erlægger ethvert Medlem en aarlig Kontingent af Kr. 8.00, der betales med Kr. 4.00 halvaarlig.

§ 10. I Almindelighed afholdes Sammenkomst en Gang hver Maaned. Udenbyes Bogtrykkere, der ikke ere Medlemmer af Foreningen, kunne deltage i de ordinære Møder, naar de indføres af et af Foreningens Medlemmer.

§ 11. Hvis tre eller flere af Foreningens Medlemmer udmelde sig, samt ellers, naar Bestyrelsen finder det nødvendigt, sammenkaldes extraordinær Generalforsamling.

§ 12. Besluttes Foreningen ophævet, tilfalder dens Fond, efterat Udgifterne er dækkede, Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse i Christiania.

§ 13. Forandringer i disse Statuter kunne alene vedtages i en Generalforsamling, efterat Forslag derom har været udlagt i et foregaaende Møde. Til Forandringer af Statuterne udkræves $^{2}/_{3}$ Stemmers Pluralitet samt at mindst Halvparten af Foreningens Medlemmer er nærværende."

Foreningen konstitueredes derefter, og i samme møde — 6. januar — foretoges det første bestyrelsesvalg med saadant udfald:

Formand: C. GRØNDAHL
Viceformand: H. J. JENSEN
Sekretær og kasserer: HERMAN JACOBSEN

Til bisiddere valgtes W. C. FABRITIUS og TH. STEEN med J. CHR. GUNDERSEN som suppleant.

Foreningens historie frembyder i dens første 5 aar billedet af et sluttet samfund, der holdt kollegialitet og gemytlighed i agt og ære. Fra dens første ophav i 1883 og til udgangen af 1888 forekommer der intet, som tyder hen paa, at der er forekommet rivninger eller nogen sterkere fremtrædende divergents i anskuelser eller meninger mellem de arbeidsgivere, som saaledes kom sammen for at drøfte fagspørsmaal og tarifberegninger. Hvor spørsmaal af større rækkevidde var oppe, var faktorerne fra de forskjellige trykkerier tilstede. Allerede i et af de første møder blev der vedtaget, at referat af, hvad der i foreningen var forhandlet, ikke maatte meddeles udenforstaaende hold, uden at bestyrelsens samtykke hertil var indhentet.

I det første aar holdtes foreningens møder i hotel L'Europe paa hjørnet af Kongens gade og Raadhusgaden. Senere, fra generalforsamlingen i oktober 1884, havde foreningen lokale i fru CHRISTIANSENS privathotel i skrædder REIERSENS gaard ved Egertorvet. Medlemstallet holdt sig temmelig uforandret. Der udgik umiddelbart efter stiftelsen anmodning til de udenbys bogtrykkere, at de vilde indtræde i foreningen. For saadanne medlemmer blev kontingenten fastsat til kr. 4.00 aarlig. Af nye medlemmer sees at være indvoteret J. AARS FABRITIUS (30. novbr. 1884) og ERLING NIELSEN (25. januar 1885), begge af firmaet W. C. FABRITIUS & SØNNER. Firmaets gamle chef, der hørte til foreningens stiftere, afgik ved døden 3. novbr. 1887. Om faktor J. KANITZ, der maatte ansees for at være en af foreningens stiftere, oplyser en protokolanførsel, at han d. 1. mars 1886 havde mødt afslag paa sit andragende om at optages som medlem. Firmaet BJØRNSTAD & CO.S prokurist JOHS. BJØRNSTAD optoges den 24. oktober 1887. Af foreningens medlemmer udmeldte sig i februar 1885 H. TANGEN, i april 1887 B. M. BENTZEN og AUGUST BENTZEN.

Den paa første generalforsamling valgte bestyrelse fungerede efter gjenvalg det hele femaar igjennem; kun skeede der ombytte i viceformandsstillingen, idet TH. STEEN paa generalforsamlingen i oktober 1888 indvalgtes i stedet for H. J. JENSEN.

I den permanente komite, der gjenvalgtes oktober 1884, indtraadte J. CHR. GUNDERSEN i stedet for W. C. FABRITIUS, der blev suppleant. I 1887 afløstes han af J. AARS FABRITIUS og i 1888 denne igjen af H. J. JENSEN.

Det største arbeide paahvilede i foreningens første tid den permanente komite, der i henhold til statuternes § 4 udførte et meget betydeligt antal beregninger af de priser, som skulde holdes.

Større vanskeligheder var forbundne med at bringe accidensarbeidet under en bestemt norm og fælles tarif.

Allerede paa det tredje ordinære møde efter foreningens stiftelse fremsatte H. J. JENSEN forslag om at indbyde firmaerne HALVORSEN & LARSEN, SOGN, CARL OLSEN samt MOESTUE & CO. til konference om fælles priser for accidensarbeide. D'hrr. HALVORSEN & LARSEN indfandt sig ved denne og paatog sig at anstille undersøgelser, der kunde lægges til grund for videre forhandlinger. Samtidig hermed blev der af foreningen nedsat en komite, bestaaende af K. W. MØLLER, AUG. BENTZEN og ANDR. THORBJØRNSEN, for at udarbeide forslag til tarif. „Det er foreløbig Meningen," heder det i forhandlingsprotokollen, „at en saadan Tarif ikke skal gjøres bindende for Foreningens Medlemmer, men kun tjene som en Veileder ved Beregningen af de forskjellige forekommende Arbeider."

Til generalforsamlingen den 27. oktober 1884 forelaa forslag til forandring i statuterne,

a. fremsatte af formanden: til § 2: §'ens 1ste punktum bliver saalydende: „Enhver Bogtrykkeri-Eier eller Bestyrer med Prokura er berettiget til efter Votering at indtræde i Den norske Bogtrykkerforening." — Til § 6: „Hele Passus *A* udgaar. Passus *B* bliver Passus *A* og som Passus *B* indsættes: "Boghandlere og Tidsskrifter kunne tilstaaes saadan Rabat, som i hver Generalforsamling bliver at fastsætte;"

b. fremsatte af viceformanden: I § 6 A Passus 2 angaaende trykningen i større formater:

det første Tusind Kr. 7.50
de øvrige indtil 5000 „ 5.50
mere end 5000 „ 5.00 med Forbehold af, at forsaavidt Formandens Forslag til § 5 bifaldes, bliver Summerne at forhøie proportionsvis i Statuternes nuværende § 6 *B*."

Enstemmig vedtoges følgende ændringer:

1. Første Punktum i § 2 skal herefter lyde: „Enhver Trykkeri-Eier eller Bestyrer med Prokura er berettiget til efter Votering at indtræde i Den norske Bogtrykkerforening."
2. § 6 skal herefter lyde: „Efter den vedtagne Arbeidstarif beregner Foreningens Medlemmer Priserne for Arbeider paa følgende Maade:

A 1. Satsen beregnes med et Tillæg af tre Fjerdeparter af Sætterlønnen, enten den udføres efter Bogstavberegning eller, hvor denne ikke kan lægges til Grund, efter Dagpenge.

2. Trykningen indtil 500 Exemplarer beregnes med Kr. 6.00 i Trykstørrelse til og med dobbelt Stortryk og med Kr. 7.00 for større Formater. For 1000 Aftryk beregnes henholdsvis Kr. 7.00 og Kr. 8.00, Oplag over 1000 indtil 5000 Tryk, med henholdsvis Kr. 5.00 og Kr. 5.50 pr. Tusind og for større Oplag henholdsvis Kr. 4.00 og Kr. 5.00. — Er Formatets Størrelse 73 × 94 cm. eller mere, bliver Trykningen for 5000 Exemplarer at beregne ialt med Kr. 40.00 pr. Form med Tillæg for hvert følgende 1000 Expl. af Kr. 7.50. For mindre Oplag end 5000 Expl. bliver Prisen at beregne som for enkelt Format.

3. For indtil 100 Expl. i Overskud betales intet, men for hvad der forlanges mere betales i Forhold til ovenstaaende Tusindpris.

4. Ovenstaaende Beregning gjælder ogsaa for Trykning paa Sats, der tilhører Boghandlere.

5. For vanskeligere illustrerede Verker beregnes Trykningen efter Overenskomst, se § 4.

6. For satinerede Arbeider, der efter Trykningen forlanges afpressede i enkelte Ark, tillægges Kr. 1.00 pr. 1000 Expl.

B. For uforskyldte Korrekturforandringer bliver der at tillægge 75 pCt. af Sætterbetalingen.

C. Boghandlere og Tidsskrifter kunne tilstaaes saadan Rabat, som i hver Generalforsamling bliver at fastsætte.

D. Satinering af Papir til og med dobbelt Ordinærstørrelse pr. Ris Kr. 1.60 og for større Formater Kr. 2.00.

E. Accidents-Arbeide: Beregningen heraf bliver Gjenstand for senere Behandling inden Foreningen."

I sammenhæng hermed fastsatte generalforsamlingen den i § 6 *C* omhandlede rabat til boghandlere og tidsskrifter til 15 — femten — procent, som skulde være gjældende til den næste generalforsamling. Ved denne rabat blev man i de følgende aar staaende. Ellers fik bestemmelsen i et senere møde (24. novbr. 1884) følgende yderligere tillæg: „Desuden kan som Betaling modtages Accept paa indtil 6 — seks — Maaneder."

De indledede forhandlinger om overenskomst og tarif for accidensarbeide blev staaende i stampe, og konkurrancen maatte paa dette omraade falde helt i det frie. Men forholdet mellem de organiserede bogtrykkere og de med accidenstrykkerier kombinerede papirforretninger var overalt saa, at det naarsomhelst kunne komme til rivninger.

I februar 1885 havde en del af byens større papirhandlere indgaaet overenskomst om fælles priskurant, og heri var priserne paa trykpapir anførte netto. I maanedsmødet den 23. februar vakte bogtrykker H. J. Jensen motion om, at bogtrykkerforeningen skulde skride ind, og opstillede følgende alternativer:

1. Foreningen henvender sig til d'hrr. papirhandlere med anmodning om at udfærdige sine priskuranter saaledes, at bogtrykkerne kunne erholde en ekstrarabat af 10 %; eller

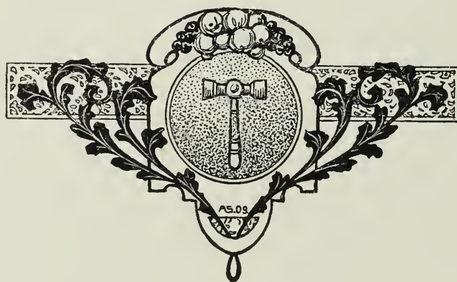
2. Foreningen eller en del af dens medlemmer slaar sig sammen om at oprette en papirhandel for de mest kurante trykpapirsorter.

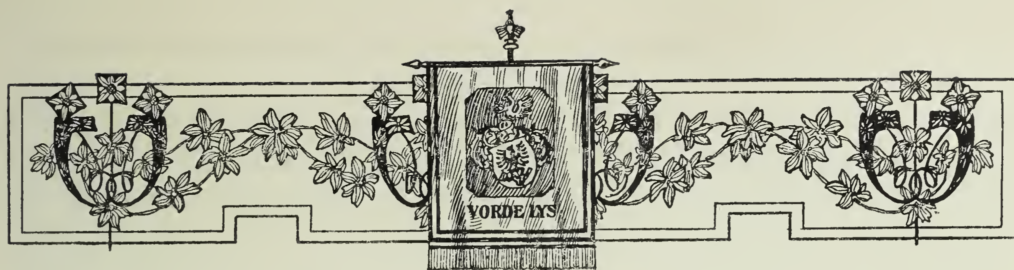
Foreløbig førtes sagen ikke videre. Efter nogen debat enedes man om at give 2 af foreningens medlemmer i opdrag at prøve gjennem mundtlige forhandlinger at faa en mindelig ordning istand. Til at føre disse forhandlinger opnævntes H. J. Jensen og E. C. Bjørnstad.

Først om høsten 1886 kom sagen igjen op til behandling. Bogtrykker Bjørnstad henledede foreningens opmerksomhed paa den sterke konkurrence, som gjorde sig gjældende fra de bogtrykkeriers side, som stod udenfor foreningen, og vakte diskussion om den maade, hvorpaa denne kunde forebygges. Foreløbig henstillede han til formanden at tage under overveielse, om det ikke kunde være hensigtsmæssig at faa en komite nedsat til sagens fremme. Under den debat, som nu reistes, udtalte H. J. Jensen, at den væsentlige konkurrance skrev sig fra enkelte papirhandlere, og han fandt derfor, at det kunde være et

passende modtræk, om Den norske Bogtrykkerforening fik istandbragt en papirforretning for de mest kurante papirsorters vedkommende. W. C. Fabritius var enig med Jensen og vilde opfordre de mest formaaende bogtrykkere til at stifte et saadant bolag for papirhandel. I tilslutning hertil foreslog K. W. Møller (Brøggers bogtrykkeri) at lade opfordringen gaa videre til samtlige landets bogtrykkere og vinde dem for tanken.

Paa et senere møde kom sagen op til ny diskussion paa et grundlag, som var bleven lagt af en inden foreningen nedsat komite. Denne fandt det utilraadeligt at danne et bolag for papirhandel for foreningens medlemmer; derimod anbefalede den at støtte en mand, „som til billigst mulige Priser vilde holde Lager af de mest anvendbare Papirsorter.“ Til at holde et saadant lager havde en yngre forretningsmand inden branchen, agent Sønberg, erklæret sig villig og foreløbig gav foreningen formanden og Erling Nielsen i opdrag at konferere med denne. Sønberg underhandlede med sine forskjellige engelske og tyske huse, hvorvidt disse var villige til at holde lagere i Kristiania. Svaret lød imødekommende nok. Men da Sønberg maatte kræve, at samtlige bogtrykkere inden foreningen stillede sig solidarisk for hans tilgodehavende, hørte han ikke mere om sagen. Heller ikke i foreningens protokol findes den senere nævnt med et eneste ord.

FANESTRIDEN. SÆTTERSKER OG LÆRLINGE. BOGTRYKKERNES SYGEKASSE

den ovenfor (s. 99) nævnte opsats fra „Norsk Ugeskrift“ omtaler redaktør F. Bætzmann, at Bogtrykkerforeningens stiftelse direkte skulde være fremgaaet af „Svendenes ihærdige Paavisning af en Principalsammenslutning“, og at det fremgik af alt, „at Typograferne oprigtig ønsker Samarbeide med sine Principaler“.

Saa langt vi er naaet i vor fremstilling forekommer intet, som taler til støtte for denne formening.

Dengang „Bogtrykkerforeningen“ stiftedes, forelaa der vistnok i „Typogr. Meddelelser“ fra en inden typografernes leir vel anskreven mand, F. P. Schulze, en henstillen til principalerne om, at deres forening for at modarbeide smudskonkurrancen skulde gaa haand i haand med „Den typografiske Forening“, saaledes at disse to foreninger udgjorde et samfund, men delt i to afdelinger. Til gjengjæld for, at typograferne støttede principalerne i kampen mod smudskonkurrancen, skulde disse vise sine samfundsfæller imødekommenhed med hensyn paa forvaltningen af sygekassen, samt i spørsmaalene om fjernelsen af sættersker fra bogtrykkerierne, indskrænkning af læregutter m. v. Men man stiller sig dog noget skeptisk overfor, hvad disse forslag tilsigtede, naar man allerede i de uger, som gik forud for principalforeningens stiftelse, læser raillerier over dens forberedende arbeider, over statuter, som redigeredes og omredigeredes, over principaler, som skal ophjælpe bogtrykkerfaget uden at vide, hvad en skydelinie er, o. s. v.

Til en begyndelse var dog det, som gav modsætningsforholdet mellem principaler og svende en større offentlighed, standens udvortes repræsentation ved festlige anledninger, — tvisten om bogtrykkerfanen og retten til at disponere over den.

I en hel mandsalder — fra 1844 af — havde typograferne fylket sig under „Wergelandsfanen“, naar standen skulde møde op ved processioner, ved fester og ved jordefærd. Aarene og slidet havde taget haardt paa den, og det var et

almindeligt ønske, at den maatte finde en afløser; men midlerne, som kunde disponeres for et saadant øiemed, var kun ubetydelige, og der var lange udsigter til, at et nyt merke kunde blive anskaffet.

Efterat bogtrykker P. T. MALLING, grundlæggeren af Det Mallingske bogtrykkeri, den 18. april 1878 var afgaaet ved døden, henvendte hans arvinger sig til repræsentative mænd inden standen med forespørgsel om, paa hvilken maade den afdødes minde inden standen bedst kunde bevares. I saadant øiemed vilde de skjænke et beløb af indtil kr. 1000.00. Blandt dem, arvingerne henvendte sig til, var W. C. FABRITIUS. Det faldt denne straks ind, at det nævnte beløb burde anvendes til en ny fane. Han udbad sig dog betænkningstid, og denne anvendte han til samraad med kolleger. Imidlertid havde tilbudet ogsaa været drøftet inden Den typografiske Forening, hvorfra der i skrivelse af 10. juni 1878 udtaltes ønske om, at den paatænkte gave maatte anvendes til en fane.

Resultatet af de saaledes førte forhandlinger med principaler og svende blev da anskaffelsen af en fane, og denne blev overdraget til Kristiania bogtrykkere ved følgende gavebrev:

„Til Erindring om Bogtrykker PETER TIDEMAND MALLING skjænker vi herved til Christiania Bogtrykkere en Fane, idet vi udtale Ønsket om, at den maatte staa under Varetægt af 6 Medlemmer af Standen, hvoraf 3 Principaler, ligesom det vilde være os kjært, om den fremtidig blev opbevaret hos det agtede Firma GRØNDAHL & SØN.

Maatte den gjennem Tiderne vaie til Standens Hæder og Held!

Christiania, den 15. Mai 1879.

Paa de Mallingske Arvingers Vegne:

BETZY MALLING, født CAPPELEN. D. BRAMBANI.

Læst ved Christiania Byret 24. Mai 1879 og indført i Pantebog No. 5 S. 647 samt antegnet i Panteregister No. 6 S. 112.

Herfor betalt til Statskassen 3.20 — tre Kroner tyve Øre. A. PETERSEN.“

Fanen var malet af dekorationsmaler JØRGENSEN. Forsiden forestillede Gutenberg, staaende paa et postament med den første trykte bog i haanden. Efter professor L. DIETRICHSONS forslag tilføiedes indskriften „Kristiania Bogtrykkere“. Bagsiden var derimod aldeles blank; inden Kristiania bogtrykkerkredse gaar den under navn af „Fakaten“[1].

[1] Det var denne fane, et vittigt hoved hilsede med følgende epigram (opt. i „Typ. Med.“ No. 5 f. 1879)

„*Paa Tenaklen:*

Hil vor nye skjønne Fane!
Gid den vaie kjæk!
Hvem skulde dog vel kunnet ane
Sligt Symbol paa Spæk?

At ei bemalt er begge Sider
Løfte er om bedre Tider:
Thi man ser — er man end plakat —
Titel kun og Fakat.“

Det var givernes forudsætning, at varetægtskomiteen skulde sammensættes ved særskilte valg, saaledes, at de tre principaler valgtes af principalerne, medens de tre svende kaaredes inden svendenes midte. Paa sin side havde firmaet GRØNDAHL & SØN opstillet som betingelse for at overtage fanens opbevaring, at der valgtes en varetægtskomite, og at fanen ikke udleveredes til nogen uden samtykke af flertallet i denne komite. Umiddelbart efter at firmaet havde modtaget fanen, gik principalerne til valg af sin repræsentation inden komiteen; til medlemmer valgtes FABRITIUS, STEEN og WERNER og til suppleant GUNDERSEN. Sig imellem valgte principalafdelingen til formand FABRITIUS. „Den typografiske Forening“ meddeltes underretning om valget, og i forbindelse hermed rettedes anmodning til den om, at der blev foranstaltet valg paa 3 svende i overensstemmelse med, hvad der i gavebrevet var bestemt.

Paa denne anmodning, der var afsendt af GRØNDAHL & SØN, indløb der et par dage efter følgende svar til firmaet:

„I anledning Deres ærede skrivelse af 12. mai angaaende den af de Mallingske arvinger skjænkede fane, tillader Den Typografiske Forenings bestyrelse sig herved at meddele, at da den omhandlede fane er givet til „Kristiania Bogtrykkere“ og ikke til „Den Typografiske Forening“, kan foreningen som saadan ikke have noget med den at bestille, og da der i gavebrevet endvidere er bestemt, at den skal staa under varetægt af 6 medlemmer af „standen“, er det en grund mere for bestyrelsen at erklære, at den ikke kan befatte sig med denne sag; thi foreningen er en institution, som har sin bestyrelse, og denne maa bestemme i de anliggender, som gaar ind under dens omraade, og kan kun underordne sig en flerhed af medlemmerne, hvorimod hverken foreningen eller dens bestyrelse kan være afhængig af nogensomhelst komité, hvilket i denne sag vilde blive tilfældet, idet varetægtskomitéen vilde have at bestemme over fanen. Det omskrevne valg maa saaledes formentlig blive en standssag. Forøvrigt skal man tillade sig at bemerke, at da d'hrr. principaler har fundet at kunne vælge 3 medlemmer af komitéen samt formand uden noget møde med typograferne, skulde det synes, som om de ogsaa vilde kunne udnævne de 3 øvrige medlemmer.“

Hermed havde da „Den typografiske Forening“ for alle tider fraskrevet sig enhver ret til at disponere over den nye fane, som den betragtede som principalerne tilhørende. Indtil videre mødte „Den typografiske Forening“ op under „Lysestøberfanen“, men der vaktes dog paa samme tid motion om at aabne subskription for at skaffe midler til en ny fane. Men det gik traatt med tegningen, og endda traaere gik det med indbetalingen.

Sikkert er det, at ved leiligheder, hvor standen skulde repræsenteres — saaledes ved Wergelandsmonumentets afsløring 17. mai 1881 —, bares „Lysestøberfanen“ og „Fakaten“ side om side, hvor principaler og svende fulgtes ad i processionen.

Straks før fanetoget den 17. mai 1880 blev der af GRØNDAHL & SØN udsendt cirkulære til samtlige bogtrykkerier i Kristiania, hvori der rettedes en anmodning til svendene om, at de efter endt fanetog vilde møde i firmaets gaard for at foretage den gjenstaaende del af valget.

Mødet fandt sted, og om det, som her foregik, optog bogtrykker C. GRØNDAHL den næste morgen følgende summariske referat:

„Den 17. Mai om Eftermiddagen efter Fanetogets Slutning afholdtes efter Opfordring i Circulære til samtlige Bogtrykkerier Møde i GRØNDAHL & SØN'S Gaard, hvor da:

1. Forsamlingen underrettedes om, at D'Hrr. Bogtrykkere FABRITIUS, STEEN og WERNER vare valgte til Medlemmer af Varetægtskomiteen for den nye Fane og Herr Bogtrykker GUNDERSEN til Suppleant.
2. Valgtes yderligere til Medlemmer af Komiteen D'Hrr. KALLUM (22 St.), SIMONSEN (22 St.) og KNUDSEN (15 St.) samt til Suppleant C. JOHNSEN (14 St.).
3. Besluttedes enstemmig, at Medlemmerne skulde fungere i 3 — tre — Aar og at nyt Valg bliver at afholde 17. Mai 1883 om Eftermiddagen."

I et møde, afholdt 14. mai 1883, havde fanekomiteen aftalt en ændret sammensætning, som skulde gjennemføres ved det nye valg, som blev indkaldt ved følgende cirkulære:

„Til Christiania Bogtrykkerstand!

De af Standens Medlemmer, der ønsker at deltage i Fanetoget, anmodes om at fremmøde ved Hr. GRØNDAHLS Bogtrykkeri den 17. Mai Kl. 4 Eftermiddag.

Efter Fanetoget foregaar Valg paa ny Fanekomite for det kommende Treaar, i hvilken Anledning der bliver at vælge 3 Principaler eller Faktorer samt 3 Typografer.

Man tillader sig at henlede Opmerksomheden paa, at FABRITIUS, STEEN, WERNER og KNUDSEN udtrykkelig frabeder sig Gjenvalg.

Fanekomiteen."

Det er ingen tvil om, at den fattede bestemmelse, at faktorer i fanekomiteen kunde remplacere principaler, laa udenom enhver fuldmagt; men paa den anden side ser det ogsaa ud til, at valget — uanseet hvad der fra principalernes side blev paastaaet — virkelig fandt sted, om end dets gyldighed kunde bestrides. Og da „Bogtrykkerforeningen" var stiftet, vakte fanekomiteens forhold den sterkeste misbilligelse. Snart kom tilbageslaget, idet bogtrykker W. C. FABRITIUS under 12. mai 1884 lod udgaa følgende indbydelse:

„Som Formand i Varetægtskomiteen for Bogtrykkerfanen tillader jeg mig herved efter Samraad med Bogtrykkerforeningens Formand at indbyde

samtlige Principaler til Møde i Bogtrykker STEENS Kontor imorgen Tirsdag den 13. Mai Kl. 12¹/₄. Der vil blive at fatte Bestemmelse om Principalernes fremtidige Forhold til Bogtrykkerfanen samt — i Tilfælde — foretaget Valg af 3 Principaler til Varetægtskomiteen. — Man tør haabe, at samtlige Principaler vil afgive Møde."

Til mødet indfandt sig — foruden indbyderen — herrerne AUG. BENTZEN, O. de BESCHE, E. C. BJØRNSTAD, C. GRØNDAHL, J. C. GUNDERSEN, H. JACOBSEN, H. J. JENSEN, K. MØLLER, A. SCHIBSTED, TH. STEEN, A. THORBJØRNSEN, O. S. WAALER og W. C. WERNER.

I anledning af den liste, typograf KALLUM havde foreslaaet [d. v. s. det aaret forud foretagne valg], udtalte indbyderen, at den efter hans anskuelse led af to væsentlige mangler:

1. Indeholdt listen navne paa principaler, uagtet disse efter gavebrevets indhold og tidligere praksis bliver at vælge af og blandt principaler indbyrdes, og
2. Var der opstillet kun 2 principaler i stedet for 3.

Efter at have givet en historik over, hvorledes bogtrykkerstanden var kommen i besiddelse af den af P. T. MALLINGS arvinger skjænkede fane, hvis overdragelsesdokument han havde været med paa at koncipere, redegjorde bogtrykker C. GRØNDAHL for den tidligere fulgte praksis, naar der skulde disponeres over fanen. Forsamlingen var enig med FABRITIUS og GRØNDAHL i de af dem fremholdte synsmaader, og sagen gav derfor ikke anledning til diskussion. Til varetægtskomite gjenvalgtes STEEN og WERNER og i stedet for FABRITIUS, der havde frabedt sig valg, kaaredes GUNDERSEN. Til suppleant valgtes H. JACOBSEN. Inden komiteen valgtes STEEN til formand.

Umiddelbart efter at disse valg havde fundet sted, udfærdigede bogtrykker STEEN en skrivelse til svendenes repræsentanter, og hele den korrespondance, som i denne anledning førtes, hidsættes til belysning af den ret flokede situation:

I.

„Hr. Typograf KALLUM.

Herved tillader man sig at underrette Dem om, at der idag i Møde af Principaler til Medlemmer af Varetægtskomiteen for Bogtrykkerfanen er valgt D'Hrr. WERNER, J. CHR. GUNDERSEN og TH. STEEN med Hr. H. JACOBSEN som Suppleant. Disse har sig imellem valgt undertegnede til Formand.

Vi tør bede os meddelt, om D'Hrr. Typografer har valgt Medlemmer til Komiteen og — i Tilfælde — hvem disse sig imellem har valgt til Formand.

En lignende Skrivelse er tilstillet D'Hrr. W. A. KNUDSEN og C. A. SIMONSEN.

Christiania den 13. Mai 1884.

Ærbødigst

TH. STEEN."

II.

„Hr. Bogtrykker TH. STEEN.

I Anledning Deres ærede af 13de dennes, skal man tillade sig at meddele følgende:

I Fanekomiteens Møde den 14de Mai 1883 blev der af en af undertegnede foreslaaet, at der ved det forestaaende Valg paa ny Fanekomite skulde vælges 3 Principaler eller Faktorer samt 3 Typografer. Forslagsstilleren tilføiede, at hans Forslag var saaledes at forstaa, at Principalerne skulde betragte de eventuelt valgte Faktorer som sine Repræsentanter i Komiteen.

Dette Forslag vedtoges enstemmig og uden nogen nævneværdig Debat.

I samme Møde bemyndigedes undertegnede til paa Komiteens Vegne at ordne det fornødne med Hensyn til Valg paa Fanekomite for det kommende Treaar.

Valget, der har fundet Sted i Overensstemmelse med Komiteens Cirkulære af Mai 1883, har havt følgende Udfald: Bogtrykker J. C. GUNDERSEN 101 St., H. JACOBSEN 101 St., Faktor C. JOHNSEN 100 St., Typograf C. A. SIMONSEN 100 St., A. WALLE 89 St. og Maskinmester JUL SØRENSEN 88 St. Suppleanter for Principalerne: Bogtrykker A. BENTZEN 100 St. og Faktor J. C. KANITZ 66 St. Suppleanter for Typograferne: HANS WOLD 101 St. og H. SANDBERG 100 St.

Da vi nærer den Opfatning, at ovennævnte Herrer ere valgte paa lovlig Maade, kan vi selvfølgelig ikke befatte os med Sammensætningen af en ny Komite paa det af Dem antydede Grundlag.

Christiania den 15de Mai 1884.

W. A. KNUDSEN. C. KALLUM. C. A. SIMONSEN.

III.

D'Hrr. Typoprafer C. KALLUM, W. A. KNUDSEN og C. A. SIMONSEN.

I Anledning af Deres Brev af 14de dennes maa jeg meddele, at Deres Opfatning af Forhandlingerne i Møde i Fanekomiteen den 14de Mai f. A. maa bero paa en fuldstændig Misforstaaelse. Ingen af os Principaler, som var Medlemmer af Fanekomiteen, kan erkjende at have bifaldt noget Forslag om at indvælge Faktorer i Komiteen i Principalernes Sted. Selv om noget saa utænkeligt skulde være besluttet, vilde dette have været aldeles ugyldigt, da Komiteen derved vilde have gaaet langt udover sin Myndigheds Grændser; thi det thinglæste Gavebrev bestemmer udtrykkelig, at 3 af Varetægtskomiteens Medlemmer skulle være Principaler.

Hvad angaar den til Dem i nævnte Møde gjorte Anmodning om at besørge det fornødne med Hensyn til Valg af nye Medlemmer til Fanekomiteen, da

gjaldt dette naturligvis kun Valget af 3 Typografer, da Principalerne har Retten til selv at vælge de 3 Principaler til Komiteen og er en Ret, som de ikke har opgivet og som Fanekomiteen heller ikke kan berøve dem.

Som det af vedlagte Erklæringer fremgaar, kan D'Hrr. Bogtrykkere H. Jacobsen og A. Bentzen ikke godkjende Typografernes Valg af sig som Medlem og Suppleant til Komiteen, og Hr. Faktor C. Johnsen har paa Forespørgsel erklæret ikke at kunne modtage Valget.

Man tør derfor bede opgivet, om D'Hrr. C. A. Simonsen, A. Walle og Jul Sørensen kunne betragtes som de af Typograferne valgte Medlemmer af Fanekomiteen.

Christiania den 16de Mai 1884.

Ærbødigst
Th. Steen.

IV.

Hr. Bogtrykker Th. Steen.

I Anledning af Deres Skrivelse af Dags Dato, og med særligt Hensyn til Principalernes Holdning til Fanespørgsmaalet, anser vi det for vor Pligt at erklære, at vi ikke vil have noget mere at bestille med den af afdøde P. T. Mallings Arvinger til Kristiania Bogtrykkere skjænkede Fane.

En Diskussion om de foreliggende Tvistepunkter anser vi efter det passerede for overflødigt og unyttigt. Kun skal vi bemerke, at Gavebrevet ikke indeholder nogen Hjemmel for, at Principalerne vælger sine Repræsentanter særskilt.

Vi maa i høi Grad beklage, at der inden Komiteen har hersket en saa grundig Misforstaaelse mellem Principalernes og Typografernes Repræsentanter. Havde vi vidst, at Principalerne — trods den i nævnte Møde fattede Beslutning — fremdeles havde til Hensigt at opretholde den i Gavebrevet omtvistede Passus, vilde vi allerede dengang have frasagt os enhver Befatning med Fanen.

Hvorvidt undertegnede C. A. Simonsen samt D'Hrr. A. Walle og Jul. Sørensen kunne betagtes som Typografernes Repræsentanter, tør vi efter det passerede ikke udtale nogen Formodning om. I ethvert Tilfælde er førstnævnte uvillig til at indtræde i den nye Komite.

Ærbødigst

W. A. Knudsen. C. Kallum. C. A. Simonsen.

Der var to fanetog 17. mai dette aar. Bogtrykkernes fane fulgte det almindelige tog.

Nu fandt „Den typografiske Forening“, at den maatte gjøre alvor af at anskaffe egen fane. Der blev aabnet ny subskription; tegninger til fanen, ind-

leverede af teatermaler JENS WANG og maskinmester JUL. SØRENSEN, godkjendtes, og arbeidets udførelse overdroges til den bekjendte fanebrodererske fru CHRISTOPHERSEN. Den 17. mai 1885 indviedes fanen i Richard Andersens auktionslokale med taler og deklamationer. I den tale, som formanden O. HOLLOE holdt for anledningen, udtalte han bl. a.:

„Det er saa, at der i 17-Mai-Toget deltager to Faner, som begge bærer Gutenbergs Billede. Men disse Faners Slægtskab strækker heller ikke videre end til den ydre Form. Da man hin 16de Mai for 6 Aar siden nede i Logen indviede Kristiania Bogtrykkeres Fane, var der vel yderst faa, som for Alvor troede, at under den Fane skulde alle samles til alle Tider, at i den skulde enhvers Selvbestemmelsesret være betegnet, og under den skulde der søges Værn mod Uret og Hjælp i Nød. Det har vist sig, at Arbeideren maa tone sit eget Flag, at han selv maa værge for sine Interesser og bære sine Krav frem, og at Samlingsmerket maa eies af ham selv og bæres af ham selv frem mod det Maal, han har sat sig. Det kan saaledes ikke bebreides os, at der nu er to Faner; naar vi har vundet frem til Erkjendelse af vor Stilling og vore Krav, heiser vi vort Merke; vi kan ikke i denne Henseende gaa paa Akkord med noget eller nogen."

I sit rette lys stilles denne udtalelse, naar den læses i sammenhæng med den skriftveksel, som dagene forud havde været ført mellem fanekomiteens formand paa Bogtrykkerforeningens vegne og Den typografiske Forenings bestyrelse.

Siden typograferne i fanekomiteen havde givet afkald paa sit hverv, havde ingen svende havt sæde i den. Da 17. mai stundede til, holdt Bogtrykkerforeningen et møde, og her fik bogtrykker STEEN som formand for fanekomiteen i opdrag at foreslaa fælles deltagelse, saaledes at begge faner kom til at gaa jevnsides i toget. I denne anledning førtes følgende korrespondance:

I.

Christiania den 13de Mai 1885.

Til

Den typografiske Forenings Bestyrelse.

Som Formand i Komitteen for den af Mallings Arvinger skjænkede Fane og efter Konferanse med Bogtrykkerforeningens Medlemmer tillader jeg mig at foreslaa, at denne Fane og den af Den typografiske Forening ny anskaffede slutter sig sammen i Fanetoget den 17de Mai.

Dersom Bestyrelsen er enig heri, tør jeg anmode om, at Fanerne med Følge mødes i Herr Bogtrykker GRØNDAHLS Gaard den 17de Kl. $4^1/_2$ Eftermiddag, for derfra at toge sammen til Tordenskjolds Plads. — Den ærede Bestyrelses Svar ønskes inden Fredag Aften.

Ærbødigst

TH. STEEN,

Formand i Komiteen.

II.

Hr. Bogtrykker STEEN!

(Formand i Fanekomiteen.)

Som Svar paa Deres ærede af 13de ds. skal Bestyrelsen for „Den typogr. Forening“ tillade sig at meddele, at den har truffet sit Festarrangement paa en saadan Maade, at det ikke kan lade sig gjøre af rent praktiske Hensyn at stille de to Faner jevnsides. Da endvidere Foreningen forlængst har frafaldt ethvert Krav paa Bogtrykkernes Fane, er Foreningen anmeldt som saadan for 17de Mai-Komiteen. Da imidlertid vi i Ruten for vort Tog har bestemt os til at passere Raadhusgaden, vilde vi foreslaa, at Kristiania Bogtrykkere stiller sig under sin Fane udenfor Deres Gaard Kl. 4 om Eftermiddagen for enten foran Foreningens Tog eller efter dette — ganske efter Ønske — at deltage i Processionen. Noget andet Arrangement ser vi os for Tiden ikke istand til at kunne indgaa paa, da det blandt andre Grunde som sagt ogsaa er for sent.

Christiania i Bestyrelsen for Den typografiske Forening 15de Mai 1885.

I Ærbødighed

O. HOLLOE,

p. t. Formand.

III.

Christiania 15de Mai 1885.

Til Den typografiske Forenings Bestyrelse.

Da det af Bestyrelsens Svar fremgaar, at de af Den typografiske Forening trufne Arrangements desværre hindrer en Sammenslutning af Fanerne 17de Mai, finder jeg at burde udstede en almindelig Indbydelse til Deltagelse i Toget under Bogtrykker-Fanen. Denne Indbydelse vil da sandsynligvis blive fulgt af de Medlemmer af Standen, som ikke ere i Den typografiske Forening.

Ærbødigst

TH. STEEN.

Hermed er enhver korrespondance om fælles optræden under fanerne afsluttet for altid. I fanetoget den 17. mai 1886 var Typograferne ikke med. Det er øiensynlig den sidste sætning i bogtrykker STEENS seneste skrivelse, hvorpaa der er taget sigte, naar der fra dette tog i „Typografiske Meddelelser“ gives følgende spydighed til bedste om principalernes fane:

„Efter al menneskelig Beregning var „Vakaten“ den 17de Mai iaar ude for sidste Gang; det gaar nemlig tilbage med de gamle Guder, saa P. T. MALLINGS Arvinger har god Grund til at sige med Daniel Hejre: det er hyggeligt at se sine Penge saa vel anvendte! Ifjor, da „Den typografiske Forenings“ nye Fane skulde ud for første Gang, gjaldt det Liv og Død for Principalerne

og Schusterne at faa Vakaten ud; Principalerne var mødt kompakt frem, og senere var der Gilde for de svage Sjæle. Iaar var Den typogr. Forenings Fane ikke ude; men Vakaten glimrede ved sin Nærværelse; under den var samlet to Principaler, to Faktorer, en af Foreningen udstødt Tysker, nogle Foreningsmedlemmer, der maa have en tøielig Samvittighed, og en Del Lære- og Visegutter, ialt ca. 20 Stykker. Senere var der Galla i Logen for Deltagerne under Gutenbergs Merke."

— Det er muligt, at spørsmaalet om standens repræsentation udad ved større gjensidig imødekommenhed kunde have fundet en tilfredsstillende løsning, om ikke de daværende politiske forhold havde antaget sin tilspidsede karakter. De øvrige verserende stridsemner derimod stod i forbindelse dels med den særegne stilling, bogtrykkerhaandverket indtog, dels med den ordning, det kvindelige arbeide ogsaa hertillands var underkastet. De krav, typografforeningens organ havde indvarslet, før Bogtrykkerforeningen dannedes, meldte sig da ogsaa, saasnart den havde faaet sin organisation.

I mødet den 28. januar 1884 forelaa der fra Den typografiske Forenings bestyrelse følgende henvendelse til Bogtrykkerforeningen:

„Det er naturligt, naar to Fagforeninger (Principal- og Svende-Forening) bestaar i samme Fag, at disse arbeider sammen og gjensidig støtter hinanden; derved kan meget opnaaes til Fagets Opkomst. „Den typografiske Forening" har derfor troet at burde henvende sig til „Den norske Bogtrykkerforening" for, om muligt, at arbeide sammen med denne i Retning af en bedre Ordning end nu er Tilfældet med Hensyn til Lærlingevæsenet, og skal vi nedenfor nærmere fremhæve, hvad der i denne Retning er udtalt af „Den typografiske Forenings" Medlemmer som ønskeligt, samt for at faa Sætterskerne fjernet fra Bogtrykkerierne.

Det er en anerkjendt Sætning, at et uforholdsmæssigt Antal Lærlinge i et Trykkeri forskaffer en Mængde „Svibelfisk", og oftest bliver Driften i en Forretning, som paa denne Maade har tænkt at have „billig" Arbeidskraft, ligesaa, ja kanske tildels kostbarere end i en Forretning, som kun holder et begrænset Antal Lærlinge, afpasset efter det beskjæftigede Svendetal. Paa den anden Side vil det være indlysende, at de, der har ofret en Del af sin Ungdom paa at lære Faget, har et berettiget Krav paa at finde Beskjæftigelse ved samme. Men det vil under de nuværende Forhold, da der i enkelte Bogtrykkerier, samtidig med, at der oplæres et uforholdsmæssigt stort Antal Lærlinge, holdes ikke saa faa Sættersker, være et meget usikkert Haab at stole paa stadig Beskjæftigelse ved Faget for den under saadanne Forhold stadig voxende Arbeidskraft.

Det vil da forhaabentlig ikke forundre, naar vi herved frembære for „Den norske Bogtrykkerforening" det Hverv, som „Den typografiske Forenings"

Medlemmer har paalagt sin Bestyrelse, og haabes det, at „Den norske Bogtrykkerforening“ vil tage sig af Spørgsmaalene og overveie dem nøie, da det vistnok vil være baade i Principalers og Arbeideres Interesse, at disse Forhold bliver ordnet paa en for hele Standen og Fagets Trivsel tilfredsstillende Maade.

„Den typografiske Forenings“ Medlemmer har saaledes udtalt sig for Ønskeligheden af, at Lærlingevæsenet bliver ordnet derhen, at der inden hvert Bogtrykkeri kun holdes et begrændset Antal Lærlinge, t. Ex. i Sætterierne:

1 Lærling paa 1 til 5 beskjæftigede Sættere,

2 Lærlinge paa 6 til 12 beskjæftigede Sættere o. s. v. i samme Forhold, og ved Maskinerne:

1 Trykkerlærling paa 2 Hurtigpresser,

2 Trykkerlærlinge paa 4 eller flere Hurtigpresser, og flere end 2 Lærlinge bør ikke holdes ved Maskinerne i noget Trykkeri.

Vi skal dog her strax gjøre opmerksom paa, at det ikke er vor Mening strax at faa dette gjennemført; men man nærer det Haab, at D'Hrr. Principaler selv vil finde Ordningen hensigtsmæssig og, efter hvert som de nu antagne Læregutter bliver udlært, søge at gjennemføre det.

Med Hensyn til Sættersker har man udtalt Ønskeligheden af, at disse helt burde fjernes fra Sætterierne.

Ved første Øiekast kunde dette sidste maaske synes at være uretfærdigt; men ved nærmere Betragtning vil det dog stille sig ganske anderledes. Enhver Fagmand, som nøie vil overveie Sagen, vil sikkert finde, at Kvindens Bygning ikke er skikket for denne Beskjæftigelse. Paa den anden Side maa det ogsaa indrømmes, at en Kvinde, som saaledes kastes ind i Konkurrancen om et Arbeide, hvor der er fuldt op af Arbeidskraft før, ikke kan komme til at indtage nogen heldig Stilling lige over for Manden, og endnu mindre, hvis Kvinden benyttes til at trykke Arbeidsmarkedet. Under saadanne Omstændigheder vil heller ikke Manden i Længden kunne magte den Opgave, han ifølge Naturens Orden har faaet, nemlig som Familiefader at forsørge og beskytte Kvinden, og denne vil — derpaa haves mange Exempler — i Regelen komme til at tabe den Blyghed, som er hende medfødt og som skulde være Kvindens Særkjende.

Naar man videre ser paa alle de skadelige Følger i Samfundet, denne Kvindens Fremtrækken som Mandens Konkurrent medfører, da skulde man tro, at Kvindens Beskjæftigelse i Sætterierne af sig selv vilde bortfalde, saa meget mere som man i Regelen ingen Vinding for Driften opnaar derved, forudsat at hun lønnes saaledes, at hun kan existere derved. Vi skal her anføre nogle Exempler: Naar Kvinden drages ind i Konkurrance med Manden, bliver hun samtidig paa en vis Maade gjort udygtig til den Stilling i Samfundet, hvortil hun naturlig er kaldet, idet hun, hvis hun senere bliver Husmoder, vil være fuldstændig udygtig til denne Stilling. Da hun ikke har kunnet befatte sig med

huslige Sysler, vil hun heller ikke være istand til at forvalte Mandens ofte tarvelige Fortjeneste saaledes, at den kan slaa til for Behovet, og Følgen heraf bliver igjen Fattigdom og Elendighed, hvilket desværre viser sig i mange Hjem. Hertil kommer ogsaa, at Kvindens Helbred i Regelen bliver nedbrudt ved Arbeide i Sætterierne, saaledes, at hun i en senere Alder oftest er sygelig og til Byrde for sig selv og andre.

Dette er Virkninger, som Arbeidsherren har liden Anledning til at iagttage og følgelig heller ikke kan tage noget Hensyn til.

„Den typografiske Forenings“ Medlemmer er overbevist om, at hvis de her omskrevne Forhold i en nær Fremtid bliver ordnet, vil dette bidrage en god Del til at hemme den vidtgaaende Konkurrance om Bogtrykkerarbeidet og altsaa ogsaa være af Vigtighed for „Den norske Bogtrykkerforening“.

Man skal derefter henlede den ærede Bogtrykkerforenings Opmerksomhed paa et andet Forhold, som er af lige saa stor Vigtighed for Arbeidsherren som for Arbeideren, nemlig Bestemmelserne i Haandverksloven om Opsigelsesfrist for Svende og Kontrakt med Lærlinge. Vi tør trygt sige, at et fastere Forhold i denne Retning end det nuværende paakræves, baade af Arbeidsherre og Arbeidere, og antager derfor, at vi i dette Stykke maa finde Tilslutning fra „Den norske Bogtrykkerforenings“ Side.

Vor Mening herom er i Korthed udtalt, naar vi siger, at lige saa vist som de typografiske Arbeidere maa respektere Haandverksloven, ligesaa sikkert maa Foreningen som Helhed og dens enkelte Medlemmer arbeide for, at den bliver overholdt af Principalerne.

Idet man haaber paa en velvillig Imødekommen i Anledning denne vor Henvendelse til „Den norske Bogtrykkerforening“ og beder Svar tilstillet CHR. H. KNUDSEN, Pilestrædet 45 B. tegnes o. s. v.“

I en maaneds tid laa denne henvendelse til eftersyn, og paa foreningens møde den 23. februar blev det paa forslag af formanden enstemmig besluttet, at der skulde afgives saadant svar:

„Til Punkt 1. Foreningens Medlemmer finder ikke at kunne eller burde binde sig med Hensyn til Antallet af Lærlinge.

Til Punkt 2. Med Hensyn til Sætterskers Anvendelse, da har de fleste Bogtrykkere endnu for liden Erfaring herom til bestemt at kunne udtale sig.

Til Punkt 3. Der er af Bogtrykkerforeningen allerede gjort Skridt til at etablere et fastere Forhold mellem Arbeider og Arbeidsgiver.“

I „Typografiske Meddelelser“ f. 10. mai — i det samme nummer, hvor der drives en spræengkile i fanesagen — udtaltes der om Bogtrykkerforeningens svar: „Den vidner i det hele taget om godt Samarbeide (!) — men for grovt er ialfald det Punkt, at Bogtrykkerforeningen ikke har noget Kjendskab til Sætterskerne. Det skulde synes, at naar der beskjæftiges henved

100 Sættersker her i Byen og lidt over 200 Svende, burde Principalerne, som jo selv har arrangeret det saa, have lidt Kjendskab til den ene Trediedel, som ydermere er den smukkeste!“

I den følgende tid sees der oftere at have været paa bane inden foreningen at tage standpunkt overfor Den typografiske Forening.

I maanedsmødet den 28. april 1885 blev der paa anmodning af faktor Jørgen Kanitz opstillet som diskussionstema: „Den typografiske Forening“. „Hr. Kanitz — heder det i forhandlingsprotokollen — holdt et indledende Foredrag, hvori han betonede, at Den typografiske Forenings hovedsagelige Virksomhed var bygget paa Selvhjælpstanken, og at denne var Foreningens egentlige Drivfjæder.“ I den Diskussion, som herefter opstod, deltog foruden Formanden D'Hrr. Jensen, Jacobsen, Kanitz og de Besche. Samtlige diskuterende med Undtagelse af Foredragsholderen udtalte sig for, at noget Samarbeide mellem vor Forening og Den typografiske Forening maatte ansees umuligt, saalænge sidstnævnte Forening baade gjennem sit Organ og paa anden Maade lægger for Dagen en alt andet end god Stemning ligeoverfor Principalerne.“

Om høsten havde „Den typografiske Forening“ arrangeret en bazar til indtægt for sine forskjellige understøttelsesindretninger. I et den 8. september sammenkaldt møde i Bogtrykkerforeningen enedes man om i fællesskab at yde bazaren en gave i penge, og paa stedet blev der tegnet et beløb af kr. 175.00. Bazarkomiteen bragte principalerne sin tak for denne gave i en notis i Dagbladet, hvori det heder: „Vi finder os opfordrede til at meddele dette ligeoverfor udtalte Gisninger om, at Typograferne ved det eventuelle Udbytte rimeligvis vilde forsøge paa at berede sine Principaler Vanskeligheder. Ovenstaaende tror vi paa en fyldestgjørende Maade tilbageviser de Spøgelser, der neppe af Arbeidervenlighed er fremmanet fra enkelte Hold, og udtaler det Haab, at Bazaren hos det store Publikum vil finde den Sympathi og Tilslutning, som er en god og ædel Sag værdig.“

Paa samme tid fremkom der fra „Den typografiske Forening“ opfordring til principalerne om at interessere sig for oprettelsen af en fagskole og gjennemførelsen af normalarbeidsdag.

De to skrivelser er begge daterede 27. august 1885 og undertegnede af Den typografiske Forenings formand og sekretær, O. Holloe og H. N. Bjørge:

I.

„Inden Bestyrelsen for „Den typografiske Forening“ har det været paa Tale at faa oprettet en „Typografisk Fagskole“.

Det uvurderlige Gavn hele Standen vil have af en saadan Indretning vil være indlysende for enhver, saa en nærmere Indgaaen derpaa anser vi overflødig.

Vi tillader os derfor at forespørge hos „Den norske Bogtrykkerforening“, om den er villig til at indgaa Samarbeide med „Den typ. For.“ i denne Sag,

idet vi har tænkt os, at der skulde nedsættes en Kommission, i hvilken Principalerne da havde at udnævne et Par Mænd inden sin Midte til at deltage, der havde at udarbeide en Plan for den oprettendes Skole, samt foretage de forøvrigt nødvendige Forarbeider, — og venter vi herpaa den ærede Forenings Svar".

II.

„I en den 18de ds. inden „Den typografiske Forening" afholdt Forsamling til Diskussion om Normalarbeidsdag og Afskaffelse af Søndagsarbeide, blev der fremsat følgende Forslag:

> „Den typografiske Forening stiller en motiveret Henvendelse til rette Vedkommende med Anmodning om en mulig jevnere Fordeling gjennem hele Aaret af det offentlige Bogtrykkerarbeide.
>
> Foreningen søger at opnaa en Fællesoptræden med „Den norske Bogtrykkerforening" til Sagens Fremme."

I Henhold til dette paa ovennævnte Forsamling vedtagne Forslag er det, at Bestyrelsen herigjennem henvender sig til „Den norske Bogtrykkerforening" for at erholde dens Svar paa, hvorvidt den ærede Forening er villig til at gaa med paa en Henvendelse til rette Vedk. for om muligt at faa rettet paa de i denne Henseende mislige Forhold.

Bestyrelsen for „Den typ. Forening" gaar ud fra, at en Ordning, som den i omstaaende Forslag antydede, vilde være ligesaa meget i Principalernes som i Svendenes Favør. — For vor Forenings Vedkommende skal vi tillade os at anføre, at en „jevnere Fordeling gjennem hele Aaret af det offentlige Bogtrykkerarbeide" vilde have sin store Betydning, idet vore Understøttelseskasser for endel vilde blive sparet for de store Udbetalinger, de under de nuværende Arbeidsforhold ere nødte til at gjøre.

Idet vi hermed indskrænker vor Motivering af vor Henvendelse, tør vi udbede os den ærede Forenings Svar."

I Bogtrykkerforeningens møde den 28. septbr. 1885 kom disse motioner under behandling. Med hensyn til spørsmaalet om fagskolen, blev det paa forslag af DE BESCHE vedtaget at sende „Den typografiske Forening" en svarskrivelse, hvori man æskede foreningens udtalelse om, hvorledes man havde tænkt sig ordningen af en saadan fagskole.

Med hensyn til forslaget om at istandbringe en jevnere fordeling af det offentlige bogtrykkerarbeide, var det almindelig mening, at et saadant arrangement vilde være upraktisk og uigjennemførligt.

Bestyrelsens svar af 30. septbr. var affattet i henhold til de faldne udtalelser:

„I Møde inden Den norske Bogtrykkerforening den 28de ds. behandledes bl. a. to fra den typografiske Forening modtagne Skrivelser af 27de f. M. — I Anledning Spørgsmaalet om Oprettelsen af en typografisk Fagskole enedes man

om, at æske Foreningens Udtalelse om, hvorledes den havde tænkt sig Skolen ordnet, før man foretog noget videre Skridt i Sagens Anledning. Man fandt nemlig, at hvad den almindelige Skoledannelse angaar, har man i Byens forskjellige Aften- og Søndagsskoler tilstrækkelig Anledning til at tilegne sig denne, ligesom man, hvad den faglige Uddannelse angaar, ikke godt kan tænke sig denne meddelt paa bedre Maade end inden hvert enkelt Bogtrykkeri.

Hvad angaar Spørgsmaalet om en fælles Henvendelse til rette Vedkommende angaaende en jevnere Fordeling af det offentlige Bogtrykkerarbeide, fandt man ikke at kunne yde dette sin Tilslutning, idet man antager, at intet gunstigt Resultat herved vilde opnaaes."

I Tilknytning til den i „Den typografiske Forening" førte diskussion om arbeidsordningen kom først paa aaret 1886 en ny henvendelse, der var dateret 25. januar og undertegnet af „Komiteen for Søndags- og Overarbeidets Afskaffelse":

„I Generalforsamling den 17de dennes i „Den typografiske Forening" blev der enstemmig besluttet at arbeide hen til, at Søndags- og Overarbeide saavidt muligt afskaffedes.

I den Anledning henvendte man sig til en bekjendt Jurist og Politimesteren i Christiania med Forespørgsel om, hvorvidt Søndagsarbeide var tilladt. Forespørgselen besvaredes paa den Maade — under Henvisning til Loven — at det er forbudt en Typograf at arbeide paa Søndagen.

For end yderligere at være sikker i vor Sag henvendte vi os til Statssekretær Lehmann (Formanden i Foreningen for Søndagens rette Brug), af hvem vi fik det Svar, at han skulde gjøre alt muligt for at indskrænke Søndagsarbeidet, og at han i sin Aarsberetning skulde omtale det utilbørlige Søndagsarbeide paa Bogtrykkerierne i Christiania.

Da vi saaledes har fuld Grund til at negte at arbeide paa Søndagene, — og da vi desuden har bragt i Erfaring, at der fra Statens Side intet er i Veien for en høiere Betaling, idet vi blandt andre har konfereret med Hr. CAPPELEN[1] desangaaende, — tillader vi os i al Ærbødighed at forespørge den norske Bogtrykkerforening, hvorvidt den er villig til at indgaa paa:

1. at Overarbeide om Hverdags-Aftnerne fra Kl. 8—12 betales med 50 %,
2. at Overarbeide udført efter Kl. 12 paa Hverdagene samt Søn- og Helligdagsarbeide betales med 100 %.

Da der efter det anførte fra Statens Side vistnok intet er til Hinder for, at ovenomtalte Procenter bliver betalte, haaber vi, at Den norske Bogtrykkerforening ogsaa vil stille sig velvillig overfor vore Bestræbelser, ønskende at modtage gunstigst Svar inden 31te dennes, da Generalforsamling i Den typofiske [Forening] skal afholdes i Begyndelsen af Februar".

[[1] Stortingets daværende kontorchef.]

I anledning denne henvendelse, enedes man om for fremtiden saavidt muligt at indskrænke søndagsarbeidet; men man fandt ikke, at skrivelsen, der ikke havde nogen personlig underskrift, foranledigede noget svar fra foreningens side.

Af de her behandlede spørsmaal kom om vaaren 1887 (2. mai) organisationen af fagskoler atter paa bane i et møde af bogtrykkere og faktorer. Herom melder forhandlingsprotokollen:

„Hr. Jul. Sørensen, Trykkerifaktor i det Mallingske, vakte Motion om Oprettelse af Fagskoler og holdt et indledende Foredrag, gaaende ud paa Ønskeligheden af, at saadanne Skoler kunde komme i Gang.

I den Diskussion, som dette gav Anledning til, deltog bl. a. Viceformanden H. J. Jensen, der i det hovedsagelige imødegik Hr. Sørensen, forsaavidt som han fandt, at ethvert velordnet Trykkeri i sig selv repræsenterede den bedste Fagskole og at det væsentlig kom an paa, at der oprettedes et godt Forhold blandt Svendene i deres Fremtræden ligeoverfor Læregutterne.

Hr. S. Johnsen, Faktor hos Grøndahl, støttede Viceformandens Udtalelser og henpegede paa det vanskelige i at faa Læregutterne til at søge saadanne Skoler, da Tidsaanden medførte, at Gutterne helst vilde gaa sine egne Veie.

Faktor Kanitz støttede Forslagsstilleren og vilde paa det bedste anbefale, at saadanne Skoler skulde komme i Gang, da de vilde være et godt Hjælpemiddel ikke alene for Læregutter, men ogsaa for en hel Del af de i Smaabyerne udlærte Svende, der søgte ind til Hovedstaden.

Faktor Waaler (Tønsbergs Bogtrykkeri) fandt, at den reiste Debat interesserede ham i høi Grad, men maatte beklage, at den var kommet frem for sent paa Aftenen. Han vilde derfor ønske, at Spørgsmaalet maatte komme frem ved en anden Leilighed.“

Man søger imidlertid forgjæves protokollerne igjennem efter yderligere oplysninger om denne sag.

— Saavidt vi her er naaet i vor fremstilling, kan det synes som om endel af hvad Den typografiske Forening ønskede gjennemført, stemte med ret og billighed. Saaledes som de forskjellige faglige spørsmaal i udredning og belysning fra arbeidernes hold kunde fremlægges for samtiden, var det ikke at undres paa, at almenhedens sympati droges over paa deres side, ja, der blev endog i flere interesserede kredse pukket paa, at bogtrykkernes og trykkerieiernes holdning maatte opfattes som et utidigt og lidet tidsmæssigt formynderskab. Man maa imidlertid kun slet kjende Kristiania haandverkerstand i almindelighed og Kristiania bogtrykkere i særdeleshed, om man hos dem med deres smukke traditioner fra Wergelandstiden og det til den knyttede oplysningsarbeide vilde opdage tendenser, der higede tilbage til enevoldsstyrets og det privilegerede laugstyrannis dage. Der fandtes for nogle decennier siden hos denne haandverkergruppe mange træk,

som understregede, at de var *self-made men,* og endog agenterne for de udenlandske firmaer talte ymse om deres gammeldags-forsigtige maade at gjøre forretninger paa. Men gik de end ikke i spidsen for udviklingen, saa kom de heller ikke diltende bagefter. Ligesom inden enhver fraktion i denne partidannelsens tidligste periode forekom der ogsaa her flere afskygninger. Men det store gros indtog tilvisse en mellemstilling: konservativt i sin inderste kjerne, men imødekommende mod reformer i liberal retning. Dets repræsentative mænd maatte ikke just søges i den kreds, som dannede fanevagt for det raadende bureaukrati.

Men det var ogsaa en selvfølge, at disse haandverkets mænd med sit syn paa det oparbeidedes og bestaaendes ret ikke vilde vide af noget indgreb paa det omraade, som hjemmel og tradition berettigede dem til at hævde som sit eget, og at de med harme og indignation tog parti i den strid, som var reist om den norske bogtrykkerstands eneste fællesinstitution, — den siden 1819 bestaaende og i 1840 omorganiserede sygekasse. Efter deres opfatning var den en hjælpeinstitution udelukkende for norsk haandverk, medens Den typografiske Forening kjæmpede for at bringe den ind under sin administration for at give den en mere international karakter i overensstemmelse med foreningens centralreisekasse og dens virkemaade. Møisommeligt og uden nogen støtte af omfattende betydning havde den norske bogtrykkerkunst arbeidet sig fremover i linje med norsk aandsliv og norsk selvstændighedsfølelse; den havde under hele sin udviklingsgang lempet sig efter de smaa hjemlige forhold og under et sterkt tryk af afhængighed til alle kanter. Det var derfor heller ikke sneversyn, men selvopholdelsesdriften, som reiste deres modstand mod typografernes krav.

Vi har ovenfor nævnt, at der for Bogtrykkerforeningens understøttelseskasse paa generalforsamling den 15. juli 1850 var vedtaget nye love, der i visse maader modificerede de ældre, af A. B. Stabell i 1840 udarbeidede statuter. Slutningsparagrafen i disse love foreskrev, at lovrevision skulde finde sted i det mindste hvert 10. aar. Nogen saadan revision fandt dog ikke sted. Først da 20 aar var hengaaet, blev der paa generalforsamlingen den 21. december 1869 taget skridt i denne retning, idet der til bestyrelsens disposition stilledes „den fornødne Sum for at anvendes som Honorar til en habil Mand for at gjennemgaa Kassens nærværende Statuter og indkomme med Forslag til tidsmæssige Forandringer i samme.“ I denne anledning henvendte bestyrelsen sig til kasserer i Enkekassen M. D. Gjessing, og det af denne udarbeidede udkast kom under behandling af en komite; ligeledes indhentedes betænkninger af professor dr. O. J. Broch og direktør Jørgen Gjerdrum, der begge sees at have fraraadet, at der i statuterne skulde optages bestemmelser om pension. Paa generalforsamlingen 20. april 1873 blev det efter nogen diskussion enstemmig vedtaget, „at de nye Love skulde indskrænke sig til en Sygekasse for Medlemmerne og deres Familie, og skulde denne Beslutning tilkjendegives Redaktions-

komiteen, til hvem ogsaa de indkomne Bemerkninger til Udkastet oversendes med Anmodning om i Henhold til den fattede Beslutning at fremkomme med Udkast til nye Love." Paa generalforsamlingen den 14. december 1873 blev udkastet fremlagt, dets enkelte poster drøftedes og paa ekstraordinær generalforsamling den 25. januar 1874 vedtoges enstemmig Lovene for Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse, der bestaar af 31 paragrafer, saalydende:

§ 1. Sygekassens Formaal er:

a) at yde sine mandlige og kvindelige Medlemmer Hjælp i Sygdoms- og Dødstilfælde;

b) at understøtte afdøde mandlige Medlemmers Enker.

§ 2. Til at indtræde i denne Syge- og Understøttelseskasse er der Adgang for enhver Bogtrykker og Bogtrykkersvend i Christiania imod at erlægge en Indtrædelsespenge af 48 Skill.

§ 3. Ligeledes kan ogsaa et Medlem erholde sin Hustru og hjemmeværende uconfirmerede Børn optagne i Kassen mod en forhøiet Kontingent. Cfr. § 17.

§ 4. For at kunne blive Medlem af denne Syge- og Understøttelseskasse maa vedkommende være

a) under 40 Aar gammel, og

b) ikke lide af uhelbredet eller uhelbredelig Sygdom.

Anm. Dog kan de, der melde sig hos Kassereren inden 6 Maaneder fra disse Love træde i Kraft, blive optagne som Medlemmer, om de ere over denne Aldersklasse. Ligeledes skal der for deres Vedkommende, som før har været Medlemmer af „Bogtrykkernes Understøttelseskasse", det Antal Aar regnes dem tilgode, hvori de have betalt Kontingent til samme.

§ 5. Ethvert Medlem, som gaar over i en anden Livsstilling, kan fremdeles være Medlem af Kassen, men enhver, der dømmes til vanærende Straf, udslettes.

§ 6. Efternævnte Medlemmer af den ældre Kasse

Bogtrykker Schibsted,
do. A. Grøndahl,
do. Chr. Olsen (Fredrikshald) og
Bogtrykkersvend A. Strøm,

have ubetinget og kontraktmæssig Ret til, naar de ved Sygdom er hindret fra at arbeide, for hver Uge, Sygdommen varer, at faa udbetalt 3 Spd. 72 Skill., hvilke Sygepenge Kassereren tilstiller den Syge ved hver Uges Udgang, naar han har overbevist sig om, at Sygdommen varer, hvilket maa legitimeres ved Lægeattest. Dog udbetales ikke Sygepengene længer end for 26 Uger efter hverandre til den samme eller for den samme Sygdom.

Endvidere har enhver af fornævnte Medlemmer ubetinget Fordring paa en Begravelses-Understøttelse af 25 Spd. og konkurrere med de øvrige til anden Understøttelse af Kassen.

§ 7. Sygekassen yder

a. I Sygdomstilfælde:
   1. Frit Lægetilsyn til Medlemmerne, deres Hustruer og Børn.
   2. Pengeunderstøttelse af 3 Spd. til Manden og 1 Spd. til Hustruen for hver Uge, Sygdommen varer, dog i Regelen ikke længere end høist 6 Uger i et Aar; hvis Kassens Tilstand taaler det, kan dog Bestyrelsen yde længere Bidrag.

b. I Dødstilfælde: Begravelseshjælp af 15 Spd. for Manden og 10 Spd. for Hustruen.

§ 8. Heri gjælder dog følgende Indskrænkninger:

a. I det første Aar efter Indmeldelsen ydes kun frit Lægetilsyn.

b. Lider nogen af egen Skyld af venerisk Sygdom eller har Vedkommende paadraget sig Sygdom ved Drikfældighed og Udsvævelse, ydes ingen pekuniær Understøttelse, men kun Lægetilsyn.

c. For at erholde helt Begravelsesbidrag maa Vedkommende have været Medlem mindst 2 Aar; er dette ikke Tilfældet, skal Bestyrelsen kun bevilge ham Bidrag i Forhold til hans indskudte Penge, da der maa tages Hensyn til, hvad han har nydt i Sygebidrag.

§ 9. Under større Epidemier kan Bestyrelsen bestemme, at Sygekassens Virksomhed midlertidig indstilles for deres Vedkommende, som ere angrebne af Epidemien.

§ 10. Medlemmerne ere forpligtede til at følge Lægens Forskrifter.

§ 11. Enhver, der nyder Understøttelse af Kassen, erlægger ingen Kontingent i den Tid, hvori Understøttelsen varer.

§ 12. Ethvert Medlem, der i en uafbrudt Rækkefølge af mindst 20 Aar har betalt sin Kontingent til Kassen, er senere fri for at betale saadan, men nyder de samme Rettigheder som andre Medlemmer.

§ 13. Naar et Medlem, der har erlagt Kontingent i de sidste 3 Aar, ved Døden afgaar, efterlader sig Kone og uforsørgede Børn, skal hun nyde en Understøttelse af 1 Spd. ugentlig i saa mange Uger, som Antallet af de Aar, hvori den Afdøde har betalt Kontingent til Kassen.

§ 14. Ved Mandens Død og naar den i forrige § nævnte Tid er udløben, staar Enken ikke længere i nogetsomhelst Forhold til Kassen.

§ 15. Kontingenten retter sig efter Alderen ved Indmeldelsen, hvorfor Medlemmerne deles i 2 Aldersklasser:

1ste Alderklasse:		under 30 Aar
2den	—	mellem 30 og 40 Aar.

I den Aldersklasse, hvori et Medlem engang er sat, vedbliver han at staa, saa længe han uden Afbrydelse er Medlem af Foreningen. Dog kan den, der reiser fra Byen, fordi han mangler Arbeide eller i andre Interesser og godt-

gjør dette for Bestyrelsen inden Afreisen, optages i den Aldersklasse, hvori han før stod, hvis han inden 3 Aar kommer tilbage og inden 6 Maaneder efter sin Tilbagekomst paany melder sig ind. Det samme gjælder om den, der er udelukket paa Grund af Forsømmelse med Kontingentens Betaling. Dog er han, om han saaledes har været borte og ikke betalt Kontingent, et Aar eller længere, ikke berettiget til nogenslags Understøttelse, førend han atter har betalt Kontingent for 1 — eet — Aar.

§ 16. De nuværende Medlemmer af „Bogtrykkernes Understøttelseskasse“ blive at optage i 1ste Aldersklasse samt beholde de sine ifølge Lovene af 15. Juli 1850 hjemlede Rettigheder.

§ 17. Den ugentlige Kontingent er

	1ste Alderskl.	2den Alderskl.
Enkelt Mand	6 Skill.	7 Skill.
Gift Mand for sig og Hustru	8 „	9 „

For Børn, uden Hensyn til Antal, betales i Tillæg 1 Skill.

§ 18. Kontingenten betales forskudsvis for mindst 1 Uge. Den, der ikke har betalt inden 14 Dage efter Forfaldstid, nyder ingensomhelst Understøttelse før 14 Dage, efterat Restancen er erlagt. Lader han 12 Uger hengaa uden at betale, betragtes han som udgaaet af Foreningen.

§ 19. Naar et Medlem enkelte Uger har havt en lav Arbeidsfortjeneste, kan der gives ham Henstand med Kontingenten. Har Nogen i 12 Uger ikke erlagt Kontingent, undersøger Bestyrelsen, om det er paa Grund af Arbeidsløshed og om denne er hans egen Skyld eller ikke. I sidste Tilfælde kan han faa yderligere Henstand.

§ 20. Naar Nogen, som bevilges Understøttelse, er i Gjæld eller Restance til Kassen, bliver denne først at likvidere.

§ 21. Kassens Midler fordeles saaledes:

1. Grundfond . . . . . 3 500 Spd.
2. Reservefond . . . . 1 000 „
3. Løbende Fond . . . .

„Grundfondet“ maa ikke røres. Er „Det løbende Fonds“ Midler ikke tilstrækkelige til Dækkelse af Udgifterne, skal det suppleres af „Reservefondet“; sees det, at Udgifterne ere for store ogsaa for dette Fond, skal Bestyrelsen sammenkalde en extraordinær Generalforsamling, og for denne fremsætte Forslag, om den ugentlige Kontingent skal forhøies, eller paa anden Maade faa Ballance i Budgettet.

§ 22. Overskuddet af Indtrædelsespenge og Kontingent samt Renter deles i 2 lige Dele, hvoraf den ene Halvdel tillægges „Reservefondet“ og den anden Halvdel „Det løbende Fond“; derimod skal Gaver, som skjænkes Foreningen, lægges til „Grundfondet“, og bliver Beløbet at gjøres frugtbringende imod en saadan Sikkerhed, som Bestyrelsen finder betryggende og er ansvarlig for.

Ved Spørgsmaal om Udlaan af Kassens Midler ere dens Medlemmer mod fornøden Sikkerhed fortrinsberettigede.

Gaver eller Bidrag til Kassen, som Nogen af Velvillie for Bogtrykkerkunsten og dens Udøvere maatte yde, modtages af Bestyrelsen med Taknemmelighed og bliver af Kassereren at beregne til Indtægt.

§ 23. De Dokumenter, som haves til Sikkerhed for „Grundfondet“, „Reservefondet“ og „Det løbende Fond“, opbevares hos den, som Direktionen med Generalforsamlingens Samtykke dertil antager. Disse Dokumenter og Sager kunne i enhver Generalforsamling saavel af Bestyrelsen som af Revisorerne fordres fremlagte.

§ 24. Bestyrelsen bestaar af 6 Medlemmer, hvoraf 3 Principaler og 3 Svende, som vælges ved de fleste Stemmer i en Generalforsamling, der aarlig afholdes i hver Februar Maaned; der vælges ogsaa samtidigt 4 Suppleanter. Bestyrelsen vælger selv sin Formand og Næstformand. I Tilfælde af Stemmelighed inden Bestyrelsen er Formandens Stemme den afgjørende.

Eiere af Bogtrykkerier kunne vælges til Medlemmer af Bestyrelsen, om de end ikke ere Medlemmer af Kassen; men de ere ikke forpligtede til at modtage Valget, hvilket derimod ethvert Medlem af Kassen er, og kunne de kun undslaa sig for samme, naar de ved antagelige Grunde godtgjør ei at kunne modtage Valget.

§ 25. Bestyrelsens Medlemmer ere pligtige til at vedblive som saadanne i 3 Aar, og kunne de da vælges paany; men de have Ret til at undslaa sig for at fungere i saa lang Tid, som de sidst uafbrudt have deltaget i Bestyrelsen.

Hvert Aar afgaa 2 Medlemmer af Bestyrelsen.

§ 26. Bestyrelsen har den almindelige Styrelse af Foreningens Anliggender og Bogførsel, samt antager en Kasserer, som aflægger Regnskab for hvert Aar. Kassererens Løn bestemmes af Generalforsamlingen.

§ 27. Kassereren fører en Liste over alle Medlemmer og deres erlagte og resterende Kontingent. Han paaser, at Kontingenten ordentlig erlægges og afskrives og anmelder for Bestyrelsen, naar Nogen i 4 Uger og længere ikke har betalt Kontingent. En Liste over Restancerne fremlægges i hver Samling, og Kassereren paaser, at det Medlem anmerkes at være udgaaet, som ikke har betalt Kontingent i indtil 12 Uger.

Fremdeles fører Kassereren en Kassebog, hvori Indtægter og Udgifter anføres, de sidste legitimerede ved Formandens Anvisninger i Overensstemmelse med Forhandlingsprotokollen og forsynede med Vedkommendes Kvittering.

Han bevarer og er ansvarlig for Kassebeholdningen, hvoraf han ikke maa have kontant mere end 50 Spd., da Kassebeholdningen ellers altid indsættes i Sparebanken indtil anden Bestemmelse fattes.

§ 28. Der skal paa ethvert Bogtrykkeri være en Hjælpekasserer, som hver Uge har at indkræve Kontingent og gaa Bestyrelsen tilhaande i Ledelsen af Foreningens Anliggender og kan intet Medlem undslaa sig for at yde denne Hjælp. Han skal for hver Maaned aflevere sit Regnskab til Hovedkassereren.

§ 29. Generalforsamling afholdes i hvert Aars Februar Maaned under Ledelse af Bestyrelsens Formand. Ved denne Generalforsamling fremlægges Regnskab for afvigte Aar med Beretning om Aarets Virksomhed, foretages Valg paa Bestyrelse og afgjøres andre Sager, som foreligger til Afgjørelse. Generalforsamlingen bekjendtgjøres mindst 14 Dage forud i 3 af Christianias større Dagblade samt ved Cirkulære med Angivelse af de Sager, som derunder skal behandles. Generalforsamlingen vælger ogsaa 2 Revisorer, som følger Kassererens og Bestyrelsens Forretningsførelse og afgiver sine Bemerkninger til Generalforsamlingen, som derefter deciderer over samme.

§ 30. Private Forslag fra Foreningens Medlemmer maa mindst 1 Maaned før Generalforsamlingen indleveres til Bestyrelsen. Det maa bekjendtgjøres i Trykken og saavidt muligt indhændiges Medlemmerne. Det skal ledsages med Bestyrelsens Betænkning og kan blot vedtages med $^2/_3$ Pluralitet af mødende Medlemmer, hvorved mindst Halvdelen af Foreningens Medlemmer ere repræsenterede ved mundtligt eller skriftligt Votum. Skulde saa mange Medlemmer ikke fremmøde, afgjøres Forslaget ved simpel Pluralitet i næste almindelige Generalforsamling.

§ 31. Skulde denne Forening ikke faa mere end 5 Medlemmer tilbage, eller Medlemmerne ville opløse den, da skal det hele Fond, saafremt Foreningen ikke lader sig reorganisere, dannes til et Legat for trængende Bogtrykkere og Bogtrykkersvende eller deres Efterladte i Christiania, bestyret af en Bogtrykkerkomite under Tilsyn af Byens Formandskab.

For dette Tilfælde ere de i Foreningen ved dens Opløsning tilbageværende Medlemmer fortrinsberettigede til Understøttelse af Legatet.“ — —

Fra generalforsamlingerne i de følgende aar findes kun løselig berørt nogle faa forslag til lovforandringer, uden at det engang nævnes, hvorpaa disse gik ud, da de aflivedes i fødselsøieblikket. Kort efter at „Den typografiske Forening“ var begyndt at udfolde sig, meldte den sig ogsaa i Syge- og Understøttelseskassen med forslag til omfattende reformer, — reformer, som med sine vidtgaaende tendenser selvfølgelig maatte mødes med sikringsforanstaltninger. Under 10. januar 1881 indsendte formanden i Den typografiske forening, faktor Chr. H. Knudsen til Syge- og Understøttelseskassens bestyrelse følgende forslag til ændring af forskjellige paragrafer i lovene af 25. januar 1874:

„§ 2 foreslaaes tilføiet: Tilreisende Bogtrykkersvend, der kan legitimere sig som Medlem af en lignende Sygekasse fra det Sted, han sidst stod i Arbeide, betaler ingen Indtrædelse og optages i samme Aldersklasse, hvori han der stod.

§ 8 foreslaaes forandret saaledes:

a. I de første 3 Maaneder ydes kun frit Lægetilsyn.

b. Lider nogen af egen Skyld af venerisk Sygdom, ydes kun frit Lægetilsyn.

c. For at erholde helt Begravelsesbidrag maa vedkommende have været Medlem mindst et Aar. Dør et Medlem inden denne Tid, kan dog Bestyrelsen bevilge et mindre Bidrag, hvis Kassens Tilstand taaler det.

§ 14 foreslaaes at lyde saaledes: Efter Mandens Død kan Enken, saa længe hun er ugift, vedblive at være Medlem af Sygekassen og nyde de samme Rettigheder som tidligere mod at betale halv Contingent.

§ 15, andet Punkt, foreslaaes at lyde saaledes: I den Aldersklasse, hvori et Medlem er sat, vedbliver han at staa, saa længe han uden Afbrydelse er Medlem af Kassen. Den, der reiser fra Byen, fordi han mangler Arbeide eller i andre Interesser og godtgjør dette for Bestyrelsen inden Afreisen, optages i den Aldersklasse, hvori han før stod, hvis han kommer tilbage og strax, naar han træder i Arbeide, melder sig til Kassen. Et saadant Medlem betaler ingen Indtrædelsespenge, og godtgjør han at have været Medlem af Sygekasse paa det Sted, hvor han har opholdt sig, medens han har været borte, er han strax berettiget til at nyde fuld Understøttelse i Sygdoms- og Dødstilfælde.

§ 18 foreslaaes forandret saaledes: Contingenten betales forskudsvis for mindst en Uge. Den, der ikke har betalt Contingent i fire Uger, nyder ingen Understøttelse, før Restancen er betalt. Resterer et Medlem for 12 Uger, udslettes han af Kassen.

§ 24 foreslaaes at lyde saaledes: Bestyrelsen bestaar af 6 Medlemmer, som vælges ved de fleste Stemmer i en Generalforsamling, der aarlig afholdes i Februar Maaned. Der vælges samtidig 4 Suppleanter. Bestyrelsen vælger selv sin Formand og Næstformand. I Tilfælde af Stemmelighed inden Bestyrelsen er Formandens Stemme den afgjørende. Ethvert Medlem er pligtig til at modtage Valg til Bestyrelsen.

§ 25 foreslaaes forandret saaledes: Bestyrelsens Medlemmer ere pligtige til at vedblive som saadanne i to Aar, og kunne de da vælges paany, men de har Ret til at undslaa sig for at fungere i saa lang Tid, som de sidst har uafbrudt deltaget i Bestyrelsen. Hvert Aar afgaar tre Medlemmer af Bestyrelsen.

I § 29 foreslaaes 3die Punkt forandret saaledes: Generalforsamlingen bekjendtgjøres mindst 14 Dage forud i to af Christiania Dagblade samt i „Typografiske Meddelelser“ og ved Circulære, med Angivelse af de Sager, der skal behandles.“

Herpaa udfærdigede paa bestyrelsens vegne formanden DE BESCHE under 18. januar følgende svar til forslagsstilleren:

„Idet indlagte fra Dem under 10. d. M. til Bestyrelsen indsendte Forslag til Forandringer i Lovene for Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse tilbagesendes Dem, skal Bestyrelsen tillade sig at meddele, at nævnte Forslag har været omsendt hvert enkelt Medlem af Bestyrelsen til Betænkning. Derpaa blev der under Dags Dato holdt Bestyrelsesmøde, i hvilket samtlige af Bestyrelsens Medlemmer deltog. Efterat i dette enhver af de i Forslaget foreslaaede Forandringer vare gjennemgaaede og drøftede i Forbindelse med de nugjældende Lovparagrafer, kom Bestyrelsen enstemmig til det Resultat, at den paa Grund af den Rækkevidde de foreslaaede Forandringer vilde have, maatte forlange disse ledsagede af Motiveringer og Grunde, for at man kunde have et bestemt og fast Grundlag at bygge paa, hvis man vilde opnaa en frugtbringende Diskussion.

De Grunde, der have ført Bestyrelsen til dette Resultat, have fornemmelig været følgende:

1. At enkelte af de foreslaaede Forandringer betydelig ville forandre den nuværende Plan for Sygekassen.

2. At den Opgave for Sygekassens Virksomhed og den Continuitet i Ledelsen af Kassen, som de nuværende Love er en Borgen for, ikke ubetydelig ville rokkes, og

3. At Bestyrelsen er tilbøielig til at anse det for en Umulighed at faa denne Sag til alle Parters sande Tarv udtømmende drøftet og endelig afgjort i en Generalforsamling, hvis ikke de enkelte Medlemmer baade ved Deres, Forslaget ledsagende, Motiveringer og Bestyrelsens Anmerkninger til samme have en for Diskussionen i Forveien opgjort og begrændset Veiledning at bygge sine Meninger paa.

Bestyrelsen tillader sig derfor at tilbagesende Dem det indsendte Forslag med Anmodning om atter at tilstille Bestyrelsen samme, ledsaget for hver Paragrafs Vedkommende af Motiver. Bestyrelsen skal da paany tage Forslaget under Behandling, og skal den derpaa lade selve Forslaget med Deres Motiveringer og Bestyrelsens Betænkning i trykt Stand tilstille de enkelte Medlemmer af Sygekassen.“

Herpaa gav faktor Knudsen den 19. januar følgende gjensvar:

„Da den ærede Bestyrelse har tilbagesendt et af mig indleveret Forslag til Forandringer i Sygekassens Love og forlangt samme motiveret, er jeg saa fri, idet jeg atter indsender samme Forslag at vedlægge to Nummer (No. 2 og 12) af „Typografiske Meddelelser“, hvori findes to Artikler om Sygekassen, hvoraf den ærede Bestyrelse vil kunne se, hvad der har bestemt mig til at fremkomme med Forslaget, og vil disse formentlig kunne tjene som foreløbige Motiver, da jeg, som før sagt, paa Generalforsamlingen haaber at faa Anledning til nærmere at motivere hver enkelt Forandring. Skulde Bestyrelsen imidlertid ikke finde

dette tilstrækkeligt, skal jeg med Fornøielse motivere hver enkelt foreslaaet Forandring for sig; men paa Grund af knap Tid kan dette først blive færdigt til Mandag førstkommende, og i Tilfælde Bestyrelsen fremdeles forlanger dette, er jeg saa fri at udbede mig dens Svar inden Lørdag førstk."

Bestyrelsen svarede 22. januar:

„I Gjensvar paa Deres under 19. d. M. atter indkomne Skrivelse skal Bestyrelsen kun bemerke, at den maa fastholde sin til Dem tidligere stilede Fordring. Den tillader sig derfor igjen at anmode Dem om at udarbeide Motiver til Deres Forslags enkelte Paragrafer og derefter at indsende samme til Bestyrelsen, der da punctvis skal gjøre sine Anmerkninger dertil."

Bestyrelsens ønske blev under 25. januar imødekommet med følgende indlæg: „I Henhold til Bestyrelsens Forlangende om at indsende Motiver til det af mig tidligere fremsendte Forslag til Forandringer i Sygekassens Love, er jeg herved saa fri at fremsende følgende korte Motiveringer.

I Betragtning af at de fleste typografiske Foreninger i Europa mere og mere virker hen til Gjensidighed i alle Hjælpespørgsmaal, har jeg troet, at ogsaa Bogtrykkernes Sygekasse i Christiania uden derfor at opgive noget af sin Selvstændighed maatte kunne gjøre noget for at lette de af sine Medlemmer, der kunde blive nødt til at bortreise, Adgangen til de Goder, som denne Gjensidighed medfører, men for at muliggjøre dette maa selvfølgelig Kassen ogsaa gjøre Indrømmelser overfor fremmede tilreisende Typografer, og har jeg troet, at dette bedst kunde opnaaes ved den af mig foreslaaede Tilføielse til § 2.

Da det maa ansees for et altfor langt Tidsrum for et Medlem at betale Contingent et helt Aar uden at nyde andre Rettigheder end fri Læge, har jeg foreslaaet § 8 forandret saaledes, at denne Tid forkortes til 3 Maaneder, hvilket formentlig vil være passende, saa meget mere som de fleste Arbeidersamfund inden Landet kun fordrer 3 Maaneders Contingent, for at et Medlem skal kunne faa Understøttelse i Sygdomstilfælde.

Da det vistnok ikke i alle Tilfælde vil være let at afgjøre, om en Sygdom er opstaaet af Drikfældighed og Udsvævelser eller af anstrengende Arbeide, har jeg troet, at den Indskrænkning i Medlemmernes Berettigelse til Understøttelse, som er gjort i § 8 litr. b., burde bortfalde og har derfor foreslaaet dette litr. omforandret.

For at kunne erholde helt Begravelsesbidrag skal et Medlem ifølge nugjældende Love betale Contingent i to Aar; dette maa formentlig ansees for et altfor langt Tidsrum, der betydelig maatte kunne forkortes uden i ret mange Tilfælde at indvirke synderlig paa Kassen, og har jeg derfor foreslaaet det reduceret til et Aar. At det ligger i Bestyrelsens Magt at bevilge Begravelsesbidrag til et Medlem, der ikke har opnaaet den bestemte Tid, er vistnok godt; men det bør ikke afhænge af de indskudte Bidrag, om Begravelseshjælp skal

ydes, da dette let kunde forlede Bestyrelsen til at gjøre Forskjel paa Medlemmerne, hvorfor jeg har foreslaaet denne Bestemmelse i § 8 litr. c. omforandret i Samklang med § 7 litr. A. 2, saaledes, at altsaa Bestyrelsen i saadanne Tilfælde kun vil have at tage Hensyn til, om Kassens Tilstand taaler det.

Den nugjældende Bestemmelse i § 14, at Enken efter Mandens Død ikke længere skal kunne være Medlem af Kassen og fremtidig sikre sig Understøttelse i Sygdomstilfælde, maa formentlig betragtes som uretfærdig. I de allerfleste Tilfælde vil Manden have ringe Anledning til at opsamle nogen Kapital, og Enken vil derfor allermest tiltrænge Hjælp; det vilde derfor være retfærdigt at give Enken Anledning til ved et lidet ugentlig Bidrag at sikre sig saadan i Sygdomstilfælde. I Mandens Levetid nød hun denne Understøttelse for et Merbidrag af kun 7 Øre ugentlig, hvorfor jeg antager, at Kassen godt vil kunne være tjent med at beholde hende som Medlem efter Mandens Død, mod at hun betaler halv Contingent eller 10 Øre ugentlig og beholder de samme Rettigheder, som medens Manden levede.

Erkjender man Nytten af Gjensidighed med andre Landes Hjælpeinstitutioner og gaar med paa Tilføielsen til § 2, vil man ogsaa blive nødt til at forandre § 15 som foreslaaet, da Grundprincipet i disse to Paragrafer er det samme, og man vil paa anden Maade opnaa Samklang mellem disse to Paragrafer.

Da det jo som oftest hænder, at Indbetalingen sker for et længere Tidsrum af Gangen til Lettelse for saavel Kasserer som Hjælpekasserer, medens sidstnævnte i Regelen modtager ugentlige Indbetalinger, er det ikke saa sjeldent, at Contingenten er erlagt af Medlemmet, men ikke indført i Bogen. Dette vil naturligvis fra Hjælpekassererens Side strax i Sygdomstilfælde blive berigtiget; men da synes Billighed at tale for, at Patienten ikke derfor berøves 14 Dages Understøttelse, hvorfor jeg har foreslaaet § 18 forandret.

Da Bestemmelsen om, at der skal vælges 3 Principaler og 3 Svende til Bestyrelsen, er et for sterkt Baand paa Medlemmerne, bør formentlig § 24 forandres saaledes, at Medlemmerne frit kan vælge, hvem de har mest Tillid til, enten han saa er Principal eller Svend.

To Aar synes mig at være tilstrækkeligt for et Bestyrelsesmedlem at fungere ad Gangen, og bør formentlig Valget fornyes eller nye vælges hvert andet Aar. § 25 er derfor foreslaaet forandret i denne Retning.

Da der ved nugjældende Loves Vedtagelse ikke existerede noget Fagblad i Byen, bestemtes det, for at Generalforsamlingen kunde blive saa bekjendt som muligt, at indrykke Kundgjørelse derom i tre af Byens Dagblade. Siden den Tid er imidlertid „Typografiske Meddelelser“ udgivet og bliver læst af Størsteparten af Kristiania Typografer, hvorfor Øiemedets Opnaaelse jo bedst vilde ske ved ogsaa at indrykke Bekjendtgjørelsen i dette Blad. Jeg har derfor foreslaaet denne lille Forandring i § 29.“

Bestyrelsen gjennemgik nu det af faktor KNUDSEN fremsatte forslag, hvorefter den afgav følgende redegjørelse:

„I Anledning af det fra Hr. Typograf CHR. KNUDSEN indkomne foranstaaende Forslag skal Bestyrelsen tillade sig at udtale, at det Princip, paa hvilket de nuværende Love ere baserede, i ikke uvæsentlig Grad vilde forrykkes ved de foreslaaede Forandringer. Grundtanken i de nugjældende Love er nemlig, at Medlemmerne skulle føle sig solidarisk knyttede fast til Kassen. Forholdet mellem Kassen og Medlemmerne er da at betragte som et Kontraktsforhold, hvorved begge Parter ved fælles Overenskomst have opnaaet nogenlunde lige Fordele, og Bestyrelsen antager, at netop de nugjældende Love saavidt muligt paalægge lige Pligter og sikre lige Fordele. Især ved § 11 og 12 finder Bestyrelsen, at Medlemmerne tilsikres en væsentlig og ikke almindelig Rettighed.

Hvad nu Forslagsstillerens Motiver til de foreslaaede Forandringer angaar, forekommer disse Bestyrelsen at være altfor subjektive og alene at være baserede paa vedkommendes egne personlige Formeninger uden at indeholde noget Bevis for de nuværende Loves større eller mindre Mangler, lige saa lidt som de levere nogen objektiv Begrundelse af de Fordele, der vilde tilflyde saavel Kassen som Medlemmerne.

Bestyrelsen skal derefter gaa over til at behandle de foreslaaede Forandringer af de enkelte Paragrafer.

ad § 2. Bestyrelsen finder ikke at kunne indgaa paa den foreslaaede Udvidelse af § 2, eftersom den vilde være af saagodtsom ingen praktisk Betydning, da der i Norge ikke findes nogen lignende Sygekasse, specielt for Bogtrykkere, og ansees Kassens Virkefeldt ikke at kunne omfatte Understøttelse af tilreisende Personer, der kun midlertidig opholde sig i Byen.

ad § 8 a. Da Bestyrelsen maa kunne gaa ud fra, at enhver tænksom Mand vil indtræde i Kassen, saasnart han er udlært, finder den i Adgangen til at erholde fri Læge et ikke saa lidet Vederlag, ligesom den ogsaa tror, at Retten til at fordre Understøttelse efter en saa kort Tid efter Indtrædelsen som 3 Maaneder vil friste adskillige til at udsætte med at indtræde i Kassen, indtil Sygelighed indfinder sig. Forøvrigt henvises til Bestyrelsens Forslag til Forandring af nævnte Paragraf.

ad § 8 b. Uden her nærmere at fremstille Drukkenskabens og Udsvævelsernes Onder og Følger finder Bestyrelsen, at den Mand, der hengiver sig hertil, ogsaa faar bære Følgerne af samme. Den tror ogsaa, at den Indskrænkning Lovene have sat, vil kunne medvirke til de ovennævnte Onders Aftagen. Bevisbyrden for, at Sygdommen er opstaaet af egen Skyld, paaligger i tvivlsomme Tilfælde Bestyrelsen, som naturligvis har at konferere med Lægen og ogsaa at indhente Erklæringer om Vedkommendes Vandel. Ogsaa Chr.a Arbeidersamfund og Chr.a kommunale Sygekasse have optaget Bestemmelsen

om, at Drukkenskab og Udsvævelser udelukke fra Understøttelse. Litr. b. i § 8 foreslaaes at blive uforandret.

ad § 8 c. Hvad denne § angaar, maa Bestyrelsen bestemt fastholde det Bestaaende, idet den forøvrigt henviser til det ovenfor under litr. a. anførte.

Bestyrelsen tror, at der ifølge § 13 ydes saa stor Understøttelse til afdøde Medlemmers Enker, som Kassens Tarv tilsteder; paa Grund heraf samt som en Følge af Kontrollens Vanskelighed og Forslagets Konsekvens, at Krav om Understøttelse ogsaa til Børnene ogsaa maatte kunne gjøres gjældende, maa Bestyrelsen bestemt holde paa § 14 i den nuværende Form.

ad § 15. Da den foreslaaede Forandring af § 15 kan lede til, at vedkommende efter mange Aars Fraværelse vil finde sig vel tjent med som gammel og affældig at vende tilbage hertil for at trække paa den herværende Kasse, om han end kun har været Medlem af en Sygekasse i Udlandet, som kanske blot yder et ubetydeligt Vederlag for en lav Kontingent, maa Bestyrelsen holde paa det Bestaaende.

ad § 18. Bestyrelsen kan ikke finde nogen Grund, der taler for at udstrække Tiden for Kontingentens Erlæggelse. Godtgjøres det, at Vedkommende har betalt Kontingenten til Hjælpekassereren, kan Understøttelse ikke negtes efter den nuværende § 18, hvorfor man anser Forandringen intetsigende.

ad § 24. Da Kassens Medlemmer omfatter saavel Principaler som Typografer, der altsaa ere interesserede i Kassen, anser man det billigt, at begge Parter ere repræsenterede i Bestyrelsen. Som Grund for at dette udtrykkeligt er bestemt i Lovene, antager Bestyrelsen, at den Omstændighed har gjort sig gjældende, at Principalerne ved sin Virksomhed ere fast bundne til Stedet. Hertil kommer vel ogsaa, at man, da Bestyrelsen ikke alene er moralsk, men ogsaa juridisk ansvarlig for Forvaltningen af Kassens Midler, har antaget hos disse lettest at kunne finde Dækkelse af Tab i Tilfælde Ansvar.

ad § 25. Motivet til den foreslaaede Forandring i § 25 har man fundet kun at være, at Forslagsstilleren ønsker en hyppigere Skiften af Bestyrelsen; men hvilke Fordele for Kassen eller Medlemmerne denne Forandring vilde medføre, er ikke paavist. Bestyrelsen finder at burde holde paa Paragrafen i dens Helhed.

ad § 29. Bestyrelsen er af den Formening, at Bestemmelserne i § 29 sikrer en tilstrækkelig Kundgjørelse om Generalforsamlingens Afholdelse og de paa samme til Forhandling foreliggende Sager. Valget af Organer for Bekjendtgjørelsen maa forøvrigt ansees udelukkende at være Bestyrelsens Sag, og foreslaaes derfor Paragrafen uforandret bibeholdt."

Men bestyrelsen fandt efter dette, at der maatte træffes foranstaltninger for at sikre kassen mod uventede overgreb. I umiddelbar tilslutning til sit indlæg mod KNUDSENS ændringsforslag fremlagde den følgende:

„Bestyrelsen tillader sig herved at fremsætte følgende Forslag til Forandring i Kassens Love:

§ 8 a foreslaaes at lyde saaledes:

„I det første halve Aar efter Indmeldelsen ydes kun frit Lægetilsyn og i det andet halve Aar tillige halv Pengeunderstøttelse (efter § 7 A. 2.)

Efter sidste Punktum i § 30 foreslaaes tilføiet:

„Kun de, der have været Medlemmer af Kassen i 1 — eet — Aar, have Stemme i Generalforsamlingen."

Hertil knyttedes følgende Motivering:

„ad § 8 a. Ihvorvel Bestyrelsen som foran nævnt anser det for et ikke saa lidet Vederlag i det første Aar efter Indtrædelsen at erholde fri Læge, har den dog troet, dels for at imødekomme et almindeligt Ønske hos en Flerhed af Medlemmerne og dels fordi andre Kasser yder Understøttelse inden et kortere Tidsrum at fremsætte ovenstaaende Forslag.

Saavel i Betragtning af, at Kassen i Sygdomstilfælde yder større Understøttelse end andre lignende Indretninger i Almindelighed som ogsaa paa Grund af Fritagelse for Erlæggelse af Kontingent under Sygdom, maa Bestyrelsen holde paa den i Forslaget fremsatte Begrændsning af Tid og Understøttelse.

ad § 30. Belært af Erfaring om, at der i andre Indretninger kort før Generalforsamlingen har været gjort Forsøg paa ved Indtrædelse en masse at øve Indflydelse paa de til Behandling foreliggende Forslag, har Bestyrelsen i Overbevisningen om, at saavel Kassen som de faste Medlemmer maa kunne fordre Garanti for, at saa ikke kan ske, anseet det for en Pligt at foreslaa den nævnte Tilføielse til § 30. Bestyrelsen tror, at det kun behøver at paapeges, for at det skal staa klart for enhver, at Personer, der f. Ex. kun nogle Dage eller Uger har været Medlemmer af Kassen og altsaa ydet kun et Par Kroner til den, ikke bør kunne have afgjørende Indflydelse paa Anvendelsen af de Midler, der er de Ældres væsentligste Støtte, naar Sygdom indfinder sig."

Paa generalforsamlingen kom saavel CHR. KNUDSENS som bestyrelsens forslag til ændringer i lovene under behandling.

Efter en længere debat blev paa forslag af bestyrelsen KNUDSENS forskjellige ændringsforslag i sin helhed forkastede med 61 mod 27 stemmer.

Med hensyn til sine egne ændringsforslag henstillede bestyrelsen til generalforsamlingen at behandle dem punktvis. I anledning heraf foreslog OLUF LUND at forkaste dem i sin helhed; men dette opnaaede kun et faatal af stemmer.

§ 8 blev derefter vedtaget med 67 mod 19 st., og tillægget til § 30 med 60 mod 28 st.

Efter dette hengik to aar. Da vaktes striden paany, idet faktor CHR. H. KNUDSEN under 20. januar 1883 tilstillede bestyrelsen for Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse følgende skrivelse:

„Undertegnede tillader sig herved at fremsende følgende Forslag (ifølge Lovenes § 30) til Fremlæggelse paa forestaaende Generalforsamling i Sygekassen:

„Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse i Christiania overgaar fra 1ste Juli d. A. til „Den typografiske Forening“ og danner en særskilt Afdeling inden denne Forening, dog saaledes, at de ældre Medlemmer forbeholdes den Ret til Understøttelse m. v., som ifølge nugjældende Love tilkommer dem.“

Idet jeg oversender nærværende til den ærede Bestyrelse, skal jeg kun ledsage det med nogle faa Bemerkninger, da der jo paa Generalforsamlingen vil være Anledning til nærmere at motivere Forslaget.

Hvad der har bevæget mig til at fremkomme med ovenstaaende Forslag er for en Del den Maade, hvorpaa et af mig tidligere indleveret Forslag til Forbedringer i Lovene blev modtaget af den daværende Bestyrelse. Jeg har deri fundet et Bevis for, at Sygekassen aldrig vil komme til at virke saa heldbringende for Flerheden af Typograferne (for hvem den jo er bestemt, da d'Hrr. Principaler vel neppe vil komme til at trænge Understøttelse af Kassen), som den ifølge sin Stilling i økonomisk Retning burde, med mindre den bliver forenet med „Den typografiske Forening“, hvorved Kassen vilde kunne centraliseres og virke til Held og Støtte for samtlige typografiske Arbeidere i Landet. D'Hrr. Principaler vil aldrig kunne forstaa end sige arbeide for de typografiske Arbeideres Interesse i denne Retning, saaledes som Arbeiderne selv. De kan ikke sætte sig ind i Arbeidernes Forhold og vil saaledes heller ikke kunne forbedre den Institutions Love, hvorom her er Tale, i den Retning, at den kan blive til, hvad den burde, — en Institution, som kunde sikre Typograferne en Støtte, baade under flere og forskjelligere Forhold end nu er Tilfældet.“

Sygekassens bestyrelse underrettede KNUDSEN om, at hans forslag ikke kunde blive taget under behandling paa den førstkommende generalforsamling, der var berammet til 11. februar. Paa denne fremsatte KNUDSEN forslag om indkaldelsen af en ekstraordinær generalforsamling inden kvartalets udgang. Her skulde der vælges en komite paa 5 medlemmer, der skulde tage under overveielse det indsendte forslag om kassens overgang til „Den typografiske Forening“. Formanden gjorde paa bestyrelsens vegne opmerksom paa, „at Afgjørelsen heraf laa indenfor Bestyrelsens Omraade. Bestyrelsen skulde derfor i samlet Møde tage denne Anmodning under Overveielse og vil derefter Meddelelse blive gjort om det Resultat, hvortil Bestyrelsen paa Basis af Sygekassens Love er kommet.“ Om forhandlingerne melder protokollen: „Da der herom reiste sig en Debat, der ifølge sin Vidtløftighed og Streifen ind paa uvedkommende Sager havde Udseende af ingen Ende at ville tage, foreslog Formanden Mødet hævet, da de til Behandling foreliggende Sager i Forveien var afgjorte.“ I et bestyrelsesmøde, afholdt 13. februar, blev det besluttet, at ingen

generalforsamling blev at afholde, skjønt der af bestyrelsens medlem, faktor Kanitz, indleveredes en med 43 navne undertegnet anmodning om en ekstraordinær generalforsamlings indkaldelse. Herom blev sygekassens medlemmer underrettet i et cirkulære.

Sagen var da hermed stanset for dette aar. Men paa den næste generalforsamling — 17. februar 1884 — forelaa der følgende af Knudsen under 3. januar indgivne forslag:

„1. Fra 1. Juli 1884 overgaar „Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse“ til og danner en Afdeling inden „Den typografiske Forening“; dog saaledes, at de Rettigheder, som ifølge de bestaaende Love er tilsikret Kassens nuværende Medlemmer, bibeholdes.

2. I Tilfælde dette Forslag vedtages, indkaldes extraordinær Generalforsamling inden Udgangen af Mai Maaned for at behandle Udkast til nye Love i Retning heraf.“

Sygekassens bestyrelse havde imidlertid ikke siddet med hænderne i skjødet, men havde forelagt Knudsens forslag af 20. januar 1883 for advokat Chr. Platou, der herover havde afgivet en betænkning, saalydende:

„Jeg har nu paa Anmodning gjennemgaaet saavel Lovene for Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse i Christiania og dennes Forhandlingsprotokol som Lovene for „Den typografiske Forening“ i Christiania, og skal herved paa Opfordring meddele min Opfatning i de omspurgte 3 Poster:

1. Da Sygekassens Loves § 30 bestemmer, at private Forslag fra Foreningens Medlemmer maa indleveres til Bestyrelsen mindst 1 Maaned før Generalforsamlingen, er Hr. Chr. H. Knudsens Forslag af 20. Januar sidstleden utvivlsomt indkommet for sent, til at nogen lovlig Beslutning om samme kan fattes paa den til 11. Februar førstkommende indkaldte Generalforsamling.

2. Under Henvisning til Sygekassens Love §§ 29 og 30 er Bestyrelsen efter min Formening berettiget til at modsætte sig Indkaldelse af en extraordinær Generalforsamling til Behandling af nævnte til den almindelige Generalforsamling for sent fremkomne Forslag; dette Forslag kan mod Bestyrelsens Protest ikke komme lovligen under Behandling før paa næste ordinære Generalforsamling.

3. Hr. Knudsens Forslag gaar ud paa, at Sygekassen fra 1. Juli d. A „skal overgaa til Den typografiske Forening og danne en særskilt Afdeling inden denne Forening.“ Da Sygekassen og Den typografiske Forening efter sine Love ere med Hensyn til Øiemed og Formaal i væsentlig Grad forskjellige Foreninger, kan efter min Formening en lovlig Beslutning om en saadan Ordning, hvorved Sygekassens betydelige Midler skulde overdrages et andet Selskab ikke fattes, med mindre samtlige Sygekassens Medlemmer ere enige deri. Selv om kun en liden Del af Sygekassens Medlemmer protesterer mod den fore-

slaaede Ordning, kan ikke denne lovlig gjennemføres; thi Majoriteten kan i heromhandlede Tilfælde ikke binde Minoriteten. Selv om derfor en i andre Tilfælde efter Lovene beslutningsdygtig Majoritet af Sygekassens Medlemmer maatte fatte en med Hr. Knudsens Forslag overensstemmende Beslutning, anser jeg Bestyrelsen saavel berettiget som forpligtet til, hvis der findes en Minoritet af Medlemmer, som protesterer, da at negte at efterkomme Beslutningen som ulovlig."

Det viste sig, at der fra den modsatte leir ogsaa var søgt juridisk bistand. Paa 50 medlemmers vegne havde Knudsen henvendt sig til advokaterne Arendt Schiander og H. O. Klingenberg, og disse var komne til et andet resultat end bestyrelsens advokat. Disse erklæringer blev paa Knudsens anmodning ligeledes oplæste.

Advokat Schiander udtalte: „Til Deres Forespørgsel om den lovmæssige Adgang til at underlægge Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse Den typografiske Forening, saaledes at den danner en Afdeling inden denne, — overensstemmende med Deres til Herr O. de Besche under 3. Januar d. A. indsendte Forslag af samme Datum skal jeg tillade mig at bemerke:

Forsaavidt Deres Forslag alene indeholder den Bestemmelse, udtalt i store og almindelige Træk, at Administrationen af Sygekassen herefter paa en eller anden Maade, som nærmere bliver at bestemme, skal sættes i Forbindelse med Den typografiske Forening, er der selvfølgelig intet til Hinder for, at Beslutning herom fattes overensstemmende med Sygekassens Loves § 30. Dog siger det sig selv, at stemmeberettigede i Sygekassens Anliggender kan alene de blive, der ere Medlemmer af den.

Forsaavidt Deres Forslag videre tilsigter at udvide Adgangen til Indtrædelse i Sygekassen, og denne Adgang indskrænkes til dem, der kan optages som Medlemmer af Den typografiske Forening, formenes Forslaget ogsaa at kunne vedtages overensstemmende med Sygekassens Loves § 30.

Ingen af disse 2 Ændringer har et Indhold, som ikke skulde kunne vedtages paa den for Ændringer i Sygekassens Love bestemte Maade.

Det bemerkes udtrykkelig, at Sygekassen væsentlig trods disse Ændringer kommer til at virke i samme Øiemed som tidligere. Og der er ikke mere i Sygekassens Love end almindeligvis ellers i deslige Selskabers Love tillagt hvert enkelt Medlem noget Veto til Forslag til Lovforandring, hvorved Administrationen forandres eller Adgang til Indtrædelse udvides, — ialfald ikke, naar Forslag til Forandring ikke gaar videre end i nærværende Tilfælde.

Naar Hr. Advokat Ch. C. Platou udtaler, at Sygekassens betydelige Midler ved den foreslaaede Ordning skulde overdrages et andet Selskab, og tillægger dette den Mening, at Eiendomsretten til Midlerne skulde overgaa fra Sygekassens Medlemmer til en Trediemand, en anden Korporation, fjerner han sig

efter min Formening altfor langt fra, hvad Forslaget virkelig indeholder. Jeg kan ikke i Forslaget læse noget saadant, og efter at have seet Forslagets Begrundelse, hvilken sees at være offentliggjort, forsvinder enhver Tvivl i saa Henseende. Forandringer i Administrationen eller Optagelse af flere Medlemmer forandrer ikke Sygekassen som Retssubjekt, saaledes at dette bliver et andet, end det før var."

Til denne erklæring sluttede sig advokat H. O. KLINGENBERG, idet han skriver: „I Anledning af Deres Anmodning om at udtale mig om Lovligheden af det af Dem under 3. Januar sidstleden fremsatte Forslag for den forestaaende Generalforsamling i „Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse" skal jeg tillade mig at anføre følgende, idet jeg skal forudskikke, at jeg i Sagens Anledning har gjennemgaaet „Love for Bogtrykkernes Understøttelseskasse af 15. Juli 1850", „Love for Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse af 25. Januar 1874" og „Lov og Reglement for Den typografiske Forening" af 1883. Jeg har derhos havt Adgang til at læse en i „Typografiske Meddelelser" ført Skriftveksel om Deres Forslag samt den af Hr. Advokat PLATOU afgivne erklæring og Hr. Advokat SCHIANDERS Skrivelse til Dem af 14. ds.

Jeg opfatter Deres Forslag saaledes, at det gaar ud paa, at der skal fattes Beslutning om at søge tilveiebragt en Forbindelse mellem Understøttelseskassen og Den typografiske Forening, saaledes, at Forbindelsen kun kan komme istand, dersom den Forandring i de for Understøttelseskassen gjældende Love, som derved paakræves, maatte vinde fornøden Pluralitet for sig. Med andre Ord: Jeg opfatter den reiste Strid saaledes, at Spørgsmaalet egentlig er dette, om der er lovlig Adgang for den i Lovens § 30 omhandlede Pluralitet til at foretage saadan Forandring i Understøttelseskassens Love som af Dem antydet. At der er en saadan Adgang, er efter min Mening ikke tvivlsomt. En Betingelse herfor er det dog, at der maa drages Omsorg for, at der i de nye Love indtages en Bestemmelse om, at de nuværende Medlemmer af Understøttelseskassen skal beholde de Rettigheder, som de nuværende Love sikrer dem. Det sees ogsaa, at da Lovene i 1874 blev reviderede, havde man for Øie ikke at berøve de ældre Medlemmer den Ret, de havde vundet; jfr. § 16. Hvis den af Dem foreslaaede Forandring i Understøttelseskassens Love tilsigtede en fuldstændig Forandring af det ældre Selskab, hvorved Selskabets Kapital agtedes disponeret paa en ganske anden Maade og i ganske andre Øiemed end hidtil, saa kunde der nok reises grundet Tvivl, om hvorvidt Pluraliteten (eller en kvalificeret, Pluralitet) mod Minoritetens Protest havde lovlig Adgang til at iverksætte sin Beslutning. Men en saa gjennemgribende Forandring kan jeg ikke antage, at der tilsigtes ved Deres Forslag. Jeg forstaar dette derhen, at det egentlig ikke gaar ud paa andet, end at Medlemmerne af Den typografiske Forening skal aabnes Adgang til at blive Medlemmer af Understøttelseskassen, at

denne skal undergives samme Bestyrelse som Den typografiske Forening, men at Understøttelseskassens Midler væsentlig skal anvendes i samme Øiemed som tidligere. Til at foretage en saadan Forandring i Understøttelseskassens Love maa der, saavidt jeg skjønner, være fuld Adgang. De nuværende Loves § 31 indeholder jo ligefrem Forudsætning om, at de til enhver Tid værende Medlemmer af Understøttelseskassen kan enten „opløse“ Foreningen eller reorganisere den. Gaar man tilbage i Tiden, vil man se, at Foreningen ogsaa tidligere er bleven reorganiseret, og det uagtet Lovene før 1874 ikke har indeholdt nogen udtrykkelig Bestemmelse om Adgang hertil; og Reorganisationerne har, som det sees, ikke alene gaaet ud paa mindre Forandringer i Foreningens Øiemed, men ogsaa paa Forandringer i Betingelserne for at kunne blive Medlem af Foreningen. Efter Lovene af 1850 dannedes Foreningens Medlemmer af Bogtrykkere, Bogtrykkersvende og Bogtrykkerlærlinge; jfr. §§ 4 og 5. Ved Lovene af 1874 udvidedes Adgangen til at optages som Medlemmer ogsaa til Bogtrykkeres og Bogtrykkersvendes Hustruer og hjemmeværende ukonfirmerede Børn; jfr. § 3. Skal Understøttelseskassen nu aabnes for Den typografiske Forenings Medlemmer, kommer ogsaa Skriftstøbere til; jfr. Lov af 1883 § 2. Men dette er formentlig en Udvidelse, hvorpaa der intet er at sige.

Jeg er altsaa, som De ser, i alt væsentlig enig med Hr. Advokat SCHIANDER.“

Efter at samtlige indlæg fra advokaternes side var oplæste, udspandt der sig en længere debat, hvori KNUDSEN, SCHULZE, HOLLOE, KALLUM og JUL SØRENSEN deltog. Hovedspørsmaalet, hvorom diskussionen oprindelig reistes, gjaldt sygekassens overgang til „Den typografiske Forening“. Men dette fandt man fra moderat hold kunde ikke vedtages, førend reglerne for kassens overgang var fastslaaede. Skjønt 107 medlemmer af sygekassen havde givet skriftligt tilsagn om at ville stemme for kassens overgang, fandt KNUDSEN dog under sagens nærværende stilling at maatte tage sit oprindelige forslag tilbage, og i forening med HOLLOE, SCHULZE og JUL SØRENSEN fremsatte han i stedet et andet, saalydende:

„Der nedsættes et Udvalg paa 7 Medlemmer, som paa Grundlag af Sygekassens Overgang til Den typografiske Forening inden 3 Maaneder indleverer et Forslag om nye Love for Sygekassen,“

Efterat dette med stor pluralitet var vedtaget, valgtes til medlemmer af syvmandskomiteen C. KALLUM (med 56 st.), J. C. KANITZ (med 54 st.), JUL SØRENSEN (med 45 st.), O. HOLLOE (med 45 st.), CHR. H. KNUDSEN (med 44 st.), F. P. SCHULZE (med 40 st.) og F. A. BERGERSEN (med 38 st.).

I juni maaned 1884 var komiteen færdig med sit arbeide, som i trykt stand blev tilstillet medlemmerne til gjennemsyn. I „Typografiske Meddelelser“ for 10. juni 1884 udtalte komiteens medlem JØRGEN C. KANITZ i en redegjørelse ligefrem: „Lovparagraferne er . . . . en Fortsættelse af Love for „Den typo-

grafiske Forening“, simpelthen af den Grund, at Reformen er en Fortsættelse af det Arbeide, Foreningen har udfoldet med Hensyn til Forsikring af sine Medlemmer. Beslutter en Generalforsamling i Sygekassen at slutte sig til Forslaget, vil Gjennemførelsens Følger blive, at vi har samlet alle Hjælpemidler inden vor Midte og vi med mere Tryghed kan se vor Fremtid imøde.“ I en sum rummer denne udtalelse ogsaa omtrent alt, hvad der af komiteen blev anført til motivering af det fremsatte forslag.

Paa generalforsamlingen 15. februar 1885 kom lovforslaget under behandling. Paa foranledning af komiteens medlem Jul Sørensen blev det vedtaget, at det skulde behandles paragraf for paragraf. Først talte bogtrykker Chr. H. Knudsen for kassens overgang til Den typografiske Forening. Derpaa fulgte et par timers skarp diskussion, og omsider kom § 30 eller lovudkastets § 1 under votering. Denne paragraf var saalydende: „Bogtrykkernes Syge- og Understøttelses-Kasse danner en Afdeling under „Den typografiske Forening“ og administreres af dens Bestyrelse tilligemed 2 Principaler, der bliver at vælge af de af Sygekassens Medlemmer, som ikke er i „Den typografiske Forening“. Den af ovennævnte Understøttelseskasse eiende Formue kan kun anvendes som Fond for følgende Afdelinger:

1. Syge- og Begravelses-Kasse.

2. Pensionskasse for ældre samt ved Alderdomssvaghed eller paa anden Maade til Arbeide udygtigblevne Medlemmer.

3. Pensionskasse for Enker.

Kapitalens Fordeling fastsættes saaledes:

a. Syge- og Begravelseskassen: Grundfond 10 000 Kr. Reservefond Kr. 2000.

b. Pensionskassen for Medlemmer: Grundfond 10 000 Kr.

c. Pensionskasse for Enker: Grundfond 10 000 Kr.

De Dokumenter, som haves til Sikkerhed for Grundfond og Reservefond, opbevares i en Bankindretning og kan kun udleveres imod samtlige Bestyrelsesmedlemmers skriftlige Forlangende. Underskrifterne afhentes af vedkommende Bankinstitutions Bud. Saa ofte nyt Valg foregaar, tilstilles Banken vedkommendes Navnetræk.“

Ved voteringen stemte 48 mod og 40 for. Formanden vægrede sig for at sætte de øvrige §§ under votering. Der opstod en vild tummel og trods formandens indsigelse mod gyldigheden af, hvad der maatte vedtages, blev først udkastets § 31 og dernæst § 32 sat under votering. Den første, der enstemmig forkastedes, var saalydende: „De ældre Medlemmer af Sygekassen, som ikke tillige er Medlemmer af „Den typografiske Forening“, sikres alle sine tidligere Rettigheder i Sygekassen, selv om de ikke indtræder i nævnte Forening.“ Den anden (§ 32) lød oprindelig saa: „Indtil Udgangen af April 1885

staar Adgang aaben for ethvert Medlem af „Den typografiske Forening“ til at indtræde i Sygekassen, uanseet Alder.“ Med den forandring, „at Adgang til Indtrædelse i Sygekassen skulde være aaben for alle Typografer,“ blev paragrafen antaget. Derimod vedtoges enstemmig, at der hverken skulde diskuteres eller voteres over forslagets øvrige paragrafer. I anledning generalforsamlingens beslutning forlangte bestyrelsens medlemmer C. GRØNDAHL og S. C. JOHNSEN følgende protest tilføiet protokollen: „Vi finder, at naar der ved Votering var afgjort, at Sygekassen ikke skal overgaa til Den typografiske Forening, er Generalforsamlingens Vedtagelse af en § i et indleveret Forslag om Tillæg til den typografiske Forenings Love ikke bindende for Sygekassen. — Skal der gives Typografer over 40 Aarsalderen Adgang til at indtræde i Sygekassen, kan dette kun ske ved, at der til en Generalforsamling lovformelig fremsættes Forslag om Forandring i eller Tillæg til den nuværende § 4 i Sygekassens Love, at Forslaget gives en hertil svarende Redaktion og at det vedtages med $^2/_3$ Stemmers Pluralitet.“

Bestyrelsen fandt imidlertid, at afstemningen om dette spørgsmaal noksom viste, at det fremsatte forslag havde stor majoritet for sig, og i bestyrelsesmøde den 4. mars 1885 blev det besluttet at indkalde en ekstraordinær generalforsamling til 15. mars for at faa forslaget fuldt lovmedholdelig vedtaget. Dette skeede og paa denne forsamling blev forslaget bifaldt med 40 stemmer (enstemmig).

Lørdagen derefter — 21. mars — behandlede „Den typografiske Forening“ et af CHR. H. KNUDSEN fremsat forslag om at „samtlige Medlemmer af „Den typografiske Forening“ fra 1. April tillige bør være Medlemmer af Bogtrykkernes Sygekasse i Kristiania.“ Paa forespørgsel oplyste forslagsstilleren, at ordet „bør“ maatte blive at forandre til „skal“, vilde medlemmerne af „Den typografiske Forening“ ikke vide af nogen tvang. Dette kom da ogsaa udtrykkelig tilorde, og forslaget faldt mod 2 stemmer. Som yderligere grunde for denne afgjørelse anførtes dels, at der af „Den typografiske Forenings“ medlemmer allerede var saa mange indmeldte i „Bogtrykkernes Sygekasse“, at kun 50 stod udenfor, og desuden havde Centralforeningen for Bogtrykkere just faaet egen sygekasse istand.

Under generalforsamlingen i Bogtrykkernes Sygekasse var der bleven indleveret et forslag, hvori bestyrelsen anmodedes om paa det næste aars generalforsamling at fremlægge forslag om kassens virksomhed derhen, at den ogsaa maatte komme til at omfatte en pensions- og enkekasse. I begyndelsen af 1886 forelaa der ogsaa to forslag herom fra C. KALLUM, JUL SØRENSEN og F. P. SCHULTZE, af hvilke det principale gik ud paa at Bogtrykkernes Syge- og Pensionskasse skulde gaa over til „Den typografiske Forening“ i overensstemmelse med det udkast, som af syvmandskomiteen var fremsat; et subsidiært

forslag tilsigtede ændringer i sygekassens gjældende love. Paa generalforsamlingen 14. februar 1886, hvor 120 medlemmer var fremmødt, blev det principale forslag af forslagsstillerne taget tilbage, og da sagen paa det følgende aars generalforsamling kom op, naaede de fremsatte forslag ikke tilstrækkelig majoritet.

Imidlertid foregik der en fuldstændig ændring i sammensætningen af sygekassens bestyrelse. Paa generalforsamlingen i februar 1886 var lovenes § 24, der fastsatte bestyrelsens sammensætning til et lige antal principaler og svende, bleven ombyttet med en ny §, saalydende: „Bestyrelsen bestaar af 6 Medlemmer, der vælges med simpel Majoritet paa den aarlige Generalforsamling; samtidig vælges 4 Suppleanter. Desuden bliver at vælge 2 Revisorer, som følger Kassererens og Bestyrelsens Forretningsførelse og afgiver sine Bemerkninger til Generalforsamlingen, som derefter deciderer over samme. Bestyrelsen vælger selv sin Formand, der i Tilfælde af Stemmelighed inden Bestyrelsen har den afgjørende Stemme." Denne vidtrækkende lovforandring vedtoges med 77 stemmer mod 30, og dens følger viste sig snart. Efter generalforsamlingen i februar 1888 bestod bestyrelsen udelukkende af medlemmer af „Den typografiske Forening" med Jul Sørensen som formand. Paa generalforsamlingen 14. oktober 1888 fremsatte den følgende forslag:

„1. Under Forudsætning af, at en lignende Bestemmelse vedtages af Den norske typografiske Forening beslutter Generalforsamlingen:

a. Fra 1. Januar 1889 maa man for at kunne blive optaget som Medlem i Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse tillige være Medlem af Den typografiske Forening. Udmeldelse eller Udslettelse af denne Forening har tilfølge Udslettelse af Bogtrykkernes Sygekasse.

b. Aldersgrænsen ophæves for Medlemmer af Den typografiske Forening, ligeledes er de fritaget for at betale Indtrædelsespenge."

Dette forslag blev vedtaget med 34 stemmer mod 11; derimod forkastedes et af Chr. H. Knudsen stillet forslag om at anmode bestyrelsen om „at fremkomme snarest gjørligt med Forslag sigtende til Kassens Administration af Den typografiske Forenings Bestyrelse paa Grundlag af Enke- og Pensionskasse."

Efterat sygekassens bestyrelse havde meddelt Den typografiske Forenings bestyrelse den paa generalforsamlingen fattede beslutning, kom sagen den 4. november til behandling i Den typografiske Forenings generalforsamling, og her blev der fattet en enstemmig beslutning om at henstille til bestyrelsen, at der i det nye lovforslag blev optaget en bestemmelse, der forpligter samtlige medlemmer af Den typografiske Forening til at være medlemmer af Bogtrykkernes Sygekasse.

Om Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasse gjenstaar ikke meget at fortælle. Der havde været ført en hvass kamp, og denne havde ingenlunde

været indskrænket til en forening af haandverkere, til et enkelt fag og dets udøvere. De rivninger og brydninger, som her er skildrede, danner den indledende skjærmydsel til en ny, ganske anderledes omfattende kamp. Over det hele land gik der fremdeles sterk dønning efter de politiske kampe, som havde affødt de fældende rigsretsdomme. Nye storpolitiske spørsmaal var komne i stedet og fængslede almenhedens opmerksomhed. Men netop nu fandt en ny opmarsch sted, og overfor den var det kun et par af hovedstadens middelstandsaviser, som gjorde allarm. De indlæg, hvori dette skede, druknede dog i hverdagsligt pressekjevl. Ved en enkelt leilighed fandt „Den norske Bogtrykkerforening“ sig foranlediget til at træde op mod „Den typografiske Forening“; det gjaldt at stadfæste korrektheden af det referat, som i „Aftenposten“ og „Dagen“ var leveret fra generalforsamlingen 14. februar 1886 (s. 145) om vedtagelsen af lovenes § 24. I anledning den fattede beslutning blev der i disse blade udtalt, at den skyldtes paatryk af de socialistiske elementer, som i stedse større udstrækning beherskede typografernes kredse. Den typografiske Forening havde paa et massemøde i resolutions form stemplet de anførte udtalelser som angreb, der „var byggede paa en falsk opfatning af foreningens principer og virkemaade“, og at de „i sin form var en ligefrem bagvaskelse“.

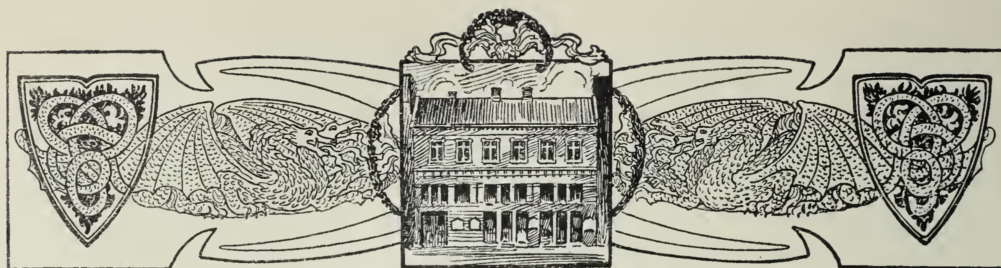
Af de associationer for selvhjælp, som var opstaaede inden typografernes verden fra udgangen af 1870-aarene, er tidligere omtalt centralreisekassen og arbeidsledighedskassen. Hertil kom en centralsygekasse, der oprettedes i begyndelsen af 1885 som et led i den bevægelse, som var reist med spørsmaalet om Bogtrykkernes Syge- og Understøttelseskasses overgang til „Den typografiske Forening“. Disse institutioner sammenfattedes fra nu af som en fællesinstitution under navnet „Norsk Centralforening for Bogtrykkere“, hvis oprettelse allerede i den sidste halvdel af 1884 var sat under diskussion. Fra 1. april 1885 gik Den typografiske Forenings organ „Typografiske Meddelelser“ over til centralforeningen. Ved denne omordning meddeles der officielt, at den socialdemokratiske fraktion, hvis hoved typografforeningens reorganisator bogtrykker CHR. H. KNUDSEN var, blev skilt ud. Det foregik ifølge venskabelig overenskomst med afskedsfest og hædersgave, og KNUDSEN stod efter denne dag helt udenfor foreningen baade med sit bladforetagende „Vort Arbeide“ (senere „Socialdemokraten“) og sin nye organisation „Den socialdemokratiske Forening“, der oprettedes i begyndelsen af 1888.

„Den typografiske Forening“ forbeholdt sig derimod arbeidet for de faglige spørsmaal og opgaver og stod helt udenfor de politiske partier; i 1886 undslog de sig endog for at deltage i 17.-mai-togene. Det var først efter stiftelsen af „Den socialdemokratiske Forening“, at der vaktes motion om tilslutning til „Det norske arbeiderparti“, og det viste sig nu, at det neutrale element var i minoritet.

Om „Norsk Centralforening for Bogtrykkere“ foreligger fra den første tid ikke mange oplysninger. Den organisatoriske kraft var F. P. SCHULZE, som i tidligere tid havde staaet CHR. H. KNUDSEN nær.

Der gjøres i aarsberetningerne rede for de udbetalte reise- og sygebidrag og der opføres, hvilke indenlandske foreninger sorterer under den og med hvilke udenlandske foreninger der er indgaaet gjensidighed. Men der forekommer ogsaa træk, som ligger udenfor denne ramme. Den 1. oktober 1886 indførtes i Tyskland en ny tarif, som var kommen istand efter underhandlinger mellem principaler og svende. Principalerne i Rhinland-Westfalen erklærede imidlertid at ville holde sig til den gamle tarif, og nu nedlagde samtlige svende arbeidet. Over 1000 mand — deraf 700 gifte — blev nu gaaende arbeidsledige, medens 13000 betaltes efter den nye tarif. Disse havde understøttet sine kamerater i henved 3 maaneder, da der fra „Norsk Centralforening for Bogtrykkere“ udfærdigedes opraab om at indsende bidrag til tyske fagbrødre. I dette heder det: „Kolleger! Lad os ikke blive de sidste! Husk paa, at det ikke her handler sig om en Streik, som er opstaaet ved ubillige Forlangender; men at det dreier sig om at ødelægge Schusterne blandt de tyske Principaler! Husk paa, at vore tyske Kolleger altid var de første, naar det gjaldt at støtte en retfærdig Sag, og glem ikke, at vi maaske kan blive de første, der trænger vore udenlandske Kollegers Hjælp!“

DEN STORE TYPOGRAFSTREIK I 1889

Vi staar nu overfor et af de merkeligste afsnit af vort haandverkslivs historie. I samtidens udenlandske presse finder man denne episode karakteriseret som det første sammenstød, det norske folk havde med socialdemokratiet. Herhjemme havde man dengang i almindelighed vanskeligt for at tilegne sig denne opfatning. Det er imidlertid ikke anskuelser, hvorfor der blot gjordes propaganda inden principalforeningens ledende kreds. Udtrykkelige udsagn fra trykkeriarbeidernes ledere giver os tilstrækkelig oplysning i saa maade. De dygtige blænkere, som udfolder den blodrøde standart, optræder med den freidige paagaaenhed og den personlige selvstændighed i aktionen, som alene en overlegen instruktion i forbindelse med et klart oversyn formaar at give. Men de repræsenterer dog ingenlunde den hovedstyrke, som føres frem til angreb. Den seige ro og dybe forstaaelse, hvormed forsvaret organiseredes i improvisatorisk hast, er fremhævet som et jevnbyrdigt modstykke. Uden det vilde erkjendelsen af det bestaaendes ret og betydning for haandverkets faglige udvikling og lovmæssige orden ikke have formaaet at trænge igjennem, uden det vilde arbeidernes gjensidige solidaritet og sunde, forstandige økonomi ikke være kommen til udfoldelse. Paa den ene side har principalernes syn paa den lønskamp, som i 1889 blev udkjæmpet, tilvisse ændret sig i retning af en anerkjendelse af det berettigede i flere af de fremsatte krav; paa den anden side er hos typograferne i løbet af den samme tid ogsaa den anskuelse trængt igjennem, at det var mod sande arbeidervenner, arbeidsnedlæggelsens braadd først og fremst blev rettet. Tildels kan vel ogsaa rolleskifte siges at være foregaaet. Ud fra de synsmaader, som er bleven de raadende inden begge leire, kan der da fristes at give en upartisk historisk oversigt over bevægelsen, den organiserede streik og den improviserede lockout, saa meget mere som de lærdomme, den har bragt, allerede har vist sig frugtbringende og formidlende under de senere aars samarbeide.

Tarifen af 1873 var i flere henseender mangelfuld og medførte ulemper af alle slags saavel for principaler som for arbeidere, idet den i videste udstrækning lukkede op for vilkaarligheder af alle slags. Det var et gjensidigt „fribyttervæsen“, og under dette maatte den medgjørlige part — han være arbeider eller arbeidsgiver — uundgaaelig komme til at lide. Forud for den bevægelse, vi gaar over til at skildre, blev der gjort tilløb til at skabe ordnede forhold baade ved forsøg paa at omkalfatre foreningsvirksomheden efter fremmede mønstre og ved forslag om en fastere arbeidsordning, det være sig ved indførelsen af stykarbeide eller en fast ugeløn.

Som det vil erindres, havde den omtalte tyske typograf F. P. Schulze, hvem organisationen af „Norsk Centralforening for Bogtrykkere“ for en væsentlig del skyldes, allerede ved Bogtrykkerforeningens stiftelse fremlagt forslag til sammenslutning mellem principalernes og svendenes forening. Dette forslag fremkom paany i mere udformet skikkelse paa en ekstraordinær generalforsamling, som holdtes i Den typografiske Forening 17. mars 1887.

Under 6. december 1886 havde bogtrykker Th. Steen paa Bogtrykkerforeningens møde ladet fremlægge en foreløbig beregning over „Fortegnelse over matrikulerede Eiendomme i Riget“, hvorefter prisen paa 8-sidigt kvartark i et oplag af 500 eksempl. skulde være 50 kroner. Det. var et trykningsarbeide, som vel dreiede sig om 40000 kroner eller saa, og som følge heraf meldte sig til udførelsen bogtrykkere baade i og udenfor foreningen. I denne anledning blev der i Bogtrykkerforeningens møde den 11. februar sluttet overenskomst om den pris, medlemmerne havde at holde. Desuagtet forelaa der anbud, hvorefter prisen paa det hele arbeide vilde udgjøre 30000 kroner. Det blev offentlig sagt, at dette anbud var indgivet af Oscar Andersen; men denne oplyste, at rette vedkommende var foreningens viceformand H. J. Jensen. Selvfølgelig vakte dette megen mudder, og herunder var det, at den ekstraordinære generalforsamling i „Den typografiske Forening“ afholdtes for at indbyde „Den norske Bogtrykkerforening“ til samarbeide efter følgende af F. P. Schulze stillede forslag:

„Paa Grund af, at Priserne for flere offentlige Arbeider i den sidste Tid er bleven betydelig nedslaaet og at en Principal, hvem et saadant Arbeide er overdraget, søger Typografer til en Løn, der er betydelig lavere end den sedvanlige, indgaar Den typografiske Forening til Den norske Bogtrykkerforening med Forslag om Samarbeide paa følgende hovedsagelige Betingelser:

„Den typografiske Forening forpligter sig til:

1. At forbyde sine Medlemmer at arbeide paa Trykkerier, som ikke er repræsenteret i „Den norske Bogtrykkerforening“;
2. at sørge for, at dens Medlemmer nedlægger Arbeidet paa de Trykkerier, hvis Chefer vægrer sig for at være Medlemmer af „Den norske Bogtrykkerforening“;

3. ikke at optage som Medlemmer saadanne Typografer, som enten bliver staaende eller senere maatte tage Arbeide paa saadanne Trykkerier, som ikke er repræsenterede i „Den norske Bogtrykkerforening". Det samme gjælder om de paa saadanne Trykkerier udlærte.

De Firmaer, som er repræsenterede i „Den norske Bogtrykkerforening", forpligter sig til:

1. kun at beskjæftige Medlemmer af „Den typografiske Forening";
2. aldrig at tage i sit Arbeide Typografer, som har arbeidet paa et Trykkeri, hvis Chef vægrer sig ved at være Medlem af „Den norske Bogtrykkerforening". Det samme gjælder de paa disse Trykkerier udlærte.
3. at betale Halvparten af de Omkostninger, som Gjennemførelsen af saadanne Arbeidsnedlæggelser maatte koste.

Forresten forpligter begge Foreninger sig til at arbeide af alle Kræfter paa at undertrykke Smudskonkurrancen. Til dette Behov og for at vaage over Udførelsen af saadanne Betingelser vælges en Komite paa 6 Medlemmer, som bestaar af 3 Medlemmer af begge kontraherende Foreninger. De Beslutninger, som denne Komite fatter, maa for at være gyldige være vedtagne med $^2/_3$ af Komiteens Medlemmer."

Forud for og i umiddelbar forbindelse med behandlingen af dette forslag blev det fra de organiserede typografers side med styrke fremholdt, at det var formet efter socialistisk mønster, og at dets gjennemførelse efter ældre forbilleder (vistnok i Bern) vilde være ensbetydende med en seir for socialdemokratiet, idet principalforeningen herved vilde komme til at gaa op i Den typografiske Forening. Der fremkom derfor fra moderat hold opfordring til at forkaste SCHULZES forslag uden motivering, og naar det virkelig kom under behandling, skyldtes dette ene og alene, for at principaler og svende kunde faa et orienterende indblik i stillingen. Formanden i Den typografiske Forening, OLAV BERGENN, havde konfereret med Bogtrykkerforeningens formand om sagen, og han var fuldstændig af dennes opfatning, at den af SCHULZE foreslaaede ordning ikke lod sig gjennemføre. For sit vedkommende fandt han, at sagens kjerne var et lønningsspørsmaal, hvis ordning hørte ind under tarifbestemmelserne. Han havde derfor faaet bestyrelsen med sig paa et nyt forslag, som var formuleret saaledes:

„Da Udførelsen af Statens Arbeide „Norges Matrikul" har vakt Motion om Fastsættelse af en fast Ugeløn, beslutter Forsamlingen, forsaavidt dette Arbeide ikke bliver at sætte pr. Styk, at intet Medlem af Foreningen maa tage Arbeide paa samme under en Løn af 24 Kroner pr. Uge efter 10 Timers Arbeidsdag.

Fastsættelsen af den almindelige Ugeløn overlades derimod til Tarifkomiteen."

Ved afstemningen forkastedes SCHULZES forslag mod 27 stemmer af den 100 mand sterke forsamling. Ved den senere behandling af bestyrelsens forslag blev dette remitteret til fornyet overveielse.

I „Morgenbladet", hvor stykarbeidet var indført, tegnede det sig just til en midlertidig nedlæggelse af arbeidet, foranlediget ved en afknapning i tarifberegningen. Tvisten blev bilagt i sidste øieblik. Men selve stykberegningen kom herigjennem for en tid i forgrunden, da den teoretisk seet maatte forudsættes at opfylde billighedens fordringer og særlig egne sig til indførelse i dagspressen, hvor arbeidet maa gaa glat fra haanden. Om de forsøg, som i saa maade blev gjort, melder forhandlingsprotokollen for 30. januar 1888:

„Hr. Schibsted meddelte, at han stod i Begreb med at overgaa til Stykberegning ved Sætningen af „Aftenposten" og vilde i den Anledning høre de øvrige Medlemmers Formening med Hensyn til Arbeidstarif m. m. Hr. Schibsted lovede senere at meddele Foreningen Resultatet af de med Sætterne trufne Arrangements."

Der sees at have været afgivet redegjørelse baade fra „Morgenbladet" og „Aftenposten", og som aktmæssige bidrag til tarifbevægelsens historie maa de her finde plads. Den første er haandskreven og har ingen tidsangivelse, den anden er trykt og dateret 6. februar 1888.

I. Regler for Styksætning i Morgenbladet.

Stykarbeidet betales efter 40 — firti — Øre pr. Tusinde:

1 lang Spalte Borgis Fraktur eller Antikva (skudt eller kompres) kompres 166 Linier (Kr. 2.72) Kr. 2.80.

1 lang Spalte Petit Fraktur eller Antikva (skudt eller kompres) kompres 208 Linier Kr. 3.40.

Føljetonsats (34 Linier pr. Side) Kr. 0.65.

NB. 1/2 Linie eller derunder bortfalder ved Maalingen af Satsen, medens over 1/2 regnes 1/1. Ved fortløbende spærret Sats regnes 1 Linie for 2.

Timearbeide (naar Stykberegning er umulig) pr. Time Kr. 0.40.

Korrekturen besørges turvis af 2 Mand hver Dag, hvilket gjælder baade for Uge- og Styksættere.

For Sætning af de om Aftenen indløbne Telegrammer og mindre Notiser betales Styksætterne pr. Mand Kr. 1.00.

Afdelingsarbeide (til Sætning af det fra Kl. 9 Aften indtil Midnat indløbende Stof) for Uge- og Styksættere efter Tur. — Styksætterne indtil Kl. 12 pr. Mand Kr. 1.50.

Efter Kl. 12 for baade Uge- og Styksættere pr. Time Kr. 0.50.

NB. Falder Turen som Korrektør og Afdelingsarbeider sammen, beregnes Arbeidet efter Korrektørens Aflønning.

Aflægningen: Hver Mand besørger sin Sats aflagt.

Styksætterne erholde en Kontrabog, hvori Linieantallet for hver Dag indføres, og maa hver Mand vedlægge et Aftryk af sin Sats, paategnet af den Mand, der forestaar Manuskriptuddelingen. Det til og med hver Torsdags Aftennummer udførte Arbeide honoreres hver Lørdag Middag. For at lette Opgjøret vil det Linieantal, der er under 1/4 Spalte overføres paa næste Uge.

Samtlige Uge- og Styksættere forpligte sig til ikke at forlade Arbeidet, før det for Dagen bestemte Manuskript er sat samt til at dele Manuskriptet, saa Arbeidets Afslutning ikke unødigt forsinkes.

De faste Sætteres Ugeløn har været Kr. 30.00 Arbeidet paabegyndt Kl. 8 Morgen med Forpligtelse til uden Extrabetaling at udføre Overarbeide, naar Manuskript leveredes før Kl. 9 Aften.

Frokost- og Eftermiddagshvil 1/4 Time, Middag fra 12—2.

II. Regler for Aftenpostens Sætterpersonale.

Stykarbeide betales med 40 Øre pr. Tusinde:
1 lang Spalte Korpus (154 Linier kompres) Fraktur eller Antikva, skudt eller kompres Kr. 2.40.
1 lang Spalte Petit (190 Linier) skudt eller kompres Kr. 3.20.
Ved fortløbende spærret Sats regnes 1 Linie for 2.
I Avertissementssats regnes 1 Titellinie af hvilkensomhelst Størrelse for 2.

Timearbeide for Styksætterne (naar Stykberegning ikke gaar an) pr. Time Kr. 0.40.

Korrekturen og Slutning af Formerne besørges turvis af 2 Mand hver Dag (gjælder baade for Uge- og Styksættere). Korrigering og Slutning af Formerne paa Tillægsnummerne til Aftenavisen udføres af Ugesætterne. Naar det er fornødent, assisteres de af de 2de Mænd, som den foregaaende Dag har korrigeret. For Korrigering og Sætning af de om Aftenen indløbne Telegrammer og Notiser betales Styksætterne pr. Mand Kr. 1.00 til Kl. 12, efter den Tid 0.50 pr. Time. Selvforskyldt Arbeide efter Kl. 12 betales ikke.

Ved Afdelingsarbeide (til Sætning af det indløbende Stof, efterat Avisen er udsat) for Uge- og Styksættere efter Tur betales Styksættere pr. Mand Kr. 1.50 indtil Kl. 12; efter den Tid erholder samtlige Sættere 0,50 pr. Time.

Aflægning. Hver Mand besørger, saavidt muligt, sin Sats aflagt.

— Styksætterne erholder en Kontrabog, hvori Linieantallet for hver Dag indføres og maa hver Mand vedlægge et Aftryk af sin Sats paategnet og kontrolleret af den, der forestaar Stofombrækningen. Det til og med hver Torsdags Aftennummer udførte Arbeide betales hver Lørdag Formiddag. Linieantallet under 1/4 Spalte overføres paa næste Uge.

Alle Styk- og Ugesættere forpligte sig til ikke at forlade Arbeidet, før det for Dagen bestemte Manuskript er sat, samt til at dele Manuskriptet, saa Arbeidets Afslutning ikke unødig forsinkes.

Tobaksrøgning er ikke tilladt i Lokalet.

Arbeidet begynder Kl. 8 Morgen, Middag 1 1/2 Time.

Samtlige disse forhandlinger, som saaledes hidsættes, tegner i virkeligheden den baggrund, mod hvilken det oprindelige forslag til tarifrevision maa sees. Ved en samstemt arbeidsordning som den, disse „Regler for Styksætning“ tilsigtede, vilde principalers og arbeideres tarv rammes under et. For udgiverne af de store dagblade med morgen- og aftenoplag var det nødvendigt at have paapasselige folk, som naarsomhelst det krævedes kunde gaa til sin dont. At dette første krav ubetinget efterlevedes blev det arbeidernes egen sag at passe; men de opstillede arbeidspriser sikrede ogsaa en samvittighedsfuld mand et ret rummeligt udkomme. Men det var dog for et forholdsvis lidet faatal arbeidere, disse sættersale aabnede sig, og ved den omlægning af journalistiken, som i denne tid paagik, maatte ulemper melde sig, forudseede med uforudseede. Fordelene kunde derimod ikke paa langt nær saa hurtig komme tilsyne. Det fra principalernes side indledede reformarbeide blev som følge heraf under partitvisten og de utallige smaa og store politiske hensyn forkludret af kommentarer og forskyvninger, og det kom foreløbig kun til at fortone sig som et led i den nye bevægelse.

I en redegjørelse, som OLAV BERGENN, typografernes dygtige fører dengang, i en af sine mange mismodsstunder afgav, udtalte han, at han i 10 aar

havde været sysselsat med tarifrevisionsspørsmaalet og gjennemførelsen af en tarifmæssig arbeidsordning. I hele denne tid havde denne samvittighedsfulde og omtænksomme fagmand været gjenstand for spot af mindre nøieseende arbeidsfæller.

Efterat BERGENN i august 1886 var kommen ind i bestyrelsen for „Den typografiske Forening“, foreslog han at tage under overveielse en række poster, som i udlandet havde været oppe til diskussion, og som havde sin betydning for en eventuel tarifrevision. I et møde, som holdtes den 23. september, udredede BERGENN nærmere denne sag, og foreløbig blev man staaende ved at udtale ønskeligheden af, „at vor Organisation, i Tilfælde af en Tarifrevision, sætter sig i Forbindelse med de gjensidige Foreninger i Sverige og Danmark, forat der kan tilveiebringes overensstemmende Tarifer i de skandinaviske Lande.“

Den 28. november kom sagen til ny behandling i Den typografiske Forening, hvor der diskuteredes over følgende poster:

„*A.* Er en Revision af Tarifen fornøden?

B. Bør der under Arbeidet i dette Øiemed tages Hensyn til det hele Land eller alene til Kristiania?

C. Hvilke Skridt bør i saa Tilfælde foretages fra Foreningens Side?“

Til resolution havde bestyrelsen foreslaaet forsamlingen at besvare disse spørsmaal paa følgende maade:

„*ad A.* Da den gamle Tarif kun delvis er vedtagen af Principalerne,

da den desuden savner de fornødne Bestemmelser til fuldt ud at kunne gjælde som Rettesnor ved Beregningen af de forskjellige Arbeider, og

da som Følge heraf Ordningen af Arbeidet paa de forskjellige Trykkerier i mange Tilfælde er saa uensartet og vilkaarligt, at under et Arbeides Fuldførelse betydelig Prisdifference deraf kan resultere, —

maa det ansees for lige gavnligt saavel for Principal som Arbeider, om der kunde blive istandbragt en Tarif, der paa en for begge Parter tilfredsstillende Maade ordnede Arbeidsvilkaarene.

I saa Henseende finder man at maatte fæste sig ved følgende Punkter:

1. Indførelse af Alfabetberegning.
2. Mere nøiagtige Bestemmelser angaaende Godtgjørelse for fremmede Sprog, for blandet Sats og Sats med Tal, Abbreviaturer og andre Vanskeligheder; ligesaa for Tabeller.
3. Mere tilfredsstillende Regler for Ombrækning af Satsen, naar flere arbeider paa samme Verk. Ligesaa for Korrektur, Formatilægning og Korrekturaftrækning.
4. En detaljeret Regel angaaende Godtgjørelse for smalt Format.
5. Godtgjørelse for Tidsspilde ved Sammensøgen af Materialier o. lign.

6. Indførelse af saavidt mulig lige Vilkaar for Avissættere.
7. Arbeidstiden og Regler for Overarbeide.
8. En Skala for Antallet af Lærlinge.

ad B. Man anser det heldigt, særlig paa Grund af Lærlingeuvæsenet, om tarifmæssige Bestemmelser kunde skaffes Gyldighed for det hele Land; dog overlades det til Bestyrelsen nærmere at undersøge disse Forhold og at konferere med Principalerne i Kristiania om Sagen.

ad C. Bestyrelsen tilkalder nogle af Foreningens Medlemmer til sammen med den at udarbeide et Udkast, der kan tjene som Grundlag for Forhandling med Principalerne om Indførelse af en ny Tarif. Dette Udkast bliver derpaa at forelægge en Forsamling til Prøvelse. I Tilfælde af Vedtagelse bliver Udkastet at trykke med vedføiede Motiveringer og derpaa at omsende til samtlige Medlemmer af Centralforeningen og samtlige Principaler i Landet."

Punkterne blev drøftede og enstemmig vedtagne. Ved punkt B. blev det fremhævet, at det var nødvendigt at faa „Provinsen" med, „da det var et Livsspørgsmaal for Faget at søge Priserne opretholdt og modarbeide den Masseudlæring, som der finder Sted." Om vinteren og vaaren paagik tarifforslagets udformning, og heri deltog sammen med bestyrelsen J. C. Kanitz, F. P. Schulze, H. Eddie og H. P. Lassen. Det kom nu under behandling i mange møder i juni og juli, gjenoptoges i september og oktober, men forhandlingerne sneglede sig frem under et faatalligt fremmøde. De yderliggaaende elementer var nu holdte fuldstændig i schak og interessen var kjølnet, og i sine betragtninger over sagen og dens betydning udtaler da ogsaa Bergenn efter et halvt aars kav: „Nu, Forslaget kunde ganske vist været drevet igjennem allerede i Vaar i en Forsamling paa 20—30 Medlemmer; men Tingen er den, at der er lidt Forskjel paa at beslutte en Punschespleis og at tage Beslutning i et Tarifspørgsmaal. Vinder en saadan Sag ikke almindelig Tilslutning, har dens Gjennemførelse ringe Udsigter. Bæres et saadant Krav ikke frem af et almindelig følt Behov, da bør det i det hele slet ikke bæres frem. Og det maa vel være saa da, at der ikke trænges nogen Ordning af vore Arbeidsforhold, — det er altsaa jeg, som har taget feil her. Men det merkelige er, at en Forsamling har sendt Tarifforslaget tilbage til fornyet Gjennemgaaelse uden at angive en eneste Grund."

Bergenn blev nogen tid efter forretningsfører for „Den typografiske Forening" og han lagde et baade seigt og sterkt arbeide paa tarifsagen. I typografernes presseorgan sees det i denne tid ikke at være omtalt, og det har vistnok heller ikke været oppe til behandling i de ordinære møder. Hans stilling som forretningsfører bragte ham imidlertid i berøring med samtlige hjælpekasserere, som støt og stadig var under hans personlige paavirkning. Gjennem disse udgik parolen til personalet ved hvert enkelt trykkeri. Lidt efter lidt var for-

staaelsen af sagen indarbeidet i hver især, saa man kunde være sikker paa hel tilslutning, saasandt den blev baaret frem. BERGENN havde paa sin side firet; det heder, at han for sit vedkommende helst havde seet den fremlagt i en skikkelse noget forskjellig fra den, hvori den fremkom. Men nu var andre kræfter satte i bevægelse, og der blev ikke mere lagt bret paa hans egne og hans medkomiteredes personlige anskuelser, da man var oppe i det dragsug, som gik over typografernes verden. En udmerket chance var med et vundet, da det fra socialistisk hold indledede arbeide for sygekassens overgang til Den typografiske Forening var ført frem til seir. En kortvarig blokade af R. HVIIDS enkes bogtrykkeri tilkjendegav, at den i de store blade etablerede arbeidsordning skulde brydes, og at samtlige trykkeriarbeidere skulde tvinges ind i Den typografiske Forening. Nu først kom tarifspørsmaalet paa dagsordenen. Typografernes presseorgan havde under trommeslag og lurblaast tillyst møde den 25. november 1888. Det gaar ikke an at tale om overrumpling. Hvad man derimod ikke skulde have ventet i en forsamling som denne, var, at de foreliggende forslag skulde vedtages *en bloc,* ikke alene tarifforslaget, men ogsaa den videstgaaende beskatning til fremme af øiemedet. Der blev nemlig paa samme tid fattet beslutning om, at der af medlemmerne skulde opkræves en ekstra kontingent paa 5 % af fortjenesten til støtte for bevægelsen, om de forhandlinger, som nu skulde aabnes, førte til nedlæggelse af arbeidet. Underhandlinger førtes saa med personalerne fra de forskjellige trykkerier for at opnaa ens optræden. Enkelte udtalelser, som faldt fra formanden i et nyt massemøde af typografer den 2. december, tydede hen paa, at man ikke vilde vige for nogensomhelst eventualitet, og en række foranstaltninger vedtoges, skjønt de laa saa helt udenfor foreningens principer og opgaver, som bedst tænkes kan, — altsammen i den hensigt at samle alle af typografstanden til den forestaaende aktion.

Under 8. december afgik til bestyrelsen for Den norske Bogtrykkerforening en skrivelse, undertegnet af bestyrelsen for Den typografiske Forening og af følgende ordlyd:

„Idet Den typografiske Forening oversender vedlagte tarifforslag til Den norske Bogtrykkerforening, skal undertegnede bestyrelse tillade sig at ledsage forslaget med følgende redegjørelse:

Som det kanske vil erindres, traadte den nugjældende tarif i kraft i begyndelsen af aaret (1ste mars) 1873 efter ca. ½ aars underhandling mellem principaler og svende. Den tarif, som herved blev afløst, er dateret 6. september 1855 og sætter som grundpris 10 skilling pr. 1000 n. Det var for at faa denne grundpris forhøiet, at svendene i 1872—73 arbeidede for at faa en ny tarif, hvilket ogsaa under afdøde factor C. JOHNSENS og nuværende bogtrykker H. JACOBSENS dygtige ledelse tilslut lykkedes dem, idet tarifen af 73 bestemmer 11 skilling pr. tusen. Dette var unegtelig et godt fremskridt. Men

ved at sammenholde begge tarifer og gjennemgaa de dengang førte forhandlinger, vil man dog se, at dette fremskridt ikke blev opnaaet uden ofre fra svendenes side, idet tarifen af 1855 indeholder flere for sætteren fordelagtige bestemmelser, der enten er reducerede eller aldeles sløifede i den nu gjældende tarif, hvis bestemmelser tilmed alene delvis blev undertegnet af principalerne. Desuden er det jo saa, at tarifen i sin helhed er saa lidet udførlig og saa svævende i sine bestemmelser, at meget er overladt til vilkaarlighed, hvilket igjen har ført til forskjellig praksis paa de forskjellige trykkerier, saaledes at et arbeide vitterligt fremstilles adskilligt billigere paa det ene trykkeri end det andet.

Disse misforhold og disse huller i tarifen har ofte nok været til fortræd baade for principaler og svende og ført til besværinger baade fra den ene og den anden kant. Naar ikke destomindre begge parter hidtil har fundet sig i forholdet, saa er vel dette en sindighed og fordragelighed, som alene kan skrives paa regning af vor bekjendte nationale dyd. Under alle omstændigheder kan det vel ikke nu længer, efter 16 aars forløb, af nogen rettænkende betragtes som utidigt at vække motion om en revision af tarifen sigtende til at faa indført en udførlig og fuldt ud paalidelig ordning af vore arbeidsforhold.

Det er derfor i haab om, at den ærede bestyrelse for bogtrykkerforeningen vil billige det tagne skridt, at man oversender vedlagte forslag med begjæring om, at det maatte blive behandlet i en af principaler og svende nedsat kommission, hvis organisation man havde tænkt sig saaledes: Den norske Bogtrykkerforening vælger 5 principaler og Den typografiske Forening 5 svende. Disse 10 mænd træder derpaa, udstyrede med fuldmagter fra sine respektive foreninger, sammen og konstituerer sig som tarifkommission. Kommissionens møder ledes afvekslende af en principal og en svend. Naar kommissionen er færdig med sit arbeide, forelægges det for begge foreninger i samtidige generalforsamlinger. Den nærmere forretningsorden for kommissionen har den selv at bestemme.

Med hensyn til selve forslaget, saa vil vor forenings kommitterede naturligvis til rette tid og sted motivere dets enkelte bestemmelser. Her skal man derfor kun fremkomme med følgende bemerkninger:

Som man ser, vil den nye tarif indføre alfabetberegning, der overalt er erkjendt som den retfærdigste, da beregningen derved stedse kommer til at staa i forhold til skrifternes forskjellige tykkelse, hvilket ingenlunde er tilfældet med *n*-beregningen, da der som bekjendt findes tykke skrifter, der har forholdsvis tynd *n*, og tynde skrifter, der har forholdsvis tykke *n*. Denne forandring tror vi derfor principalerne vil være fuldstændig enig med os i. Dette gjælder ogsaa flere af de andre bestemmelser.

Den foreliggende tarif vil ubestridelig bringe fordele for begge parter. Og med hensyn til de øgede fordringer fra svendenes side, som deri maatte frem-

komme, saa er disse, ret beseet, meget beskedne. Det er da ogsaa nu to aar siden forslaget først blev udarbeidet, og tager man i betragtning den stigning i prisen paa livsfornødenheder, som har fundet sted i den sidste tid og fremdeles er paagaaende, saa kan forslaget næsten betegnes som ikke længere tidsmæssigt.

Som det fremgaar af tarifens 3dje afsnit er det hensigten at virke for dens indførelse ogsaa i landets øvrige byer. Og dette tror vi skal lykkes, saafremt Den norske Bogtrykkerforening vil understøtte os hermed. Bestemmelserne i § 28 er derfor alene at betragte som antydningsvis indtagne. En saadan modifikationsskala maatte naturligvis bestemmes efter nærmere underhandlinger med alle interesserede.

Vi slutter denne vor redegjørelse med at paakalde principalernes gode vilje og sind for ordnede forhold og kan da ikke tvile paa, at de vil imødekomme vor begjæring om underhandling paa grundlag af det foreliggende forslag.

Idet vi forventer, at den ærede bestyrelse for Den norske Bogtrykkerforening vil tjene sagen med snarest at forelægge den for foreningens medlemmer saavelsom for byens øvrige bogtrykkerprincipaler, saa svar paa forespørgselen kunde ventes inden jul, tegner" o. s. v.

Med denne skrivelse oversendtes følgende „forslag til norsk bogtrykkertarif, fremsat af Den typografiske Forening i Kristiania:

A. Bestemmelser vedkommende det tekniske arbeide.

§ 1. Satsens beregning foregaar saaledes: Paa formatets bredde opstilles efter det lille alfabet en linje af vedkommende skriftsort, hvorpaa linjens bogstavantal multipliceres med linjeantallet paa siden, arket eller den sats-del, beregningen gjælder. Alfabetet opstilles paa følgende maade [her følger den vanlige alfabetopstilling].

Er der i linjen ikke tilstrækkelig plads for det efter alfabetets rækkefølge sidste bogstav, men dog saa meget, at det tyndeste tegn gaar ind, saa regnes dette med i linjens bogstavantal.

Skydelinjer paa 4 cicero og derunder i bredde regnes for 1 bogstav, skydelinjer over 4 cicero for 2 bogstaver.

Pagina regnes for 1 linje, levende kolumnetitler derimod for 2, men forekommer der i samme abbreviationer og andre vanskeligheder, eller den tilføies i korrekturen, bliver den at regne for 3 linjer.

Ved beregningen af en sats-del er at iagttage, at de tusenderne overskydende hundreder medregnes saaledes: 50 bogstaver tages for fuldt hundrede, under 50 bogstaver bortfalder.

§ 2. Pris pr. 1000 bogstaver i sats og aflægning:

	Fraktur	Antikva
Nonpareille	38	40
Kolonel	35	37
Petit, bourgis og korpus	34	36
Cicero.	35	37
Mittel	36	38
Tertia	38	40

Norsk dialektsats, svensk, tysk, engelsk og latin godtgjøres med $16^2/_3$ %, fransk og oldnorsk med 20 %, lappisk med 25 %. — Græsk bliver at beregne med 55 øre pr. tusen for korpus og 60 øre for petit.

For trykt manuskript uden nævneværdig korrigering kan i disse procenttillæg ske et afslag af 5 %.

Arbeider i sjeldne fremmede sprog med mange akcenter etc. bliver at udføre paa visse penge.

Af den samlede pris regnes $^3/_4$ paa satsen og $^1/_4$ paa aflægningen; udføres derimod aflægningen af huset regnes satsen med $^4/_5$.

§ 3. Blandet sats er saadan, i hvilken der foruden grundskriften forekommer en eller flere skriftsorter spredt i teksten eller som enkelte linjer. De blandede linjer maa udgjøre mindst $^1/_{16}$ af vedkommende ark eller sats-del, før nogen godtgjørelse kan finde sted, og tillægget beregnes da efter følgende skala:

Naar det linjeantal, hvori hver enkelt blandingsskrift forekommer, i vedkommende ark eller sats-del udgjør fra og med

	$^1/_{16}$	$^1/_8$	$^1/_4$	$^1/_2$	$^3/_4$
for hver skriftsort	5	10	15	20	25 %

saaledes, at naar der i et verk forekommer foruden grundskriften 2 andre skriftsorter, hver i gjennemsnitlig hver 8de linje, bliver tillægget tilsammen 20 %, eller naar der er iblandet 3 forskjellige skriftsorter saaledes, at den ene forekommer i halvdelen af linjeantallet, den anden i fjerdeparten og den tredje i ottendeparten, bliver tillægget altsaa:

for 1ste skriftsort	($^1/_2$)	20 %
- 2den	—	($^1/_4$)	15 „
- 3dje	—	($^1/_8$)	10 „
		tilsammen	45 %

Udgjør flere forskjellige skrifter i spredte ord tilsammen $^1/_{16}$ af arket, regnes det for enkelt blandet sats.

§ 4. Tabellarisk sats bliver at beregne kompres efter den i samme mest forekommende skriftkegel. Tabeller med tætte rubriker eller hvor disse er jevnt fyldte, beregnes med 100 %. Særdeles vanskelige hoveder, indfatninger

etc. maa yderligere godtgjøres. For tabeller med staaende hoveder eller spalter, sparsomt fyldte rubriker eller mindst $^6/_{10}$ af skriftkegelen i skydning kan et afslag finde sted, dog ikke større end 50 %. Procenterne bliver alene at lægge paa tabellens virkelige høide og bredde.

Disse bestemmelser finder ikke anvendelse paa protokolschemaer og lignende.

§ 5. Talsats og spatieret sats beregnes dobbelt, naar den samlet udgjør mindst $^1/_{32}$ af arket eller vedkommende sats-del. Det samme gjælder for sats med versalier og kapitæler. Alene den virkelige talsats og den virkelig spærrede sats bliver at regne.

§ 6. Matematisk sats beregnes saaledes, at der for den plads, hver enkelt formel indtager, kommer et tillæg i prisen af 100 %, naar formelen bestaar af regulære linjer paa én kegel, 150 %, naar der forekommer rodtegn, parenteser eller klammere for flere linjer. For vanskeligere matematisk sats med integralforbindelser og lignende beregnes indtil 200 %. Forøvrigt overlades det til principal og sætter at træffe overenskomst om en gjennemsnitspris for arket, hvorved bliver at tage hensyn til beskaffenheden af manuskriptet, formatet og materialet.

Til matematisk sats regnes ogsaa kemiske formler.

§ 7. Musiknoder bliver at beregne efter skjøn, dog er regelen den, at tekst-noder beregnes efter Korpus halvgeviert med et tillæg af 100 % for enkel, og 150 % for flerstemmig og sammentrængt sats. — For trykt manuskript finder et afslag af 25 % sted.

Ziffernoder beregnes efter tallenes kegel med et tillæg af 100 %.

§ 8. For sats med mange abbreviationer, navne etc., saavelsom for „kneben" sats (hvor det regulære spatium er under $^1/_2$ geviert) beregnes et tillæg i forhold til de større eller mindre vanskeligheder, der er forbundne med arbeidet, dog ikke under 10 %.

§ 9. Enhver i et verk forekommende mindre skriftsort, f. eks. fortaler, indhold, noter etc., der udgjør mindst $^1/_{32}$ af arket, bliver særskilt at beregne. Notestregen hører til noten.

§ 10. Poesi beregnes som prosa efter formatets virkelige bredde.

§ 11. Marginalier indtil 2 ciceros bredde bliver at medregne i sidens format. Bredere marginalier beregnes efter sin skriftsort og linjeantal med et tillæg af 100 %. I sidste tilfælde godtgjøres justeringen med 1 kr. pr. ark.

§ 12. Smalt format faar et tillæg af

40 %,	naar der gaar indtil	19	bogstaver i linjen
25 „	—»—	24	—»—
15 „	—»—	30	—»—
10 „	—»—	35	—»—
5 „	—»—	45	—»—

§ 13. Spalte-sats beregnes efter hele sidens bredde, saafremt den kan sættes sidevis. Alt arbeide derimod, der leveres i paket-sats, saaledes at ombrækningen sker fra husets side, beregnes alene efter satsens virkelige bredde og længde, dog under iagttagelse af reglerne for smalt maal.

Alle forekommende procenttillæg bliver i paketsatsen at lægge paa vedkommende sats-del.

§ 14. Ombrækning. Forsaavidt der paa et verk er beskjæftiget flere end 2 sættere, ligesom naar der overhovedet ikke kan sættes sidevis, bliver ombrækningen pr. ark at beregne paa følgende maade:

	enspaltet	tospaltet	trespaltet
Kvart	kr. 0.75	1.25	1.75
Oktav	„ 1.00	1.75	2.25
Duodez	„ 1.50	2.25	2.75

Saafremt kun 2 sættere er beskjæftiget paa et verk, bliver ombrækningen at beregne med det halve af foranstaaende priser.

Ombrækning af glat sats i en anden formatbredde udføres for det halve af den enkle satspris. Mulige korrekturarbeider, som derunder maatte blive at iagttage, er særskilt at godtgjøre.

§ 15. Korrektur. Sætteren er forpligtet til nøiagtig at rette de af ham selv forskyldte, i første korrektur anmerkede feil. Ved paketsats er sætteren alene forpligtet til at rette spaltekorrekturen. For omvendte bogstaver, for at udskyde til korrektur flere end 2 gange samt for at rette uforskyldte tidsspildende presserevisioner godtgjøres sætteren med timebetaling.

Korrekturaftrækning og formatilægning paahviler ikke sætteren; dog er han pligtig til at opløse siderne, naar formatet er i orden. — I tilfælde af, at aftrækning forlanges, godtgjøres dette med 25 øre pr. form indtil 2 aftryk.

§ 16. Naar manuskriptet er utydeligt, uordentligt eller væsentlig vanskeliggjort ved rettelser, er sætteren berettiget til godtgjørelse.

§ 17. Titelsider med dertil hørende blanksider, og hvor saadanne forekommer inde i et verk eller ved slutningen af samme, fradrages ikke sætteren, forsaavidt de hører med i formen; dog er han forpligtet til at levere dem justerede, ligesom de beregnes alene efter den enkle pris.

Træsnit i et sammenhængende verk beregnes som teksten. Er imidlertid $^1/_4$ af arket fyldt med træsnit, hvoraf hvert især indtager en hel kolumne, kan der for vedkommende sider finde et afslag af 25 % sted. Er træsnittene smaa og at indsætte i teksten, bliver der at beregne et tillæg af mindst 20 øre pr. stykke.

§ 18. For medhjælpsvis arbeide erholder sætteren en godtgjørelse af 50 øre, saafremt prisen paa vedkommende sats-del ikke udgjør saameget som 4 kroner.

For aflægning af stereotypisats eller sats, der vanskelig lader sig skille, tilkommer sætteren en godtgjørelse af ikke under 15 %.

Ligeledes bliver sætteren at godtgjøre for den tidsspilde, der foraarsages ved sammensøgen af materiale, eller ved, at dette er usystematisk.

Ved paabegyndelsen af et arbeide har styksætteren krav paa at modtage de fornødne kasser i god stand, ordentlig rensede og fri for uvedkommende bogstaver, skydelinjer etc.; han er da paa sin side forpligtet til ved afleveringen ligeledes at rense kasserne for uvedkommende materiale.

§ 19. Beregningen af aviser og tidsskrifter sker paa grundlag af denne tarif under iagttagelse af følgende punkter:

1. Satsprisen pr. tusind forhøies med 2 øre som godtgjørelse for linjepasning og smaa leveringer.
2. For staaende sats, der maa ombrækkes eller korrigeres for hver gang, den bruges, regnes fuld betaling.
3. Avertissementer beregnes efter den i samme fremherskende skriftsort; større skrifter beregnes efter korpus kegel.
4. Vagttid betales pr. time med det i § 23 stipulerede procenttillæg, uanseet om der bliver sats at levere eller ikke.

§ 20. Hvor der her i tarifen er tale om overenskomst, er dette at forstaa saaledes, at betalingen ikke maa gaa ned under den pr. time bestemte norm.

B. Almindelige arbeidsvilkaar.

§ 21. Den daglige arbeidstid er 10 timer, iberegnet 1/4 time til frokost og 1/4 time til „eftasværd“, og maa lægges mellem kl. 7 morgen og kl. 8 aften saaledes, at sker begyndelsen kl. 7 morgen ophører arbeidet senest kl. 7 om aftenen. Arbeide udenfor denne tid maa ikke finde sted uden paa de betingelser, som er nævnt i § 23. Middagstiden maa ikke sættes kortere end 1 1/2 time.

§ 22. Lavmaalet af den faste løn udgjør for sættere og maskinmestere 22 kroner ugentlig. Beskjæftigelse paa visse penge i kortere tid end fjorten dage bliver dog at beregne efter 40 øre pr. time eller 4 kroner pr. dag.

Saafremt typografen faar kost og logi hos principalen ansættes minimumslønnen til ikke under 12 kr.

Det tilstedes ogsaa principalen at lønne de hos ham nyudlærte svende med 20 kroner ugentlig i det første aar.

§ 23. Tillægget for overarbeide er 50 % indtil kl. 12 aften; efter kl. 12 100 %. Regelmæssigt søn- og helligdagsarbeide maa ikke finde sted; forlanges imidlertid søndagsarbeide, godtgjøres det med 50 %.

§ 24. Udbetalingen af arbeidslønnen sker ugentlig.

21

§ 25. Den gjensidige opsigelsesfrist er 8 dage, saafremt ikke anden overenskomst er truffen, og opsigelse kan kun ske paa den regelmæssige regnskabsdag. Midlertidig ansættelse kan finde sted; men saasnart den varer længere end 14 dage, indtræder opsigelsesfrist.

Principalen er forpligtet til fuldt ud at beskjæftige den hos ham arbeidende sætter og i tilfælde af utilstrækkelig beskjæftigelse at godtgjøre ham for den ledige tid efter timebetaling. Sætteren er paa sin side forpligtet til punktlig at passe tiden og at udføre sit arbeide ordentlig. Har en typograf i ugens løb uden begrundet undskyldning forsømt en eller flere arbeidstimer, svarer han principalen 40 øre for hver time (½ time regnes ikke, men over en ½ regnes for en hel).

§ 26. Angaaende antallet af de lærlinger, der bliver at holde i et trykkeri, gjælder følgende bestemmelser:

I. Sætterlærlinge:

1—5	svende	1	lærling
6—10	—	2	—
11—18	—	3	—
19—25	—	4	—
over 25	—	5	—

II. Trykkerlærlinge:

1—2	svende	1	lærling
over 2	—	2	—

Ovenstaaende skala bliver at gjennemføre inden 3 aar fra tarifens ikrafttræden, dog saaledes, at ved dens ikrafttræden ingen ny lærekontrakt maa afsluttes, der ikke er i overensstemmelse med foranstaaende regulativ.

Naar unge personer antages til fagarbeide i et bogtrykkeri, maa de enten indgaa som lærlinge eller forevise attest for, at de er udlærte i faget.

C. Bestemmelser angaaende tarifens gyldighed, opretholdelse og forandring.

§ 27. Tarifen er udtryk for den ordning af arbeidsforholdene, som saavel principaler som svende holder for den rette og rigtige for Norges vedkommende, og forpligter sig samtlige medlemmer af Den norske Bogtrykkerforening til at overholde den, ligesom samtlige medlemmer af Norsk Centralforening for Bogtrykkere er forpligtede til ikke at arbeide paa andre betingelser, end de her opstillede.

§ 28. De i tarifen opstillede satser gjælder uden indskrænkning for Kristiania, Bergen, Arendal og Kristiansand.

For de øvrige byer finder et afslag sted efter følgende forhold:

For Trondhjem, Stavanger, Skien, Laurvig, Drammen, Hamar 5 %
„ de øvrige byer . . . . 10 %.

§ 29. Til at vaage over tarifens overholdelse oprettes en voldgiftsret, der har sæde i Kristiania og bestaar af 3 principaler og 3 svende, med ligesaa mange suppleanter, der vælges for et aar henholdsvis af samtlige medlemmer af Den norske Bogtrykkerforening og samtlige medlemmer af Norsk Centralforening for Bogtrykkere. Til denne ret bliver al misligholdelse af tarifen at indberette, ligesom alle tvilsspørsmaal af retten afgjøres med bindende virkning for det hele land. Af omkostningerne til rettens administration bærer hver af foreningerne det halve.

De til gjennemførelse af rettens kjendelser fornødne midler udredes af begge foreninger i fællesskab, saaledes at hver af dem bærer det halve.

§ 30. Tarifen træder i kraft den   og gjælder for 3 aar, efter hvilken tids udløb den kan opsiges med ½ aars varsel.

§ 31. Til at revidere tarifen nedsættes en kommission bestaaende af 6 medlemmer, 3 principaler og 3 svende med ligesaa mange suppleanter, der vælges henholdsvis af samtlige medlemmer af Den norske Bogtrykkerforening og samtlige medlemmer af Norsk Centralforening for Bogtrykkere.

§ 32. Et eksemplar af tarifen tilstilles ethvert medlem af Den norske Bogtrykkerforening og Norsk Centralforening for Bogtrykkere.“

I Bogtrykkerforeningens møde den 11. december 1888 kom skrivelsen og tarifforslaget under diskussion. Man blev enig om at lade skrivelsen i trykt stand omdele ogsaa til de bogtrykkeri- og aviseiere, der stod udenfor foreningen. Disse anmodedes tillige om at fremmøde i Haandverks- og Industriforeningens lokale mandag den 17. december kl. 5. Her skulde man søge at komme til overenskomst om, hvorledes principalerne i det hele skulde stille sig til det fremkomne tarifforslag.

Til det berammede møde fremmødte foruden foreningens medlemmer repræsentanter for „Dagbladet“ og „Verdens Gang“ samt for firmaerne NIKOLAI OLSEN, HANCHE, OSCAR ANDERSEN og BENTZEN & SØN. Efter forskjellige udtalelser enedes man om at imødekomme Den typografiske Forenings ønske ved nedsættelsen af en tremands-komite, der skulde forhandle med en tilsvarende repræsentation fra Den typografiske Forening.

Valget, der foregik den 18. januar, faldt paa C. GRØNDAHL, TH. STEEN og H. JACOBSEN, der samtlige havde 9 stemmer.

Den typografiske Forening havde allerede ved aarskiftet valgt en komite bestaaende af F. A. BERGERSEN, O. BERGENN og F. P. SCHULZE; men da principalerne erklærede, at de ikke vilde forhandle med udlændinger, opnævntes den 20. januar i den sidstnævntes sted maskinmester JUL SØRENSEN.

Nu gik et par uger hen i spænding. I de to foreninger og i bogtrykkerverdenen gik tilsyneladende alt sin skjæve gang. Den typografiske Forening leiede kontor i Bernt Ankers gade, hvor de mindre konferencer holdtes i tiden før og efter jul. Underhaanden arbeidedes der paa at formaa sætterskerne og maskinpersonalerne til at gjøre fælles sag med typograferne, ja der var endog paa tale at aabne de førstnævnte adgang til at optages i Den typografiske Forening. Om disse forhandlinger kan kun oplyses, at sætterskerne vistnok vilde støtte typograferne under den forestaaende lønskamp; men nogen aktiv del i den forestaaende streik vilde de ikke tage. De havde saa meget mindre grund til at modarbeide sine interesser i denne tid, som der fra bogtrykkernes side blev vist dem megen imødekommenhed. Et opraab af temmelig gammel dato, som Kvindesagsforeningen havde sendt om til opslag i samfundslokalerne, blev taget frem til indlæg for kvindelige sættere af den oplyste klasse, som i størst mulig udstrækning skulde tages ind i faget. Typograferne holdt kulør: de udfærdigede listelig en indbydelse til kvindesagskvinderne, at de dog først maatte se indom paa disse trykkerier, — og der manglede ikke paa anvisninger, hvor visiterne først og fremst maatte aflægges. Men spillet stoppede braatt: kravet paa kvindelig stemmeret kom op paa samme tid, og dermed lukkede redaktionerne for den konservative presse døren i for videre diskussion om sagen. Og medens typograferne i sit organ af bedste evne søgte at vække fart, ængstelse og panik i Kristianiabogtrykkerne, der ikke kunde rappe sig med at lukke øinene op for, hvad der var typograferne et livsspørsmaal, spiller de ud den ene trumf efter den anden med udførlig opramsning af, hvilke svære summer de havde at afse for streikende tyske og østerrigske fagbrødre.

Tarifkomiteen havde i fem møder drøftet det fremlagte forslag til tarif; men enighed kunde ikke opnaaes. „De Delegerede for Bogtrykkerforeningen — heder det i en redaktionel redegjørelse i „Aftenposten“ for 21. februar — stillede sig under den foreløbige Granskning af Forslaget velvillig ligeoverfor flere af de i Tarifen fremsatte Forslag, og hvor de fandt, at disse ikke helt ud kunde accepteres, viste de sig dog villige til delvis at imødekomme Kravene. Enkelte af Forslagene erklærede man dog underhaanden, at der ikke kunde blive Tale om at vedtage.“ Foreløbig var man dog paa forslag af Bogtrykkerforeningens delegerede enig om, at hver gruppe i sine foreninger skulde meddele referat af, hvad der var passeret, samt indhente oplysning om, hvorledes foreningernes medlemmer stillede sig overfor de udtalte anskuelser. Derefter skulde forhandlingerne gjenoptages. Denne stans i forhandlingerne indtraadte den 7. februar. Den typografiske Forenings delegerede fremførte rigtig besked i sin forening. Men her blev denne aftale saa grundig misforstaaet, som om kommissionens arbeide skulde stanse for bestandig. Til de foreninger, som hørte under „Norsk Centralforening for Bogtrykkere“, udfærdigede hovedbestyrelsen øieblikkelig et cirkulære, saalydende:

„Den her i byen for en tid siden nedsatte fælleskommission er opløst. De er idag gaaet fra hverandre uden at være kommet til enighed, idet principalerne fordrer et afslag af 2 øre pr. 1000 baade paa fraktur og antikva, hvilket for en flerhed af arbeider vil give en lavere fortjeneste end den nugjældende; heller ikke er de villige til at gaa ind paa de øvrige hovedpunkter. Forslaget til ny tarif vil derfor sandsynligvis blive forkastet i principalforeningen. Vi vil da blive nødsaget til at nedlægge arbeidet. Vi vil derfor paa det indstændigste opfordre eder til at støtte Kristiania-typograferne af al magt i deres kamp for tarifens indførelse ved ugentlige bidrag . . . .

Ligeledes maa vi forpligte medlemmerne til ikke at arbeide paa tryksager, der kommer fra Kristiania (naturligvis med undtagelse af saadanne, der trykkes paa stedet under almindelige forhold), da vor kamp i høi grad vil besværliggjøres, idet vore principaler derved let vil kunne hjælpes over det værste knibetag. Skulde nogen typograf af denne grund miste sin plads, vil der blive sørget for, at han erholder understøttelse af samme størrelse som de streikende i Kristiania."

Et til den følgende dag sammenkaldt møde i Den typografiske Forening var ret talrig besøgt. Der blev fremholdt med sterke ord, at der var liden udsigt til, at tarifspørsmaalet blev løst med det gode. De fremmødte foreningsmedlemmer delte dog ikke bestyrelsens opfatning af situationen. De vilde først imødese, hvad udfald sagen fik i principalforeningen. Om denne behandling af spørsmaalet underrettedes Bogtrykkerforeningens formand i følgende skrivelse, dat. 9. februar 1889:

„I det igaar af foreningen afholdte møde blev den holdning, foreningens repræsentanter havde indtaget i tarifkommissionen, fuldt ud billiget.

Man ansaa det imidlertid ikke usandsynligt, at flertallet af principalerne kunde indtage et andet standpunkt end det af deres repræsentanter hævdede, hvorfor det blev besluttet indtil fredag den 15. februar at afvente underretning om, hvorledes principalerne stillede sig til sagen."

Bogtrykkerforeningens møde var sammenkaldt til den 11. februar, og her gjorde formanden rede for de inden tarifkomiteen førte forhandlinger. Efter en del diskussion, hvori samtlige tilstedeværende deltog, enedes man om at udtale sin tilfredshed med det standpunkt, de komiterede havde indtaget, og man gav det sin fulde tilslutning. Senere holdtes et nyt og talrigere besøgt møde den 14. februar, hvor foruden foreningens medlemmer havde indfundet sig repræsentanter for „Verdens Gang" og „Morgenposten" samt firmaerne NIKOLAI OLSEN, HANCHE, OSCAR ANDERSEN, „Den religiøse Traktatforening" og BENTZEN & SØN. Ogsaa her udspandt sig en meget livlig diskussion, hvor forskjellige anskuelser gjorde sig gjældende. Men man samlede sig med enstemmighed om følgende af O. DE BESCHE fremsatte forslag til

udtalelse: „Da Bogtrykkerforeningens Komiterede ikke kan anse Komiteens Forhandlinger for afsluttede, finder man paa Sagens nuværende Stadium ikke at kunne udtale sig om Tarifforslaget, hverken i dets Enkeltheder eller i dets Helhed, men foreslaar Komiteens Forhandlinger gjenoptagne." Herom blev formanden for Den typografisk Feorening den følgende dag (15. februar) underrettet.

Om aftenen holdt denne Forening møde i „Dramatiken", hvor alle medlemmer, som ikke var hindrede ved sygdom eller overarbeide, ved navneopraabet viste sig at være mødte frem.

Mødets dagsorden var: Gjennemførelse af tarifen.

Saa knappe de i typografernes organ meddelte oplysninger fra de hidtil holdte møder er, røber de dog, at et yderliggaaende socialistisk parti hidtil havde havt saapas overtag, at det troede sig istand til uden videre at drive en øieblikkelig nedlæggelse af arbeidet igjennem. Det var dette partis syn paa, hvad en hurtig aktion krævede, som havde paavirket de fremstillinger, som blev publikum meddelt fra forhandlingerne. Men paa mødet den 15. februar kom der større klarhed over situationen, og da den lille trop her til en begyndelse krævede, at arbeidet paa trykkerierne uden videre skulde indstilles, blev den mødt med en energisk modsigelse. Flere mænd af den mere maadeholdne majoritet krævede, at opsigelsen skulde afgives i lovlig form, og de erklærede endog, at om en afgjørelse, beregnet paa panik blandt principalerne, blev trumfet igjennem, vilde de bryde den ved at indfinde sig til arbeidet. Blandt de mænd, som gjorde denne mening gjældende, nævnes brødrene S. M. & Jul Sørensen, O. Bergenn samt — saavidt vides — F. P. Schulze og formanden F. A. Bergersen. Referatet i „Typografiske Meddelelser" er korrekt, forsaavidt sidstnævnte virkelig udtalte, at „vi — d. e. Den typografiske Forening — var villige til at fortsætte Forhandlingerne, men vi vilde ikke have Sagen udhalet; Typograferne skulde nu afgjøre, hvilken Vei de vilde gaa."

Derefter vedtog forsamlingen enstemmig følgende fremsatte forslag:

„For at fremme Tariffens Gjennemførelse vedtager Forsamlingen følgende Forholdsregler:

a. Samtlige Personaler opfordres imorgen, Lørdag den 16. Februar, at indlevere Opsigelser til sine resp. Principaler.
b. Intet Medlem af „Norsk Centralforening for Bogtrykkere" eller nogen med denne i Gjensidighed staaende Forening kan, i Følge Hovedbestyrelsens Afgjørelse, fra idag af og indtil Tarifspørgsmaalet er afgjort, tage Plads i noget Bogtrykkeri i Kristiania.
c. Ingen i Kristiania arbeidende Typograf maa under Opsigelsesfristen skifte Plads eller lade sig udlaane til noget andet Bogtrykkeri.
d. Søndags- og Overarbeide maa under Opsigelsesfristen ikke udføres undtagen paa Aviser.

e. Foreningens Repræsentanter i Tarifkommissionen bemyndiges til under Opsigelsesfristen fremdeles at føre Underhandlinger med Principalerne for at komme til en Overenskomst, saafremt disses Repræsentanter ønsker en saadan. Forsamlingen udtaler imidlertid, at Tusindprisen ikke yderligere kan reduceres. Ligeledes anser den det aldeles nødvendig at faa istand et Lærlingeregulativ.

f. Bestyrelsen bemyndiges til efter Tarifudvalgets Forslag at disponere over de nødvendige Midler af Tariffondet til Reiseunderstøttelse for de Medlemmer, der under de nuværende Forhold maatte finde Anledning til at forlade Byen. Ordningen i dette Øiemed overlades Bestyrelsen."

Det var gaaet ret stormende til paa mødet, fortæller flere af bestyrelsesmedlemmerne, og det holdt oftere haardt at komme tilorde. I referatet i „Typografiske Meddelelser" er dette udtrykt i de noget svævende ord, at „Formanden takkede Forsamlingen for den Ro og Orden, som under det talrige Fremmøde var bleven udvist," og at mødet hævedes med et: „Leve Enigheden!"

Lørdag den 16. februar modtog samtlige bogtrykkerier — med undtagelse af Waisenhusets, heder det — fra sine personaler en trykt skrivelse, der havde følgende ordlyd:

„Undertegnede Personale i Deres Bogtrykkeri tillader sig herved at overrække Dem følgende Henvendelse:

Som bekjendt blev der efter en Del foreløbige Underhandlinger mellem Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening, i Begyndelsen af Aaret nedsat en af begge disse Foreninger valgt Kommission til Behandling af et af sidstnævnte Forening udarbeidet Tarifforslag. Efterat denne Kommission i endel Møder havde gjennemgaaet Forslaget, viste der sig imidlertid en saa bestemt Dissents om nogle af de vigtigste Punkter, at Kommissionen i sin Helhed fandt det nødvendigt at forelægge Sagen for de respektive Foreninger.

Af den i Kommissionen stedfundne Forhandling fremgaar følgende:

§§ 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 29 gav ikke Anledning til nogen større Dissents; enkelte fik mindre væsentlige Forandringer.

§ 2. Pris pr. Tusen abc.

Som Grundlag for Behandlingen toges Petit, Borgis og Korpus. Forslaget bestemmer for disse Skriftsorter 36 Øre for Antikva og 34 Øre for Fraktur.

P r i n c i p a l e r n e bød henholdsvis 34 og 32.

S v e n d e n e slog af paa Frakturen fra 34 til 33.

Gjennemsnitsforholdet stiller sig ifølge de af Kommissionen foretagne Undersøgelser saaledes:

A n t i k v a:

37 Øre pr. 1000 n = 33.13 Øre pr. 1000 abc.
34.00 „ - „ „ = 0.87 Øre mere = 2.62 %
36.00 „ - „ „ = 2.87 „ „ = 8.63 %

Fraktur:

37 Øre pr. 1000 n = 30.63 Øre pr. 1000 abc.
32.00 „ - „ „ = 1.37 Øre mere = 4.1 %
33.00 „ - „ „ = 2.37 „ „ = 7.7 %

Anm. Dette er Gjennemsnittet. For enkelte Skrifter, f. Eks. Korpus mediæval vil der efter 34 Øre for abc blive mindre end efter 37 for n.

§ 12. Smalt Format.

Principalerne ansaa Skalaen være for høi.

Svendene tilbød den begrænset til 40 Bogstaver, saafremt den af dem foreslaaede Normalpris pr. 1000 blev vedtaget.

§ 14. Ombrækning.

Principalerne kunde ikke gaa ind paa at betale nogen Ombrækningsgodtgjørelse, naar kun 2 Sættere arbeidede paa samme Værk.

Svendene fastholdt, at al den Stund der faktisk maatte foretages vekselvis Ombrækning, maatte dette ogsaa godtgjøres.

§ 19. Aviser.

Punkt 1 skal lyde: „Satsprisen paa Aviser forhøies pr. Tusind med 2 Øre som Godtgjørelse for Linjepasning og smaa Leveringer.“

Som Punkt 2 indskydes: „Godtgjørelse for spærret Sats beregnes pr. Linje“.

§ 22. Ugelønnen.

Principalerne fandt det ikke heldigt at fastsætte et Lavmaal for Ugelønnen.

Svendene ansaa det nødvendigt.

§ 23. Overarbeide.

Svendene bemærkede her, at saafremt Arbeidet regelmæssigt begyndte ved Middagstid (Kl. 1) kunde Extrabetalingen for Overarbeidet fra Kl. 8—12 reduceres til 25 %.

§ 25. Opsigelse og gjensidige Garantier.

Principalerne fandt sidste Passus helt igjennem urimelig og upraktisk.

Svendene fandt at maatte fastholde Forslaget.

§ 26. Lærlingeskala.

Principalerne ansaa et Regulativ for Lærlinge for upaakrævet og ubilligt.

Svendene ansaa et saadant for paakrævet og billigt, under Henvisning til den overflødige Arbeidskraft.

§ 29. Voldgiftsret erkjendtes at kunne være en bra Foranstaltning.

De øvrige §§ ansaaes under Omstændighederne ikke at egne sig til Behandling.

I den i denne Anledning afholdte Forsamling i Den typografiske Forening vandt den Holdning, vore Repræsentanter havde indtaget i Tarifkommissionen, fuld Tilslutning, idet man var enig om, at det ikke gik an at gjøre yderligere

Indrømmelser end de, som allerede var foretagne, ligesom man antog, at Flertallet af Principalerne ogsaa vilde erkjende Forslaget i den nu foreliggende Form som en antagelig Tarif.

Da imidlertid Flertallet af Principalforeningens Medlemmer har sluttet sig til de af dens Repræsentanter fastholdte Betingelser, vil Undertegnede ikke undlade at henstille til Dem at antage det foreliggende Forslag midlertidig, indtil Tarifen endeligt er vedtaget, idet vi samtidig skal tilkjendegive, at saafremt den af os foreslaaede Ordning ikke kan komme istand inden Lørdag 2den Marts, maa vi den Dag fratræde vore Pladse.

Bestemmelse i Anledning ovenstaaende bedes meddelt Den typografiske Forenings Forretningsfører, O. BERGENN, Bernt Ankers Gade No. 6 b."

Bortseet fra nogle mindre notiser var det først ved denne tid, den reiste kontrovers blev den store almenhed forelagt, og i „Aftenposten" blev den en staaende artikel en god stund fremefter. I en redaktionel redegjørelse bebudede dens eier, at han vilde gjøre fælles sag med bogtrykkerne, og han henstillede til de øvrige avisudgivere at slutte sig til ham, streiken kunde da blive mødt med kraft, om den af typograferne paaregnede støtte hos aviserne maatte udeblive. Af artikelen, der meddeler en række data om lønningsforholdene ved trykkerierne, skal forøvrigt alene et brudstykke hidsættes, der i nøgterne ord sætter almenheden ind i principalernes holdning forud for streikens aabning:

„At give en Fremstilling af den nye Tarifs forskjellige Bestemmelser og paapege, hvori den afviger fra den ældre, kan neppe her være Stedet til. Det vil kun have Interesse for Fagmænd. Vi skal alene anføre, at Principalerne har intet imod, at den nye Tarif indfører Alfabetberegning, da Beregningen derved stedse kommer til at staa i Forhold til Skrifternes forskjellige Tykkelse, hvilket ikke er Tilfældet med den nu brugelige *n*-Beregning. Om Prisen hersker der imidlertid Uenighed. Det fremlagte Tarifforslag fastsatte 36 Øre for Sats af 1000 abc i Antikva (Bogstaver stillet i alfabetisk Orden) og 34 Øre for Fraktur. Principalerne foreslog en Pris af henholdsvis 34 og 32, og Svendenes Delegerede gik ind paa et Afslag af 1 Øre for Frakturens Vedkommende, nemlig fra 34 til 33. Da der i Danmark betales 29 Øre pr. 1000 abc Fraktur og 31 for Antikva, sees det, at „Den typografiske Forenings" Tarif er omtrent 15 pCt. høiere end den danske. Principalerne var villige til at betale 10 pCt. mere end der betales i Danmark og 4 pCt. høiere end den Pris, som nu betales i Trykkerierne. Prisen er i Sverige ca. 5 pCt. lavere end i Danmark, altsaa ca. 15 pCt. lavere end den, Principalerne nu har foreslaaet vedtaget. Endel andre af Foreningens Forslag er i Forhold til den danske Tarif, som er af 1884 og saaledes maa antages tidsmæssig, i høi Grad opskruede, saaledes navnlig med Hensyn til det saakaldte smale Format og Ombrækningen. Den

22

Godtgjørelse, som de norske Typografer forlanger for Ombrækning, naar flere Sættere arbeider paa et Verk, er nemlig 100 à 150 pCt. høiere end den danske."

Bogtrykkerforeningen holdt møde den 22. februar. Til behandling forelaa meddelelse fra Den typografiske Forening, og efter forskjellige udtalelser enedes man nu om at overlade til foreningens delegerede i tarifkomiteen at gjennemgaa det fremlagte tarifforslag. Det blev tillige vedtaget, at der i mellemtiden ikke skulde føres forhandling med personalet i de forskjellige trykkerier.

Det reviderede tarifforslag, som af de delegerede i mødet den 26. februar fremlagdes til gjennemgaaelse og diskussion, tog sig saaledes ud:

„§ 1. Som Den typografiske Forenings Forslag, dog med den Ændring, at næstsidste Passus kommer til at lyde: Pagina regnes for 1 Linje, levende Kolumnetitler for 2.

§ 2. Pris pr. 1000 som af Den typografiske Forening opstillet.

For Svensk, Tysk og Engelsk et Tillæg af 10 %

„ Fransk og Latin . . . . 15 „

„ Norsk Dialektsats, Lappisk og Oldnorsk 20 „

Græsk bliver at beregne som af Den typografiske Forening opstillet. Afslag for trykt Manuskript bortfalder.

Slutningen af §'en kommer til at lyde: Arbeider i sjeldne fremmede Sprog med mange Accenter etc. bliver at udføre efter Timeberegning eller efter Overenskomst.

Af den samlede Pris regnes 3/4 paa Satsen og 1/4 paa Aflægningen.

§ 3. Spærret Sats faar 100 % Tillæg, naar den udgjør mindst 1/32 af Arket; blandet Skrift (som f. Eks. Kursiv, Versalier og Kapitæler, halvfed etc.) samt Talsats faar 50 % Tillæg, naar den udgjør mindst 1/16 af Arket. Kun den virkelig spærrede, blandede eller Talsats bliver at regne.

§ 4. Tabellarisk Sats faar et Tillæg af fra 25 til 100 % efter Satsens Beskaffenhed. Hvor ikke Enighed om Procenttillægget opnaaes, bliver Satsen at udføre efter Timebetaling.

§ 5. Mathematisk Sats som Den typografiske Forenings § 6, med den Forandring, at Slutningen af 1ste Passus fra og med Ordene: „hvorved bliver" udgaar.

§ 6. Musiknoder (som Forsl. § 7).

§ 7. Som Forsl. § 8, dog at Slutningsordene „dog ikke under 10 %" udgaar.

§ 8. Som Forsl. § 9.

§ 9. Som Forsl. § 10.

§ 10. Som Forsl. § 11.

§ 11. Smalt Format faar et Tillæg pr. 1000 af 6 Øre til og med 8 Ciceros Bredde og af 3 Øre til og med 12 Ciceros Bredde.

§ 12. Som Forsl. § 13.

§ 13. Naar flere end 3 Sættere er beskjæftiget paa samme Arbeide, besørges Ombrækningen af Huset eller efter Overenskomst med vedkommende Sættere om et bestemt Tillæg pr. Ark.

§ 14. Sætteren er forpligtet til nøiagtig at rette de af ham selv forskyldte i 1ste Korrektur anmærkede Feil. Ved Paketsats er Sætteren alene forpligtet til at rette Spaltekorrekturen.

§ 15. Som Forsl. § 16.

§ 16. 1ste Passus som Forsl. § 17, 1ste Passus.

Træsnit i et sammenhængende Værk beregnes som Teksten. Forekommer der imidlertid Træsnit, hvoraf hvert især indtager en hel Kolumne, finder der for vedkommende Sider et Afslag af 25 % Sted. Er Træsnittene derimod smaa og at indsætte i Teksten, bliver der at beregne et Tillæg af 20 Øre pr. Stk. I saa Tilfælde bortfalder Tillæg for smalt Format.

§ 17. For Aflægning af Sats, der vanskelig lader sig skille, tilkommer Sætteren en Godtgjørelse af 15 %.

§ 18. Ved Paabegyndelsen af et Arbeide modtager Styksætteren de fornødne Kasser i ordentlig Stand; naar Arbeidet er afsluttet, har han at levere dem i samme Stand tilbage.

§ 19. Beregningen af Aviser sker paa Grundlag af denne Tarif under Iagttagelse af følgende Punkter:

1.–4. } Som Forsl. 1—4.

5. Vagttid betales pr. Time.

§ 20. Som Forslaget.

§ 21. Den daglige Arbeidstid er 10 Timer, som lægges mellem Kl. 7 Morgen og Kl. 8 Aften. Arbeide udenfor denne Tid osv. som Forslaget.

§ 22. Beskjæftigelse paa visse Penge i kortere Tid end 14 Dage bliver at beregne med 40 Øre pr. Time.

§ 23. Tillægget for Overarbeide er 50 % fra Kl. 8—12 Aften, efter Kl. 12 100 %. Regelmæssigt Søn- og Helligdagsarbeide maa ikke finde Sted; forlanges Søndagsarbeide, faar det 50 % Tillæg.

Fra disse Bestemmelser undtages Aviser, hvorfor særlig Overenskomst maa træffes.

§ 24. Som Forslaget.

§ 25. Den gjensidige Opsigelsesfrist er 14 Dage, saafremt ikke anden Overenskomst er truffen. Midlertidig Ansættelse kan finde Sted, men saasnart den varer længere end 14 Dage, indtræder Opsigelsesfrist.

§ 26. Til Afgjørelse af mulige Tvistigheder om Tarifens Forstaaelse oprettes en Voldgiftsret, der har Sæde i Kristiania og bestaar af 3 Principaler og 3 Svende med lige saa mange Suppleanter, der vælges for et Aar.

§ 27. Tarifen træder i Kraft den 4de Marts 1889. For allerede kontraherede Arbeiders Vedkommende træder den først i Kraft fra Begyndelsen af Oktober 1889."

Der sees, at der om de af de delegerede foreslaaede ændringsbestemmelser har raadet liden dissens. §§ 1—21, 23—25 og § 27 gik foreningen enstemmig med paa. Derimod var der delte meninger om § 22 og § 26.

Om § 22 heder det i bestyrelsens protokol: „I det af Den typografiske Forening oversendte Forslag var i § 22 bestemt et Lavmaal af fast Løn. Herpaa erklærede d'Hrr. ERLING NIELSEN, AARS FABRITIUS og ALB. GUNDERSEN sig villige til at gaa ind. Ved Afstemningen vedtoges mod disse Herrers Stemmer §'en i følgende Form: Beskjæftigelse paa visse Penge i kortere Tid end 14 Dage bliver at beregne med 40 Øre pr. Time."

Om § 26 oplyses: „Den af Den typografiske Forening i § 26 opstillede Lærlingeskala fandt man, med Undtagelse af Repræsentanterne for Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, ikke at kunne gaa med paa, hvorefter man enstemmig vedtog: „Til Afgjørelse af mulige Tvistigheder om Tarifens Forstaaelse oprettes en Voldgiftsret, der har Sæde i Kristiania og bestaar af 3 Principaler og 3 Svende med ligesaa mange Suppleanter, der vælges for 1 Aar."

I en ledende artikel, som „Aftenposten" den 28. februar indeholdt, gjorde redaktionen opmerksom paa, at af alle krav, som typograferne opstillede, var „Spørgsmaalet om Lærlinge det væsentlige i Sagen, og en Fastholden fra Typografernes Side af disse Fordringer maatte uvægerligen tvinge Principalerne til at opbyde ethvert Middel for at møde den indledede Streik. Thi, heder det, der er Trykkerier, som ikke benytter Læregutter f. Ex. „Morgenbladet" og „Aftenposten", men maa have fuldt uddannede Typografer. Det er da en Nødvendighed, at den Tilgang, som trænges paa disse Trykkerier, maa skaffes fra andre Trykkerier. Skal nu disse sidste ogsaa skaffe sig selv den fornødne Tilgang paa Svende, vil det være absolut nødvendigt, at de holde flere Læregutter, end de selv kan antages at komme til at trænge som Svende." For at gjendrive den opfatning, som saaledes kom tilorde, fremlagde „Typografiske Meddelelser" for 2. mars en oversigtstavle, hvorefter der ved denne tid i Kristianias officiner fandtes 367 svende, sættere, sættersker og trykkere. Lærlingernes antal var 115, deraf 95 sættere og 20 trykkere. Vedtoges skalaen, vilde antalet blive 114; reduktionen vilde falde paa sætterlærlingerne, hvis tal vilde gaa ned til 82. „Ved en Læretid af 4 Aar vilde der altsaa tilføres Faget hvert Aar 20 à 21 nye Sættere. Ifølge Statistiken afgaar ved Døden i Kristiania 4 à 5 Sættere aarlig, dette giver altsaa et Overskud af 16—17 hvert Aar. At

dette ikke skulde være tilstrækkelig til at tilfredsstille Merbehovet, selv om man tager i Betragtning, at de større Aviser har faa eller ingen Lærlinge, kan vi ikke tro. Skulde det vise sig, at Tilgangen ikke er tilstrækkelig, saa er der jo den Udvei for D'Hrr. Principaler at opsige Tarifen for at faa Forholdet forandret. For de første 7 à 8 Aar er der nu allerede sørget, hvad Arbeidsledighedskassens Udgifter noksom beviser. Angaaende Trykkerne vil vi kun bemerke, at Kristiania har forsørget ikke alene Norge, men endel har ogsaa af Mangel paa Beskjæftigelse maattet reise til Amerika."

Fra moderat hold inden typografverdenen, hvorfra situationen til begge sider bedst kunde overskues i sammenhæng, udtaltes der allerede paa dette punkt, at denne sag for tidlig blev presset op blandt reformkravene. Saaledes vides det med sikkerhed, at formanden F. A. Bergersen helt fra forhandlingernes begyndelse hævdede denne opfatning.

Paa en forsamling, som „Den typografiske Forening" foranstaltede afholdt i „Dramatiken" den 28. februar, faldt der vel knubbede ord mod bestyrelsen, for at den var gaaet for langt i sin imødekommenhed. Men der blev alligevel besluttet at oversende et nyt forslag til Bogtrykkerforeningen, og dette var tillempet i større overensstemmelse med, hvad bogtrykkerne allerede havde betegnet som sit ultimatum. Som forslaget i den ændrede skikkelse præsenterer sig, skal det med sine gjentagelser ikke medtages her. Derimod skal de ledsagende motiver hidsættes i sin helhed:

„Det af Principalerne under 27de Februar til „Den typografiske Forening" oversendte Tarifforslag har vi som Foreningens Repræsentanter i Tarifkommissionen gjennemgaaet, og skjønt vi ikke kan tiltræde Forslaget i sin Helhed, har vi dog, for at strække os saa langt som muligt, fundet at burde, i Overensstemmelse med Principalernes, modificere flere af Bestemmelserne i vort oprindelige Forslag i den Grad, at en ny Fremlæggelse heraf findes nødvendig. De vigtigste Punkter i dette skal vi ledsage med følgende Motiver:

Ad § 1. Den af Principalerne strøgne Bestemmelse har vi, for at undgaa mulige Feiltagelser, fundet at burde bibeholde.

Ad § 2. Den af Principalerne foreslaaede Godtgjørelse for fremmede Sprog er vedtaget med den Forandring, at Svensk er rykket op i anden Grad. Bestemmelserne om Fordelingen af Sats og Aflægning er vedtaget som Principalernes Forslag.

Ad §§ 3 og 4. Den af Principalerne foreslaaede Godtgjørelse staar efter vor Formening ikke i Forhold til det virkelige Arbeide, idet 50 pCt. i enkelte Tilfælde vil være et urimeligt høit Tillæg, medens det i andre Tilfælde ikke vil være nogen tilstrækkelig Erstatning for Satsens Vanskelighed. Vi har derfor troet at burde bibeholde de oprindelige Bestemmelser, dog med den Forandring, at for blandet Sats er det sidste Trin i Skalaen strøget, saaledes at Godtgjørelse for enkelt Blanding ikke gaar høiere end til 20 pCt.

Ad § 5. Den i denne Paragraf benyttede Beregningsmaade tror vi er den mest utvetydige og retfærdige for begge Parter, idet der nemlig er taget tilbørligt Hensyn til saadanne Lettelser, som maa bevirke Afslag i den almindelige Pris.

Ad § 11. I Henhold til den af Principalerne her foreslaaede Forandring skal vi bemærke, at Tarifen af 1852 har saadan Bestemmelse: „For Sats under 4 staaende Kvadrater beregnes pr. 1000 Bogstaver 1 Skilling mere". Det er derfor alene en bedre Regulering af denne Bestemmelse, naar vi fremdeles fastholder Forslagets Skala, der dog i intet Tilfælde vil strække sig til 4 staaende. Forøvrigt har vi ogsaa modificeret denne Paragraf en Del.

Ad § 14. Bibeholdelsen af den nuværende Bestemmelse om Ombrækning, som Principalerne foreslaar, har vi ikke kunnet gaa med paa, da det foraarsager Sætteren forholdsvis ligesaa meget Extraarbeide, naar der er beskjæftiget 2 eller 3 paa et Verk, som naar der paa samme arbeider flere. Derimod har vi, for at imødekomme alle rimelige Fordringer, foretaget en meget betydelig Nedsættelse i den opstillede Skala, saaledes at Godtgjørelse for et Oktavark nu alene bliver 35 Øre, naar 2 Sættere er beskjæftiget paa samme Verk.

Ad § 15. De oprindelige Forslag er bibeholdt med et Par mindre Forandringer.

Ad § 17. Principalernes Forslag vedtaget.

Ad § 18. De af Principalerne strøgne Bestemmelser har vi fundet at burde bibeholde, da vi anser disse for at være et nødvendigt Led i en god Arbeidsordning. Dog er Bestemmelsens første Passus noget reduceret, for at indskrænke dens Anvendelse.

Ad § 19. Første Passus som Principalernes Forslag. I Punkt 2 er indflettet efter spærret: „eller kursiveret". Punkt 5. Vagttid betales pr. Time med det i § 23 stipulerede Procenttillæg. Naar vi her ikke har kunnet stryge Procenttillægget, saa er dette skeet, ikke saa meget for at skaffe Avissætterne den forøgede Betaling, men for at denne Bestemmelse kan virke til en Indskrænkning i det sundhedsnedbrydende Natarbeide.

Ad § 21. Da Bestemmelserne i vort oprindelige Forslag allerede i en Aarrække har været praktiseret paa de fleste Trykkerier, har vi troet at burde bibeholde den.

Ad § 22. Naar Principalerne her har strøget Bestemmelsen om et Lavmaal for Ugelønnen, maa dette tildels bero paa en feilagtig Opfatning. Efter den nu foreliggende Tarif vil Stykarbeide nemlig kunne praktiseres i langt større Udstrækning end hidtil, og Ugelønnen derfor alene komme i Anvendelse ligeoverfor saadanne Svende, der ved større Rutine i Faget er skikket til vanskeligere Arbeiders Udførelse, og som derfor allerede nu tildels lønnes høiere end det foreslaaede Beløb.

Af Hensyn hertil har vi bibeholdt den oprindelige Paragraf.

Ad § 23. For at give de Aviser, der nødvendigvis maa have Natarbeide, Adgang til at kunne træffe en for Arbeiderne sundere og for Foreningen mere økonomisk Arbeidsordning, er Bestemmelsen angaaende den afvigende Arbeidstid og det lavere Procenttillæg bibeholdt.

Ad § 25. Uagtet de store Ofre, en stor Del af Sætterne maa bringe den nuværende Ordning, idet de rykkevis maa gaa ledige uden Godtgjørelse, har vi dog, for saa meget som muligt at lette en Overenskomst, fundet at burde stryge de Bestemmelser, der angaar dette Forhold.

Ad § 26. Naar Principalerne hidtil har havt saa meget imod en Ordning af Lærlingeforholdet, maa vi antage, at deres Mistro mod denne Reform skriver sig fra en altfor overfladisk Betragtning af Spørgsmaalet, og dette saa meget mere, som Principalerne i Schweitz selv har taget Initiativet til Reformens Gjennemførelse.[1] Det er ogsaa fra det schweiziske Lærlingeregulativ, der har temmelig omfattende Bestemmelser i dette Øiemed, at vor Lærlingeskala er taget. Da det imidlertid er noget nyt her hos os, har vi, for at gjøre Overgangen til denne Ordning saa let som muligt, nu reduceret denne Skala saa meget, at Indskrænkningen i Lærlingenes Antal er mindre betydelig (Se „Typ. Med.“ for 2den Marts).

Desuden skal vi gjøre opmerksom paa, at ifølge Paragrafens næstsidste Passus kræves Ordningen først gjennemført i Løbet af 3 Aar, saa de nu antagne Lærlinge naturligvis bliver at beholde.

§ 28 er vedtaget som Principalernes Forslag.

Ad § 29. Principalernes Forslag er vedtaget med nogle Forbehold.“

Ved oversendelsen af disse to aktstykker medfulgte følgende skrivelse fra typografforeningens bestyrelse til principalforeningen:

„I henhold til den den 27de f. m. modtagne skrivelse med tarifforslag, blev der igaar sammenkaldt et møde af foreningens medlemmer, hvor dette, ligesom et af vore repræsentanter under gjennemgaaelsen heraf revideret nyt forslag fremlagdes til behandling.

Efterat medlemmerne havde gjennemgaaet og sammenholdt begge forslag, vedtoges følgende beslutning:

„Idet forsamlingen anerkjender den imødekommenhed, principalerne har vist ved i sit tarifforslag at approbere den af typograferne foreslaaede tusenpris, finder den dog, at forslaget i sin helhed ikke svarer til de krav paa en velreguleret arbeidsordning, der ifølge tidens medfør og forholdenes udvikling gjør sig gjældende.

Derimod slutter den sig til det af Den typografiske Forenings repræsen-

[1] De Principaler, der interesserer sig for denne Sag, kan faa alle ønskelige Oplysninger hos Hr. Bogtrykkereier A. Jent i Bern.

tanter reviderede og under hensyntagen til de af principalerne opstillede paragrafer modificerede forslag."

Idet denne beslutning oversendes Den norske Bogtrykkerforenings bestyrelse skal man bemærke, at begge forslag tilligemed vore repræsentanters motiver for sit i løbet af dagen vil blive omdelt til samtlige principaler."

Bogtrykkerforeningen holdt møde samme dag, og her forelagdes saavel det modificerede forslag, motiverne for samme og skrivelsen fra Den typografiske Forenings bestyrelse. Men de mødende erklærede, at der paa denne sidste ikke var noget svar at give, da man fandt, „at man ikke paa nogen Maade kunde strække sig videre i Indrømmelser ligeoverfor Typografernes Fordringer end som skeet." De tilstedeværende — C. Grøndahl, Steen, H. Jacobsen, Erling Nielsen, H. J. Jensen, J. Chr. Gundersen, J. Aars Fabritius, A. Schibsted, Wilh. Werner, Thronsen & Co. og K. W. Møller — indtegnede derpaa i forhandlingsprotokollen følgende overenskomst: „Undertegnede forpligter sig til at modtage samtlige af vore Arbeidere indgivne Opsigelser og i den forestaaende Strike ikke at modtage Arbeide, der tidligere er udført i noget andet i Bogtrykkerforeningen repræsenteret Bogtrykkeri samt kollegialt at staa Side om Side og ikke vedtage nogen ny Arbeidstarif før efter Beslutning i Bogtrykkerforeningen. Der bliver altsaa fremdeles at arbeide efter den gamle Tarif."

Hermed var streiken aabnet.

Antallet af de typografer, som lørdag den 16. februar opsagde sine pladse paa 14 dage, udgjorde 321 mand. Den 2. mars nedlagde halvdelen af disse (160 mand) arbeidet i følgende trykkerier:

Aftenposten
Bentzen & Søn
A. W. Brøgger
Centraltrykkeriet
Det Mallingske bogtrykkeri
Det Steenske bogtrykkeri
W. C. Fabritius & Sønner
Grøndahl & Søn
J. Chr. Gundersen
Moestue & Co.
M. Ringvold
Thronsen & Co.
C. W. Werner & Co.

Indtil endelig ordning kunde træffes var typografernes tarif midlertidig vedtagen af følgende firmaer, hvoraf de med * betegnede ikke stod i foreningen:

*Almuevennen
*Oskar Andersen
Johannes Bjørnstad
*Brødrene Hanche
*Concordia (J. Kanitz)
*Hagerup & Co.
R. Hviids enke („Morgenbladet")
*Chr. H. Knudsen
*„Morgenposten"
*Nikolai Olsen

*DAGBLADET	*H. SOGN
*„FOLKEBLADETS" BOGTRYKKERI („NATIONALTIDENDE")	TØNSBERGS BOGTRYKKERI
*„FOLKETS AVIS"	*„Verdens Gang"

Paa disse trykkerier gik arbeidet uforstyrret sin gang, da mandag den 4. mars kom. I løbet af dagen kom der ogsaa fra firmaet HALVORSEN & LARSEN en skriftlig erklæring, at det indstillede arbeide her kunde optages den følgendedag.

Søndagen forud, 3. mars, havde „Den typografiske Forening" i „Tekniken" holdt et møde, der tager sig ud som en mønstring før kampens begyndelse, hvorunder føreren med ildnende ord staalsætter troppernes mod.

Fra „Typografiske Meddelelser" hidsættes:

„Formanden meddelte Forsamlingen, hvorledes Stillingen nu var; uagtet vi havde gjort alt for at hindre en Arbeidsnedlæggelse, havde Principalerne dog vidst at drive det dertil, at vi maatte gribe til dette sidste Middel, uagtet vi saa nødigt gjorde dette. Han paalagde Medlemmerne ligesom hidtil at gaa rolig og besindig tilverks og ikke lade sig lede paa Afveie af, hvad man fra „anden Side" bragte frem.

Forretningsføreren meddelte forskjellige statistiske Opgaver angaaende Arbeidsnedlæggelsen, ligesom han oplyste os om, hvorledes vi stod i pekuniær Henseende, hvad vi dog ikke nærmere skal referere, da samtlige Kristianiakolleger var fremmødt, og overfor Provinskollegerne og de udenlandske Foreninger har vi allerede sagt, nu trænger vi Hjælp, og disse har svaret: „Hjælpen kommer"."

Hvad typografforeningens organ fandt opportunt at tilbageholde, falder vistnok sammen med, hvad der i „Morgenbladets" aftennummer for 4. mars staar at læse om foreningens økonomiske status: „Antallet af dem, der har nedlagt Arbeidet, beløber sig til ca. 160 Mand, hvoraf hver af Den typografiske Forenings Tariffond erholder en Understøttelse af 10 Kr. pr. Uge; de gifte (80) erholder desuden et Tillæg af 2 Kr. for Hustru og 1 Kr. for hvert ukonfirmeret Barn. Udgifterne er beregnet til Kr. 2000 pr. Uge. Den typografiske Forening har en Formue af over 10000 Kr. og de arbeidende Medlemmer have foreløbig paalagt sig en Kontingent af 10 % af Fortjenesten. Hjælp skal være tilsikret fra Provinserne og Udlandet, hvoraf fra Danmark alene 500 Kr. pr. Uge." [1]

Det siger sig selv, at det store publikums interesse i den første tid efter streikens begyndelse maatte samle sig om „Aftenpostens" forholdsregler, hvorved det optrækkende uveir skulde rides af. Det skulde sagtens synes at

[1] De fra „Morgenbladet" hentede opgaver svarer nøiagtig til, hvad forretningsføreren havde opstillet som et maal, at holde streiken gaaende i 5—6 uger.

være et faafængt arbeide, eieren havde indladt sig paa. I redaktionelle redegjørelser kunde han som bladets udgiver erklære, at de reiste spørsmaal og krav ikke direkte vedkom ham som trykkerieier og arbeidsgiver; thi den hele arbeidsordning, han havde indført i sin bedrift, var bygget paa stykarbeidet, der krævede fuldt udlærte, voksne og vaagne folk. For saa vidt havde det ikke været noget i veien for, at ogsaa han som de øvrige bladudgivere kunde „sidde paa sin tue tryg“, tilfredsstille publikum med morgen- og aftennummer af avisen og ellers overlade det til bogtrykkerne at „dagtinge“ med typograferne. Men der var andre hensyn, som gjorde sig gjældende, og med sin støtte i den gode tradition lod disse sig ikke afvise eller trænge tilside, saasandt ikke det haardt trykkede haandverk helt skulde gives til pris. Til en begyndelse maa det have seet ret broget ud. Ved streikens aabning forlod den allerstørste del af de i trykkeriet ansatte typografer sine pladse, og personalet maatte opsættes helt fra nyt af. Her kunde der ikke være tale om „at gaa længe i val'et“, man maatte tage, hvem man kunde faa, ikke hvem man vilde have. Ved et dagblad havde dette unegtelig let iøinefaldende ulemper, og „at læse korrektur paa „Aftenposten“ blev et yndet tidsfordriv, der øgede dagsjargonens gloseforraad med diverse vildskud. Den appel, som bladet paa samme tid rettede til sine læseres taalmodighed og velvillie, skulde heller ikke have baaret ret megen frugt, saasandt man hører en „Almenhedens Røst“ i følgende udtalelse, som en af de nærmest paafølgende dage lyder til os fra „Verdens Gang“:

„Aftenposten“ er det eneste Blad, som ikke har villet gaa ind paa at give sine Sættere en Betaling, som de kan være tjent med. Bladet sættes nu af en Del Piger og halvlærte Typografer, og det ser ud derefter. Igaarmorges kom det ud i halv Format med 7 smaa Notiser og nogle Telegrammer som Tekst. Telegrammerne stod ovenikjøbet med gale Overskrifter. Tekstafdelingen udgjorde, selv naar Handels- og Skibsefterretningerne medregnes, ikke mere end et Par Spalter. Resten af Bladet, 10 Spalter, bestod af Avertissementer. Bladet egnede sig fortræffelig til Fugleskræmsel. Det er en Skandale, at et af Landets største Blade vil prostituere sig og hele Journalistiken paa den Maade. En Redaktør, som vover at byde saadant frem, maa have liden Agtelse for sin Gjerning. Først krangle med sine Folk om rimelig Betaling, og saa bagefter vise sin Skam frem for hele Publikum paa den Maade. Der kan ikke være Tale om andet, end at „Aftenposten“ tilslut maa give efter. Det maa dog „Aftenpostens“ Udgiver skjønne ligesaa godt som nogen anden. Det lader imidlertid til, at Bladet „vil gjøre“ i Streiken. Den er en udmerket Anledning til at holde billige Folk og lade Bladet udkomme i halve Nummere i Stedet for i hele. Paa den Maade kan jo en god Del af Udgifterne indvindes paa Publikums Bekostning, inden „Aftenposten“ finder det betimeligt at give sine Sættere en høiere Løn. Et Blad kan ikke sætte sine Læsere meget høit, naar det tør byde dem saadant.“

Dette indlæg laa vel nærmest yderst ude i periferien af, hvad det reiste spørsmaal gjaldt. I sit svar rammer redaktionen af „Aftenposten“ med større træfsikkerhed sagens kjerne: „Det er en Usandhed, at vi har kranglet med vore Folk om en rimelig Betaling. Der er intet Bogtrykkeri i Kristiania, hvor Sætterne har havt høiere Løn end i „Aftenposten“. Vi har derhos i en længere Aarrække hver Jul uddelt flere hundrede Kroner i Gratialer, saaledes ved sidste Jul til Sætter- og Trykkerpersonalet tilsammen Kr. 642.00 i Portioner fra 10 til 40 Kroner. Hver Mand har derhos været tilstaaet en passende Sommerferie med Bibehold af sin Aflønning. Den Forhøielse i Løn, som de streikende Sættere forlangte, havde liden Indflydelse paa Gageringsforholdene i „Aftenposten“, fordi Sætterne hos os allerede forhen havde en Løn, der omtrent svarede til, hvad de forlangte. Desuden havde Bogtrykkerforeningen indgaaet paa den af Typograferne fordrede almindelige Satspris. Derimod havde Typograferne i sit Tarifforslag opført en Betaling for Natarbeide, som langt overskrider, hvad de nu har, uagtet Betalingen efter norske Lønningsforhold maa siges at være høi. Bogtrykkerforeningen, hvis Flertal af Medlemmer ikke befatter sig med Avistrykning, meddelte i den Anledning de streikende Sættere, at Spørgsmaalet om Løn for Extraarbeide fik blive en Sag mellem Sætterne og vedkommende Aviser. Herpaa blev der imidlertid givet det Svar, at Bogtrykkerforeningen fik vedtage det foreliggende Forslag i dets Helhed. Efterat Avisen var gaaet over til Aften- og Morgenavis, har Natarbeidet, hvorfor der selvfølgelig har været givet Extrabetaling, ofte været anstrængende, men dette Forhold kan der lettelig rettes paa ved gjensidig velvillig Imødekommenhed. At modtage Ordre fra Trykkeriet uvedkommende Personer om, hvorledes Sagen bedst skal ordnes, kan en selvstændig Principal derimod ikke indlade sig paa. Under disse Omstændigheder ansaa „Aftenpostens“ Udgiver det for sin Pligt ikke at svigte sine Kolleger, D'Hrr. Bogtrykkere BENTZEN & SØN, H. J. JENSEN, FABRITIUS & SØNNER, GRØNDAHL & SØN, J. CHR. GUNDERSEN, MALLING, BRØGGER, TH. STEEN, WERNER m. fl., uagtet den Resiko, et Dagblad ved saadanne Leiligheder løber, er meget alvorlig, især naar der findes konkurrerende Blade, der maatte forudsættes at ville benytte en foreløbig, om end noksaa kortvarig Stansning af „Aftenposten“ — om en saadan var indtraadt — til at udvide sin egen Abonnementskreds eller Løsnumersalg paa Bekostning af „Aftenposten“.“

Under denne nærkamp mellem rivaler, som beilede til publikums gunst, holdt Den typografiske Forening streikens traade i sin haand. Til større festligheder og foredragsmøder, som maatte blive at arrangere, leiedes Arbeidersamfundets store sal. Denne afgav ogsaa mønstringsplads for streikerne, som havde at møde frem hver morgen paa fastsat klokkeslet. Opnævnte tilsynsmænd førte øie med alt, hvad der foregik og foretog navneopraab. Hver morgen

og ellers, naar det ansaaes paakrævet, skulde der udgaa patruljer til de forskjellige trykkerier, og der skulde afgives nøiagtig melding til foreningslokalet om alt, hvad der blev iagttaget.

Den blokade, som aabnedes overfor de arbeidende trykkerier, blev for „Aftenpostens" vedkommende saa effektiv, at den havde en fuldstændig beleirings karakter. Der blev først og fremst lagt bladets udgiver alle optænkelige hindringer i veien, da det gjaldt at skaffe nye folk i stedet for dem, som blev tvungne ind i streiken. De typografer, der havde faaet reisepenge og forskud, blev snart kaprede og hjemsendte. De nyantagne folk, „Byttingerne" — det var streikens terminologi paa de folk, udgiveren havde „byttet" til sig — kom under saa sterkt „moralsk" tryk, som indfødte skøiergutter bedst kunde udtænke. De maatte ligge paa flyttefod fra privathotel til privathotel og maatte med droscheskyds tildels ad lange omveie befordres fra og til arbeide. Streikerne fik naturligvis snart tæften af, hvor de nyantagne sættere boede, og i flokke paa 10 mand og mere indfandt de sig i deres logi for at parlamentere med dem om at bryde det indgaaede kontraktsforhold. Dette gjentoges tildels dag efter dag, og saa meget opnaaede streikerne i ethvert tilfælde, at et par timer af arbeidstiden spoleredes og avisarbeidet forsinkedes. Af og til maatte principalen eller trykkeriets faktor indfinde sig paa aastedet for at skaffe arbeiderne luft, og det var ikke meget om at gjøre, at det var kommen til haandgemæng.

Det var ekstraordinære tilstande og ekstraordinære foranstaltninger udkrævedes, og nær sagt hvert andet presseorgan landet over var citatsprøite for „Typografiske Meddelelser" og leverede kaleidoskopiske krigsbilleder fra beleiringen af Akersgaden no. 51.

„Eieren af „Aftenposten", Hr. Amandus Schibsted," heder det, „har gjennem sin Optræden for evig indskrevet sit Navn i den norske Typografis Historie om ogsaa paa en alt andet end pyntelig Maade. At han ved gyldne Ord søgte at lokke sit gamle Personale til at svigte sit gjennem Navns Underskrift givne Løfte, er jo for vore Læsere allerede gammelt; han forsøgte derpaa ved nogle Artikler i sin Avis at fordreie hele Sagen for det store Publikum, kaldte os Socialister, kaldte Typograferne for nogle af indvandrede Udlændinger vildledte Folk o. s. v., men altsammen har ikke hjulpet, den offentlige Mening er paa vor Side . . . ."

Om det arrangement, som trykkeriets eier snart saa sig nødt til at træffe for at skaffe sit personale husly og kosthold, udtales der haanlig: „Schibsted har nu indrettet „Aftenpostens" Bogtrykkeri til en Anstalt lig „Mangelsgaarden". De Stympere i Bogtrykkerfaget, han har lokket ind i denne Tvangsanstalt, har nemlig, naar de af de herværende Typografer er blevet bekjendt med det sande Forhold, i den Grad skammet sig over sin nedværdigende Stilling, at de har

vist Tilbøielighed til at sone sin Skam ved snarest mulig at forsvinde. For at forebygge dette har Hr. Schibsted derfor sat omtrent samtlige mandlige Lemmer under Laas og Lukke, saaledes at de hverken Dag eller Nat forlader Anstalten, men bliver fodrede som Straffanger." „Socialdemokraten" oplyser ogsaa, at „Hr. Schibsted havde indrettet sit Trykkeri fuldstændig paa tugthusvis. De Fuskere, der benyttes til at stable op „Aftenposten", slippes ikke udenfor Porten. Schibsted lader sørge for deres Forpleining, og han har ansat sig selv som øverste Fangevogter."

„Den stakkars Amandus," heder det i et tredje numer af „Typografiske Meddelelser", „har meget at gjøre. Selv hans blide Nattesøvn vil man ikke lade ham ubeskaaret. Han maa nemlig til langt over Midnat passe paa, at hans „Byttinger" og øvrige kjære kommer helskindet hjem. Og saa tidlig om Morgenen tilse at faa dem velbergede i sit Ly. Det maa være hyggelige Tilstande, den stakkels Mand lever i, og alt blot for mere og mere at kunne ruinere sin egen Forretning."

Saa blev det gjort forsøg med en smule pibekoncert. Lidt høiere oppe i Akersgaden peb nogle unge mennesker udenfor hos en kjøbmand; han vilde ikke holde lukningstid, hed det. Det kunde naturligvis ikke typograferne for. Men udenfor „Aftenposten" var det i samme nu aldeles svart af mennesker. Der skulde naturligvis ingen pibekoncert gives, forsikrede typograferne. Det var en misforstaaelse, ialfald saavidt de vidste da.

Efter 20 aars forløb kan det kun lidet interessere at rippe op i den utallighed af pirkerier og smaaklyp, som endnu mindes; de var jo ubetydelige i og for sig, men tilstrækkelige til at bringe almindelige mennesker ud af ligevegt. Og det mest irriterende af alt var, at plageaanderne kjendte og holdt temmelig nøiagtig den streg, som politiet konduitemæssig fandt ikke burde overskrides i streiketilfælde.

Selvfølgelig har det, som eksempelvis er anført fra „Aftenpostens" trykkeri, ogsaa sin anvendelse paa andre officiner, skjønt efter en mindre skala. Det meste, som saaledes arrangeredes, havde nyhedens interesse, og det samme kan vel ogsaa siges om de ihærdige forsøg, som fra de diametralt modsatte hold blev gjorte for at tildrage sig publikums opmerksomhed og sympathi.

Dengang typografstreiken aabnedes med mars maaneds begyndelse, havde formerne allerede i et par uger streiket, og det var for disse to organisationer i forening der torsdag den 7. mars holdtes foredragsmøder i Arbeidersamfundet. For de 500 mennesker, som her mødte frem, gjorde typograferne Wold og Kallum rede for de to streiker, som paagik, og forsamlingen vedtog en af Den typografiske Forenings formand Bergersen foreslaaet resolution, saalydende:

„En opmuntrende Erkjendelse er det under de trykkende Forhold, Kristiania

Arbeiderbefolkning lever i, at se, hvorledes den mere og mere kommer til Forstaaelse af sin Stilling og hvorledes Solidaritetsfølelsen stedse gjør sig sterkere og mere omfattende gjældende. Som et Udslag af denne stigende Fællesaand maa den sidste Arbeiderbevægelse her i Byen være at betragte. Forsamlingen udtaler derfor sin fulde Sympathi for Typografernes saavelsom for Formernes enige Optræden for at hævde sin Ret til at være med og bestemme sine Arbeidsvilkaar og opfordrer alle Arbeidere og sande Arbeidervenner til at yde dem sin moralske som pekuniære Støtte."

Aviserne melder ogsaa om, at der fra socialistisk hold i ind- og udland i rigt maal blev tilsagt de streikende støtte. Under den avispolemik, som herigjennem fremkaldtes i udlandets presseorganer af modsatte farver, blev det fremholdt, at den af de norske typografer opstillede sættertarif i sine fordringer gik langt videre end de krav, som dels var opstillede, dels var under udformning paa andre hold.

De sympathiudtalelser, som fra fagforeningernes hold paa det nævnte møde kom til orde, fik sit modstykke i den støtte, som den næste dag blev ydet bogtrykkerprincipalerne, om end ikke affattet i resolutions-form. Forskjellige repræsentanter for haandverk og industri var samlet i Haandværks- og Industriforeningens lokale, og for dem holdt Bogtrykkerforeningens formand C. GRØNDAHL foredrag om streiken. I „Morgenbladets" søndagsnummer for 10. mars findes et udførligt referat af foredraget. Af dette fik den største del af den læsende norske almenhed den udførligste oplysning om det verserende stridsspørgsmaal, og foredraget hidsættes med bortskaaren indledning og slutning:

„Den typografiske Forening havde for et Par Aar tilbage iverksat en Tarifbevægelse, som imidlertid dengang vandt ringe Tilslutning; men efterhaanden havde den faaet dygtige Ledere, der istedetfor at sammenkalde det hele Personale for de enkelte Trykkerier, kun henvendte sig til enkelte Medlemmer af vedkommende Arbeidsstok, og ved et paa denne Maade frembragt Tryk opnaaede de Øvriges Deltagelse.

De fleste Typografer har Akkordarbeide og fortjener gjennemsnitlig Kr. 20 à 25 pr. Uge ved et dagligt Arbeide af 9—10 Timer, medens de ved Aviserne ansatte Sættere har Kr. 30—35 ugentlig, med noget forlænget Arbeidstid. De fast aflønnede har tildels endda større Gage, saaledes har f. Ex. Maskinmesterne lige op til Kr. 40 om Ugen.

Typograferne er saaledes bedre aflønnede end Svendene i de øvrige Haandverksbrancher, og er i pekuniær Henseende saa heldigt stillede, at de altid har havt Leilighed til at afse noget af sin Løn til at støtte opstaaede Streiker baade her og i Udlandet.

Tiltrods for disse usædvanlig gunstige Lønningsvilkaar har Typografernes Forening opstillet yderligere Fordringer i et Forslag til en Arbeidstarif, som

har været behandlet i en Komite, bestaaende af 3 Typografer og 3 Principaler; men medens Forhandlingerne herom paagik, opsagde de streikende Typografer sine Pladse med 14 Dages Varsel, for — som det hed sig — at „paaskynde Underhandlingerne“.

Typografernes Fordringer gik blandt andet ud paa en 10 pCt. høiere Aflønning for Akkordarbeide end den nuværende, hvilket svarer til 15 pCt. høiere end i Danmark og 20 pCt. høiere end den Aflønning, som Typograferne i Stockholm forlanger, men som de endnu ikke har erholdt — altsaa et ganske betragteligt Tillæg.

Dernæst fordrer de et Lavmaal i Lønnen for faste Arbeidere af Kr. 22 ugentlig, som dog for nyudlærte Svendes Vedkommende kan gaa ned til Kr. 20 i det første Aar.

Eftersom en Læregut kun har 12 Ugers Prøve, efter hvilken Tid Mesteren ifølge Loven er pligtig til at oprette Kontrakt med ham, skulde man altsaa efter denne Fordring være nødt til at give Læredrengene, hvis Kvalifikationer det efter saa kort Tid er umuligt at kjende, Kr. 20, strax han er bleven Svend, selv om han kanske ikke paa langt nær kunde gjøre Fyldest for en saadan Betaling. For en lavere Betaling end Kr. 22 ugentlig skulde det altsaa være Principalen forbudt at beholde ham i sin Forretning. Paa denne Maade blev Principalen altsaa tvungen til at sætte en saadan Mand ud af sin Livsstilling, naar Evnerne ikke strak til at erhverve en saadan Dygtighed, at han kunde præstere det til denne Betaling svarende Arbeide. Til Betaling efter Akkordarbeide er der flere Svende, som ikke kan henvises, da f. Ex. Maskinmesterne maa aflønnes med ugentlig Betaling.

Videre forlanger de begrænset Ret til at holde Lærlinge, saaledes at der ikke paa noget Trykkeri maa holdes et større Antal Lærlinge end passende i i Forhold til Antallet af Svende. Da imidlertid Avistrykkerierne ingen Lærlinge holder og flere af Bogtrykkerierne kun i indskrænket Antal, eftersom Arbeidet i flere af disse er altfor ensartet til at give Lærlingen nogen videre Uddannelse, maa der naturligvis paa enkelte Trykkerier holdes saa meget større Antal, at de øvriges Behov derfra kan rekrutteres.

At der gjennemgaaende heller har været holdt for faa end for mange Lærlinge, synes med Bestemthed at fremgaa deraf, at mange svenske, danske og tyske Svende finde stadig Sysselsættelse her.

Endelig forlanges der, at Tarifen for begge Parter skal være gjældende for $3^1/_2$ Aar; men med de Forandringer, som Konjunkturerne inden en saa lang Tid kan medføre og de Fremskridt eller Opfindelser, som kan gjøres, fandt man det umuligt at binde sig for saa lang Tid.

Principalerne paa sin Side udarbeidede en Tarif, i hvilken man gik ind paa den foreslaaede Forhøielse i Prisen af 10 pCt. for Sætningen, men slettede de foran anførte Forlangender som uantagelige.

Med Hensyn til den iverksatte Streik er den udmerket organiseret, den staar i Forbindelse med Typograferne i Udlandet, hvorfra de har Bidrag, et Fond paa ca. Kr. 10000, og har endog lagt en Skat paa de arbeidende Typografer her saavelsom i de andre Byer i Landet svarende til 10 pCt. af deres Aflønning.

Den Stilling, som Politiet indtager til Streiken, synes at være temmelig eiendommelig, forsaavidt som Christiania Politimester, med hvem den typografiske Forening herom har konfereret, har afstukket den Grændse, inden hvilken de lovligen kan fortsætte den iverksatte Demonstration.

Som et ganske illustrerende Exempel i den Henseende kan anføres følgende Tildragelse:

For at kunne udføre sit Arbeide for Hypothekbanken tiltrængte Hr. Bogtrykker Steen en Mand, og tillod Taleren Hr. Steen at engagere en af sine Folk til at udføre dette Arbeide i Hypothekbanken. Vedkommende arbeidede da i Hypothekbanken fra Kl. 8 Morgen til Kl. 1½ for at begive sig hjem til Middag. Ved Udgangen fra Banken blev han imidlertid kringsat af en 30—40 Medlemmer af Streikerne, der greb fat i ham og under Trudsler førte ham med til den typografiske Forenings Forretningsfører, hvor han blev aftvunget Løfte om ikke mere at gjenoptage Arbeidet i Hypothekbanken, og ikke modtage Engagement i noget andet Bogtrykkeri.

Paa Talerens Henvendelse i den Anledning til Christiania Politimester, om dette var en lovlig Fremgangsmaade, svarede han, at det intet var at gjøre ved Sagen, naar ikke Paagjældende var tilføiet legemlig Overlast, at Streikerne havde Lov til at udøve et „moralsk Tryk" paa sine Kamerater, naar de kun ikke gik til Haandgribeligheder.

I et af den typografiske Forening udgivet Flyveskrift tager disse ogsaa Christiania Politimester til Indtægt for sin Fordring om et begrænset Lærlingeantal.

Naar de streikende Typografer med en saadan „moralsk Støtte" i Baghaanden, hvorved deres Adfærd med Trudsler og Tvang mod deres Kamerater formelig paatrykkes et autoritetsmæssig Stempel af Retfærdighed, fremdeles skal have uhindret Adgang til at iverksætte et Boycottingssystem, vilde de med sine pekuniære Midler, med sin Fremgangsmaade med Circulærer og Flyveblade, hvor der tales om at svigte Broderskab og Kameratskab, om „Kainsmerke paa Panden" osv. kunde fortsætte længe til Skade for Principalerne, og som Taleren følte sig overbevist om, til syvende og sidst til end større Skade for sig selv."

Torsdag aften den 14. mars foranstaltede de streikende typografer afholdt et møde i Arbeidersamfundet, hvor 400 mennesker havde indfundet sig. Til dirigent valgtes instrumentmager O. Gjøsteen. Man antog nemlig, at der vilde

finde diskussion sted, idet der til Bogtrykkerforeningens bestyrelse var udgaaet særlig indbydelse. Typograf Kallum holdt derefter et langt indledningsforedrag, hvori han punkt for punkt dvælede ved Grøndahls tidligere afgivne fremstilling og gjorde rede for tarifbevægelsen i dens hele gang, saaledes som den fra svendenes standpunkt fortonede sig. „Til Slutning — heder det i „Morgenbladets" referat — gav han en Del Oplysninger om Streiken og de Midler, man raadede over til dens Gjennemførelse. Man havde hidtil holdt Streiken gaaende væsentlig ved de Midler, der tilfIød de Streikende udenfra, uden at behøve at ty til Foreningens Kasse, og dette haabede man fremdeles at kunne gjøre, indtil en for Typograferne heldig Afslutning var bleven tilveiebragt. Var det nødvendigt, vilde man imidlertid kjæmpe, indtil sidste Krone var gaaet. Truede Bogtrykkerne med Statstrykkeriet, som Typograferne vilde hilse med Glæde." Foredragsholderen havde tilhørerne med sig, og deres bifald og haandklap udtalte deres tilslutning.

Hvad bogtrykker Grøndahl i sit foredrag havde udtalt om politiets forhold overfor streiken, blev gjenstand for forklaring og nærmere belysning i en embedsskrivelse, som politimester Hesselberg under 14. mars indsendte til stiftamtmanden. Han fandt, at der i de af Bogtrykkerforeningens formand anførte udtalelser om politiets „eiendommelige" stilling, der havde paatrykt streiken et „autoritetsmæssigt Stempel af Retfærdighed" og ydet den moralsk støtte, indeholdt en ligefrem beskyldning, som — for at bruge politimesterens udsagn — „ligefrem involverer, at jeg har veget af for Pligt og Ret og svigtet min Embedspligt, som er at vise Retfærdighed mod alle uden Persons Anseelse." „For min Del — erklærer han — kan jeg med god Samvittighed tilbagevise Beskyldningerne som helt og holdent grundløse." Og derefter afgiver han følgende redegjørelse for sin holdning:

„Da Typografstreiken var udbrudt, lod jeg — i Lighed med hvad jeg jevnlig pleier at gjøre, naar en Streike af nogen Betydning udbryder — et Par af dem, som ansaaes at være Ledere, kalde til mig og foreholdt dem, i Overvær af Politiinspektøren, det Ansvar, som de og deres Kamerater vilde udsætte sig for, hvis de streikende foretog sig noget Brud paa den lovlige Retsorden. Til Forklaring herpaa blev det blandt andet sagt dem, at de ikke maatte tillade sig nogen Molest paa Person eller Gods, nogen Indtrængen i Verksteder uden Eierens Tilladelse, nogen Optræden paa offentlig Gade, som kunde forvolde Gadeuorden osv. og at, om det end er en fri Sag at nedlægge sit Arbeide, er det en ligesaa fri Sag for dem, som vil fortsætte sit Arbeide, samt at Politiet anser det som sin Ret og Pligt at beskytte dem, som under Streiken maatte besvære sig over, at de hindres i at udføre sin lovlige Gjerning. Paa det Spørgsmaal, som da gjerne saaledes ogsaa her pleier at fremkomme, om hvorvidt da ikke de Streikende har Lov til, naar de intet ulovligt begaar, at

søge at overtale sine Kamerater til at være med, er det en Selvfølge, at Svaret altid gives med stor Forsigtighed. Saaledes ogsaa her, og at jeg herunder har benyttet Udtrykket „moralsk Paavirkning“ som noget, der ikke af Loven forbydes, er rimeligt nok. Jeg mener, at en saadan Optræden fra Politiets Side saa langt fra er „eiendommelig“, at den meget mere er aldeles nødvendig og pligtmæssig. Det staar til Hr. GRØNDAHL at paavise, at der er optraadt anderledes end forsvarligt.

Det Tilfælde, som Hr. GRØNDAHL nævner om Maskinmesteren, som blev „kringsat“ af en Hob Streikende, som „greb fat i ham“, og aftvang ham Løfte om ikke at gjenoptage sit Arbeide, er alt andet end „illustrerende“. I og for sig er det lidet rimeligt, at en voxen Mand midt paa lyse Dagen og i en befærdet Gade som Torvgaden skulde lade sig tvinge til at være med og afgive saadant Løfte, naar han ikke gjorde dette af en Svaghed, som han ikke fornuftigvis kan bebreide andre end sig selv. Men ialfald maa da Manden selv komme og føre Klage, idet det nemlig ikke er oplyst, at Optrinet har givet Anledning til nogen Uro i Gaden. Jeg har sagt Hr. GRØNDAHL, at Politiet øieblikkelig i saa Fald vilde undersøge Sagen; men Hr. GRØNDAHL mente, at Manden ikke vilde være at formaa til at føre nogen Klage, og nogen Besværing fra ham er heller ikke senere indløben.

Overhovedet maa det erkjendes, at Streiken hidtil er løbet af i Ro. Det har været berettet, jeg tror i „Aftenposten“, at nogle Streikende har begivet sig ind i et Privatlogi for at paavirke nogle derboende Typografer, men nogen Besværing herover har ikke været ført. Politiet har ført ganske nøie Tilsyn med Strøget omkring „Aftenpostens“ Lokale, men naar undtages, at et Par Personer er anmeldt for at have ringet paa Portklokken Kl. 4 om Morgenen, eller flyttet en Udstillingskasse hen i Porten, hvorom Politiforklaring nu optages, vides det ikke, at Bladets Eier eller Arbeidere har været udsat for nogen Overlast. Jeg har vistnok — hvad jeg her i forbigaaende kan bemerke — seet en Avisberetning om, at en ikke streikende Typograf var bleven utilbørligt generet af nogle Streikere en Aften, og at en Konstabel, som han henvendte sig til paa Hjørnet af Møllergaden og Torvet, havde sagt til Manden, at det var vel ikke saa farligt eller noget lignende. Konstabelen har hertil for Politiinspektøren forklaret, at han ganske rigtigt havde iagttaget og talt med disse Folk, men at han umulig kunde faa Indtryk af, at Manden befandt sig i nogen Forlegenhed, som kunde foranledige Indskriden fra hans Side. En anden Konstabel iagttog det samme Følge paa Hjørnet af Torvet og Torvgaden og fulgte efter de gaaende et Stykke i Torvgaden for at se, om der kunde behøves nogen Hjælp, men han kunde ikke erfare, at der var nogen Uoverensstemmelse mellem Parterne, som paakaldte Assistanse. Manden er iøvrigt ikke indkommen med nogen Besværing.

Har den typografiske Forening, saaledes som Hr. GRØNDAHL siger, i et Flyveskrift taget mig „til Indtægt for sin Fordring om et begrænset Lærlinge-antal," da maa det staa for nævnte Forenings egen Regning. Jeg har sagt ved flere Anledninger, og den Mening maa jeg fremdeles bekjende mig til, at jeg gjerne skulde se, at den nuværende slappede Haandverkslovgivning igjen kunde blive afløst af strengere Lovregler, saa at der blandt andet udfordredes, at den, som vilde udøve Haandverk som Svend eller som Mester med Svende og Gutter, skulde paa en eller anden Maade have godtgjort sin Duelighed dertil, og jeg skulde gjerne se, at der kunde atter indføres et Slags Institution, som kunde træde istedetfor de ophævede Laug. Hvad selve denne Streikes Gjenstand angaar, har jeg derimod baade ligeoverfor Mestre og Svende, for at bevare den objektive Stilling, som Politiet forsaavidt bør indtage, undladt saavidt muligt at udtale nogen personlig Mening. Ialfald kan jeg fra nogen Mesters Side ikke klandres for utilbørligt at have udtalt mig om Lærlingespørgsmaalet. Thi jeg erindrer meget vel, at jeg, da Typograferne ønskede at fremstille sin Sag for mig — det samme gjorde Hr. GRØNDAHL — udtrykkelig ytrede, at om jeg end kunde forstaa, at Svendene ikke ønskede, at Antallet af Typografer blev for stort, og at jeg fandt, det vilde være heldigt, om Haandverkslovgivningen blev skjærpet i den Retning, som jeg ovenfor har nævnt, saa kunde dog de Streikende ikke vente at sætte igjennem en Paastand som den, at det skulde kunne bestemmes, hvor mange Mennesker en Arbeidsgiver finder sig tjent med at sysselsætte i sin Forretning.

Hr. Stiftamtmanden vil vistnok medgive, at det er uoverkommeligt for mig, at give Redegjørelser for de mange Slags Forhold, som jeg føres ind i, men da det her foreliggende Spørgsmaal har stor praktisk Interesse og oftere igjen kan komme til at foreligge, har jeg troet, uagtet jeg ikke dertil er opfordret, at skylde at afgive foranstaaende Udtalelse."

Politimesterens indberetning fremkaldte et tilsvar fra Bogtrykkerforeningens formand C. GRØNDAHL og fra „Aftenpostens" redaktion. „Det staar ganske klart for mig — udtaler den første — hvilken vanskelig Stilling Politimesteren i Hovedstaden har, og hvilket stort Ansvar der hviler paa ham, og jeg skulde i Sandhed nødig lægge Sten paa Byrden for ham. Naar han i sin Skrivelse anfører, at „det er den første Gang nogen har budt mig saadant," da har jeg dertil kun at sige, at der skal moralsk Mod til for navngiven Mand at paapege Autoriteternes formentlige Svaghed eller Feil, og at man kun nødig gaar paa det, da Sandsynligheden er for, at man derved skaber sig baade Ubehageligheder og Uvenner; men der findes Tilfælde, hvor der er Pligt at tale. Naar jeg fandt det for Pligt i min Stilling som Formand i Bogtrykkerforeningen at holde Foredrag for Repræsentanter fra de øvrige Haandverker- og Industribrancher om Streiken inden vort Fag, da var det, fordi jeg

tror, at der er meget Gjæringsstof blandt Arbeiderne nu, at de opadgaaende Konjunkturer paa flere Felter lettelig af disse vil blive benyttet paa en Maade, der kan blive skjæbnesvanger baade for dem og for vort Haandverk og vor Industri. Jeg vilde bede dem give Agt paa Tiderne og fortælle dem om, hvilke Vilkaar vi kunde vente os, naar Arbeiderne troede sig saa sterke, at de alene kunde stille Betingelserne for vor Virksomhed. Og jeg vilde sige dem, i hvor høi en Grad de maatte stole paa sig selv, hvor liden Støtte og Beskyttelse de kunde finde i vor Lovgivning, og at vor — Bogtrykkernes — Kamp nu ikke gjaldt for os alene, men for dem alle, at dersom vi nu skulde bukke under i Striden og antage de Vilkaar, som nu var budt os, da vilde dette have uberegnelige Følger for mange Brancher i vor Industri og at give Arbeiderne udover det hele Land moralsk Mod til at optræde saaledes, som Typograferne gjør." Og i den redaktionelle udtalelse fra „Aftenposten", der er stillet i breschen, udtales: „Forskjellen mellem Almenhedens og vor Opfatning af Politiets Pligt paa den ene Side og Politimesterens paa den anden er den, at denne sidste anser det for tilstrækkeligt, at ingen ligefrem Voldshandling har fundet Sted, medens vi mener, at Politiet ogsaa har at paase, at Folk ikke paa Gaden blir paanødt Følge, som de ikke ønsker, eller mod sin Villie bliver kringsat af Personer, som vil true dem til at forlade sin Stilling. Vi mener ligeledes, at en Principal kan kræve, at Politiet hindrer Folk fra at samle sig i Flok og Følge udenfor hans Port for at bevæge hans Personale til at bryde sine Kontrakter. Vi kan heller ikke komme fra, at en skjærpet Kontrol paakræves under extraordinære Omstændigheder, og til saadanne extraordinære Omstændigheder regner vi en vel organiseret Streik som den nærværende.

Der ventes nu med det første et stort Antal tyske og danske Sættere til Byen. Det er at haabe, at Politiet vil gjøre hvad der gjøres kan, for at hindre, at der i den Anledning opstaar Uordener."

I disse partsindlæg giver de forskjellige spørsmaal, som stilles op mod hinanden i al sin udførlighed, et ret godt overblik over haandverkets stilling. Den almindelige opinion om svendenes kamp for en bedring af deres kaar og den fremskredne almenheds og autoriteternes sympathi for dette arbeide kjender vi fra før. Men i dette meningsskifte kommer for første gang et nyt moment ind. Det er det klart formede, skarpt skaarne spørsmaal, som Bogtrykkerforeningens formand opkaster: hvem er det dog, som under denne kamp mod forurettelsen til syvende og sidst bliver den haardest forurettede? Hvilke retslige vilkaar har vort samfund at byde haandverket og dets mænd, — hvilke garantier bydes principalen, der dog bærer de største byrder og staar det største moralske og økonomiske ansvar, ikke blot i hans nærværende, personlige stilling, men for generationers arbeide og arbeidsomhed? —

Dette var mandig tale. Naar man følger den tankerække, som den op-

ruller fra realiteternes verden, finder man bag den baade en stolt, selvbevidst hævdelse af haandverkets sociale stilling og virkeligt hjertelag for arbeidernes berettigede krav. Men for de fleste var det dog endnu uforstaaelig tale: Var det GRØNDAHLS og SCHIBSTEDS mening, at udviklingen burde skyves tilbage til bogtrykkerhaandverkets barndomsaar her i landet?

— Dengang streiken tog sin begyndelse, anede ingen, hverken principaler eller svende, at den skulde komme til at strække sig ud over et længere tidsrum end af forretningsføreren i søndagsmødet antaget, høist 4—5 uger. Der ligger liden vægt paa, hvad der længere ude i streiken blev paastaaet fra det ene eller fra det andet hold. Thi saa meget er i ethvert fald sikkert, at saadanne paastande fremførtes til skalkeskjul eller undskyldning for en mindre kollegial optræden.

Svendenes seierssikkerhed maa, forsaavidt den kan maales ud fra de trykte kilder, have naaet sit høidepunkt. Da der onsdag den 13. mars til indtægt for streikefondet gaves en aftenunderholdning i Samfundets store sal, blev der vel i den af typograf KALLUM fremførte prolog rettet følgende henvendelse til publikum:

„To hundre Typografer i Kristian fjerdes By
spadserer hele Dagen fra tidligst Morgengry:
De indstuderer Rollen, de kommer til at spille
naar Mestrene faar ta't saa mange Lærlinge de ville.

Og da det er nødvendigt, at Rollen læres godt,
saa er det ikke sagt, de færdig blir saa braatt;
kanske at de kan klare den paa nogle Ugers Tid,
hvis Lysten er tilstede og alle gjør sin Flid . . .“

Det var alligevel ikke liden seirssikkerhed, som udtaler sig gjennem det regnskab, som hver uge aflagdes for den indkomne ekstrakontingent saa vel fra de indenbyes som de udenbyes trykkerier, fra ymse hold i indland som udland, og i mange tilfælde ledsagede af et venligt ord eller en støttende udtalelse.

Først 17. mai, da regnskabet udviste henholdsvis kr. 9740.38 og kr. 16910.79, ophørte offentliggjørelsen af, hvad der saaledes indløb, da den „syntes at have gjort sit til at sætte Principalerne i slet Humør.“ Dette skede imidlertid — som vi (s. 208) skal se — ikke bare af hensynsfuldhed mod principalerne.

Paa et massemøde, som holdtes tirsdag den 20. mars, gjorde formanden for Den typografiske Forening udførlig rede for stillingen. Foreningens økonomiske forfatning var udmerket. Bidrag strømmede udenfra saa rigelig ind, at man heller ikke den kommende lørdag (23. mars) vilde være henvist til at angribe kassen. Ordenen inden rækkerne og disciplinen var udmerket. „Alle de Midler, vore Modstandere benyttede, hvad enten disse var latterlige eller smudsige, havde ikke formaaet at rokke os et eneste Skridt, og Seiren vilde utvilsomt blive vor, selv om det ogsaa var lykkedes at hverve nogle Subjekter

fra Danmark. Han opfordrede Medlemmerne til at holde ud som begyndt, men raadede dem til ikke at fæste nogen Lid til alle de Rygter og Historier, der fra modsat Hold udspredtes. Ligeledes skulde han lægge Medlemmerne paa Hjertet ligesom hidtil at afholde sig fra alt, hvad der kunde give vore Modstandere Anledning til at skade vor Sag." Mødet vedtog følgende resolution:

„For at fremme Stridens Afslutning bliver tidligere Forholdsregler skjærpede ved følgende Beslutning:

1. Indtil Tarifspørgsmaalet er ordnet, maa intet Medlem udføre Arbeider, hvorom der er Overenskomst med eller som er paabegyndt i et andet Trykkeri. Dette gjælder navnlig Storthingets Arbeider (Tidende, Indstillinger og Dokumenterne), Formandskabsarbeider, Tidsskrifter, Aarsberetninger etc.

2. I Henhold til Tarifens § 25 maa intet Medlem tage Arbeide i kortere Tid end 14 Dage."

Ogsaa inden Bogtrykkerforeningen begyndte baade den ene og den anden at stunde efter, at der maatte skabes ordnede forhold, saaledes at bogtrykkerierne atter maatte komme i drift. Et led i disse bestræbelser var den i „Aftenpostens" redaktionsartikel for 18. mars bebudede masseimport af tyske og danske svende. Der var i udlandet gjennem Gentzsch & Heyse i Hamburg i den første halvdel af mars afsluttet engagement af 16 tyske sættere og 2 maskinmestere. Men disse kom ikke til at sætte sin fod engang paa det trykkeri, som havde forskrevet dem og bekostet deres opreise. For at holde udkik efter dampskibet, hvormed de kom, havde trykkeriets faktor posteret visergutten nede paa dampskibsbryggen og paalagt ham at afgive melding. Som nu dampskibet svingede forbi pynten af Hovedøen, vilde han ogsaa pile afsted; men nu blev han holdt ved godt snak af nogle personer, som havde holdt mindst lige saa skarpt udkik efter skibet, og han slap først løs, da dette var i umiddelbar nærhed af bryggen. Da nu trykkeriets folk kom for at afhente de indforskrevne tyskere, var disse forsvundne. De streikende typografer havde med stor behændighed faaet fat paa de fremmede gjæster og i droscher bortført dem til „Vandingsstenen". Her var de saa bleven „vandet" den udslagne dag, og om kvelden, heder det, havde de intet imod at vende næsen hjemover med det sydgaaende dampskib.

— Allerede tidlig havde Bogtrykkerforeningens formand C. Grøndahl paa det rene, at der var lidet haab om at faa bistand fra Sverige og Danmark, endda der alene i Kjøbenhavn antoges at gaa mindst halvandet hundrede typografer ledige. I Stockholm udtalte pressen, at det krav, de norske typografer opstillede, var overdrevet høit og mindst 10 procent høiere end den i Sverige almindelige tarifpris. Alligevel viste det sig paa det møde, som Typografforbundet efter indkaldelse her holdt den 6. mars, at stemningen blandt de 300 mødende var for de streikende standsfæller, som man vedtog at støtte ad

frivillighedens vei. Da der fra hold, som til denne dag er uopklaret, blev telegraferet til svenske blade, at den norske typografforening var sprængt og streiken brudt, sørgede foreningen for, at efterretningen blev dementeret og parolen lød: „Lad os alle med uformindsket Kraft understøtte vore norske Kolleger. Lad os vise, at løgnagtige Telegrammer ingen Virkning gjør paa os, vise, at vi er Mænd. Men vi fordrer ogsaa, at Nordmændene er det og drager alle de, som ikke har vist sig vor Hjælp værdige, til Regnskab for Moralens Domstol. Men Kristiania Typografer er vor Hjælp værdige!"

I et møde, som holdtes den 11. mars, var Bogtrykkerforeningens medlemmer komne overens om af sin midte at sende to mand til Kjøbenhavn for at engagere typografer, som her gik ledige.

Til dette hverv valgtes gamle bogtrykker H. J. JENSEN og bestyreren af A. W. BRØGGERS bogtrykkeri K. W. MØLLER, som straks drog afsted.

Om udfaldet af disse herrers mission skal vi overlade ordet til den temmelig fuldstændig bevarede telegrafkorrespondance:

I.

Kjøbenhavn 14. Marts 1889.

Bogtr. GRØNDAHL, Christiania. Netop ankommen. Telegram modtaget. Avertissement indrykket. Telefon i Gang. Nu skal det blive Fornøielse staa Ansigt med Urostifterne. Hilsning Kollegaer, Familie. Godt Mod!

JENSEN.

II.

Kjøbenhavn 15. Marts 1889, Kl. 4.55 Em.

Bogtrykker GRØNDAHL, Chria. Send Telegramordre hvor mange Sættere Maskinmestere skal engageres. Ingen Mangel antager jeg. Faar god Støtte hos Principalerne.

JENSEN.

III.

Kristiania 15. Marts 1889, Kl. 6½.

Bogtrykker JENSEN. Engager foreløbig 50 Sættere. Nærmere imorgen.

GRØNDAHL.

IV.

Kjøbenhavn 18. Marts 1889, Kl. 9,17 Fm.

Bogtrykker GRØNDAHL, Chria. Med Toget Formiddag afreiser MØLLER med endel Typografer. Kan ikke bruge ham her. Brev GRØNDAHL Posten.

Har samtlige større Bogtrykkere vor Side. Formanden lovet mig al mulig Assistance.

JENSEN.

V.

Kl. 11,13 Fm.

Møller afreiste med 10 Typografer. Mød imorgen tidlig Station. Næste Sendelse imorgen.

JENSEN.

Her indskydes et par mindre notiser. Samme dag JENSEN meldte GRØNDAHL sin lykkelige ankomst til Kjøbenhavn, sendte bestyrelsen for Den typografiske Forening et medlem af tilsynskomiteen nedover til Kjøbenhavn. Det var den danske typograf H. P. LASSEN, og han gik den 17. mars ligesaa præcis til *sit* ugearbeide, som bogtrykkernes udsendinge tog fat paa sit. Den anden notis hidsættes fra „Aftenposten“ f. 19. mars: „Den første Afdeling af de danske Sættere, der i disse Dage har modtaget Ansættelse ved herværende Bogtrykkerier, hidkom med Gøteborgstoget Kl. 6½ imorges. Paa Stationen var fremmødt den herværende Typografiske Forenings ledende Mænd samt ikke saa faa streikende Typografer, hvilke imidlertid alle forholdt sig noksaa rolige, da der ogsaa paa Stationen var fremmødt en ganske anselig Politistyrke. Der var bestilt Logis for de danske Typografer i et Hotel, i hvis Spisesal man idag har havt den Glæde at kunne se flere af Typografforeningens høit betroede Mænd og Agitatorer.“ Af bladet for 23. mars fremgaar det, at typografernes ledere ikke havde vandret forgjæves, idet de tilreisende typografer for den største del allerede var paa vei hjemover.

VI.

Kjøbenhavn 19. Marts 1889, Kl. 11,12 Fm.

Bogtrykker GRØNDAHL, Christiania. Afgik tvende brave Sættere, Jensen til Schibsted, Hansen Centraltrykkeriet. Arbeider frygtelig imod mig. Trodser saadant. Støtte hos Principaler. Anstrængende Arbeide, ikke mere den Galei. Hilsning alle.

JENSEN.

VII.

Kjøbenhavn 21. Marts 1889, Kl. 11,15 Fm.

Bogtrykker GRØNDAHL, Christiania. To dygtige Typografer afgik Toget. Tre for sent. Datter Brev. Hils.

JENSEN.

VIII.

Kristiania 22. Marts 1889.

Jensen, Angleterre, Kjøbenhavn. Ingen Typografer ankom idag, opsnappes underveis. Send ingen, før De selv kommer, medbringende mange.

Grøndahl.

IX.

Kristiania 23. Marts.

Jensen, Angleterre, Kjøbenhavn. Tag helst Søveien, naar De kommer med Typograferne. Ellers Undvigelser.

Grøndahl.

X.

Kristiania 25. Marts.

Jensen, Angleterre, Kjøbenhavn. Naar kommer De med Typograferne? Hvor mange engageret? Alle hidsendte Typografer rømte. Svar strax.

Grøndahl.

XI.

Kjøbenhavn 26. Marts 1889, Kl. 10,40 Fm.

Bogtrykker Grøndahl, Christiania. Sættemaskinerne afsendes med øvet Besætning, Melchior, antagelig Thorsdag. Levere mindst to Numre daglig. Lovet medfølge mindst ti Rigsdagssættere og fire andre. Opgiv Navnene paa rømte af hjemvendte fjorten Typografer. Skal melde Politiet. Formanden Olsen lovet møde Retten.

Jensen.

— I mødet i „Den typografiske Forening“ om aftenen samme dag, det sidste telegram indløb, holdt C. Kallum tilfældigvis foredrag om sættemaskinerne med særligt henblik paa de gamle laante; — de var, oplyste han, „meget uskyldige, ligefrem legetøi for „store“ børn.“ Ellers faar den morsomme lille episode sin afslutning gjennem en harcellistisk notis, der staar at læse i „Typografiske Meddelelser“ for 30. mars og lyder saa:

„Vore Modstandere har forfærdelig travlt med vore Penge, med vor Kasse, med Streikens Opretholdere o. s. v., men langtfra at ville misunde dem denne Fornøielse, skal vi dog konstatere, at saa næsvise er vi ikke; thi vilde vi fortælle, hvad D'Hrr. Møllers og Jensens Reise til Kjøbenhavn, Skrue-

brækkernes Reise hertil kostede o. s. v., kunde vi maaske servere dem Summer, der aldeles ikke staar i Forhold til Udbyttet. Selv Skruebrækkernes Hotelregning skal vi fortie; thi vi er som sagt ikke saa næsvise at blande os i andres Pengeaffærer."

Det er vel tvilsomt, om der nogensinde vil komme mere aktmæssigt materiale for lyset om den Jensen—Møllerske ambassade. Men, hvo ved? Det tør nok slænge. Naar middelaldrende principaler og faktorer, som var med i „krigen", sidder i godt lag og opfrisker glade minder, klukker det i dem, naar de kommer ind paa denne historie. Sig imellem har de formet den til en dramatisk situation, som somme giver navnet „Rigspelsen", andre kalder „Tilfældets betydning i krigen". Det er ikke meget, en udenforstaaende kan opsnappe; men nogle traditionelle smuler tør dog finde plads her.

Der var — som før nævnt — arrangeret festlige tilstelninger for de streikende, og „typernes" faste festarrangør, faktoren ved en større morgenavis, havde begge hænder fulde, saa han sagtens følte sig baade træt og sliten. Hver aften i den sidste halvdel af mars maaned var han paa farten; naar arbeidet sluttede paa trykkeriet, var der altid fra streikens forretningsledelse kommen bud om noget, som skulde gjøres . . . .

Hver nat i den samme tid, naar udenlandstoget stoppede ved en af de mindre stationer ved rigsgrænsen, aabnede konduktøren døren netop til den kupé, hvori tilreisende danske typografer sad og halvsov, og en høi, velvoksen herre i flot pels tager plads . . . . .

Som nu toget bruser ind paa Østbanestationen i den tidlige morgenstund, følger bestandig den høie reisende med. Kraven paa den flotte pels er slaaet op, paa hovedet har han en vældig pennsylvanskindshue, og af ansigtet forøvrigt ser man akkurat no'en svære mørke briller.

Det er imidlertid ikke ham, de tilstedeværende repræsentanter for sortekunsten ser ud efter; — der er af dem fremmødt baade principaler, faktorer og visergutter. Men lige forgjæves gik de, og hos konduktøren var heller ikke stor retledning eller oplysning at faa: „Danske typografer? . . Bogtrykkere, si'er Di? . . . . Ja, lad mig nu se . . . . Vi hadde paa no'n danske svende eller saa paa lag . . . det er rigtig nok det. Men om dom gik af i Fredriksstad eller paa Moss . . . . eller om dom fulgte med helt til Ski . . . neimen om jeg huser det, jeg, Di!" . . . .

Men om morgenen var „typernes" festarrangør altid at træffe i trykkeriet, hvor han havde sin daglige gjerning at varetage. Der gik arbeidet uden stans, som der hverken var streik, streikere eller skruebrækkere til . . . .

Før streiken var kommen til udbrud, henvendte principalerne sig til stortingets præsidentskab om, at det under den paagaaende tarifbevægelse vilde

tage hensyn til principalernes stilling. Fra dette hold mødte de imidlertid det svar, at tingarbeidet ikke kunde lade sig hindre af saadanne hensyn.

Senere gjorde dog en anden anskuelse sig gjældende.

Paa et massemøde, hvortil 500 mennesker havde indfundet sig tirsdag aften den 26. mars, meddelte formanden, at stortingsarbeide var sendt til Kjøbenhavn. Da der fra forsamlingen fremkom forslag om at indgaa til stortinget med en udtalelse angaaende dette, mente stortingsmand P. Rinde, som var tilstede, at man gjorde rettest i at vente med en saadan udtalelse, til der forelaa grei besked fra præsidentskabet om, hvorledes det forholdt sig hermed. Nogen beslutning blev da heller ikke fattet om aftenen.

Ved slutningen af stortingets møde den følgende dag oplyste Rinde, at der paa møde om aftenen forud var udtalt adskillige beklagelser over, at „Storthingstidende“ blev trykt i Danmark. Han spurgte, om dette forholdt sig saa. Præsidenten (Eskeland) erklærede hertil, at trykningen henlaa under præsidentskabets kollegiale beslutninger. Lige til den sidste tid var „Storthingstidende“ trykt i Kristiania; men da det gik altfor smaat, var det bleven besluttet, at 10 nummere skulde trykkes i Kjøbenhavn. Hertil var den udenbys trykning endnu indskrænket. Rinde udtalte da det haab, at der ikke maatte blive trykt mere udenbys end høist nødvendigt.

Imidlertid havde — hvad der først senere blev oplyst — Den typografiske Forening ogsaa sat sig i bevægelse. Fra det kjøbenhavnske firma Bianco Luno, der havde paataget sig trykningen, indløb der den besked, at det ikke kunde modtage mere arbeide fra Norge hverken direkte fra stortinget eller fra trykkerierne. Firmaet havde været nødt til at give sit personale dette tilsagn, da det i modsat fald truede med streik.

Interpellationen i stortinget foranledigede afholdelsen af et nyt massemøde fredag den 29. mars. Her indfandt sig 7—800 mennesker.

Formanden F. A. Bergersen gav først en fremstilling af sagen og foreslog dernæst vedtagelsen af en henstillen til stortinget om det utilbørlige i præsidentskabets handlemaade.

Blandt de talere, som optraadte, var stortingsmand sogneprest Lars Oftedahl, der udtalte, at han fandt det var selvfølge, at stortingets arbeider ikke sendtes ud af landet, saasandt de kunde blive udførte her i byen.

Men det blev dog under den paafølgende diskussion med styrke fremholdt, at en henvendelse, som af formanden foreslaaet, tilvisse ikke vilde bære frugt. Formanden tog derfor sit forslag tilbage.

Mod 8 stemmer vedtoges saa følgende af Jeppesen foreslaaede resolution:

„Medens alle andre klasser og stænder i samfundet har havt sine repræsentanter til at tale deres sak og forsvare deres interesser i den lovgivende forsamling, har den store arbeiderstand staat forsvarsløs utenfor.

Til egne svake kræfter har vi været henvist, om vi ville søke at opnaa bedre, fornuftigere og rimeligere vilkaar for vor eksistens. Vi har vært henvist til ved egen hjælp og ved den magt, som solidarisk samhold gav os, at forsvare vore samfundsinteresser; det har været haardt og vanskeligt, som oftest umuligt. Slettere og slettere er vore kaar blet. Gang paa gang har vi maattet bukke under i kampen, tiltrods for, at vore krav var fremtvungne av selvopholdelsesdriften.

Tungt har vi følt vor magtløse stilling i samfundet. Hver gang der i den lovgivende forsamling blev vedtat love og bestemmelser, som hensynsløst læssede nye byrder paa vore skuldre, bestemmelser, som fremmede de andre stænders interesser paa bekostning av vore interesser; da har vi følt savnet av borgerret og medbestemmelsesret, og vi er blet opfyldt av harme over den uret, der overgik vor stand; men ingensinde har vi følt harmen saa stærk som nu, ved at erfare, at nasjonalforsamlingens præsidentkollegium har indvilget i, at stortingstidenden under nuværende forhold inden bogtrykkerfaget blev trykt i utlandet, og ikke nogensinde have vi følt savnet av arbeiderrepræsentanter saa mægtigt, som da vi erfarede, at hele stortinget stiltiende bifaldt præsidentkollegiets handlemaate; en handlemaate, som efter vor mening ikke er fremtvungen av nødvendighet, men som, under de nuværende forhold, er at støtte de mægtige principaler mot arbeiderne."

Den næste dag læstes i flere af byens blade følgende opraab:

„Alle Arbeidere indbydes herved til et Protestmøde Søndag den 31. Marts Kl. 5 paa Tullinløkken.

Norges Storthings Tryksager er udbudt til Udførelse i Udlandet. Dette er at tage Parti mod Arbeiderne og bør paa det kraftigste protesteres imod.

Taler vil blive holdt af Dr. Nissen, Jeppesen, Chr. Knudsen med flere.

Mød frem, Arbeidere, Søndag Kl. 5 paa Tullinløkken!

Lad os vise at vi har Stemmer, om vi ikke har Stemmeret!"

Opraabet var undertegnet af „Socialdemokratisk Forening" og „Hovedstyrelsen for det forenede norske Arbeiderparti".

Politiet nedlagde forbud mod, at mødet holdtes paa det angivne sted. Øieblikkelig lod foreningen trykke et flyveblad, der indeholdt den af Jeppesen i fredagens møde foreslaaede og i Arbeidersamfundet vedtagne resolution og følgende opraab:

„Politiet har forbudt Mødet paa Tullinløkken; men vi la'r os ikke forstyrre derved. Vi venter alle tænkendes Tilslutning til nedenstaaende Resolution, som i Fredags Aftes ogsaa vedtoges i et Møde i Kristiania Arbeidersamfund.

Følg Fanen!"

Til fastsat tid afmarscherede fra Arbeidersamfundet en ikke synderlig talrig procession under socialistfanen. Ved fremkomsten til Tullinløkken forefandtes

et stort antal nysgjerrige; men politiet hindrede toget fra at svinge ind paa den aabne plads. Det fortsatte derfor forbi pladsen gjennem Fredriks gade, Karl Johan og Møllergaden til politistationen, derefter nedover Pløens gade, Nytorvet og Torvgaden tilbage til Arbeidersamfundet. Underveis havde flere og flere sluttet sig til toget, saa det ved tilbagekomsten til Yongstorvet tog sig ud som en hel folkevandring. Politiet fik en ingenlunde let opgave at holde folkemassen tilbage, saa gaderne var fremkommelige.

I Arbeidersamfundets sal var der til kl. 7 aften tillyst diskussionsmøde om, hvorvidt den sygehjælp, der ydes Kristiania fattige befolkning er tilstrækkelig og forsvarlig. Diskussionen maatte udstaa til senere paa kveld, indtil forsamlingen havde givet sin harme luft over, at arbeidermødet paa Tullinløkken var bleven forpurret. Først vedtoges da enstemmig den af JEPPESEN foreslaaede resolution, som skulde være forelagt mødet paa Tullinløkken, og dernæst vedtoges en ny, der gik ud paa:

„Forsamlingen, der ikke forstaar, med hvilken Ret, Politiet kan negte et Møde som det idag paa Tullinløkken af socialdemokratisk Forening og Hovedbestyrelsen for de forenede norske Arbeiderpartier indvarslede Møde, protesterer mod Politiets brutale Indgreb i Arbeidernes Forsamlingsfrihed.

Arbeidersamfundets Bestyrelse opfordres til at sammenkalde alle Byens Arbeiderkorporationers Bestyrelser til et Møde for at drøfte, hvad der fra Arbeidernes Side kan gjøres for at hævde Retten til at samles paa offentlige Pladse for at fremholde Arbeiderstandens Krav."

Nogen mere bemerkelsesværdig begivenhed havde aftenen ikke at byde paa. Men tanken ledes uvilkaarlig hen paa sterkt bevægede optrin i vor byes fortid, naar man læser en notis i mandagsbladene, saalydende:

„Da Politiet havde frygtet Uroligheder, holdtes Garden ifølge en igaar efter Kl. 3½ fra Kommandantskabet udgaaet Ordre konsigneret i Kasernen i Apothekergaden fra Kl. 4 Eftermiddagen, og til hver Mand var der uddelt 10 skarpe Patroner. Paa Kontraskjæret holdtes Artilleribrigadens Underofficersskole og en Del af den gevorbne Eskadron beredt til at rykke ud, idet Hestene stod opsadlede. Endelig var paa Raadstuen det hele Konstabelkorps konsigneret til Kl. 9 om Aftenen."

I stortingsmødet den 3. april krævede ULLMANN svar paa følgende spørsmaal: „Med hvilken Ret og af hvilken Grund har Kristiania Politi den 31te Marts negtet en fredelig Forsamling Adgang til en offentlig Plads?" Interpellationen behandledes mandag den 8., og efter en skarp opvask mellem justitsministeren W. S. DAHL og interpellanten udtalte stortingets flertal, at det fandt det svar og forsvar, som justitsministeren havde leveret, tilfredsstillende. Optrinet maa have været interessant og spændende. Man gik tilbage til den klassiske oldtid og romersenatet paa Catilinas og Ciceros tid for at finde en maalestok for dagens session.

— Imidlertid havde Den typografiske Forenings bestyrelse for at staalsætte streikernes mod gaaet til forhøielse af ugebidraget med 1 krone, hvorhos alle de, hvis ugeløn ikke stod paa høide med understøttelsen, fritoges for at erlægge ekstrakontingent. Umiddelbart efter søndagens optrin havde der ogsaa været gjort forsøg paa at faa konflikten bilagt. Mandag morgen — 1. april — kom H. Scheibler, faktor hos W. C. Fabritius & Sønner, indom i Den typografiske Forenings kontor og fik med sig forretningsføreren, som forøvrigt havde havt plads hos firmaet. Det bar da afsted til konferance med de to chefer. Disse udtalte, at de selv og rimeligvis Th. Steen vilde gaa med paa tarifen paa de samme betingelser som de øvrige bogtrykkere, som arbeidede. Hertil kunde O. Bergenn oplyse, at vel var det besluttet, at efter arbeidets nedlæggelse kunde ingen midlertidig vedtagelse finde sted. Men sagen vilde stille sig anderledes, om de principaler, som midlertidig havde vedtaget tarifen, gav den sin endelige underskrift sammen med Steen og Fabritius & Sønner. Han foreslog, at firmaets chefer i dette øiemed skulde sammenkalde et endeligt møde af samtlige bogtrykkere. Men da de undslog sig, gik Bergenn paa deres opfordring ind paa at gjøre det, og han tilstillede nu byens samtlige bogtrykkere en skrivelse, dateret 1. april og saalydende:

„Paa Foranledning af Cheferne for de ærede Firmaer W. C. Fabritius & Sønner og Det Steenske Bogtrykkeri, skal jeg herved tillade mig at indbyde de Principaler, der midlertidig har vedtaget Tarifen tilligemed Medlemmer af Den norske Bogtrykkerforening til et Møde i Hotel Royal" iaften — Mandag 1. April — Kl. 7½ for sammen med Repræsentanter for Den typogr. Forening at underhandle om Tarifens endelige Underskrift."

Mødet fandt sted. Men af principalforeningen indfandt sig kun cheferne Steen og Aars Fabritius samt af de øvrige principaler ialt 6. Til trods for det faatallige fremmøde blev sagen taget under behandling, og de fremmødte principaler spurgtes, om de vilde vedtage tarifen. Et par af dem svarede, at de var villige til at gjøre det, naar Steen og Fabritius gik med. Men Oscar Andersen og Nikolai Olsen fandt, at det vilde være ønskeligt, at man havde sikret sig nogle flere af principalforeningens medlemmer, før man gik paa sagen. Noget resultat opnaaedes saaledes ikke denne dag. Det blev da besluttet, at et nyt møde skulde indkaldes til den næste dags aften. Til dette skulde bestyrelsen medbringe foreningens udtalelse for, hvorvidt en overenskomst skulde indgaaes paa andre vilkaar end de, som tidligere var besluttet.

I løbet af formiddagen udfærdigedes ny indbydelse til bogtrykkerprincipalerne, saalydende:

„Paa det igaar af Principaler og Repræsentanter for Den typogr. Forening afholdte Møde til Underhandling om Tarifens endelige Underskrivelse, erklærede 2 af de Principaler, hos hvem Arbeidet er nedlagt, sig villige til endelig at

underskrive Tarifen, saafremt de, der midlertidig havde vedtaget samme, ogsaa var villige hertil. Da imidlertid faa af disse var fremmødt, og flere af dem mente, at Principalforeningen, eller ialfald en Flerhed af dennes Medlemmer, maatte erklære sig villige til at vedtage Tarifen, før de endelig kunde undertegne samme, blev det paalagt Undertegnede at sammenkalde et nyt Møde til i Em. Kl. 6 i Hotel Royal II Værelse No. 8. Det vilde være ønskeligt for Sagens Ordning, om samtlige indbudne var tilstede."

Samtidig hermed indkaldtes Den typografiske Forenings medlemmer til et møde i Arbeidersamfundet, hvor der blev gjort rede for de førte forhandlinger. Her fremhævede formanden F. A. BERGERSEN atter med varme og styrke, hvor haabløst det var at tænke paa at opnaa en almindelig overenskomst, med mindre bestemmelserne om lærlingspørsmaalet frafaldtes. Men siden principalerne havde indledet forhandlingerne, ansaa man det for givet, at de var nødte til at fire. Noget afslag var derfor ikke at udvirke, om der end blev fattet en enstemmig resolution, der i formel henseende indeholdt en indrømmelse. Den var saalydende:

„Da Tarifstriden siden 2. Marts udelukkende har staaet mellem Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening, kan Tarifforslaget af 1. Marts ikke virkelig ansees for vedtaget, før Principalforeningen som saadan har undertegnet samme. For at der imidlertid ikke fra vor Side skal være noget til Hinder for en lempelig Ordning af Sagen, erklærer Forsamlingen, at enkelte af Principalforeningens Medlemmer kan tiltræde Tarifen som endelig bindende, dog maa samtlige de, der midlertidig har vedtaget samme, samtidig give den sin endelige Underskrift."

Om aftenen mødte tillidsmændene fra Den typografiske Forening i Hotel Royal med en del principaler, nemlig tre af Bogtrykkerforeningen — STEEN, AARS FABRITIUS og NIELSEN samt 8 af de uafhængige, OSKAR ANDERSEN, ALB. GUNDERSEN, CHR. H. KNUDSEN, NIKOLAI OLSEN, K. V. HAMMER („Verdens Gang"), FR. JØRGENSEN („Almuevennen"), HANCHE og KANITZ. Men nu var der mindre stemning for overenskomst end dagen forud. Den hele sammenkomst var paa grund af det faatallige fremmøde en eneste stor skuffelse for begge parter, og noget resultat opnaaedes ikke. Skjønt dette var en haandgribelig kjendsgjerning, telegraferedes der dog fra en af hovedstadens redaktioner til den konservative presse landet over, at „Typografstreiken ender sandsynligvis med Sætternes Seir." Denne meddelelse var imidlertid baade forhastet og urigtig. Thi netop samme dag, de udenbyes blade naaede hovedstaden, havde typograferne fundet sig foranledigede til at fremlægge et nyt forslag, der imidlertid kun indeholdt en eneste forandring, — en reduktion i lærlingeskalaen.

Formanden meddelte underhaanden enkelte principaler det saaledes indkomne tilbud. Paa disses holdning kan det imidlertid ikke antages at have øvet

nogen indflydelse. Der forefindes i arkivet følgende skrivelse fra Det Mallingske bogtrykkeris bestyrer:

Kristiania 5. April 1889.

Herr Bogtr. GRØNDAHL!

Mon vi ikke skulde lade indlagte cirkulere blandt Foreningens Medlemmer? Det ser ud som en Begyndelse til Fredsslutning: de slaar af paa Fordringerne. Men — de faar slaa af adskilligt mere, før de fortjener noget Svar.

Forb. og ærb.
H. JACOBSEN.

„Aftenposten" refererer i sit aftennummer forslaget og melder, at enigheden mellem principalerne ikke er brudt. Redaktionen udtaler: „Da flere af de Bogtrykkerier, der ikke har gaaet ind paa Tarifforslaget, har seet sig nødt til at engagere et større Antal Læregutter, blev der underhaanden spurgt om, hvorledes Typografforeningen vilde, at Trykkerierne skulde forholde sig overfor disse. Der blev svaret: „Ud med dem!" hvilket selvfølgelig ogsaa skulde gjælde de paa Trykkerierne nyengagerede Sættere. Da intet anstændigt Trykkeri vil kunne gaa ind paa at afskedige sine under Streiken antagne nye Folk, vil Principalerne af den Aarsag og principielle Grunde ikke kunne antage den nye Lærlingeskala."

Sagen var hermed grei og skuret uden at være gjenstand for nogen forhandling, og situationen tegner sig skarpt i følgende skrivelse:

Kristiania den 8. April 1889.

Herr Bogtrykker C. GRØNDAHL!

Foranlediget ved de af D'Herrer STEEN & FABRITIUS i forrige Uge indledede Underhandlinger oversendte undertegnede Bestyrelse den 4. Marts [d. e. april] til Den norske Bogtrykkerforening et nyt modificeret Tarifforslag. Paa Forespørgsel hos Foreningens Formand Lørdag den 6. ds. erfarede man imidlertid, at denne ikke havde fundet sig foranlediget til at foretage noget i Sagens Anledning. Paa Grund heraf fattedes der i Den typografiske Forenings Møde den 7. ds. nedenstaaende Beslutning, som man herved skal tillade sig at oversende Dem.

Da Bestyrelsen for Principalforeningen ikke har fundet sig foranlediget til at forelægge for Foreningens Medlemmer det af Den typografiske Forenings Bestyrelse efter Opfordring af Medlemmer af Principalforeningen sidst oversendte modificerede Forslag og saaledes afslaaet den Haand, Den typografiske Forening rakte til Forsoning, fastholder Forsamlingen fremdeles den i Tarif-

forslaget af 1. Marts optagne Lærlingeskala, saafremt ikke Principalforeningen eller endel af dens Medlemmer inden Torsdag den 11. ds. har endelig vedtaget det modificerede Forslag."

Ærbødigst

Bestyrelsen for Den typogr. Forening.

Denne skrivelse egnede sig, efter hvad der oplyses i den summariske oversigt i Bogtrykkerforeningens protokol, ikke til at besvares, da den tone, hvori den var holdt, forekom bestyrelsen temmelig hoverende.

Den 11. april kom og gik, uden at Bogtrykkerforeningen havde gjort nogen mine til at underhandle eller at modtage den fremrakte haand. Fra typografernes side blev der da valgt det parti at indtage en afventende holdning, og april maaned gik da tilende, uden at pressen sees at have viet streiken større opmerksomhed.

Fra publikums side, fra offentligt saavelsom privat hold udvistes der mod byens bogtrykkere større og større imødekommenhed, og takket være denne lykkedes det at faa flere tildels paabegyndte arbeider udsatte, ligesom der samledes en udenfor Den typografiske Forening staaende arbeidsstok, som trodsede foreningens trusler og overtalelser og forblev paa sine pladse. De i trykkerierne antagne nye lærlinger blev for hver uge mere og mere dygtige. Man havde ved fælles anstrengelser og ved hjælp af de indkjøbte danske sættemaskiner lykkelig og vel klaret sig over det værste af stortingets forhandlinger, og man begyndte efterhaanden at føle sig mere og mere lettet.

Men i begyndelsen af mai maaned begyndte typografstreikerne atter at røre paa sig, og den afventende holdning afløstes af voldsomheder. Særlig vendte harmen sig mod „Aftenposten", dens eier og personale. Der var nemlig her den hele tid arbeidet med fuld kraft, og der var fra dette hold ogsaa ydet Det Steenske bogtrykkeri, der havde at besørge det kontraktmæssig paahvilende stortingsarbeide, al mulig støtte til at faa dette fra haanden. Der aabnedes blokade af flere trykkerier; men haardest var dog den „Aftenposten" maatte udholde. Ikke blot bladets arbeidere blev kringsatte og molesterede paa sin gang fra og til trykkeriet, men fra nabogaarden aabnedes der enkelte aftener endog et bombardement med murstensbrokker, og det var ikke streikernes skyld, at de ved avisen sysselsatte arbeidere ikke kom alvorlig til skade. Et forlystelsesetablissement paa den anden side af gaden var en fast station, hvorfra udrykning kunde ske, naar der skulde arrangeres optøier, og hid kunde der foretages tilbagetog, naar en større politistyrke viste sig paa operationsfeltet.

De voldsomheder, hvortil streiken efterhaanden udartede, vakte imidlertid publikum op til en selvstændig prøvelse af de aarsager, der medvirkede til at trække konflikten ud, saa meget mere som det viste sig, at hovedstadens

to fornemste konservative presseorganer i denne sag indtog en diametralt modsat holdning. I inserater, der negtedes optagelse i „Morgenbladet“, rettedes der krav til pressen at holde sammen mod den øiensynlige fare, hvormed socialismen truede haandverk og industri, og samtidig blev der i „Aftenposten“ med tydelig adresse gjennem indsendte bidrag sat under debat, hvilke mindre hæderlige motiver under forskjellige former gjorde sig gjældende, da det sterkeste samhold skulde synes at være som mest paakrævet for at møde denne fare.

Under dette pres af hovedstadsopinionen fandt „Morgenbladet“ det nødvendigt at erklære sig. Da redaktionen den 9. mai afgav officiel redegjørelse for sin holdning, viste det sig nemlig, at den selv havde staaet konflikten fjern og havde nøiet sig med de forklaringer, som fra forretningsledelsen havde tilflydt den; dens redegjørelse kom derfor til at forme sig som et angreb paa „Aftenposten“.

„Dette Blad,“ heder det, „danser om Dagen af Glæde over sin egen umaadelige Tapperhed overfor de streikende Typografer. Det lader nu med Haansord „Morgenbladet“ høre, at dets Eier, ligesom alle andre Bladeiere hersteds undtagen „Aftenpostens“, har truffet en foreløbig Ordning med sine Arbeidere, saaledes at Arbeidet ikke er bleven nedlagt i „Morgenbladets“ Bogtrykkeri.

„Morgenbladets“ Eier har ikke indgaaet paa Arbeidernes Forlangende, han har kun truffet en midlertidig Ordning, der lader Fremtidens Pris være afhængig af nærmere Aftale, naar Streiken paa den ene eller anden Maade er endt.

Naar „Morgenbladets“ Eier har stillet sig saaledes, er det ikke, fordi han miskjender den store Interesse, navnlig en Morgenavis har i de mellem Typograferne og Mestrene verserende Tvistigheder.

Det viser imidlertid klart, at skulde Bogtrykkerieierne holde Streiken ud, saa maatte dette ske paa den Maade, at den samlede Sum af Arbeidet i Bogtrykkerierne indskrænkedes. Thi det var indlysende for enhver, at man ikke ved Hjælp af udenbyes Sættere og nyengagerede Lærlinge kunde faa udført det Arbeide, som under almindelige Forhold udføres under Storthingets Samvær. Kunde eller vilde man ikke indskrænke Arbeidet, maatte en delvis Ordning finde Sted med de gamle Sættere, forsaavidt disse var villige til ikke at gaa med paa Streiken, men at acceptere en midlertidig Ordning.

„Morgenbladets“ Eier forsøgte oprindelig den første Vei, og foreslog „Aftenpostens“ Eier, at begge Blade, saa længe Streiken varede, regelmæssig kun skulde levere et halvt Morgennummer og et halvt Aftennummer hver. Saa meget Arbeide antog nemlig „Morgenbladets“ Eier at kunne præsteres af Sættere, der holdt sig ganske udenfor Striken, af ny engagerede udenbyes Sættere og af ny engagerede Lærlinge samt tilbuden Hjælp fra de øvrige Trykkerier. En saadan Ordning vilde blive meget kostbar for Avisudgiveren,

hvis Tab paa Avertissementer vilde have løbet op til betydelige Summer. Men „Morgenbladets“ Udgiver var villig til at ordne sig saaledes.

Hvad Svar gav saa den ædle „Aftenpost“?

Den gjorde ingen Indvending mod Nødvendigheden af, naar begge Blade skulde udkomme under Strike i begge Bogtrykkerier, da at indskrænke Arbeidet i Trykkerierne. „Aftenposten“ paastaar ikke, at det lod sig gjøre for begge Aviser at levere det fulde sædvanlige Arketal under saadanne Omstændigheder.

Men „Aftenposten“ afslog „Morgenbladets“ Tilbud og gjorde i Stedet et Kontratilbud. Dette Kontratilbud gik ud paa, at „Morgenbladet“ skulde udkomme med et fuldt Nummer hver Morgen og „Aftenposten“ med et fuldt Nummer hver Aften. Paa disse Betingelser, og kun paa disse vilde „Aftenposten“ ordne sig med „Morgenbladets“ Forlægger.

Hertil maatte denne svare Nei.“

Efter denne fremstilling af den foreløbige ordning, som „Morgenbladets“ udgiver sagde sig at have bragt i forslag, leverer redaktionen følgende forklaring til undskyldning og forsvar for sin holdning:

„Enhver ved, at det for Udbredelsen i Christiania er meget fordelagtigere for et Blad at udkomme om Aftenen end om Morgenen, og enhver ved, at Indleveringstiden for Posterne næsten uden Undtagelse er om Aftenen, saaledes at en Morgenavis ligger under i Konkurrencen om Nyheder ogsaa i Landdistrikterne. „Aftenpostens“ ædle Tilbud løb saaledes i Virkeligheden ud paa at tilvende dette Blad en Fordel i Konkurrencen ligeoverfor „Morgenbladet“.

Herpaa var det ikke muligt at indlade sig, og „Morgenbladet“ havde da intet andet Valg end at træffe en midlertidig Ordning med sine Sættere.

Der er med stort Besvær og med Nød og neppe lykkes „Aftenposten“ at faa et Nummer ud Morgen og Aften. Havde „Morgenbladet“ skullet konkurrere med „Aftenposten“ og de øvrige Bogtrykkerier, som havde erhvervet en Del nye Sættere og en Del nye Lærlinge, vilde det have været umuligt for nogen af Aviserne at udkomme i sit nuværende Omfang, medens Striken varede, ligesom det vilde have været endnu vanskeligere for de øvrige Bogtrykkerier at klare sig, idet der nemlig var saa liden Tilgang paa ikke streikende Typografer, at der var bleven Konkurrance mellem „Morgenbladet“ og de øvrige Trykkerier om de faa, der var at opdrive.“

„Morgenbladets“ ledende artikel blev den næste dag skarpt gjendrevet af „Aftenposten“, der fremholder en række kjendsgjerninger, for hvis korrekthed Bogtrykkerforeningens principaler opfordredes til at erklære sig. „Allerede, medens Striken forberedtes,“ udtaler bladet, „vidste man, at Typograferne havde gjort Regning paa, at ingen af Byens Aviser skulde kunne vægre sig for at indgaa paa Typografernes Fordringer, og det fra Avisernes Personale paaregnede Tilskud til Strikekassen var derfor ogsaa af Typograferne medtaget i Beregningen

som et vægtigt Middel til at holde en Strike gaaende. Baade „Morgenbladets“ og „Aftenpostens“ Udgivere indsaa derfor, at de maatte støtte Bogtrykkerne, saafremt disse skulde have Haab om at kunne byde en Strike Spidsen. „Morgenbladets“ Udgiver var fuldt saa ivrig som „Aftenpostens“ Udgiver for at optage Kampen. Selv efterat Typograferne 16. Februar Morgen havde indledet Striken med at opsige sine Pladse, udtalte „Morgenbladets“ Udgiver i et Møde af Bogtrykkerne, at han aldrig vilde indgaa paa Typografernes Fordringer. Navnlig nærede han Uvilje mod Bestemmelserne om Lærlingeskalaen. „Ingen menneskelig Magt skulde nogensinde faa ham til at underskrive den,“ ytrede han. Nogle Dage senere forandrede „Morgenbladets“ Udgiver imidlertid Holdning.

Da det var af Vigtighed, at „Morgenbladets“ Udgiver ligesaa vel som „Aftenpostens“ var med at modsætte sig Striken, vakte dette Changement Misstemning inden Bogtrykkerforeningen. Der blev derfor saavel fra dennes som fra „Aftenpostens“ Side gjort alt muligt for at bevæge „Morgenbladets“ Eier til ikke at svigte sine Kollegaer, men fastholde sit tidligere Standpunkt.

Det er nemlig ikke sandt, at „Morgenbladets“ Udgiver oprindelig foreslog „Aftenpostens“ Udgiver, at man skulde indskrænke sig til at udgive et halvt Nummer Morgen og et halvt Nummer Aften. Om dette Forslag fra „Morgenbladets“ Side har ikke „Aftenposten“ hørt et Ord før i sidste Uge, altsaa for faa Dage siden.

Derimod var „Aftenpostens“ Udgiver den stadige Forslagsstiller. Han tilbød i Bogtrykkeres og Avisudgiveres fælles Interesse „Morgenbladets“ Udgiver at rette sig efter ham i et og alt, at staa Last og Brast med ham, at ordne Bladets Trykning, som han fandt for godt.

„Aftenpostens“ Udgiver foreslog, at man saavidt muligt skulde udgive to Numre daglig, men at, hvis det ene Trykkeri ikke naaede at faa sat mere end halvt Nummer, skulde det andet ogsaa kun udgaa i halvt Nummer. Han foreslog, at man skulde blive enig om, kun at lade udgaa en Avis om Dagen, altsaa foreløbig gaa tilbage til det Forhold, som fandt Sted for et Par Aar siden. Han foreslog, at man skulde holde fælles Text, som blev sat i det ene eller begge Trykkerier af begge Trykkeriers fælles Sættere og stereotyperet og trykt i begge Trykkerier, idet man kun skulde have Avertissementerne og Redaktionsartiklerne særskilt.

Saasnart det gjennem Opsigelserne 16. Februar var blevet klart, at Typograferne vilde gjøre Alvor af Sagen, var baade „Morgenbladet“ og „Aftenposten“ blevet enige om at skaffe sig nye Folk. Dette gjorde ogsaa „Aftenpostens“ Udgiver. Hvorvidt „Morgenbladets“ Udgiver gjorde noget Forsøg, ved vi ikke. Da det imidlertid var lykkedes „Aftenpostens“ Udgiver at sikre sig ikke saa faa Folk til 4. Marts, tilbød han i et af Bogtrykkerforeningens Møder i den sidste Uge af Februar og i alles Paahør „Morgenbladets“ Udgiver

at overlade Halvparten af sine nye Folk, om han ordnede Sagen paa den Maade. Alle disse og lignende Forslag negtede „Morgenbladets“ Udgiver at gaa ind paa . . .

Selv efterat Striken var begyndt, og „Aftenpostens“ nye Folk havde tiltraadt, saa at vi altsaa ikke længere behøvede at have nogen Aftale med „Morgenbladet“ om fælles Optræden for at modstaa Striken, var imidlertid dens Udgiver villig til at ordne sig med „Morgenbladet“. Da „Morgenbladets“ Udgiver nemlig under Følelsen af det uheldige Lys, hvori han stod lige over for sine Kollegaer, en Tid efter Strikens Begyndelse, formentlig 9. eller 11. Marts, henvendte sig til Bogtrykkerforeningens Formand og udtalte Ønsket om at slutte sig til disse, tilbød Formanden paa egen Haand ham paa „Aftenpostens“ Udgivers Vegne Halvparten af „Aftenpostens“ Folk (saa sikker følte Formanden sig paa „Aftenpostens“ Imødekommenhed) og tilbød ham samtidig 2 af sine egne Folk. I det Møde, som i den Anledning samme Dag blev afholdt i Bogtrykkerforeningen Kl. 5 Efterm. og hvori „Morgenbl.s“ Udgiver erklærede, at „han misundte „Aftenposten“ dens Holdning i denne Sag,“ kunde han imidlertid ikke bestemme sig — han maatte først tale med Redaktionen — og den næste Dag meddelte han Formanden, at han maatte fastholde sit nu engang indtagne Standpunkt. Saaledes er Sagens sande Sammenhæng . . . . .

Som Undskyldning for den Optræden, som „Morgenbladets“ Eier har gjort sig skyldig i, anfører Redaktionen igaar, „at han kun midlertidig er indgaaet paa sine Arbeideres Fordringer, men vil lade Fremtidens Pris være afhængig af nærmere Aftale, naar Striken paa den ene eller anden Maade er endt.“

Vi skal paa Sagens nuværende Standpunkt ikke indlade os paa det noble i denne Betragtning. Os forekommer det at være mest aabent og ærligt med engang at sige Ja eller Nei til Tarifforslaget. Forholder det sig saa, som af „Morgenbladet“ igaar anført, at „Morgenbladets“ Forlægger ikke havde den Opfatning som de sangvinske Bogtrykkere, at „Striken kun vilde vare 14 Dage,“ saa burde han have varslet sine „sangvinske“ Kollegaer om dette Fremsyn og advaret dem; men det skeede ikke. Havde „Morgenbladets“ Eier holdt den foreløbige Aftale, vilde Striken visselig forlængst have været endt. Der blev ogsaa sagt ham i Møderne, at han fik tage Ansvaret. Den økonomiske Støtte, som „Morgenbladet“ har ydet Strikerne, er nemlig meget større end de fleste aner. „Morgenbladets“ og Hviids enkes Sættere yder til Strikekassen et ikke ubetydeligt ugentligt Bidrag. I Tidsrummet fra 2. Marts til 27. April udgjorde dette Bidrag tilsammen 978 Kr. Til idag maa det udgjøre mellem 1000 og 1100 Kroner; men dertil kommer, at Strikerne slipper at underholde de ca. 30 Sættere, som arbeider i „Morgenbladets“ Trykkeri. Da hver Sætter faar et Bidrag af 10 Kr. om Ugen, hvis han er ugift, og mere, hvis han er gift og har Familie, saa er der ingen Tvivl om, at hver af „Morgenbladets“

Sættere, hvoraf flere er ældre, gifte Folk, gjennemsnitlig vilde have oppebaaret mindst 12 Kroner Ugen, hvis de skulde have faaet Understøttelse af Strikekassen. Typografforeningen maatte med andre Ord, hvis „Morgenbladet“ ikke var faldt tilføie, men havde negtet at indgaa paa sine Arbeideres Fordringer, have udbetalt omkring 360 Kroner om Ugen til „Morgenbladets“ Sættere. I Løbet af de 10 Uger, Striken har varet, vilde dette udgjort 3600 Kroner, hvortil kommer det direkte Bidrag, omtrent 1100 Kroner, tilsammen 4600 à 4700 Kroner, hvilket altsaa er det Beløb, som Typografforeningen, takket være „Morgenbladet“, har indsparet.“

Inden publikum havde der efterhaanden dannet sig en sterk opinion mod „Morgenbladet“ i anledning af dets optræden, saa sterk at bladet omsider følte stillingen uholdbar, og da samtidig dets typografer optraadte stadig mere overmodigt og udfordrende, saa bladet sig nødsaget til at søge forstaaelse med Bogtrykkerforeningen. Den dag, 10. mai, da ovennævnte artikel læstes i „Aftenposten“, behandledes sagen i Bogtrykkerforeningens møde. Om de herhen hørende forhandlinger foreligger imidlertid intet andet, end hvad der er udtalt i nedenstaaende kontraktmæssige overenskomst af samme dato:

„Undertegnede forpligter sig herved til imorgen at opsige paa 14 Dage samtlige de i Morgenbladet værende Typografer og Arbeidere, som ere Medlemmer af den typografiske Forening eller bidrage til Typografernes Streik.

For at sikre Morgenbladets Udgivelse erklærer undertegnede sig villige til at yde saadan Bistand:

Til Morgenbladet afgiver	Fabritius & Sønner	3	Sættere
	K. Møller	1 à 2	—
	H. J. Jensen	2	—
	A. Schibsted	3	—

Endvidere erklærer Schibsted sig villig til at afgive den Sats, som Morgenbladet maatte ønske at benytte, øieblikkelig han har stereotyperet den, ligesaa, om fornødiges, at bistaa med Trykningen af Morgenbladet.

Christiania 10. Mai 1889.

W. C. Fabritius & Sønner. H. J. Jensen. K. W. Møller.
Chr. Schibsted ved A. Schibsted. O. de Besche.“

Om aftenen drøftedes den samme sag i „Den typografiske Forenings“ Bestyrelse. Stemningen blandt personalet var for, at arbeidet øieblikkelig skulde indstilles, ifald opsigelsen gaves. Heri fik det medhold. Den næste dag henvendte en af Morgenbladets sættere sig til de Besche med spørsmaal, om det forholdt sig saa, at de skulde opsiges. De Besche sagde, at det vilde de faa besked om, naar aftenen kom. Paa nærmere spørsmaal bekræftede han

rygtets sandhed. Saasnart denne besked var givet, forlod samtlige 22 medlemmer af Den typografiske Forening, som her havde sysselsættelse, straks sit arbeide. Ikke alene de trykkerieiere og bestyrere, som havde undertegnet overenskomsten, men ogsaa de øvrige medlemmer af foreningen traadte straks støttende til ved at afgive et personale paa 18 arbeidere. Lørdag den 11. mai udkom „Morgenbladet" kun med halvt aftennummer. „Søndag den 12. arbeidede 3 à 4 Principaler, 2 Faktorer, en Del Lærlinge samt 3 af „Aftenpostens" Personale i kollegial Samdrægtighed for at faa „Morgenbladet" ud."

Ogsaa paa andre hold var Bogtrykkerforeningen gjennem sin formand virksom for at faa trykkerierne, hvorfra daglige blade udgik, til at følge „Morgenbladets" eksempel, men som det synes uden resultat. Fra saadanne forretninger fremholdtes de kontraktmæssige forpligtelser, som under svære dagsmulkter var indgaaede. Et brud paa disse vilde — hed det — være enstydigt med en fuldstændig stansning af deres hele bedrift. Den iver, som de udfoldede for at slaa under sig alt overkommeligt arbeide, vidnede da ogsaa noksom om den sorg, de bar for det daglige udkomme, og deres gru for de kommende dages trængsler.

At „Morgenbladet" paa denne maade gik over til Bogtrykkerforeningen og modtog den haandsrækning, som saaledes blev eieren og redaktionen budt, kom typograferne meget ubeleiligt. Foreningens bestyrelse udfærdigede umiddelbart efter (d. 11. mai) følgende „Cirkulære No. 6":

„Ærede Kolleger! Idet vi nu alt igjen sender Eder Underretning om vor Kamp, er det i Henhold til vort stadige Løfte om, at „eventuelle Forandringer i Stillingen straks vil blive meddelt." En saadan Forandring i vor Stilling er i disse Dage indtraadt, idet vort største Blad, „Morgenbladet", idag har sveget den midlertidige Ordning, dets Chef paa Æresord og med sin Underskrift forpligtede sig til ved Arbeidsnedlæggelsens Begyndelse. Efter alt at dømme, er dette kun Begyndelsen til det Skridt, vi i vort Cirkulære No. 3 omtalte som forestaaende, nemlig en Lockout fra endel Bogtrykkerier, der midlertidig har indgaaet paa Tariffen.

At vor Enighed ogsaa i dette Tilfælde viste sig i det skjønneste Lys, fremgaar deraf, at straks, da Personalet hørte om det truende Skridt, man agtede at tage overfor det, det da øieblikkelig affordrede Chefen en Erklæring derom, og da denne gik ud paa, at han af tvingende Grunde saa sig nødt til at sige dem op med de lovbefalede 14 Dages Varsel, erklærede de, at en saadan Opsigelsesfrist erkjendte de ikke overfor en Mand, der brød sit Æresord, — hvorpaa de alle som en øieblikkelig forlod Arbeidet.

Forglemmes maa det ikke i samme Aandedrag her at notere, at Personalet paa 2—3 Ungkarle nær er ældre, gifte Mænd med tildels stor Familie, og dernæst, at Størstedelen af dem i meget lang Tid (flere over en Menneskealder) har været beskjæftiget i samme Forretning.

Kolleger! Dette Skridt fra Bogtrykkerforeningens Side er aabenbart Begyndelsen til Enden, — det er den sidste store Kraftanstrengelse for at faa vor sterke Organisation sprængt. Det gjælder nu for alle Mand at sætte Skulder mod Skulder med os og understøtte os endnu en Maaneds Tid efter bedste Evne, saa er Seiren os vis, og det ikke alene en Seir for os, men for alle de typografiske Arbeideres Organisationer Europa rundt; — særlig for de skandinaviske Typografer er vi overbeviste om, at Seiren vil være af eminent Betydning, ligesom et Nederlag for os heller ikke blir uden Betydning for Eder.

Vort Mod er usvækket og vort Haab det bedste, — vi ser nu en Ende paa vor haarde, men hæderlige Kamp og skal opfylde vor Pligt til det sidste. Kolleger, det er Eder, der nu skal afgjøre, om den for os skal ende med Nederlag eller Seir.

For det Offer, I nu bringer os, vil vi til alle Tider føle os forpligtede.

Leve den internationale Solidaritet!"

I denne tid var det dog tilvisse intet Den typografiske Forening hellere ønskede, end at det maatte komme til forhandling. Under dette dukkede tanken paa en voldgiftsafgjørelse op inden typografernes ledende kreds, og man fæstede sig ved en udtalelse, som hypothekbankdirektør H. E. Berner havde ladet falde i den retning. Men den fremkastede idé maatte af hensyn til modstanderne udformes med nænsom haand, og det heldigste vilde være, om hypothekbankdirektøren paa eget initiativ antog sig sagen. Formanden og forretningsføreren henvendte sig da ganske privat til H. E. Berner, og denne var villig til at overtage hvervet. I sit bevægede liv har Berner med sit rige fond af menneskekundskab ofte med held løst saadanne opgaver. Men denne gang gik det saa som saa. Da han kom til Bogtrykkerforeningens formand og forebragte, hvad han havde paa hjerte, fik han til svar: „Nei tak, nu kommer De for sent." Berner blev alvorlig: „Vover De paa egen haand at afslaa mægling?" „Ja," svarede Grøndahl, „jeg tager ansvaret for det." Dermed var denne dør ud til overenskomst lukket.

Nu maatte Den typografiske Forenings bestyrelse friste en seilads paa lykke og fromme. Det turde jo hænde, at det herunder kunde lykkes at faa en eller anden af principalerne til at gaa i vandet. Det gjaldt at holde opmerksomheden for streiken vaagen, ikke mindst blandt fagbrødre i ind- og udland. Interessen for Kristiania-typograferne var, som indsendelsen af bidragene noksom viste, i sterk synken. Regnskabet pr. 17. mai (se s. 189) blev af „hensynsfuldhed mod principalerne" det sidste, som offentlig aflagdes; det maatte udstyres med et par fantasisummer og andre fiksfakserier, endda ugens tilgange havde været forholdsvis meget gode. Fremfor alt gjaldt det da at nøde de blade, som tjente Bogtrykkerforeningen som organer, til at sysselsætte sig mere end hidtil med streiken og streikerne; nærmest for haanden

laa da at jage skræk i de mindre heldige elementer, som ved streiken havde faaet adgang til bogtrykkerier, hvor ellers udelukkende „brave“ arbeidere havde plads.

Havde uroen inden streikernes leir ogsaa tidligere sporadisk været af eruptiv karakter, greb gjæringen fra nu af voldsomt om sig, og selv de mere fredelige elementer inden svendenes organisation ledede til meget beklagelige skridt. Ved 17-mai-toget kom der til overfald paa „streikbryderne“ eller „skruebrækkerne“; det var mænd, som dels var bleven staaende i sine principalers brød, dels havde taget midlertidig tjeneste. En af disse sættere, der tilhørte „Aftenpostens“ personale, fik om aftenen et øie indslaaet, andre blev med vold og magt sendte bort fra byen paa „Den typografiske Forenings“ bekostning. Medens haandverksretten hidtil havde havt til behandling sager for ulovlig tjenestefravigelse, maatte der nu for domstolene aabnes retsforfølgning af mere kvalificeret natur. Politiet skred ogsaa ind mod flere, som antoges at have truet og ophidset til voldsomheder, og ikke mindre end syv typografer — deriblandt nogle mænd i ledende stilling inden „Den typografiske Forening“ — sees at være belagt med arrest.

Paa de streikende typografer sees der at være sat et høit pres fra forskjellige hold. I „Social-Demokraten“ kjøres der op med en flammende artikel, der knalder af i følgende kraftsats:

„I ugevis har Typograferne (Strikerne) taalmodigt søgt at vække en Smule Solidaritets-Følelse hos Skruebrækkerne, de har tilbudt at holde dem økonomisk skadesløse, men alt forgjæves; hvem vil forundre sig over, at Taalmodigheden tilslut fik en Ende og at de pryglede et Par af disse Slyngler ordentlig op? Prygl, Pisk er det eneste, som disse feige Hunde respekterer; men saa kommer Øvrigheden med sine Arrestordrer og sine Lovparagrafer. Vi spør vor ærede Øvrighed: Naar saa I, at man i Krigstid hentede Lovbogen frem, naar man havde klynget en Forræder op i det første det bedste Træ? Slaa igjen Lovbogen, gode Folk, den gjælder ikke i Krigstid. I tænker da vel aldrig paa at holde en Skruebrækker for en „sagesløs Person“? Hvis saa er Tilfældet, da er alle Bødler Mordere, alle Dommere og Politimænd Folk, der har overtraadt Kriminallovens Paragrafer om Overfald og Legemsbeskadigelse.“

Imidlertid tog ogsaa mere sindige røster paa at faa ørenslyd. „Den typografiske Forening“ havde korresponderet med flere af de foreninger, hvortil den stod i gjensidighedsforhold. Samtlige de skrivelser, som indløb, var udtryk for, at streikens langvarighed gjorde situationen vanskelig at holde. — En afslutning saa hurtigt som muligt vilde nu være det heldigste, selv om dette maatte ske med opgivelse af lærlingespørsmaalet.

Den 2. juni mødtes bestyrelsen for „Den typografiske Forening“ til konference. Her fandt man, at tiden til gjenoptagelse af forhandlingerne var inde. Paa den

ene side behøvede man ikke at gaa ind paa ydmygende betingelser, og man turde paa den anden side forudsætte, at principalerne vilde gaa med paa rimelige vilkaar. Saa tilstillede Typografforeningens formand og sekretær under 4. juni Bogtrykkerforeningens bestyrelse følgende skrivelse:

„Da det under 4. april den ærede bestyrelse oversendte reviderede tarifforslag af herr formanden ikke ansaaes at egne sig til behandling i Den norske Bogtrykkerforening, skal man herved henstille til foreningen selv at fremsætte et grundlag til forhandling med Den typografiske Forening.“

Herpaa indløb der samme dag følgende imødekommende svar fra Bogtrykkerforeningens formand:

„I Anledning Foreningens Skrivelse af Gaars Dato meddeles, at man er villig til at underhandle med Typograferne paa Grundlag af det Tarifforslag, som blev udarbeidet af Den norske Bogtrykkerforening og under 27. Februar d. A. tilstillet Den typografiske Forening.“

„Den typografiske Forening“ billigede den følgende dag det af bestyrelsen tagne skridt. Men den hævdede tillige, at forhandlingerne maatte blive at føre paa grundlag af saavel principalernes som typografernes forslag. Komiteens fuldmagt fornyedes; dog foregik heri den ændring, at et medlem af komiteen (JUL SØRENSEN) udtraadte og et nyt (N. SCHIBSTAD) indvalgtes. Ellers betegnes Typografforeningens ændrede stilling gjennem den skrivelse, som bestyrelsen den følgende dag afsendte:

„I gjensvar paa ærede skrivelse af 4. ds. meddeles høfligst, at Den typografiske Forening er villig til at optage underhandlingerne paa grundlag af saavel principalernes som typografernes tarifforslag og under forudsætning af modifikationer fra begge sider.

Til at føre underhandlingerne foreslaaes 5 mænd fra hver forening. Dette ansees i høi grad ønskeligt, for at de forskjellige anskuelser bedst muligt kan komme tilorde.

Den typografiske Forening har for tilfældet valgt: F. A. BERGERSEN, N. SCHIBSTAD, O. BERGENN, M. JOHANNESEN, H. P. LASSEN.“

Bogtrykkerforeningens svar viste imidlertid tilstrækkelig, at den ikke i nogen henseende havde ændret holdning, og den følte saa meget mindre opfordring dertil, som der fra streikernes side vedvarende gjordes forsøg paa at borteskamotere typografer, der var engagerede i trykkerierne og havde oppebaaret betydelige forskud. I pressen fandt dette forhold skarp paatale, og det skimter ikke utydelig igjennem, at Typografforeningen gjordes medansvarlig for, hvad der muligens var enkeltmands eller et faatals verk. Typografforeningen vilde alligevel nu faa en overenskomst istand, og den ryggede allerede under forhaandsforhandlingerne skridt for skridt tilbage.

Under 8. juni tilskrev C. GRØNDAHL foreningen:

„I Anledning Foreningens Skrivelse af 6. ds. meddeles, at Den norske Bogtrykkerforening kun kan optage Forhandlingerne paa Basis af dens Tarifforslag af 26. Februar d. A.

I Tilfælde af Underhandlinger har Bogtrykkerforeningen som Repræsentanter valgt D'Herrer JACOBSEN, STEEN og GRØNDAHL, idet man antager, at Typograferne inden sin Midte kan finde 3 Mænd, habile til at repræsentere deres Interesser, saa Komiteen altsaa kan bestaa af ialt 6 Medlemmer.

Man finder at burde gjøre opmærksom paa, at kun norske Typografer kan blive anerkjendte som Repræsentanter for Typograferne."

Hertil svarede „Den typografiske Forenings" bestyrelse under 12. juni:

„Skjønt begge de foreliggende tarifforslag ganske vist vilde været det mest korrekte grundlag for underhandlingerne, har man dog bestemt sig til at optage disse paa den af bogtrykkerforeningen foreslaaede basis, idet man ikke har villet, at denne sag skulde hindre underhandlingernes gjenoptagelse.

Med hensyn til repræsentationen gaar man ligeledes ind paa bogtrykkerforeningens forslag, og Den typografiske Forenings repræsentanter blir da BERGERSEN, SCHIBSTAD og BERGENN, der er norske typografer."

Samme dag, dette brev afgik, stod der i „Typografiske Meddelelser" at læse et avertissement, saalydende:

Amerika.

Alle ledige Medlemmer, der har Lyst til at reise til Amerika, anmodes om at melde sig i Foreningens Kontor inden den 20de dennes, da Foreningen med det allerførste agter at uddele et betydeligt Antal Overfartsbilletter gratis.

I en redaktionel notis heder det med henvisning til de aabnede underhandlinger, at man i det tilbud, som her gives, har en udvei, som i størst mulig udstrækning bør følges. „Det er kun Skade, heder det, at denne Foranstaltning ikke er truffet før. Kassen havde sparet Penge, de ledige havde kommet i et virksomt Liv og de gamle Principalgubber kunde have staaet igjen med sine Byttinger, medens den midlertidige Tarif var bleven gjældende paa de fleste Trykkerier." Det var — saavidt vides — kun en enkelt typograf, som herigjennem aabnedes adgang til at bryde sig en bane hinsides verdenshavet.

Det viste sig, da de komiterede fra begge foreninger den 14. juni mødtes i Industriforeningens lokale, at der ialfald fra Bogtrykkerforeningens side ikke var noget i veien for, at denne anvisning maatte følges. Da der fra de komiterede for Den typografiske Forening reistes krav paa, at „streikebryderne" maatte fjernes, før de gamle igjen kom i arbeide, mødte dette bestemt afslag. Da kravet modificeredes derhen, at det bare skulde gjælde de personer, som var komne til byen for at benytte sig af de forhaandenværende omstændigheder, lovede et par af Bogtrykkerforeningens komiterede, at det skulde komme under overveielse, og den ene (H. JACOBSEN) foreslog at spørge

principalerne, hvorvidt de var villige til at imødekomme kravet. Saa skeede. Men den følgende dag indløb fra Bogtrykkerforeningens formand følgende motiverede afslag:

„Paa Foranledning meddeles herved, at Den norske Bogtrykkerforening ikke kan indgaa paa den af Typograferne opstillede Fordring som Betingelse for Gjenoptagelse af Arbeidet, at de udenbys Typografer, som har arbeidet her under Streiken, skal opsiges fra sine Pladse. Der er ved Ansættelsen givet dem Løfte om, at Streikens Vedvaren eller Bilæggelse ikke skal have nogen Indflydelse paa Engagementets Varighed og herved finder man sig bunden ligeoverfor Arbeiderne.

Dersom man ikke inden Tirsdag Middag har modtaget Underretning om, at nævnte Fordring er opgivet af Typograferne, maa man anse Underhandlingerne som afsluttede, og vil derefter træffe de Forføininger for Fremtiden, som Forholdene maatte paakræve."

Et par skrivelser, som i de følgende dage veksledes mellem de to foreningers bestyrelser, klargjorde yderligere, paa hvilken basis forhandlingerne blev at føre:

I.

Til

Den Norske Bogtrykkerforening.

18. juni 1889.

I anledning skrivelse af 15. ds. bemærkes, at besvarelsen af denne afhænger af, hvormange af de ledige typografer vedkommende bogtrykkeri kan tage i arbeide, uden at afskedige nogen af deres nuværende folk. Dersom det forholder sig som i komiteen antydet, at en muligens behøver et par, en anden 3—6, saa vil følgelig alene et faatal af vore medlemmer finde beskjæftigelse, og dette kan ikke faa nogen indflydelse paa vor stilling.

Man skal derfor anmode om at faa opgivet, hvormange arbeidere enhver af d'herrer bogtrykkere i tilfælde agter at gjenoptage i sit trykkeri.

Med agtelse

F. A. Bergersen.

O. Bergenn.

II.

Til

Den typografiske Forening.

Christiania den 19. Juni 1889.

I Anledning Foreningens Skrivelse af Gaars Dato meddeles, at Den norske Bogtrykkerforenings Medlemmer finder ikke at kunne afgive den begjærte Opgave over hver enkelts Behov af Arbeidere for Sommeren, men fordrer et definitivt Svar paa, hvorvidt Afskedigelse af de udenbyes Typografer fremdeles sættes som Betingelse for Arbeidets Gjenoptagelse.

Da man bestemt fordrer en hurtig Afgjørelse af Sagen for derefter at tage sine Dispositioner, sættes Fristen for Den typografiske Forenings Svar til imorgen — Torsdag — Aften.

Ærbødigst
C. Grøndahl.

Medens der nu forhandledes om, hvorledes kravet om afskedigelsen af „streikebryderne“ skulde formuleres og lempes, for at det kunde blive antaget af principalerne, prøvede bestyrelsen og tarifkomiteen ved en modifikation af tarifforslaget at opnaa enighed med principalforeningen, og som udtryk for, hvorledes sagerne nu vilde stille sig, affærdigedes følgende skrivelse:

III.

Til 20. juni 1889.

Den Norske Bogtrykkerforening.

I gjensvar paa skrivelse af 19. ds. meddeles:

Paa betingelse af, at Bogtrykkerforeningen vedtager medfølgende reducerede tarifforslag,[1] og i forventning om, at den vil søge de værste misbrug i lærlingeforholdet afhjulpne, frafalder Den typografiske Forening fordringen om at de under arbeidsnedlæggelsen engagerede typografer fjernes fra trykkerierne.

Skulde Bogtrykkerforeningen afslaa ogsaa dette forslag, skylder Den typografiske Forening at tage saadanne forholdsregler som foreningens og dens medlemmers ære og interesser maatte paakræve.

Ærbødigst
F. A. Bergersen,
formand.

O. Bergenn.

Lød den sidste sætning noget truende, saa viste principalernes svar, at den grind, som nu lukkede for forhandlingernes vei, var let at stænge. Thi det lød kort og godt:

IV.

Til Christiania den 21. Juni 1889.

Den typografiske Forening.

Efter Den typografiske Forenings Skrivelse af Gaars Dato maa Den norske Bogtrykkerforening anse de videre Underhandlinger med Typograferne for afbrudte.

Ærbødigst
C. Grøndahl.

[1] Dette er neppe bevaret.

„Underhandlingerne med Bogtrykkerforeningen," skriver „Typografiske Meddelelser" for 22. juni, „er igaar afbrudt uden Resultat og Arbeidsnedlæggelsen vedvarer altsaa. Naar vi staar saaledes, saa vil vi straks erklære, at dette ikke er vor Skyld, men at vi tvertimod har gjort alt, hvad gjøres kunde for at komme til en Ende med Striden; men alt forgjæves. Paa alle vore Henvendelser har vi modtaget Afslag, ledsaget af ligefremme Trusler, — og da vi tilsidst tog det Standpunkt at stille os udelukkende paa Arbeidstarifens Grund — med Opgivelse af Lærlingespørgsmaalet og yderligere Reduktioner saavel i Minimumslønnen som i en Del andre Paragrafer samt uden Fordring om Skruebrækkernes Fjernelse — modtog vi straks efter Meddelelse om, at Bogtrykkerforeningen ansaa Underhandlingerne med Den typografiske Forening for afbrudte.

Bogtrykkerforeningen har, som det af ovenstaaende fremgaar, forstaaet „Underhandling" saaledes, at vi skulde underkaste os paa Naade og Unaade uden Ret til paa nogetsomhelst Punkt at faa noget ændret i den Parodi paa et Tarifforslag, som de forelagde os, hvis eneste faste Punkt var Satsprisen, medens saagodtsom alt andet er undergivet Principalens Skjøn. „Morgenbladet" regner idag op 3 Hovedpunkter, der særlig har dikteret Bogtrykkernes Handlemaade, nemlig Minimums-Ugelønnen (som Typograferne har nedsat til 20 Kr. og 18 Kr. for nyudlærte), Arbeidstidens Længde (som Typograferne netop holder paa skal blive som den er, medens Principalerne vil forlænge den med en halv Time) og Tarifens Varighed (som Bogtrykkerne i Kommissionen ikke har lukket Munden op imod). Hvor letsindigt at diktere en saa ødelæggende Streik paa saa opstyltede og tildels opfundne Motiver!"

Fra principalernes side lød en lignende beklagelse; men braadden vendtes her mod Den typografiske Forenings bestyrelse. I en redaktionel bemerkning udtaler „Aftenposten" f. 22. juni:

„Vi maa gjentage vor Beklagelse fra Strikens første Tid over, at det skal være lykkedes agitatoriske Elementer inden Typograferne, bistaaet og tilskyndet af udenlandske Opviglere, at faa satte og rolige Familiefædre i faste og gode Stillinger til at indlade sig paa Strikeeventyret. Der forelaa ikke paa langt nær Grund til at bringe en saa alvorlig og for mange skjæbnesvanger Forstyrrelse i Trykkerierne, fordi Trykkerieierne ikke vilde lade sig foreskrive, hvilke Personer de skulde faa Lov at tage i sit Arbeide. Mangt et lykkeligt Familiehjem er bleven opløst og flere vil sandsynligvis gaa samme Vei, fordi enkelte Personer har forstaaet at give Forholdene et falskt Skjær og bibragt Typografforeningens Medlemmer Troen paa, at deres Magt var større end den i Virkeligheden har vist sig at være. Senere er Lederne vedblevet at sende Folk til Udlandet, hvor der i Almindelighed kun har ventet dem Trang og Nød. I den sidste Tid har Typografforeningens Bestyrelse grebet til det

Middel at give de brødløse Sættere og Trykkere Anvisning paa Amerika som alle Arbeideres Eldorado, uagtet det ikke er saa længe siden, at Bestyrelsens Organ indeholdt en Korrespondance fra en Typograf i Amerika, der fremstillede Forholdene for Typograferne der i alt andet end rosenfarvet Skjær." Bladet mener, at typograferne nu burde have lært saa meget af, hvad der var foregaaet, at de skulde have opgivet troen paa sin uundværlighed. Men det skimter dog ogsaa igjennem, at der fremdeles vilde være adgang for typografer til at gjenindtage de opgivne pladse; men der var dog kun en brøkdel, der var brug for, og snart var de alle overflødige.

Det lakkede og led nu sterkt ind paa, at striken havde varet i 4 maaneder, og mørkere og mørkere blev udsigterne til en heldig udgang, alt eftersom sommeren stundede til og stortingssessionen nærmede sig sin afslutning.

Fremdeles hørtes paa møderne de samme opstrammende talemaader som før, fremdeles slængtes de mest haanende betegnelser og knusende trusler efter dem, som luskede bort fra organisationen for at komme tilrette paa de gamle pladse og arbeidssteder. Men længere og længere blev de blikke, som fulgte dem, som fôr, og det var øiensynligt, at det ikke kunde gaa ret længe. Thi i kassen fandtes ikke mere end 600 kroner igjen, og paa dem flød man bare ugen ud. Hertil kom et moment af mere privat karakter. I dagene mellem 18. og 21. juli skulde der i Paris holdes en typografisk kongres, og her skulde O. Bergenn møde op som norsk delegeret. Det kom ham nu vel tilpas, at viceformanden i „Norsk Centralforening for Bogtrykkere", S. M. Sørensen umiddelbart efter, at forhandlingerne var strandede, talte til ham om sagen. De gjennemgik tarifforslaget og udfandt de poster, hvor principalerne kunde antages at ville fire. I Typografforeningens bestyrelse drøftedes saa streikens definitive ophør, og ordningen blev lagt i Bergenns haand. Derefter enedes Bergenn og Sørensen om, at den sidste skulde faa med sig W. A. Knudsen, en ældre vel anseet typograf, der stod i venskabsforhold til flere principaler, og disse to skulde aabne forhandlinger paa grundlag af principalernes tarifforslag, saaledes at dette kom til at medtage tillempede bestemmelser fra typografernes krav i henseende til ombrækningen, smalt format og formatilægning. Først henvendte da Sørensen og Knudsen sig til H. J. Jensen og K. W. Møller, og disse sagde begge, at det forlangende, som nu opstilledes af typograferne, var rimeligt, og det var umuligt at holde streiken oppe paa et saadant grundlag. K. W. Møller henviste dem til C. Grøndahl som foreningens formand. Da de kom ind til Grøndahl, udtalte de straks, at de befandt sig i opposition til bestyrelsen og at de intet hellere ønskede end at faa streiken sluttet. Saavidt de forstod, var der nok flere, som vilde gaa med. Spørgsmaalet var nu, om principalerne vilde fire i disse tre poster i det reviderede udkast, saaledes at §§ 11, 13 og 14 ændredes paa følgende maade:

Principalernes forslag.

§ 11. Smalt format faar et tillæg pr. 1000 af 6 øre til og med 8 ciceros bredde og af 3 øre til og med 12 ciceros bredde.

§ 13. Naar 3 eller flere sættere er beskjæftiget paa samme arbeide, besørges ombrækningen af huset eller efter overenskomst med vedkommende sættere om et bestemt tillæg pr. ark.

§ 14. Sætteren er forpligtet til nøiagtig at rette de af ham selv forskyldte, i 1ste korrektur anmerkede feil. Ved paketsats er sætteren alene forpligtet til at rette spaltekorrekturen.

Sørensen—Knudsens forslag.

§ 11. Smalt format faar et tillæg af
8 øre, naar det gaar indtil 20 bogst. i linjen
5 „ „ „ „ „ 30 — i —
2 „ „ „ „ „ 40 — i —

§ 13. Forsaavidt der paa et verk er beskjæftiget flere end 2 sættere, ligesom naar der overhovedet ikke kan sættes sidevis, bliver ombrækningen pr. ark at beregne paa følgende maade:

		enspaltet	tospaltet	trespaltet
Kvart	kr.	0.40	0.70	1.00
Oktav	-	0.70	1.00	1.30
Duodez og sedez	-	1.00	1.30	1.60

§ 14. Sætteren o. s. v. (som principalernes forslag). For omvendte bogstaver, for at udskyde til korrektur flere end 2 gange (forsaavidt han ikke ved selvforskyldte feil fremkalder en tredie korrektur) samt for at rette uforskyldte tidsspildende presserevisioner godtgjøres sætteren med timebetaling.

Korrekturaftrækning og formatilægning paahviler ikke sætteren; dog er han pligtig til at udskyde og opløse siderne, naar formatet er i orden.

Grøndahl havde meget vel forstaaelsen af, at det ikke var i sit private erende, de to typografer kom. Han lovede at forelægge sagen for Bogtrykkerforeningen, dog paa det vilkaar, at Den typografiske Forenings bestyrelse gjorde det første skridt. Sørensen og Knudsen fik hurtigt med tilslutning af flere fagbrødre de fornødne formaliteter bragte i orden gjennem følgende skrivelse:

Til

Bestyrelsen for „Den typografiske Forening".

Undertegnede, der anser en snarlig Løsning af Tarifspørgsmaalet for det gavnligste, har henvendt sig til Bogtrykker Grøndahl med Forespørgsel, om det kunde lade sig gjøre at komme til en Overenskomst ved at vedtage Bogtrykkernes Forslag med Forandring af §§ 11, 13 og 14, som vi anser for de vigtigste Punkter. Hr. Grøndahl svarede herpaa, at det nok kunde ordnes

paa den Maade. Vi skal derfor tillade os at henstille til Bestyrelsen at tage under alvorlig Overveielse, hvad der kan gjøres for at faa Sagen ordnet.

Kristiania den 2. Juli 1889.

W. A. Knudsen. S. M. Sørensen.

Undertegnede slutter sig fuldstændig til Ovenstaaende.

Thv. Jørgensen. H. A. Hansen. Joh. Myhre. C. M. Lynder. A. Nielsen. J. B. Johansen. Hans J. Wold. J. Trondsen. H. Ulriksen.

Saasnart bestyrelsen havde faaet denne skrivelse, indfandt formanden F. A. Bergersen sig med den hos C. Grøndahl, og denne udtalte da, at ikke blot han, men Bogtrykkerforeningens bestyrelse havde i sin helhed vedtaget Sørensens og Knudsens forslag. Det blev besluttet, at bogtrykker-tarifen skulde opsættes i to enslydende eksemplarer og undertegnes det ene af Bogtrykkerforeningens formand, det andet af Den typografiske Forenings formand. Et almindeligt møde blev straks indkaldt til 4. juli, hvor sagen blev foredraget. Den trufne ordning blev hilset med almindelig tilfredshed og kraftige hurraraab.

Den næste dag blev tarifen endelig undertegnet.

I de forskjellige organer opsummeredes resultaterne af den med saa megen dygtighed iscenesatte og med seighed og udholdenhed opretholdte streik.

„Aftenposten“ udtaler: „Har Striken ikke skaffet Den typografiske Forening nogen Fordel udenfor hvad der allerede kunde været opnaaet 26. Februar, har den derimod forvoldt saavel Typografforeningen som Principalerne betydelige Udgifter. Den typografiske Forening skal have opbrugt 30 à 40000 Kroner. De pekuniære Tab, man saaledes paa begge Sider har lidt, kan dog repareres. Den Misère, som ved Striken er paaført en Mængde øvede og dygtige Typografer, kan derimod ikke saa let raades Bod paa. Enkelte af de strikende Typografer, hvis Antal igaar var 110, vil vistnok kunne faa sine gamle Pladse eller andre Pladse, som er lige saa gode; men mange af dem — vi frygter de fleste — vil finde, at de gode Pladse er bleven optaget i de Maaneder, de forgjæves gik og ventede paa, at Principalerne skulde krybe til Korset.“

I „Typografiske Meddelelser“ f. 6. juli heder det: „Det er altsaa hverken en stor Seir eller et Nederlag for nogen af de stridende Parter, men simpelthen et Kompromis paa Grundlag af gjensidige Indrømmelser. Naar vi har nedlagt vore Vaaben nu, saa sker det ikke, fordi disse var bleven sløve, men fordi Modstanderen var saa vel garderet af mange Stormagter, saa vi indsaa, at en Fred paa hæderlige Vilkaar for Tiden var at foretrække fremfor en fortsat Kamp, der dog til syvende og sidst maaske vilde blive resultatløs. Den Udgang af Striden, vi nu har opnaaet, er fuldtud til Hæder for begge Parter, idet de er komne til en Forstaaelse. Om saa vi maaske har firet mere end

de Herrer paa den anden Side, saa ligger det simpelthen i Forholdene, idet de Kræfter, de har havt i Ryggen, har været mægtigere og mere indflydelsesrige end Typografernes Mod og Disciplin samt deres fortrinlige Organisation, der jo ellers kun virker i faglig Strid, og ikke er beregnet paa at optage en saadan Klassekamp, som det ved denne Leilighed udartede til. Derfor sluttede vi, medens Legen var god, — medens vor Organisation og vor Enighed endnu staar ubøiet. Enstemmig besluttede vi 1. Marts Arbeidsnedlæggelsen, og enstemmig besluttede vi igaar at slutte den efter 18 Ugers trofast Sammenhold."

Til en vis grad maa det vel indrømmes, at i de betragtninger, som her anstilles fra begge hold, ligger sandheden i midten. Noget havde typograferne vundet; de havde ialfald opnaaet en detaljeret tarif for de særlige tilfælde, og de var ikke som tidligere i nogen større udstrækning givne vilkaarligheden i haand. Men hvad de vandt, havde de tilvisse opnaaet uden den ødelæggende streik.

Det redaktionelle tilbageblik i „Typografiske Meddelelser" ender med en forsikring om, at der herefter skulde raade fred og gode dage mellem typografer og bogtrykkere, og der afgives den forsikring: „Vi ønsker nu i Fredens Stund at hele vore Saar, og det samme ønsker vel Bogtrykkerne, — enhver af Parterne maa derfor i egen velforstaaede Interesse gjøre sit til, at Fredstilstanden ikke forstyrres. Vi vil ikke boycotte nogen Bogtrykker, men vi fordrer til Gjengjæld, at de heller ikke sætter nogen „sort Tavle" i Gang; enhver af os har i Kampen gjort sin Pligt — og naar Freden er sluttet, kræver almindelig Sømmelighed, at ingen smaalig Hevn gjør sig gjældende."

Freden var sluttet. Men striden blussede op paany, skjønt den nu havde en lokal karakter.

Ved tarifens underskrivelse havde GRØNDAHL lovet, at de typografer, som var gifte og bosatte i byen, først og fremst skulde tages i arbeide, naar de meldte sig. I et møde, de ledige samme dag holdt, kom man overens om, at et par mand af hvert personale skulde sendes til de forskjellige trykkerier for at forhøre sig om, hvor mange kunde vente at blive antagne. Paa formandens henstillen lovede de ugifte at holde sig tilbage indtil videre. Om udfaldet af denne „korsgang" melder følgende korrespondance, der veksledes mellem bestyrelsen af Den typografiske Forening og Bogtrykkerforeningens formand 6. og 8. juli. Den første skrev:

„Den ærede bestyrelses opmærksomhed henledes herved paa, at der fra tvende af Bogtrykkerforeningens medlemmer, d'herrer O. DE BESCHE og A. SCHIBSTED, fremdeles stilles den fordring til pladssøgende typografer, at de ikke maa være medlemmer af Den typografiske Forening. Da den igaar afsluttede overenskomst er undertegnet af begge foreningers formænd, er den altsaa bindende for samtlige medlemmer saavel af Bogtrykkerforeningen som af Den

typogr. Forening, og da der i overenskomsten ingen reservation er tagen i det her paapegede anliggende, kan selvfølgelig heller intet medlem af de kontraherende foreninger tage nogen saadan, saafremt han fremdeles skal bli staaende som medlem.

Man skal derfor tillade sig at forespørge hos den ærede bestyrelse, om der fra dens side vil blive foretaget noget i sagens anledning."

Herpaa fulgte fra C. GRØNDAHL følgende svar:

„I Anledning den typografiske Forenings Skrivelse af 6. ds. meddeles, at D'Herrer O. DE BESCHE og A. SCHIBSTED, som Medlemmer af Den norske Bogtrykkerforening, har vedtaget den under 4. ds. undertegnede Arbeidstarif og saaledes ere bundne ved denne. Men vor Forening kan ikke lægge noget Baand paa dem med Hensyn til hvilke Kvalifikationer eller Betingelser, de stiller til de Personer, de antager i sine resp. Bogtrykkerier, dette maa blive D'Herrers private Sag og er ikke noget Foreningsanliggende."

En fornyet henvendelse et par dage senere mødtes med et kort afslag. Om løsningen af denne konflikt foreligger ellers ingen oplysninger. Men lang tid udefter staar i „Typografiske Meddelelser" under Centralforeningens kundgjørelser med fed sats at læse: „„Morgenbladet" og „Aftenposten" er blokeret for Foreningsmedlemmer." Baade „Morgenbladets" og „Aftenpostens" eiere fastholdt som betingelse, at de arbeidere, som skulde faa plads, ikke maatte være medlemmer af „Den typografiske Forening". Paa en henvendelse, som foreningens bestyrelse 8 aar senere rettede til „Aftenpostens" eier, svarede denne, at han ikke fandt nogen grund til at imødekomme det udtalte ønske, da Aftenpostens trykkeri havde sin egen sygekasse, og skulde sygdom og nød banke paa døren hos bladets arbeidere, skulde det være ham kjært selv at række dem den hjælp, som maatte trænges.

Havde „Den typografiske Forening" ved stridens udbrud vist principalforeningen den høimodige gunst at ville tage den under sine vingers skygge, tegnede det nu snarest til, at denne skulde evne at drage typograferne ind under sin beskyttelse. Ved streikens ophør fik knapt halvparten af streikerne plads, og endnu ved udgangen af september maaned gik 60 mand ledige. Her var der anledning for Bogtrykkerforeningen til at gribe ind. Paa dens generalforsamling den 28. oktober 1889 fremkastedes tanken til oprettelse af en ny typografisk forening. Herom findes følgende protokoltilførsel, dikteret af formanden:

„I Anledning af, at et Par ældre Typografer havde henvendt sig til ham med Forespørgsel om, hvorvidt han antog, at Oprettelsen af en ny typografisk Forening kunde vente at vinde Sympathi inden Den norske Bogtrykkerforening, foreslog han, at man valgte et Medlem inden Foreningen til at underhandle med de nævnte Typografer angaaende Stiftelsen af en saadan Forening og Udarbeidelse af Love for samme. Valgt blev: H. JACOBSEN."

Om foreningens stiftelse foreligger der kun en liden spydig notis i „Typografiske Meddelelser“, hvor den kaldes „Skruebrækkerforeningen“. Konstituerende forsamling blev afholdt 1. december, hvor der blev vedtaget følgende af en komite udkastede „Love for Typografforeningen af 1889“:

§ 1. Foreningens Formaal er — paa konservativt Grundlag — at bidrage til Sammenslutning blandt Typografer i Christiania, for derved at kunne yde den Enkelte saavel materiel som moralsk Hjælp og Støtte, og for i det Hele taget at kunne varetage fælles Interesser.

§ 2. Formaalet søges naaet ved Dannelse af et Syge- og Understøttelsesfond,[1] ved Oprettelse af Bibliothek, samt ved Afholdelse af Foredrag, Diskussionsmøder og selskabelige Sammenkomster.

Politiske Emner kan ikke blive Gjenstand for Diskussion i Foreningen.

§ 3. Adgang til at blive Medlem af Foreningen har enhver udlært Typograf, der ikke er Medlem af nogen anden typografisk Forening i Christiania. Optagelsen afgjøres efter enstemmig Indstilling af Bestyrelsen, ved ²/₃ Stemmeflerhed i et almindeligt Møde, hvori mindst Halvdelen af Medlemmerne er tilstede. I Mangel af tilstrækkeligt talrigt Fremmøde sker Voteringen skriftlig gjennem Cirkulære.

Principaler, der interesserer sig for Foreningen, have Adgang til at blive Medlemmer.

§ 4. I Indskrivningspenge erlægger ethvert Medlem 50 Øre. Den ugentlige Kontingent er 30 Øre, der fordeles saaledes: Til Syge- og Understøttelsesfondet 15 Øre, til Foreningens øvrige Formaal samt Administration 15 Øre.

§ 5. Ethvert Medlem er forpligtet til at rette sig efter Foreningens Love samt alle øvrige inden Foreningen lovlig fattede Beslutninger.

§ 6. Udtrædelse af Foreningen maa anmeldes skriftlig for Bestyrelsen.

Ethvert Medlem, der resterer Kontingent for 6 Uger og ikke efter Bestyrelsens Anmodning har betalt Restancen, betragtes som udslettet af Foreningen. Dog kan Bestyrelsen i særegne Tilfælde bevilge yderligere Henstand. Hvis et saadant Medlem paany melder sig til Optagelse, er han forpligtet til at betale den resterende Kontingent.

§ 7. Hvis et Medlem af Foreningen forlanges udelukket, skal motiveret Forslag derom fremsendes til Bestyrelsen, som derefter forelægger dette for en Generalforsamling.

§ 8. Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer, der vælges i en Generalforsamling for 1 Aar ad Gangen, dog saaledes, at efter første Aars Forløb afgaar 2 efter Lodtrækning og senere vexelvis 3 og 2 aarlig. Ligeledes vælges 3 Suppleanter. De afgaaede Bestyrelsesmedlemmer kunne gjenvælges. Bestyrelsen vælger inden sin Midte Formand og Kasserer, samt fordeler de øvrige Funktioner mellem sig.

[1] Fondet begynder at virke efter en Generalforsamlings nærmere Bestemmelser, naar det har naaet et Beløb af 500 Kr.

§ 9. Der vælges 2 Revisorer, som fungerer 1 Aar og har at efterse Foreningens Aarsregnskab og Kassebeholdning. Samtidig vælges 2 Suppleanter.

§ 10. Over Bestyrelsens Forhandlinger føres Protokol. Gyldig Beslutning i andre Sager end Votering af nye Medlemmer (cfr. § 3) kan af Bestyrelsen kun fattes, naar 4 Medlemmer er tilstede og 3 af disse er enige.

§ 11. Bestyrelsen ordner alle Anliggender vedkommende Foreningen, — forsaavidt disse ikke ere underlagte Generalforsamlingen til Afgjørelse, — foretager 1 Gang hver Maaned Kasseundersøgelse og paaser Orden opretholdt paa Foreningens Møder.

§ 12. Den ordinære Generalforsamling afholdes hvert Aar i Slutningen af Januar. Dagsordenen bekjendtgjøres 8 Dage forud. Forslag maa indleveres 1 Maaned før Generalforsamlingens Afholdelse, saafremt de skal komme under Behandling.

§ 13. Extraordinær Generalforsamling kan Bestyrelsen indkalde, naar det maatte ansees nødvendigt.

§ 14. Gyldig Beslutning kan saavel i ordinær som extraordinær Generalforsamling kun fattes, naar mindst $^{1}/_{3}$ af Medlemmerne er tilstede og $^{2}/_{3}$ Dele af disse giver den foreliggende Sag sin Stemme.

§ 15. Adgang til Generalforsamlinger eller andre Møder har kun de, der fremvise Medlemskort.

§ 16. Over de Forhandlinger, der føres i Generalforsamlinger eller Møder, føres Protokol.

§ 17. I Tilfælde af Foreningens Opløsning, hvorom Beslutning i ordinær Generalforsamling maa fattes, tilfalder dens Eiendele et Legat eller anden Stiftelse for værdige trængende Typografer i Christiania. Saafremt noget saadant ikke maatte existere, bliver Foreningens Eiendele at realisere og Udbyttet at anvende som Grundfond for et saadant Legat eller Stiftelse.

§ 18. Disse Love kan revideres af en af en Generalforsamling valgt Komite, naar Forslag derom maatte fremkomme.

Om foreningens formaal og arbeide indeholder et udsendt cirkulære følgende redegjørelse: „Under de Begivenheder, som i det sidste Aar er foregaaede i den typografiske Verden her i Kristiania, maatte der af sig selv opstaa det Spørgsmaal, om der ikke burde dannes en Forening, hvortil de, som hylder andre Anskuelser end der for Tiden raader inden den ældre Forening, kunde slutte sig. Dette Spørgsmaal maatte saa meget naturligere opstaa, som der under den herskende Bevægelse blev fremgaaet mod Anderledestænkende paa en Maade, som visselig mangler Sidestykke her i Landet og som kun kunde ske, fordi der i vor Lovgivning ikke som i andre Landes fandtes Bestemmelser, som kunde sætte Stopper herfor. At mere moderate Anskuelser ogsaa maatte naa frem, ansaaes derfor berettiget, ligesom det for dem, som følger med i Arbeider-

bevægelsen hjemme og i Udlandet, heller ikke vil have undgaaet at vække Opmerksomhed, at der ved Ordninger af Forholdet mellem Arbeidere og Arbeidsgivere har hævet sig Stemmer for, at dette bør ske ad fredelig Vei. Dette ledede da en Del Mænd til at træde sammen til Diskussion om, hvorvidt en ny Forening burde dannes og Udtalelserne faldt i den Retning, at dette i flere Henseender maatte ansees ønskeligt, hvorefter en Komite blev valgt til Udarbeidelse af Love.“ Om den nye institution har Bogtrykkerforeningens forhandlingsprotokol følgende oplysninger: Den 31. mars 1890 havde „Typografforeningen af 1889“ søgt Bogtrykkerforeningen om bidrag til oprettelse af en syge- og hjælpekasse. Sagen blev paa grund af det faatallige fremmøde udsat til den 28. april, da der bevilgedes foreningen 1000 — et tusinde — kroner til grundfond for en sygekasse, mod at der til sikrelse af fondet stilledes betryggende garantier i sygekassens love. Til at forhandle med foreningens bestyrelse valgtes atter H. Jacobsen. De 1000 kroner blev udbetalte, og dannede grundfondet for „Bogtrykkernes nye Sygekasse“. Dennes regnskab udviste i 1893 en status af kr. 1293.29. Foreningen førte en vegeterende tilværelse indtil høsten 1902, just som det bryggede op til en ny streik. Paa et møde, som holdtes 19. september, besluttede de gjenværende 6—8 medlemmer at ophæve sygekassen. De 1000 kr., som af Bogtrykkerforeningen var ydede til grundfond, blev den følgende dag tilbagesendte og blev af Bogtrykkerforeningens formand indsatte i Kristiania Sparebank.

MELLEM STREIKEN I 1889 OG TARIFBEVÆGELSEN I 1898

Den store streik var tilende. Nu paafulgte et langt, langt tidsrum, i hvilket alt foreningsliv laa nede. Det strækker sig over et helt decennium: „*Den store stilhed*". Og blader man protokollen fra denne tid igjennem, skrumper beretningerne fra møderne ind til et faatal af linjer, og lidet finder man i dem, som paakalder opmerksomhed. Som en maalestok for, hvor svag interessen for foreningens gjøremaal var, kan anføres, at der i aarene 1894—96 blev holdt 7 — syv — møder. Der findes protokolleret, at der til et medlemsmøde foruden bestyrelsen indfandt sig 1 — en — principal; han erklærede imidlertid, „at han var optaget paa et andet Sted, og saaledes strax maatte gaa."

Den sag, som paa dette møde skulde behandles, var i sig selv et meget karakteristisk vidnesbyrd om forholdene inden foreningen og tør rettest fremføres i lys af selve aktstykkerne. Det er den meget omtalte episode: „Da W. C. Fabritius & Sønner meldte sig ud af Foreningen".

Under 14. februar 1896 tilstillede firmaet W. C. Fabritius & Sønner bestyrelsen følgende skrivelse:

„Da det ved flere Anledninger er blevet os meddelt, at Tilbud paa Trykarbeider, som vi har beregnet efter Foreningens Tarif, er refuserede paa Grund af at andre af Foreningens Medlemmer har overtaget Arbeidet til lavere Priser, foretrækker vi ikke at være bundne af nogen Tarif, men selv at beregne de forekommende Arbeider til de Priser, som vi for hvert enkelt Tilfælde finde passende, og tillade vi os derfor at udmelde os som Medlemmer af Foreningen".

Bestyrelsens svar herpaa afgaves samme dag:

„Deres Brev af Dags Dato, i hvilket Firmaet udmelder sig af Den norske Bogtrykkerforening, har vi modtaget.

Da Motivet til Udtrædelsen sees at være, at andre Medlemmer af Foreningen skal have krænket dens Love, tør man udbede sig Oplysning om de Tilfælde, hvortil der sigtes, for at vedkommende kan staa tilrette herfor eller ogsaa fralægge sig en saadan Beskyldning."

Den følgende dag — 13. februar — indløb ny skrivelse fra firmaet:

„Til Svar paa Brev af igaar tjener, at

Skolebestyrer Aars har meddelt os, at Herr Grøndahl har tilbudt Trykning af hans Skoleprogram til en betydelig lavere Pris end af os beregnet;

Boghandler Swanstrøm har meddelt os det samme med Hensyn til Mallingske Bogtrykkeris Pris for Dillings Verk."

Bestyrelsen svarede straks:

„I Anledning Deres Brev af idag meddeles:

ad 1. Man kjender ikke den Pris, til hvilken De har beregnet Trykningen af Skoleprogrammet for Aars og Voss' Skole; men den Pris, der er opgivet af Grøndahl & Søn, er nøiagtig beregnet efter Tarifen og enslydende med den, som blev opgivet af Mallingske Bogtrykkeri. Hvert af disse Firmaer havde særskilt beregnet Arbeidet og kommet til samme Resultat. — Dersom man havde vidst, at ogsaa Deres Firma havde modtaget Opfordring om at levere Prisopgave, vilde De være bleven anmodet om at deltage i Konferencen om Sagen. At De havde undladt at varsle herom, kan ikke lægges andre Firmaer til Last.

ad 2. Man har paany foretaget Beregning over Dillings Verk og derved forvisset sig om, at den Pris, som er betalt for Trykningen, ikke er under Tarifens Satser."

Samme dag indløb svar fra W. C. Fabritius & Sønner:

„Vi er i Besiddelse af Deres Brev af idag. For at faa paa det rene, hvordan det hænger sammen med de anførte 2 Tilfælde, foreslaa vi, at vedkommende Arbeider beregnes af to af Foreningens Medlemmer udenfor Bestyrelsen, idet denne vælger det ene og vi det andet."

Herpaa svarede bestyrelsen den 14. februar:

„Bogtrykkerforeningens Bestyrelse, der bestaar af tre uddannede Fagmænd, anser sig fuldt kompetent til at kunne foretage Beregning af Trykarbeide efter vedtagne Principer og finder ikke at burde indgaa paa et Forslag som det af Dem stillede, men vil forelægge Sagen fuldt udredet i først afholdende Møde inden Foreningen."

Dette møde, som saaledes blev tillyst til 2. mars 1896, var som ovenfor nævnt yderst faatalligt besøgt. Men dette ene medlem, som indfandt sig for at melde, at han ikke kunde overvære mødet, var bogtrykker Morten Johansen, og han kom igjen. Under 16. april tilstillede han i forening med bogtrykker Oscar Andersen bestyrelsen følgende skrivelse:

„Efter Konference med og Tilslutning fra en Flerhed af Bogtrykkerforeningens Medlemmer tillader Undertegnede sig herved at henstille til Bestyrelsen at bestemme Foreningsmøde afholdt før Herr Formandens Afreise til Udlandet, saaledes at Sagen om FABRITIUS's bebudede Udtræden snarest kunde forelægges Medlemmerne. Dette er saa meget mere ønskeligt, som man allerede nu er naaet langt ind i de i Lovenes § 2 bestemte 6 Maaneder, inden hvilke en Udtrædelse er effektiv. — Man skulde ogsaa herved fremholde Ønskeligheden af, at Firmaet FABRITIUS & SØNNER — der ifølge § 2 fremdeles maa ansees som Medlem — bliver specielt anmodet om at afgive Møde. — De Medlemmer, med hvem der er konfereret, har ogsaa tiltraadt den ligeoverfor Herr Formanden fremholdte Opfatning, at det vilde have været i Foreningens Interesse, ifald Sagen ved privat Ordning kunde undgaaet eventuelt større Dimensioner."

„Paa Grund af Sygdomsforfald inden Bestyrelsens Medlemmer kunde noget Møde ikke afholdes," heder det i en protokoltilførsel. Aaret gik tilende, og intet møde holdtes. Over nytaar maa sagen vel være optaget; thi der er sandsynlighed for, at de „forskjellige Skrivelser med Besvarelser" af 13., 14., 21. og 22. januar 1897, der var vedlagt protokollen, men forlængst er forsvundne, har vedrørt denne sag. Den 27. januar afholdtes ekstraordinær generalforsamling, „hvor man enedes om at henvende sig til Herrer FABRITIUS & SØNNER med følgende:

„Den norske Bogtrykkerforening beklager de mellem Bestyrelsen og Herrer W. C. FABRITIUS & SØNNER ifjor opstaaede Forviklinger og henstiller til Firmaet paany at indtræde i Foreningen."

Paa den ordinære generalforsamling, som 14 dage bagefter holdtes, var firmaet W. C. FABRITIUS & SØNNER paany indtraadt i foreningen, idet ERLING NIELSEN havde indmeldt sig, og faktor SCHEIBLER, der havde firmaets prokura, gjennem cirkulære af 3. februar var indvoteret.

— Den her saa udførligt omhandlede konflikt fik sin store betydning for foreningen. Den bragte nye og friske kræfter i forgrunden og den medvirkede til at skabe liv og interesse for foreningens virksomhed og anliggender, og under de dybt indgribende forhold, som snart stod for døren, fik disse anledning til at gjøre sig gjældende. Men ellers havde der til stadighed været konflikter mellem medlemmerne, og disse, som var opstaaede under konkurrencen og kampen for det dyre brød, var vel ovenikjøbet kun for en del bragte ind for foreningens forum.

Det er gjængs opfatning, at den store kamp mellem principaler og typografer havde medført fuldstændig afkræftelse for begge parter, og at den vaabenhvile, som var indtraadt, var nødtvungen. Men her melder sig straks et paatrængende: „Mon det?" Ganske vist havde streiken for typograferne faaet

29

en mislig udgang, og kun sent vendte et godt forhold nogenledes tilbage mellem de arbeidere, der havde taget del i streiken eller stillet sig udenfor den. Men følger man principalernes virksomhed i den følgende tid, tør det forudsættes, at foreningslivet hos dem havde styrket overbevisningen om, at haandverket helst burde søge sin største tryghed i et godt forhold mellem arbeidsgivere og arbeidere, og der udvises en stedse større aarvaagenhed overfor de sidstes tarv, baade i henseende til arbeidslokalernes indredning og en gjennemført ordning af de hygieniske forhold. Dette gjælder principalerne i almindelighed. Men Bogtrykkerforeningens bestyrelse og de mænd, der havde staaet last og brast med den, saa ud over dagens og døgnets krav. De havde paa nært hold lært at kjende de kræfter, som havde reist den forudgaaende tarifbevægelse inden faget, og de vidste, at de samme kræfter naarsomhelst kunde bringe uro og øve skjæbnesvanger indflydelse paa vort haandverk og vor industri. Under streiken i 1889 havde Bogtrykkerforeningens formand CARL GRØNDAHL paa principalernes vegne talt et mandigt ord til politimesteren og krævet et effektivt vern i lovens aand for haandverket. Samtidig hermed havde han for andre repræsentanter for næringslivet fremholdt, at de begivenheder, som var forhaanden for bogtrykkerne, manede til sterkeste samhold. Netop her gjaldt det gyldne ord: „Idag mig, imorgen dig.“ Men hans stilling i foreningen og kampens omskiftelser bød ham at iagttage forsigtighed, saa meget mere som almenheden under den raadende begrebsforvirring var uden sand forstaaelse af stillingen og dens krav, og gjennemgaaende fulgte streikerne med større sympathi end principalerne. GRØNDAHL fremholdt herunder, at det først og fremst gjaldt at skabe forstaaelse mellem arbeidsgiver og arbeider. I Bogtrykkerforeningen havde der været gjort et forsøg herpaa; „faktorernes fest“, der aarligaars gives for faktorerne og de betroede mænd paa trykkerierne, har ikke blot bidraget hertil, men er bleven et helt lidet stykke kulturhistorie fra vor hovedstad. Efter alles sigende kjendes det mere og mere aar for aar, hvorledes principalerne og deres mellemmænd nærmer sig i forstaaelse. Men dengang den første „faktorfest“ paa forslag af redaktør A. SCHIBSTED var feiret 2. mai 1887, var flere principaler slet ikke paa det rene med, at „et saadant eksperiment“ kunde siges at være af det gode. GRØNDAHL og SCHIBSTED holdt imidlertid frem, og til denne dag har vist ingen af dem ønsket det saaledes tagne skridt ugjort. Det er at merke, at en mand med hjertelag og forstaaelse som generalkonsul PETER PETERSEN straks paa GRØNDAHLS henstillen optog tanken, der i den følgende tid ved de større fabriker og industrielle anlæg fik sit udslag i lignende bestræbelser for at skabe et godt forhold mellem arbeidsgivere og arbeidere. De faldt bort, da generalkonsul PETERSEN døde; men de havde dog vist sin evne som sammenknyttende baand og var hilsede med paaskjønnelse. Men GRØNDAHL

havde paa den anden side ogsaa paa det rene, hvor farligt det i enhver henseende vilde være, om en streik kom uforvarende. Det lykkedes ham af faa flere af haandverkets og industriens ledende mænd med sig paa det forberedende og grundlæggende arbeide, hvoraf flere aar senere (november 1900) den store organisation af arbeidsgivere fremstod. Skjønt den norske forening traadte senere ud i livet end de tilsvarende danske og svenske associationer, var arbeidet hertillands aabnet en rum tid forud.

Kun for en del falder denne organisatoriske virksomhed indenfor rammen af „Den norske Bogtrykkerforening“, skjønt det siger sig selv, at den ikke opfattedes som en helt uvedkommende sag. Men protokolført er lidet af, hvad der her blev forhandlet. Saaledes heder det

under 8. februar 1892: „Tanken om Oprettelse af et Garantifond i Streiketilfælde har Tid efter anden dukket op og blev ogsaa i nærværende Møde bragt paa Bane; men da man fandt Sagen for lidet forberedt og der ikke forelaa noget Forslag, enedes man om senere at optage Sagen til Behandling.“

Under 28. mars heder det i tilknytning hertil: „Spørgsmaalet om Garantifond mod Streiker. Da der inden Haandverker- og Industriforeningen er reist Spørgsmaal om Dannelsen af et saadant Fond, enedes man om i Tilfælde at give Tanken sin Tilslutning samt yde Bidrag til Øiemedet.“

Medens arbeidsgiverne paa den af C. GRØNDAHL anviste maade sluttede sig sammen for at møde de eventuelle streiker, blev der af repræsentanterne for De centraliserede fagforeninger i 1893 vedtaget en omhyggelig udarbeidet lov om, hvorledes fremtidig udbrydende streiker, der var godkjendte under iagttagelse af de i vedtægterne fastsatte regler, skulde understøttes af samtlige fagforeninger gjennem udskreven ekstrakontingent; denne skulde anvendes til ugentlig understøttelse af de streikende. Loven traadte i kraft fra 10. januar 1894. Følgerne af dette samhold viste sig snart.

Men nu blev den nye organisation heller ikke længere holdt indenfor rammen af den enkelte forenings virksomhed.

Først under 29. august 1898 forekommer sagen atter i bestyrelsens protokol, og da sees formanden at have udlagt love for landsarbeidsgiverforeningen samt udkast til love for fagsammenslutninger, som besluttedes omsendt til medlemmerne.

Til afviklingen af de spørsmaal, som var komne paa dagsordenen ved typografstreiken i 1889, hører ogsaa de forhandlinger, som førtes om oprettelsen af statstrykkeri.

Denne sag havde i aarenes løb til forskjellige tider og under forskjellige forhold været paa bane. Saavidt man kan se, reistes den allerede i vor forfatnings første aar, da alt, hvad der vedrørte bogtrykkerkunsten, laa helt nede. Da landets første oppositionsorgan „Det norske Nationalblad“, hvis første numre

tryktes hos CHR. GRØNDAHL, ikke kunde ekspederes med ønskelig raskhed, da han havde hænderne fulde med trykningen af det offentlige arbeide, optog Nationalbladet et inserat, dat. 15. sept. 1815, vedkommende oprettelsen af et statstrykkeri med følgende begrundelse:

„Det er meget utilfredsstillende for Nationen, at Efterretningerne om Storthingets Forhandlinger ikke udkomme førend 3—4 Uger, efterat de ere passerede Storthinget. Enhver Storthingsmand kan ikke andet end finde dette urigtigt, og vil søge at afhjælpe denne Mangel, naar det bliver forestilt; hvorfor kan der ikke udgives Extra-Blade — hvoraf vist ikke behøves mange, da Extrakterne af Forhandlingerne er temmelig korte — indtil Efterretningerne kan holde Skridt med selve Forhandlingerne? — Ligeledes er det beklageligt, at den tiltagende Literatur skal staa tilbage af Mangel paa Bogtrykkerier: Det norske Nationalblad udeblev i lang Tid; Rigstidenden giver Abonnenterne mere Papir end Tryk (hvilket maa komme af Mangel paa Konkurrance); Storthingets Forhandlinger for 1814 ere, paa første Hefte nær, aldeles udeblevne; de belovede Annaler for Lovkundskab ligeledes; Taler, Motioner og Komiteforslag ved dette nærværende Storthing faar man liden eller ingen Kundskab om udenfor Hovedstaden; og hvorledes vil det vel blive med de lærdere Skrifter og Afhandlinger, som vi maa kunne vente os fra Universitetslærerne og andre oplyste Mænd i Landet? Dersom Regjeringen ikke vil, da gives der vel en eller anden Particulier i Hovedstaden, som baade kan og vil opofre sig saa meget for det almindelige — om det ellers kan blive nogen Opofrelse — som at gjøre Anstalter til Anskaffelsen af et Bogtrykkeri, hvilket unegtelig vilde blive til megen Nytte."

Baade før og under typografstreiken var paa forskjellige hold tanken om oprettelse af et statstrykkeri dukket op. Den blev nu fremholdt for autoriteterne med saadan styrke, at den ikke lod sig afvise, endda de redegjørelser, som fra andre lande fremkom om entrepriser af denne art, just ikke lød meget lovende for haandverket og dets fremgang. Under 5. februar 1892 blev der fremlagt kongl. proposition om et statstrykkeri, og eksemplarer af denne sendtes foreningens medlemmer til gjennemsyn. I forhandlingsprotokollen læses der fra de samme dage om denne sag: „Allerede under Sagens Behandling i Departementet havde vedkommende Bureauchef, hvem det var overdraget at gjøre Udkast til Propositionen, henvendt sig til endel Medlemmer af Bogtrykkerforeningen for at søge Bistand med Hensyn til Udarbeidelse af Overslag over Anlæg og Drift af et saadant Trykkeri, og fremgaar det af Propositionen, at det ad denne Vei istandbragte Overslag er lagt til Grund for samme. Propositionen konkluderer med, at Departementet ikke kan give Tanken om Oprettelsen af et Statstrykkeri sin Tilslutning." Ogsaa i typografernes leir var man nok ogsaa nu, da der efter den brudte streik var indtraadt roligere forhold, kommen til den anskuelse, at det slet ikke var saa sikkert endda, at et statstrykkeri vilde være den høit

lovpriste, for sortekunstens tjenende brødre velsignelsesrige institution. I „Typografiske Meddelelser“ no. 23 for 1890 heder det om sagen: „Vi har vistnok hørt, at et statstrykkeris oprettelse var en uafviselig nødvendighed, — at det vilde være en velsignelse for arbeiderne o. s. v.; men dette er ganske grebet ud af luften .... Hvorledes forholdet hos os vilde stillet sig, kan man jo paa forhaand omtrent danne sig en mening. Et oprettende regjeringstrykkeri vilde efterhaanden tilvende sig alt arbeide, der havde noget offentligt skin, ikke alene stortingsforhandlinger, propositionerne, indstillingerne og de øvrige dokumenter, men blanketter, schemaer og alt til statens tarv nødvendige attributer. Saaledes vilde de største bogtrykkerier miste en væsentlig indtægtskilde, og dette vilde igjen have til følge en synken af lønnen for arbeiderne. Man har saaledes ingensomhelst betryggende garantier i et saadant trykkeri, og staten vil altid sørge for sig selv med hensyn til maaden, hvorpaa arbeiderne skal lønnes.“

Størst er imidlertid den interesse, som i det lange stille tidsrum samler sig om arbeidslokalerne og deres forbedring. Kristiania var indtil udgangen af 1880-aarene ingen renslig by, og haandverkslokalerne stod meget lavt. Der lever endnu frasagn om trykkerier, som ikke kjendte til skuring. Paa sætterierne fik støvet uhindret samle sig fingertykt paa brætter og under reoler; skulde en gjenstand bruges, blaastes støvet af og hvirvledes i en sky om i luften. Væggene havde i mandsaldre ikke gjort bekjendtskab med en malerkost. Det var fra midten af 1880-aarene, eksemplet fra de schweiziske bogtrykkerier affødte krav paa sundhedsforskrifter rundt om i landene. Det lader sig neppe bestride, at bogtrykkeriarbeiderne gik foran i det reformarbeide, der tilsigtede forbedring i arbeidets hygieniske forhold; selve arbeidets art og det materiale, som kommer til anvendelse, har stedse samvirket til at drive sygdoms- og dødelighedsprocenten op i en foruroligende høide. Men naar det allerede fra begyndelsen af 1880-aarene blev paastaaet, at selve lokalerne i de store trykkerier var arnesteder for den frygtelige farsot, som har lyst op i typografernes rækker, stemmer ikke dette med det virkelige forhold. Netop paa dette punkt kan vi fastslaa, at privat initiativ og indvortes politi stræbte at gjennemføre den hygiene, hvor sundhedskommission og fabriktilsyn har grebet ind med reglementer og offentlige forskrifter. Et træk skal her anføres, da det paa sin vis i al sin ubetydelighed er ret illustrerende. Et lidet gulnet hefte, som faktoren ved Chr. Grøndahls bogtrykkeri har i forvaring, fortæller os saaledes om, at trykkeripersonalet for mere end en mandsalder tilbage til renslighedens varetagelse havde indgaaet et „Saapeselskap“, hvis medlemmer frivillig eller efter tur anskaffede de til haand- og ansigtstvæt fornødne rekvisiter.

Senere gik principalerne et skridt videre. Fra begyndelsen af 1887 var der paa Grøndahls bogtrykkeri i et til sætterlokalet stødende aflukke opsat en

badeindretning, der gjorde tjeneste i mange aar. Det var noget helt nyt i sit slags, og om vaaren indbød formanden sine kolleger i foreningen til at tage indretningen i øiesyn, og han anbefalede varmt at bringe lignende istand i de forskjellige trykkerier. Sikkert er det, at denne foranstaltning indbragte Bogtrykkerforeningens formand en varm anerkjendelse blandt typograferne. Efterhaanden meldes der om, at principalerne tilstod sine arbeidere fri saape, og at der foregik vask og skuring af trykkerierne, i somme hver uge, i andre hver 14. dag. Man var tillige før streikens udbrud kommen saa langt, at der krævedes feining af gulvet og luftning af lokalerne hele natten eller nogle timer. Alt dette var tildels allerede iverksat ad frivillighedens vei ved mere eller mindre stiltiende overenskomst mellem arbeidsgiver og arbeidere. Paa flere trykkerier var tobaksrøgning forbudt.

I den tid, „Bogtrykkernes Sygekasse“ gik over til Den typografiske Forening, føres der mange slags anker og klagemaal mod principalerne og forholdene ved trykkerierne. Det tager sig nærmest løierligt ud, naar der herunder af velmenende læger ogsaa fremføres besværinger over, at sætterne maatte *staa* ved sit arbeide. Høsten 1890 fremkom fra sygekassens læge til Bogtrykkerforeningen en forespørgsel om anbringelse af høie kontorkrakker eller bukker foran sætterreolerne til benyttelse for sættere, der led af aareknuder eller anden svaghed i benene. Næsten ligesaa selvfølgelig er det, naar man paa generalforsamlingen enedes om at afgive følgende svar: „I Gjensvar paa Hr. Doktorens Forespørgsel i Ærede af 20. dennes meddeles, at Anbringelse af omskrevne Krakker i Sætterierne neppe vil være ganske uden Gene, men at man tillige antager, at Principalerne neppe vil modsætte sig Benyttelsen af saadanne for de Sætteres Vedkommende, der maatte have Behov derfor.“

Af ganske anden interesse er det at sætte sig ind i den diskussion, som førtes om tuberkulosens omsiggriben inden typografernes klasse. Der foreligger fra 1888 en af August Mortensen meddelt opgave, der viser, at der i tiden 1. april 1885—30. septbr. 1887 døde 21 typografer. Heraf faldt 4 fra i ældre alder, de øvrige i alderen 20—30 aar; dødsaarsagen var i 15 tilfælde lungetæring, 1 lungeslag, 1 bronchit og 2 hjernebetændelse — altsaa 19 tilfælde af tuberkulose. Sygekassens læge søgte at konstatere, at de fleste dødsfald skyldtes den mangel paa forsigtighed, som af typograferne selv udvistes baade under udøvelsen af arbeidet og under deres fritid; navnlig spillede det en stor rolle, at afsondringerne med sine farlige smittespirer i indtørket tilstand fik gyve rundt i trykkerierne. Derimod fremholder han med styrke, at selve lokalerne mere og mere undergik forandring til det bedre. Ligeoverfor disse udtalelser, der for en stor del brød odden af de sterke anker og beskyldninger, som rettedes mod principalerne, blev der taget til gjenmæle fra typografernes side. Herfra fremholdtes der, at tæringen havde grebet saa meget sterkere om sig, efterat

maskinstøbning af typerne var gjennemført og et blødere materiale kommen til anvendelse; men ogsaa den forlængede arbeidstid og natarbeidet viste sine følger i øget dødelighedsprocent blandt avissætterne. Utvilsomt bidrog denne pressediskussion ikke lidet til at mande arbeiderne op til selv at optage kampen mod den farlige „bogtrykkersygdom".

En praktisk og effektiv støtte i dette arbeide fik arbeidsgivere og arbeidere snart i de forskrifter til forbedring af sundhedstilstanden inden trykkerierne, som blev vedtagne i den nærmeste tid efter streikens bilæggelse. Først paa aaret 1890 havde sundhedskommissionens sekretær sendt foreningen forslag til saadanne forskrifter, affattede i 11 §§. Disse blev gjennemgaaede og vedtagne med nogle — væsentlig redaktionelle — ændringer, og senere blev de gjennem cirkulære tilstillede landets samtlige bogtrykkere, af hvem de blev almindelig godkjendte.

Men disse „Sundhedsforskrifter for Bogtrykkerier af 31. Marts 1890" havde i sit følge nye reformer inden faget og arbeidsordninger, hvortil principalerne ligeledes tog initiativet.

Saaledes vedtoges under 24. april 1893 enstemmig at indføre ensartet arbeidstid om lørdagene for maanederne mai—august; arbeidet stansede fra nu af kl. 3 eftermiddag, hvor ikke uopsættelige krav gjorde sig gjældende.

Efter emanationen af fabriktilsynsloven indgik en del af avisudgiverne i Kristiania med andragende om dispensation fra bestemmelsen om søn- og helligdagsarbeide. Før sagen om høsten 1893 ekspederedes til departementet, æskede fabrikinspektør Berthelsen foreningens udtalelse om sagen i følgende punkter:

„1. Hvilken Virkning Gjennemførelsen af Lovens Paabud i dette Punkt vil medføre for Udgivelsen af Aviserne m. v.

2. For det Tilfælde, at Departementet finder, at Dispensation kan indrømmes, er det lidet sandsynligt, at Tilladelsen blir ubegrændset. Man har derfor opstillet Forslag til Indstilling, saalydende:

   a. Det tillades de Aviser, der udkommer Søndag Morgen, uanseet Bestemmelserne i Fabriktilsynslovens § 27 at anvende det til Trykning og Indførelse af de sidst ankomne Nyheder høist fornødne Personale indtil Kl. 12 Nat til Søndag paa Betingelse af, at det ordinære Arbeide slutter Kl. 6 Lørdag Aften og først tager sin Begyndelse Mandag eller første Hverdag Morgen.

   b. At det tillades de Aviser, der udkommer Mandag Morgen, at paabegynde Arbeidet Søndag (eller sidste Helligdags) Aften Kl. 8 paa Betingelse af, at Arbeidet for disse Avisers Vedkommende slutter Kl. 6 Lørdag Aften.

   I begge Tilfælde skal de ved saadant Overarbeide sysselsatte vexle mindst hver Uge."

I et møde, som foreningen d. 9. oktober holdt med avisudgiverne og deres faktorer, diskuteredes de opstillede poster, og man enedes om at besvare spørsmaalene paa følgende maade:

„ad 1. Man finder, at Dispensation fra Loven er fornøden for, at Aviser skal kunne udkomme saavel Søndag som Mandag Morgen.

ad 2. Efter at have gjort os bekjendt med de for Aviserne gjældende Arbeidsreglementer finder vi disse saa tilfredsstillende i enhver Henseende, at Dispensation anbefales meddelt i Henhold hertil. Fra Personalet i Aviserne er ogsaa fremkommet Udtalelser om fuld Tilfredshed med den nuværende Arbeidsordning, der ikke ønskes forandret."

Samtidig med at dette dispensationsanliggende behandledes, havde Den typografiske Forening ogsaa været sat i bevægelse for at optage en statistik over arbeidstiden ved de forskjellige trykkerier. Af oplysningerne, der indhentedes paa møde den 29. september 1893, fremgik det, at arbeidstiden var meget forskjellig (fra 51 til 62 timer om ugen); for de flestes vedkommende var den 57 timer. Det vedtoges her, at den maksimale ordinære arbeidstid ikke maatte overstige 56 timer ugentlig, og samtidig krævedes der indført i de reglementer, som maatte udfærdiges, udtrykkelige bestemmelser om gjennemførelsen af størst mulig renslighed og sundhedsforholdsregler.

Udpaa vaaren 1894 kom da ogsaa fabrikinspektøren igjen til Bogtrykkerforeningen med krav om indførelse af et fælles arbeidsreglement for trykkerierne, der for at faa departementets approbation maatte indeholde følgende punkter:

1. Den daglige arbeidstid.
2. Særskilte bestemmelser for arbeidere under 18 aar i henhold til lovens § 33.
3. Hvem der antager og afskediger arbeidere.
4. Den gjensidige opsigelsesfrist.
5. Dag og klokkeslet for lønningernes udbetaling.
6. Hvilken arbeidstid lønningerne omfatter.
7. Ordensregler.
8. Bestemmelser med hensyn til mulkter, om saadanne anvendes.

Udkast til reglement sees at være gjennemgaaet i møde den 10. mai 1894, der tilstilledes foreningens medlemmer før oversendelsen til Indredepartementet. Herfra krævedes i skrivelse, der fremsendtes gjennem fabrikinspektøren, forskjellige mindre ændringer og tillæg samt en grænse for overarbeidstiden fastslaaet. Herpaa besluttede foreningen i mødet 30. januar 1895 at svare: „Udenfor Storthingsarbeide anvendes Overarbeide saagodtsom ikke eller kun i saa liden Udstrækning, at man finder det upaakrævet at indtage nogen Bestemmelse derom i Arbeidsreglementet."

Resultatet af de forhandlinger, som saaledes blev førte til forskjellige hold, blev da, at der til afløsning af de ældre sundhedsforskrifter af 31. mars 1890, der væsentlig skyldtes bogtrykkernes initiativ og endnu ikke var helt gjennemførte, under 11. januar 1896 udfærdigedes nye, der var mere imødekommende mod de organiserede typografers krav og skulde træde i kraft fra 11. februar s. a. Da gjennemførelsen af disse forskrifter vilde kræve tildels meget omfattende forandringer i de bestaaende forhold, blev der af Bogtrykkerforeningens bestyrelse indhentet erklæringer fra trykkerierne i Bergen, Trondhjem, Stavanger, Kristiansund, Drammen og Fredrikshald, og paa grundlag af disse blev der af foreningen under 3. februar indsendt andragende til regjeringen om, at gjennemførelsen af disse forskrifter maatte udstaa til 1. oktober s. a. Af andragendet hidsættes: — — „Gjennemførelsen af nogle af Forskrifternes Paragrafer vil medføre saavidt store Forandringer af de lokale Forhold i flere af Bogtrykkerierne, at disse ikke med nogen Rimelighed vil kunne fordres udførte før i Løbet af Sommeren. Der er ogsaa i en af §'erne indtaget Paabud, som det vil være saagodtsom umuligt at udføre, om §'en skal forstaaes efter sin Ordlyd. — Paa den anden Side bør der indtages skjærpende Bestemmelser, som Bogtrykkerforeningen har isinde at foreslaa, og som i langt høiere Grad end de nu approberede Forskrifter vil hindre Tuberkulosens Herjinger blandt Typograferne. De approberede Forskrifter vil desuden nu kun komme til at gjælde de større Bogtrykkerier, hvor de hygieniske Forholde gjennemgaaende maa siges at være gode, medens de mindre Trykkerier, der særlig i høi Grad befatter sig med at „lave“ Typografer og som derfor i Særdeleshed kunde trænge om at være under strengt Opsyn, ikke rammes af Sundhedsforskrifterne.“ Andragendet konkluderer med, at de gjældende sundhedsforskrifter skulde blive staaende ved magt indtil videre med en enkelt forandring, og til yderligere støtte for andragendet anføres: „Bogtrykkerforeningens Formand agter om nogle Maaneder [ɔ: vaaren 1896] at foretage en Reise til Udlandet for at studere de hygieniske Forhold i Bogtrykkerierne dersteds og Maaden, hvorpaa Sundhedsforskrifterne lettest kunde gjennemføres. Efter hans Hjemkomst agtede man da at søge Konference saavel med Fabrikinspektøren som med Formanden i Fabriktilsynet og Sundhedsinspektøren til Drøftelse af de mest effektive Forholdsregler til Fremme af Sundhedstilstanden inden Typograferne.“

I typografernes leir var der imidlertid ved oprettelsen af „trykkeriklubber“ truffet anstalter til at underkaste de forskjellige forhold en effektiv kontrol, vistnok først og fremst i henseende til efterlevelsen af sundhedsforskrifterne; men det var dog ikke udelukket, at fjernere øiemed knyttede sig til denne organisation. Skjønt den var vedtaget paa generalforsamling 7. oktober 1894 og reglement udfærdiget, opfattedes den dog som helt frivillig; det siger sig selv, at klubbernes virkefelt særlig maatte henlægges til de større trykkerier.

30

Den første gang, „trykkeriklubberne“ gav sin tilværelse tilkjende, var under forhandlingerne om gjennemførelsen af de nye sundhedsforskrifter af 11. januar 1896.

Da der fra Bogtrykkerforeningen forelaa andragende om udsættelse med gjennemførelsen af disse forskrifter, tog Den typografiske Forening straks stilling til sagen. Den 22. mars 1896 holdtes massemøde i Kristiania arbeidersamfund, hvor F. P. Schulze holdt et historisk foredrag om sundhedstilstanden inden bogtrykkerfaget og malte den med mørke farver. Herunder rettede han ogsaa et voldsomt angreb paa fabriktilsynet og dets kontrol med trykkerierne. Efter en skarp diskussion vedtog forsamlingen enstemmig følgende resolution, som besluttedes oversendt chefen for indredepartementet:

„Kvindelige og mandlige bogtrykkeriarbeidere i Kristiania, samlet til møde i et antal af 350 i anledning de ved kgl. resolution af 11. januar 1896 fastsatte sundhedsforskrifter for bogtrykkerier, udtaler:

Det har glædet os at se, at autoriteterne har taget skridt til at søge indskrænket den store dødelighed og ødelæggelse af legemskraften hos fagets arbeidere, foraarsaget først og fremst ved den mere og mere omsiggribende tuberkulose, hvorimod vi ogsaa i vort fag ønsker at kjæmpe. Vi kræver nu af departementet, at fabrikinspektøren faar paalæg om uden nølen at sætte disse forskrifter i kraft. Samtidig vil vi paa det indstændigste henstille til departementet ikke at tage til følge nogen anmodning om lempning eller indskrænkning, da det er vor faste overbevisning, at disse forskrifter ikke i nogetsomhelst punkt er uudførlige eller vil foraarsage nævneværdige ulemper eller udgifter, men de vil i samme grad, som de strengt bliver overholdte, forbedre samfundsforholdene inden vort fag betydelig. Desuden kræver mødet:

1. At unge folk, saavel kvindelige som mandlige, der antages for at oplæres i sætning, skal underkastes lægeundersøgelse for at faa konstateret, hvorvidt de er friske og kraftige nok til bogtrykkerfaget.

2. At der ved aviser, hvor der regelmæssig arbeides om natten, maa anskaffes elektrisk lys.

3. At der for hver beskjæftiget person forefindes mindst 15 kubikmeter rum.

4. At mandlige sætterlærlinge og kvindelige sættere, uanseet alder, ikke maa beskjæftiges mere end 8 timer daglig, spisetiderne iberegnet.

5. At saavel sætteres som trykkeres arbeidstid indskrænkes til 9 timer daglig, ¼ times frokost og ¼ times eftermiddag iberegnet.“

De kvindelige sættere fandt sig brøstholdne ved den forskjel i arbeidstid, som var krævet gjennemført for mandlige og kvindelige arbeidere og som vilde dreie sig om en forskjel paa 2—2½ time. Paa et møde, som de den 19. april næstefter afholdt, vedtoges en protest mod den nævnte resolution, hvori det udtales: „Dersom dette krav angaaende arbeidstiden for os kvindelige sættere bliver gjennemført, vil dette bidrage til at stænge os ude fra faget og gjøre en

hel del af de kvinder, som har ofret sin bedste tid for at lære arbeidet, arbeidsløse. Tvertimod beder vi om, at vi som hidtil kan faa beholde den for de mandlige og kvindelige sættere fælles arbeidstid, da selv en begrænsning, som f. eks. at negte os kvindelige og ikke de mandlige sættere ret til overarbeide, vil foraarsage, at vi efter en saadan ordning vil faa større vanskelighed med at skaffe os arbeide. At ovennævnte foranstaltning af sundhedshensyn skulde være mere nødvendig for os kvindelige sættere end for de mandlige, finder vi ikke, da sundhedstilstanden iblandt os er ligesaa god." Det forhold, som saaledes opstod, havde tilfølge, at der paa denne tid blev stiftet en „Sætterskernes klub".

Om sundhedsforskrifterne og typografernes resolution udspandt der sig i den følgende tid en ret bitter strid i pressen, hvorunder C. Grøndahl som Bogtrykkerforeningens formand hævdede de anskuelser, hvorfor han tidligere i foreningens henvendelse til regjeringen havde gjort rede. I dette ordskifte faldt der udtalelser, der søger at stille principalernes loyale hensigter i et høist tvilsomt lys.

Man har under læsningen af disse polemisk skaarne indlæg en fornemmelse af, at der er sterk spænding i luften, og at man staar overfor en ny konflikt: det var det endnu ikke løste tarifspørsmaal, den gjaldt.

I anledning af Den typografiske Forenings 25-aarige bestaaen havde „Centralforeningen for norske Bogtrykkere" foranstaltet afholdt et landsmøde i Kristiania i dagene mellem 23. og 26. juli 1897. Her var der var fra Fredrikstad afdeling fremsat følgende forslag: „Bør ikke foreningen arbeide hen til at faa en ensartet minimumsløn (18 kr. pr. uge) for hele landet, hvor ikke lønnen er høiere?" Efter et længere ordskifte vedtoges følgende af typograf Jak. Gopledal formulerede forslag: „Landsmødet udtaler ønskeligheden af, at der for alle byer indføres en landstarif med ensartet grundløn af 18 kr. Denne grundløn bliver at forhøie procentvis i forhold til byernes størrelse og dyrhedsforhold. Der nedsættes i den anledning en komite, der har at udarbeide statistiske forslag og senere afgive indstilling i sagen. Komiteens medlemmer vælges af de større afdelinger."

Den for Kristiania nedsatte kommission, der ved inddelingen af arbeidsomraadet kom til at omfatte byerne langs Kristianiafjorden og videre til Kristiansand samt de oplandske og smaalenske byer, opstillede som grundlag for en landstarif 9 timers arbeidsdag og en normalløn af 20 kr.

I Kristiania arbeidede den nedsatte komite sammen med Sætterskernes Klub og den nys før stiftede Maskinmestrenes Forening, og skjønt der hvilede megen hemmelighedsfuldhed over de foreløbige forhandlinger, kunde „Aftenposten" allerede i august om deres gang meddele oplysninger, som viste sig korrekte.

I Bogtrykkerforeningens møde den 3. oktober forelaa til behandling det af

denne underhandlingskomite udarbeidede andragende om forandrede og forbedrede lønsvilkaar. Dette var undertegnet af JAKOB GOPLEDAL, der var ordfører i den nævnte komite, og var saalydende:

„Som det vil være Dem bekjendt, har der i indeværende Sommer foregaaet Lønsbevægelser blandt Typograferne i flere af Norges Byer. Disse Bevægelser, hvis nærmeste Aarsag er at søge i de i de senere Aar øgede Toldpaalæg og som Følge deraf stegne Priser paa snart sagt alle Livsfornødenheder, har gjennemgaaende havt gunstige Følger for Typograferne, idet Lønnen er steget og — hvad der for Arbeiderne jo er af lige saa stor Betydning — Arbeidstiden er gaaet ned til et Maximum af 9 Timer.

For Typograferne her i Byen er imidlertid, trods den ovenfor antydede store Prisstigning paa alle Livsfornødenheder, ikke indtraadt nogen forholdsvis Stigning af Lønnen. Den Tarif, som kom istand som Følge af Lønsbevægelsen i 1889, gjælder fremdeles uforandret — med de samme Priser for Stykarbeide og det samme Lønsminimum. Det er derfor selvsagt ogsaa her i Kristiania Trang til en Forbedring i de bestaaende Løn- og Arbeidsforhold, og da der vel neppe kan herske Tvivl om, at Aarsagerne til en Lønsbevægelse er tilstede og ogsaa erkjendes af D'Hrr. Bogtrykkerprincipaler, har Kristiania Sættere, Maskinmestere og Sættersker troet sig berettiget til at indgaa til de Herrer med endel, som de mener, vel begrundede Krav.

Disse gaar ud paa:

I. 1. Stykarbeidets Afskaffelse.
   2. En mindste Løn af 26 Kroner.
   3. Overarbeide betales efter følgende Forhold:
      a. fra Kl. 7—10 Kr. 0.75 pr. Time, Kl. 10—12 Kr. 1.00 pr. Time, efter Kl. 12 Kr. 1.25 pr. Time.
      b. Søn- og Helligdagsarbeide samt Overarbeide paa Aftenerne før Søn- og Helligdage Kr. 1.50 pr. Time.
   4. Den daglige Arbeidstid er 9 Timer (heri indbefattet 1/2 Times Pause). Middagspausen maa mindst udgjøre 2 Timer.
      For Natsættere er Arbeidstiden 7 Timer, heri indbefattet 1 Times Rast. Mindsteløn for Natsættere 35 Kroner.

II. Som Krav for Sætterskerne forelægges følgende af Sætterskernes Klub modtagne:
   1. Mindsteløn af 18 Kroner for Sættersker, der er beskjæftiget i Dagsaviser. For Sættersker, der har været beskjæftiget ved Faget i 5 Aar, 16 Kroner.
   2. Lærlingetid for Kvinder, der herefter indtages i Faget.

III. Som Krav fra Kristiania Maskinmesterforening forelægges:
   1. Har en Trykker mere end én Maskine at passe (betjene), betales et Tillæg af 20 % for hver Maskine.

Forlanger Principal eller hans Stedfortræder andet Arbeide udført, naar Maskinen (Maskinerne) er i Gang, bortfalder Ansvaret for Trykningen i den Tid saadant Arbeide medtager.

2. For Trykkere, der tilpligtes at passe Gas- eller Petroleumsmotor, bliver der et Tillæg af 10 % til Ugelønnen.

— Naar der i nærværende Forslag til Lønstarif kun er Tale om Arbeide i fast Løn, sker dette af Hensyn til en Beslutning, der er fattet paa et Møde i Den typografiske Forening, og som gaar ud paa, at man skal søge indledet Underhandlinger med D'Hrr. Principaler om en Lønstarif paa Basis af Stykarbeidets Afskaffelse. Forsamlingen gik nemlig ud fra, at det for Arbeiderne maa være en Livsopgave at faa Stykarbeidet afskaffet, da det er en bekjendt Sag, at Stykarbeidet i høiere Grad end det saakaldte faste Arbeide er ødelæggende for Arbeidernes Sundhed. Skulde det imidlertid vise sig, at D'Hrr. Principaler ikke er villige til at indlade sig i Underhandlinger om Lønsspørgsmaalet, uden at der fra Typografernes Side ogsaa foreligger Forslag til Styktarif, skal man efter at have modtaget Den norske Bogtrykkerforenings Svar desangaaende, senere tillade sig at forelægge et saadant Tarifudkast.

Til Slutning meddeles, at Typografernes Ønske ligeledes gaar ud paa, at Lønnen udbetales senest Fredag Aften.

Man tillader sig at udbede Deres ærede Svar inden Onsdag 5. Oktober."

Under behandlingen af denne sag fremholdt formanden, hvor nødvendigt det var, at der iagttoges den strengeste hemmelighed om forhandlingerne. Hvad udfald disse end maatte faa, maatte de vedtagne beslutninger ansees som bindende for alle. Efter en kort debat vedtoges enstemmig følgende af Erling Nielsen stillede forslag til resolution:

„I Anledning af den fra Den typografiske Forenings Forhandlingskomite modtagne Skrivelse udtaler Bogtrykkerforeningen, at den ikke kan indlade sig paa Forhandling paa Basis af Stykarbeidets Afskaffelse.

Naar der, som i Skrivelsen antydet, foreligger et nyt Forslag, baseret paa en Revision af den nu gjældende Tarif, vil man opnævne en Komite til sammen med Den typografiske Forenings Forhandlingskomite at tage Forslaget under Behandling.

Bogtrykkerforeningen finder at burde udtale, at man som Følge af de gjennemgaaende dyrere Livsforhold ikke vil modsætte sig en rimelig Forhøielse i Arbeidspriserne.

Imidlertid kan Bogtrykkerforeningen ikke indgaa paa saadan Forhandling, førend det af Den typografiske Forening udfærdigede Forbud mod Overarbeide er tilbagetaget, idet man anser denne Fremgangsmaade for at være et Brud paa den nu bestaaende Overenskomst af 1889, der ikke kan forandres fra nogen af Siderne uden forudgaaende Varsel."

I det møde, som Den typografiske Forening holdt torsdag aften den 6. oktober 1898, hilsedes Bogtrykkerforeningens holdning med tilfredshed, og stemningen var for, at der skulde vises størst mulig imødekommenhed. Dette fandt da ogsaa sit udtryk i de beslutninger som fattedes:

„1. Den udarbeidede Tarif for Styk- og Ugearbeide oversendes Den norske Bogtrykkerforening, saasnart Tarifforslaget er forelagt Bestyrelsen for De samvirkende Fagforeninger.

2. Det af Den typografiske Forening udstedte Forbud mod Overarbeide ophæves under Forudsætning af, at Den typografiske Forenings Underhandlingskomite er kommen til Enighed med den af Den norske Bogtrykkerforening opnævnte Komite angaaende den forelagte Tarif inden Torsdag 13. Oktober Kl. 12 Middag.

3. Forsaavidt der inden Torsdag 13. Oktober Kl. 12 Middag ikke er opnaaet Enighed mellem Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening angaaende den forelagte Tarif, overlades det til en til ovennævnte Dags Kvæld indkaldt Forsamling at fatte nærmere Beslutning om, hvorvidt Underhandlingerne skal fortsætte eller Pladsene opsiges."

Om hovedpunktet i de førte forhandlinger sendte Den typografiske forenings underhandlingskomite en redegjørelse i følgende svarskrivelse, der blev fremlagt i Bogtrykkerforeningens møde den 10. oktober:

„I Anledning den af Den norske Bogtrykkerforening fattede Beslutning om ikke at indgaa paa Forhandlinger angaaende den paatænkte Tarif, før Forbudet mod Overarbeide er hævet fra Den typografiske Forenings Side, er der Torsdag Aften i sidstnævnte Forening besluttet at afsende til Den norske Bogtrykkerforening følgende Svar:

[Her er indtaget post 2 af den i Den typografiske Forenings møde vedtagne resolution.]

Man skal tilføie, at Den typografiske Forening ikke anser sig skyldig i noget „Brud" paa bestaaende Overenskomst, da ingen Opsigelsesfrist bestaar for Tarifens Vedkommende. Imidlertid har dog Hensynet til Den norske Bogtrykkerforenings Ønske bevæget Den typografiske Forening til at ophæve Forbudet paa de antydede Vilkaar.

Man skal samtidig tillade sig at anmode Bogtrykkerforeningen om snarest at opnævne en Underhandlingskomite og underrette os om Tid og Sted for en eventuel Sammenkomst.

Den typografiske Forening har valgt 5 Mænd til Underhandlingskomite."

Forslaget til ny pristarif var fra Den typografiske Forening gjennem posten tilstillet de fleste af byens bogtrykkere. I Bogtrykkerforeningens møde kunde derfor forslaget drøftes i sine hovedtræk og til veiledning for den komite, som tilsidst blev nedsat, antydedes forskjellige ændringer.

De forskjellige komiteer, som nedsattes til at føre forhandlinger, havde følgende sammensætning:

Den norske Bogtrykkerforening:

JUL SØRENSEN, formand.
A. SCHIBSTED.
MORTEN JOHANSEN.
H. SCHEIBLER.
H. M. TØNSAGER.

Den typografiske forening:

JAK. GOPLEDAL, formand.
A. BUEN.
HJ. JANSEN.
A. LØKKEBERG.
OLE M. TOKERUD.

Før forhandlingerne begyndte meldte MORTEN JOHANSEN sygdomsforfald, hvorfor A. J. HANSSEN som 1. suppleant tiltraadte komiteen.

Ogsaa Maskinmesterforeningen og Sætterskernes klub havde valgt hver sin repræsentant, der skulde deltage i forhandlingerne for de punkters vedkommende som vedrørte trykkerne og sætterskerne. Den første repræsenteredes af OTTO M. NIELSEN, den sidste af OLUFINE AMUNDSEN.

Da torsdag den 13. kom, viste det sig, at gjennemgaaelsen af tarifforslaget inden principalforeningen endnu ikke var afsluttet, og fællesforhandlingerne mellem de to komiteer kunde derfor ikke aabnes. Paa mødet torsdag aften fattede typografforeningen derfor følgende beslutning: „Da Tarifforslaget fra Principalernes Side vil foreligge trykt inden Lørdag Aften, da Komiteerne Mandag vil kunne paabegynde Forhandlingerne og disse vil kunne være tilendebragt inden senest Onsdag Aften, fortsættes Forhandlingerne med Den norske Bogtrykkerforening."

Efter en af B. A. WIUM i sin tid udarbeidet oversigt over tarifforhandlingerne i Norge 1873—1902 hidsættes de tilføielser og ændringer i tarifen af 1889, som var en frugt af de to komiteers samarbeide:

1. 9 timers arbeidstid.
2. Arbeidstiden er for fast natarbeide 7 timer, heri indbefattet ½ times pause.
3. Minimumsløn 24 kroner. Nyudlærte det første aar 23 kr. For fast natarbeide 33 kr.
4. Fradrag i ugelønnen maa ikke finde sted for indtræffende helligdage.
5. Fridage, anordnede af forretningen maa ikke fradrages ugearbeiderne og godtgjøres styksætterne efter timebetaling.
6. Timebetalingen à 47 øre.
7. Tillæg for overarbeide 50 % til kl. 12 aften, efter kl. 12 100 %, alt efter vedkommendes løn.
8. Styksætterne er berettiget til fuld beskjæftigelse; i mangel heraf erstattes han med en timebetaling af 30 øre, saafremt minimumslønnen ikke er naaet.
9. Ved overgang fra ugeløn til beregning eller omvendt gjælder 14 dages varsel.
10. Opsigelse maa kun ske paa lønningsdage.

11. Udbetaling af arbeidslønnen sker i arbeidstiden, ugentlig.
12. Pris pr. 1000 bogstaver i sats og aflægning forhøies fra

	Fraktur	Antikva		Fraktur	Antikva
Nonpareille	37	40	til	44	45
Petit, borgis og korpus	33	36	-	39	40
Cicero	34	37	-	41	42

Alle skriftkegler fra mittel og opover sættes efter overenskomst.
13. Ethvert stykke skydelinje regnes for 2 bogstaver.
14. Landsmaal faar et tillæg af . . . . 10 %
Norsk dialekt og svensk . . . . . 15 %
Engelsk og tysk . . . . 20 %
Lappisk . . . . 25 %
Latin og andre romanske sprog . . . 30 %
Oldnorsk samt andre fremmede sprog sættes i fast løn eller efter overenskomst.
For trykt manuskript finder et fradrag sted af 10 %; men for landsmaal, dialektsats og svensk 5 %.
15. Musiknoder sættes i fast løn eller efter overenskomst.
16. Tabellarisk sats beregnes kompres og faar et tillæg fra 75 til 150 %.
17. Vanskelig tal- og regnskabssats faar et tillæg efter overenskomst.
18. Kneben sats, hvor det regulære spatium er under 1/2 geviert, faar et tillæg af 10 %.
19. Bredere marginaler betales med 1 øre pr. marginallinje og justeringen godtgjøres i sidste tilfælde med kr. 1.50 pr. ark 8vo og kr. 1.00 pr. ark 4to.
20. Ombrækning betales med

		1-sp.	2-sp.	3-sp.
Kvart	kr.	0.55	0.90	1.20
Oktav	„	0.90	1.20	1.55
Duodez og sedez	„	1.20	1.55	1.90

21. Tidsspilde ved ind- og udrafling af skriftkasser samt sammensøgning af materiel godtgjøres efter timebetaling.
22. Under- og overlægning (i skuespil o. lign.) betales henholdsvis med 1 og 1 1/2 øre, forsaavidt der ikke er aftalt en gjennemsnitspris for arbeidet, hvori slige forekommer.
23. Annoncer i verker eller lignende eller særlige annonce-arbeider sættes i fast løn. Herfra undtages avertissementer til aviser.
24. 1) Sættersker, der har arbeidet ved faget i 5 aar, betragtes som udlærte. For disse gjælder følgende lønssatser:
a. En mindsteløn af 17 kroner ved dagsaviser.
b. Forøvrigt en mindsteløn af 15 kroner.
Nyudlærte det første aar resp. 16 og 14 kr.

2) Læretid for de kvinder, som herefter gaar ind i faget.

25. 1) Har en trykker til stadighed mere end en hurtigpresse at passe (betjene), betales et tillæg til minimumslønnen efter overenskomst.

Forlanger principal eller hans stedfortræder andet arbeide udført udenfor maskinlokalet, naar maskinen (maskinerne) er i gang, bortfalder ansvaret for trykningen i den tid, saadant arbeide medtager.

2) Trykkere, der tilpligtes at passe gas- eller petroleums-motor faar et tillæg af 10 % til ugelønnen.

Rengjøring eller andet arbeide ved samme, der udføres paa overtid, betales efter tarifen.

26. Som maskinsættere kan kun ansættes udlærte arbeidere.

Tarifens indførelse, fortolkning og opsigelse.

Tarifen træder i kraft d. 1. november 1898. For allerede kontraherede arbeiders vedkommende træder den først i kraft d. 1. februar 1899.

Denne tarifs bestemmelser er uopsigelige til og med d. 1. august 1901, efter hvilken tid der indtræder 3 maaneders gjensidig opsigelse.

Tarifen er det af arbeidsgivere og arbeidere anerkjendte udtryk for, hvad der maa fastholdes som ret og billigt for begge parters rettigheder og forpligtelser.

„Den norske Bogtrykkerforening“ paa den ene side og „Den typografiske Forening“ paa den anden side forpligter sig gjensidig til at arbeide for opretholdelsen af tarifen.

Overtræder nogen af de kontraherende parter tarifen, skal sagen indankes for voldgiftsretten.

„Den norske Bogtrykkerforening“ er forpligtet til ikke at beskjæftige arbeidere paa ringere betingelser end i nærværende tarif fastsat. Medlemmer af „Den typografiske Forening“ er forpligtet til ikke at arbeide under ringere betingelser end de i tarifen bestemte.

Til afgjørelse af eventuel meningsforskjel mellem arbeidsgivere og arbeidere angaaende fortolkningen af nærværende tarif, nedsættes en voldgiftsret, hvis dom er inappellabel. Voldgiftsretten bestaar af 3 arbeidsgivere, der vælges af „Den norske Bogtrykkerforening“ og 3 arbeidere, der vælges af „Den typografiske Forening“. Der vælges ligesaa mange suppleanter. Funktionstiden er 2 aar, men gjenvalg er tilladt. Til opmand vælges af Kristiania magistrat en juridisk uddannet mand.

Udgifter, foranlediget ved voldgiftsret, bestrides ligeligt af begge parter.

Et eksemplar af denne tarif skal findes opslaaet i ethvert bogtrykkeri.“

Det eneste punkt, de forhandlende komiterede ikke kunde enes om, var punkt 8, styksætterne vedkommende. Men ogsaa her vistes der imødekommenhed.

Tarifen forelagdes først „Den typografiske Forening". Udfaldet meldtes i skrivelse af 21. oktober formanden i Bogtrykkerforeningens komite i følgende skrivelse:

„Man tillader sig herved at meddele den ærede komite, at Den typografiske Forening i møde igaar aften, torsdag 20. oktober, har vedtaget det af Den norske Bogtrykkerforenings og Den typografiske Forenings underhandlingskomiteer i møder den 17., 18. og 19. oktober vedtagne forslag til tarif for Kristiania.

Vedtagelsen omfatter selvfølgelig alle punkter fra „Almindelige bestemmelser" til og med „Tarifens indførelse, fortolkning og opsigelse".

Vedkommende spørgsmaalet om ventepenge har Den typografiske Forening vedtaget Den typografiske Forenings komités forslag, saalydende:

„Styksætter er berettiget til fuld beskjæftigelse, i mangel heraf erstattes han med en timebetaling af 30 øre, saafremt minimumslønnen ikke er naaet."

Man tillader sig som følge heraf at opfordre den ærede komite til snarest muligt at forelægge for Den norske Bogtrykkerforening det af Den typografiske Forening vedtagne tarifforslag og haaber man, i fælles interesse, fra Den norske Bogtrykkerforenings side en imødekommende beslutning angaaende det punkt, hvorom der ikke har kunnet opnaaes enighed mellem de to komiteer."

Af komiteformanden, Jul Sørensen, oversendtes skrivelsen med tarifen til Bogtrykkerforeningen, hvor sagen slutbehandledes i mødet d. 23. oktober. Herom melder protokollen:

„Efter en kort debat, nærmest angaaende forstaaelsen af de enkelte punkter i tarifforslaget, blev tarifen vedtaget i sin helhed og enstemmig; ligeledes typografernes forslag om godtgjørelse af ventetid for styksættere (30 øre pr. time, saafremt minimumslønnen ikke er naaet).

Endvidere blev der rettet en henstillen til Bogtrykkerforeningens medlemmer gaaende ud paa, at de faste arbeidere, der tidligere har opnaaet den nu fastsatte minimumsløn (kr. 24.00), maatte faa et passende tillæg, hvilken henstillen blev mødt med velvilje af foreningens medlemmer.

Dernæst rettedes ogsaa henvendelse til de bogtrykkerieiere, der tidligere har forbudt sine arbeidere at være medlemmer af Den typografiske Forening, om at hæve dette forbud. Disse erklærede sig ogsaa villige, men paa betingelse af, at Den typografiske Forenings medlemmer ikke vil lægge de udenfor foreningen staaende arbeidere hindringer i veien i nogen henseende, men arbeide kollegialt sammen med dem.

Tiden for tarifens ikrafttræden fastsættes til d. 1. novbr. førstkommende, for allerede kontraherede arbeiders vedkommende til 1. februar 1899."

Hermed var tarifspørsmaalet bragt til en for begge parter heldig og hæderlig løsning. Fortjenesten herfor tilkom for en væsentlig del redaktør Schibsted.

Han forstod med de gamle haandverksmestres takt og hjertelag at udjevne de vanskeligheder, som under forhandlingernes gang meldte sig. Oprettelsen af et rekonvalescenthjem for typografer var en af de humanitære opgaver, som dygtige repræsentanter for standen havde viet sit arbeide, i første række den faktor, der under streiken i 1889 havde trukket i „rigspelsen“ og paa en lykkelig maade havde udført sit hverv som „typernes“ reisende agent. Til denne mand havde SCHIBSTED siden baaret nag. Men det var jevnet i samme nu, som han fik anledning til at overrække sin modpart et beløb, stort nok til at lægge baade grundmur og omfar paa den paatænkte fjeldstue. Paa en stiltiende maade mortificerer „Typografiske Meddelelser“ sine udtalelser fra streiketiden om „Aftenposten“ og dens redaktør. Alt dette falder ind under disse tarifforhandlingers sfære og maa nævnes, da de bidrager sit til at lægge et lysskjær over denne episode af den norske arbeiderbevægelses historie, der naar langt ud over det omraade, vor bogtrykkerkunst omspænder.

Tarifbevægelsen medførte ellers, at Bogtrykkerforeningens love og pristarif maatte underkastes revision. I en række møder diskuteredes lovene og tarifen for paa generalforsamlingen den 13. december 1898 at blive endelig vedtagne.

OVERSIGT OVER DE SIDSTE TI AARS ARBEIDE. DEN NORSKE BOGTRYKKERFORENINGS OVERGANG TIL LANDSFORENING

SLUTNING

Det gik hedt til paa Bogtrykkerforeningens generalforsamling den 5. november 1900. Ved de valg, som her fandt sted, fik bestyrelsen nemlig en helt ny sammensætning. CARL GRØNDAHL, som siden foreningens stiftelse havde været formand, blev ikke gjenvalgt, og blandt dem, som ikke kom med i bestyrelsen, var redaktør A. SCHIBSTED, der frabad sig gjenvalg.

Paa den nævnte generalforsamlig valgtes til formand disponent H. SCHEIBLER og til medlemmer af bestyrelsen bogtrykkerne A. J. HANSSEN, JUL SØRENSEN og CHR. THORVALDSEN samt disponent H. M. TØNSAGER. Af disse havde SØRENSEN og THORVALDSEN taget fremtrædende del i Den typografiske Forenings virksomhed. SCHEIBLER var netop i kraft af sin opposition mod bestyrelsen efter krisen 1896—97 bleven indvoteret. I en korrespondance til „Buch- und Steindrucker“ havde han, da den s. 223 meddelte skriftveksel fandt sted, leveret en karakteristik af foreningens ledelse og virksomhed, og han havde været en streng dommer. Med sin interesse for faget og sine teoretiske synsmaader var han endnu ikke kommen til forstaaelse med den norske bogtrykkerkunst og dens praktiske krav. Allerede i december 1887 havde SCHEIBLER til hovedstadens forskjellige principaler, faktorer, akcidenssættere og illustrationstrykkere udsendt en indbydelse til dannelse af en „Teknisk-typografisk Klub“, og for dennes virksomhed havde han opstillet følgende program: Foreningens hensigt er udbredelse af fagkundskaber inden standen, for derigjennem at hæve bogtrykkerkunsten i Norge i det hele taget. Denne hensigt søges opnaaet ved:

1. Foredrag resp. referat om tekniske themata.
2. Diskussion om tekniske spørsmaal og specielt om norske trykarbeider.
3. Anlæg af en mønstersamling af alle slags inden- og udenlandske trykarbeider og anskaffelse af fagtidsskrifter.
4. Periodiske udstillinger af disse samlinger.
5. Gjennem besvarelse af alle faglige spørsmaal, som stilles til foreningen.
6. Gjennem deltagelse i det internationale mønsterbytte.
7. Ved at tillade stræbsomme læregutter efter ansøgning og anbefaling fra principalen eller faktoren at bivaane forhandlingerne og benytte samlingen og fagtidsskrifterne.
8. Gjennem udelukkelse af alt, hvad der ikke vedkommer det rent faglige.

Denne henvendelse fandt tilslutning. Ikke mindre end 30 fagmænd tegnede sig som indbydere, og den 10. januar 1888 holdtes det første møde i „Dramatiken“. Her fremmødte omkring halvparten af indbyderne. Efterat spørsmaalet om „Klubbens tilslutning til Den typografiske Forening“ var bleven drøftet, nedsattes en lovkomite, bestaaende af A. J. Hanssen, Jul Sørensen, O. Bergenn, H. Scheibler og Gerhard Steen; — den sidstnævnte afløstes senere af faktor Kanitz. Generalforsamlinger holdtes den 18. og 25. mars 1888 til behandling af det forelagte lovforslag. Af de fremmødte 50 herrer hørte kun en tredjedel til bogtrykkerfaget. Blandt dem, som her førte ordet, var amanuensis J. B. Halvorsen, cand. philol. Bastian Dahl og konservator Grosch, der samtlige hævdede, at foreningens program maatte „omfatte alt, lige fra det øieblik, bogen formedes i forfatterens tanke, indtil den stund, da den, godt og smukt trykt og forsynet med smukt og solid bind, stod opstillet i bibliotekets hylde; — den blev saa ikke alene en forening for typografer og xylografer, men maatte ogsaa omfatte bogbindere og papirfabrikation.“ Denne opfatning blev tiltraadt af de tilstedeværende; klubbens navn ændredes til „Den grafisk-tekniske Forening“ og efterat lovene var vedtagne valgtes bestyrelse. Den bestod af faktor Scheibler, formand, kand. Bastian Dahl, viceformand, faktor A. J. Hanssen, bogbinder A. Holmstrøm, xylograf Holter, litograf Jensen og maskinmester Jul Sørensen. I stedet for Holter indtraadte senere typograf H. P. Lassen.

Saasnart foreningen var konstitueret, gik man i gang med afholdelsen af en udstilling for grafisk kunst. Denne aabnedes den 26. mai 1888 i Haandverks- og industriforeningens lokale med en tale af faktor Scheibler, der bl. a. udtalte: „Inden den grafiske verden havde der i den sidste tid overalt gjort sig en travl virksomhed gjældende, og der var bleven gjort mange epokegjørende opfindelser, som havde ledet det grafiske fag ind i ganske nye spor og ved hvis hjælp man nu havde kunnet frembringe elegante og stilfulde arbeider.

Ogsaa her i landet havde der i de sidste aar vist sig tydelige tegn til, at man vilde følge med tiden, skjønt der ikke manglede paa fagmænd, der ved egensindig vedhængen ved forladte teorier har virket til at nedsætte vort arbeide til en aandløs og mekanisk haandtering. Under saadanne forhold føltes det som en nødvendighed at kunne følge med tiden og at kunne skabe et vern mod den tendens, som er et særkjende for vor tid, nemlig at rangere alt arbeide ind under det fabrikmæssige. Opgaverne inden Den grafisk-tekniske forening var mange og store, og blandt disse var der enkelte, der var værd at ofre en særlig omtanke f. eks.: Oprettelse af en fagavis for tekniske spørsmaal, fastsættelse af svendeprøver, indførelsen af visse arbeids- eller satsregler, at forsøge at indføre normalformater for papir, afskaffelse af licitationsvæsenet, reform i udstyret af de offentlige værdipapirer og øvrige tryksager."

Efter udstillingen sees interessen for Den grafisk-tekniske forening at have været i tilbagegang. Om sommeren læses i „Typografiske Meddelelser" følgende motiverede henvendelse om at yde foreningen støtte: „Typograferne i Kristiania synes at være nogle snurrige Folk. I lang Tid har man klaget over, at der ikke gaves Anledning til tekniske Diskussioner etc. Saa oprettedes under stor Modstand den grafisk-tekniske Forening. Nu skulde man vel kunne have ventet en stor Tilslutning til denne, da Typografien som den mest udbredte Gren af de grafiske Kunster kunde blive den bestemmende der. Men nei. Af den nu udkomne Fortegnelse over den grafisk-tekniske Forenings Medlemmer sees det, at denne nu tæller ialt 145 Medlemmer, hvoraf 81 Faktorer, Sættere, Maskinmestere samt 3 Principaler. Naar man ved, at der i Kristiania findes over 300 Udøvere af Gutenbergs Kunst, kan man ikke andet end betegne denne Tilslutning som utilfredsstillende. Skal Den grafisk-tekniske Forenings Arbeide blive Fælleseie for Bogtrykkerstanden, maa Tilslutningen blive betydelig større." Opfordringen henvendtes først og fremst til principalerne; „de burde, som de mest interesserede i Sagen, gaa foran med et godt Eksempel," heder det. Hele høsten udefter holdt „Typografiske Meddelelser" sin læsekreds underrettet om, hvad „Den grafisk-tekniske forening" foretog sig. Men streiken i 1889 lagde sin døde haand paa foreningen. Om høsten udfærdiger bestyrelsen opraab om at yde den støtte. „Der gaar — udtales der — for Tiden en Bestræbelse gjennem de fleste Landes Haandverksindustri for at rette paa en forudliggende Tids altfor løse Principer for denne, samt faa den bragt tilbage i et retfærdigt og kontrolmæssigt Spor. Men for at opnaa dette behøves Sammenslutning i det enkelte Fag og mellem Fagene indbyrdes, dels for Drøftelse af forskjellige Spørgsmaal og dels for Gjennemførelse af fattede Beslutninger. For at opnaa et fremtidigt Resultat i ovenantydede Retning er en Forening nødvendig og da helst en, som er saa omfattende som vel muligt." Men en forening med saa specielle opgaver kunde ikke paaregne den

fornødne tilslutning. I 1893 afholdtes en ny udstilling af grafisk kunst, der var arrangeret af firmaet W. C. FABRITIUS & SØNNER i dets lokale og paa dets bekostning; den holdtes aaben i tre dage. Kort efter maa Den grafisk-tekniske Forening være opløst.

Efterat SCHEIBLER i 1897 var kommen ind i bestyrelsen for Bogtrykkerforeningen, og i særdeleshed det ene aar, han beklædte formandsposten, blev der paatrykt den hele institution noget af det præg, Den grafisk-tekniske Forening havde havt. Denne opfattedes som et bindeled mellem principalernes og svendenes foreninger, men havde dog staaet den sidste mere nær. Fra nu af kom tanken paa sammenslutning mere og mere frem, og dette arbeide søgte sin opgave i fællesoptræden paa den repræsentative kunsts omraader. Umiddelbart efter tarifbevægelsen i 1898 havde det været paa bane at bringe en udjevning tilveie mellem Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening, og med spørsmaalet om bogtrykkerhaandverkets repræsentation paa verdensudstillingen i Paris aar 1900 stilles SCHEIBLERS personlighed i forgrunden. Den første sag maatte falde. Derimod ansaaes det i henseende til udstillingsspørsmaalet for paakrævet, at der aabnedes samarbeide med de øvrige grafiske fag. Der var under 6. februar 1899 nedsat en komite i det øiemed at faa istandbragt en fællesudstilling, og efterat 14 inden- og udenbyes firmaer havde tilsagt deltagelse, nedsattes en ny komite, bestaaende af SCHEIBLER, A. J. HANSSEN og bogbinder H. M. REFSUM for at arrangere det fornødne. Men de daarlige tider havde til følge, at flere firmaer trak sig tilbage fra deltagelsen, og da komiteen efter dette fandt, at udstillingen vilde blive for lidet repræsentativ, nedlagde den sit mandat. Spørsmaalet om udstilling blev herefter et udelukkende rent privat anliggende.

Efterat SCHEIBLER havde tiltraadt formandspladsen, blev det bragt paa bane, at Den norske Bogtrykkerforening skulde feire Gutenbergs mindefest ved en sammenslutning af landets bogtrykkere og indkaldelse af et landsmøde. Den nedsatte komite fandt imidlertid snart, at det vilde være umuligt at realisere de planer, som var udkastede til dagens festligholdelse. Derimod blev der lørdag 20. og søndag 21. samt søndag 28. april 1901 paa Bogtrykkerforeningens foranstaltning afholdt en bibeludstilling, omfattende bibeludgaver fra ældste til nyeste tid og paa de forskjelligste sprog. Til udstillingen udkom en smukt udstyret katalog, ledsaget af en meget instruktiv afhandling „Om Bibler og Bibeltryk“. Der blev fra de forskjellige biblioteker udvist den største forekommenhed, saa udstillingen omfattede 290 nummere. Blandt disse fandtes der 5 udgaver — 4 latinske og 1 tysk — ældre end aar 1500, 41 fra det 16., 32 fra det 17. og 35 fra det 18. aarhundrede. Udstillingen arrangeredes i W. C. FABRITIUS & SØNNERS lokale, da der ikke noget andet sted forefandtes saadanne ildsikre rum, som universitetet forlangte som betingelse for udlaan af sine bibler.

Det arrangement, som saaledes blev truffet, virkede imidlertid misvisende, og Bogtrykkerforeningen maatte tage særlige forføininger til at faa fastslaaet, at det var den, som havde arrangeret bibeludstillingen og baaret de med den forbundne udgifter. Men længere frem kom hertil nye momenter til misstemning. I SCHEIBLERS formandstid henvendte direktøren for Kristiania kunstindustrimuseum H. GROSCH, sig til Bogtrykkerforeningen om „et aarligt bidrag til vor bogtrykkerkunsts fremme." Herpaa blev der om sommeren — et par maaneder efter bibeludstillingen — svaret, „at man for tiden desværre ikke ser sig istand til at ofre noget af foreningens knappe midler" til det nævnte øiemed. I det følgende aar kom direktør GROSCH igjen med sin anmodning om pengebidrag og fik til svar, at „foreningen for tiden ingen midler har at raade over". „Derimod" — heder det i det svar, GRØNDAHL som foreningens formand afgav — „gjentog formanden sin tidligere anmodning til medlemmerne om, at naar mønstergyldige arbeider udførtes, da at sende museet eksemplarer deraf." Men tredje gang gik GROSCH Bogtrykkerforeningen forbi og henvendte sig til H. SCHEIBLER om arrangement af en udstilling for grafisk kunst, der skulde afholdes i FABRITIUS & SØNNERS lokale, men de udstillede gjenstande skulde indlemmes i kunstindustrimuseets samlinger, naar det fik sit eget nye hjem. Selve indbydelsen vakte opmerksomhed, men ikke som paaregnet. Udstillingen kom istand i juni 1903 og holdtes i FABRITIUS & SØNNERS lokale. Den indeholdt mange smukke ting fra Tyskland, England, Frankrige og Amerika. Men Norge var kun repræsenteret ved to firmaer, W. C. FABRITIUS & SØNNER og et lidet akcidensfirma. Alle de øvrige firmaer holdt sig tilbage, da de var stødte over, at arrangementet kom til at tjene som reklame for enkeltmand. I de fagskrifter i Tyskland og Sverige, der optog korrespondancer om udstillingen, signerede med merket H. SCH., kom snart indsigelser mod, at den skulde tillægges nogensomhelst officiel karakter.

Fra sommeren 1900 havde Den norske Bogtrykkerforening faaet sit eget organ i „Nordisk Trykkeri-Tidende", der allerede havde bestaaet i 8 aar som privat foretagende. Det havde i den første tid været redigeret af OLAF BERGENN og efter dennes død af AUGUST MORTENSEN, der senere hen ogsaa har forestaaet redaktionen med bistand af en redaktionskomite.

Peger det, som her er anført, hen paa det kommende dagsverk, afsluttes paa den anden side forhandlingerne om oprettelse af et statstrykkeri, der i 1899 var blevne gjenoptagne. Til disse knytter der sig nu i agitatorisk øiemed tilbud fra privat hold om nedslag i priserne paa det offentlige trykningsarbeide.

Efter den plan, som i tiden omkring det store streikens aar opkom og i 1892 havde faaet en hæderlig begravelse, blev der til grund for overslaget lagt en aarlig trykning af ca. 2690 ark aarlig eller ca. 220 ark om maaneden. De kalkulerede anlægsomkostninger udgjorde kr. 230 000 og driftsomkostningerne ca.

kr. 140 000; af anlægsomkostningerne vilde kr. 150 000 falde paa sætteriet og kr. 80 000 paa trykkeriet. Afveiet mod de udgifter, den raadende ordning medførte, vilde et statstrykkeri efter departementets beregning foraarsage en aarlig merudgift af kr. 9 000. I 1899 optoges sagen af stortingsrepræsentanten fra Bergen, forretningsfører A. HANSEN. Efter det forslag, han fremsatte, skulde foretagendets igangsættelse stille sig saaledes: Trykkeriet skulde levere ca. 2600 ark stortingsarbeide aarlig. Anlægskapitalen skulde udgjøre kr. 125 000 og driftsomkostningerne kr. 92 400. Herigjennem skulde der efter forslagsstillerens mening indspares alene paa stortingsarbeidet kr. 23 600 aarlig. Men i bogtrykkerkredse i Kristiania gav det regnestykke, forslagsstilleren havde opsat, helt anden facit; anlægskapitalen vilde udgjøre kr. 175 000, driftsomkostningerne kr. 157 170, og det var saa langt fra, at staten vilde faa et overskud paa kr. 23 000, at den paa denne budgetpost vilde komme i en underballance paa næsten 30 000 kroner. Spørsmaalet var fremme i stortinget 4. april 1899; her blev sagen besluttet oversendt regjeringen. Finansdepartementet anmodede derefter i juni bogtrykker A. J. HANSSEN, faktor HANS MATHISEN og formand i Norsk Centralforening for Bogtrykkere GOTFR. SAMUELSEN om at sammentræde i en komite og afgive udtalelse om anlæg og drift af et statstrykkeri. Komiteens betænkning afgaves under 10. novbr. 1899 og falder i en majoritets- og en minoritets-indstilling, der paa en tro maade gjenspeiler den brydning af anskuelser, som gjør sig gjældende mellem principaler og typografer. Majoriteten, der bestod af bogtrykker A. J. HANSSEN og faktor H. MATHISEN, anslog anlægsomkostningerne til kr. 200 000 og de aarlige driftsomkostninger til kr. 168 500; minoriteten, typograf GOTFR. SAMUELSEN, opstillede som anlægsomkostninger kr. 180 000 og aarlige driftsomkostninger kr. 163 050. Men differencen paa de forskjellige poster er rent forsvindende og nærmer sig sterkt 0, naar man tager hensyn til, at minoritetens udregning har fratrukket kr. 17 420 som 10 % rabat for kontant betaling og forrenter kapitalen med 4 %, medens majoriteten beregner 5 %, samt opfører en hurtigpresse mindre end majoriteten. Større uoverensstemmelse frembyder imidlertid de to fraktioners overslag til indtægtsbudget. Majoriteten hævder, at værdien af et stortingsarbeide paa 2600 ark maatte anslaaes til kr. 169 565, hvilket vilde indbringe staten en nettoindtægt af kr. 1155; minoriteten, der beregner en bruttoindtægt af kr. 198 464, faar derimod et overskud af kr. 35 414. Baade majoritet og minoritet forudsætter imidlertid, at et statstrykkeri for at svare sig maatte anlægges efter større maalestok end af stortingsrepræsentanten HANSEN foreslaaet. Beregningen forudsætter en trykning af ca. 3 700 ark aarlig. Efter majoritetens skjøn vilde det af repræsentanten HANSEN foreslaaede hidføre et underskud paa kr. 5665. Efter den beregning, majoriteten har opstillet, udtaler den: „En privatmand, der helt ud eiede sit trykkeri, eller et aktieselskab med

32

fuldt indbetalt kapital, vilde altsaa, naar man medregner de kr. 10 000, hvormed den her opstillede anlægskapital skal forrentes, faa et udbytte af ca. 5½ procent.“ Men naar man nu hertil lægger de uforudseede krav, som efter al sandsynlighed vilde møde, vilde udsigten til økonomisk fordel for staten stille sig saa tvilsom, at der ingensomhelst grund var til omlægning af en bedrift, som vilde forringe de allerede anskaffede masser af materiel og virke ruinerende paa de firmaer, som havde sat sig i bekostning i haab om forholdenes stabilitet.

Ogsaa Den norske Bogtrykkerforening havde i mellemtiden faaet anledning til at give sit bidrag til sagens belysning. Ved forslagets fremkomst indtog den en afventende holdning. Men allerede paa et af aarets første møder gav den formanden i opdrag at rette en henvendelse til stortingspræsident ULLMANN, ligesom der blev nedsat en komite, bestaaende af H. SCHEIBLER, CHR. THORVALDSEN, JOHANNES BJØRNSTAD og A. J. HANSSEN, der skulde underkaste forslaget en nærmere prøvelse. Om høsten var sagen gjenstand for drøftelse inden foreningen, og der blev givet formanden fuldmagt til at udarbeide en forestilling til finansdepartementet.

Denne, der er dateret 16. mars 1900, og undertegnet af Bogtrykkerforeningens bestyrelse, udtaler om minoritetens indstilling, at en sammenligning med udlandets statstrykkerier i nærværende tilfælde ikke passer, da de staar udenfor konkurrance og bestemmer arbeidspriserne til fordel for sin status; ogsaa de fordele, som forespeiles for saadanne institutioners virksomhed, vilde vise sig at være mere imaginære end reelle. Derimod slutter den sig til den nøgterne og upartiske beregning, majoriteten opstiller. „At et *gunstigere* resultat end det af flertallet beregnede,“ udtaler den, „skulde kunne opnaaes, maa man efter bedste overbevisning anse for umuligt. Snarere skulde man anse det for overveiende sandsynligt, at de fordringer, som man maa vente, at der fra arbeidernes side vil blive stillet til en saadan statsinstitution, vilde bevirke, at resultatet vilde blive underskud i stedet for overskud. Da man imidlertid har ladet sig det være magtpaaliggende at betragte sagen fra det for staten gunstigste synspunkt, har man som nævnt troet at kunne slutte sig til flertallets overslag og man tillader sig forsaavidt at henvise til de af disse anstillede detaljerede beregninger. — Ved bedømmelsen af den økonomiske side ved sagen maa endvidere ikke lades ude af betragtning, at det — navnlig under forudsætning af anlæg af et forholdsvis mindre statstrykkeri, som det af forslagsstilleren paatænkte — vil være nødvendigt for staten i stor udstrækning at benytte private trykkerier ved siden af. Det maa imidlertid antages, at disse, naar de bliver berøvet den væsentligste del af den offentlige trykning, ikke vil kunne levere det nævnte arbeide til de samme lave priser, som under den nuværende ordning. Oprettelsen af et statstrykkeri vil bevirke, at de private

trykkerier maa foretage en gjennemgaaende forhøielse af de nuværende priser. Hvad derfor staten muligens maatte vinde paa en kant, vilde den visselig mere end tabe paa en anden.“ Med hensyn til den betryggelse, som skulde være at vente af et statstrykkeri, anfører bestyrelsen videre: „Til fordel for et statstrykkeri har endvidere været nævnt den fare, som staten under en streik løber ved udelukkende at være henvist til de private bogtrykkerier. Dersom saaledes — har man sagt — den lønsbevægelse, der fandt sted mellem bogtrykkerne og typograferne høsten 1898, havde resulteret i en streik, kunde følgen blevet den, at stortinget var blevet nødsaget til at træde fra hinanden straks efter dets sammentræden, idet de kongelige propositioner ikke vilde kunne foreligge trykte og stortingets egne trykningsarbeider heller ikke villet kunne udføres. — Spørgsmaalet er da, om en saadan kalamitet vil kunne hindres ved oprettelsen af et statstrykkeri. Visselig ikke. Det synes for det første at maatte være selvsagt, at en almindelig streik i bogtrykkerfaget ikke kan undgaa at berøre ogsaa de i et statstrykkeri ansatte arbeidere, tvertom synes der at være nærliggende fare for, at en eventuel streik netop fortrinsvis vilde udgaa fra disse, idet det fra arbeidernes side tør stille sig som sandsynligt, at fordringerne lettere lader sig drive igjennem ligeoverfor statstrykkeriet end ligeoverfor et privat trykkeri, dels fordi de ved, hvor magtpaaliggende det er for staten, at dens trykkeri ikke bliver stanset paa de tider, da stortinget er samlet, dels fordi det ikke for et statstrykkeri saaledes som for de private bogtrykkerier er en eksistensbetingelse, at arbeidslønningerne holdes inden en vis grænse. Det synes end videre klart, at staten lige saa lidt som de private trykkerier under en streik har noget andet valg end enten at antage arbeidernes fordringer, hvor urimelige disse end maatte være, eller at indstille virksomheden, indtil en antagelig overenskomst med arbeiderne maatte kunne opnaaes. At det førstnævnte alternativ ikke — ialfald i længden — lader sig praktisere selv for et statstrykkeri, tør der imidlertid neppe være meningsforskjel om. Endnu værre vil sagen stille sig, om statstrykkeriet maatte blive udsat for en lokal streik, hvad der af de grunde, som ovenfor er berørt, vistnok meget vel lader sig tænke. I saa fald vil nemlig statstrykkeriet staa temmelig magtesløst, idet det vel tør ansees for en given sag, at dette her som andetsteds vil komme til at staa i opposition til de private bogtrykkerier og derfor ikke tør paaregne nogen hjælp eller støtte fra disse under en streik.“

I henhold til de saaledes indhentede erklæringer fandt finansdepartementet at kunne stille sagen i bero, da det ikke kunde give tanken om oprettelse af et statstrykkeri sin tilslutning. I sin indstilling af 13. december 1900 androg departementet om bemyndigelse til at oversende stortinget gjenpart af sit foredrag med tilhørende bilag.

— Om høsten 1900, medens sagen endnu ventileredes paa denne maade, fremkom boghandler OLAF HUSEBY med tilbud til de forskjellige statsautoriteter om at trykke stortingsarbeidet til en pris, som laa betydelig under Bogtrykkerforeningens tarif. Bl. a. havde han til statsministeren skrevet et brev, hvori det heder: „Jeg agter at tilbyde hvert Departement Trykning af kongelige Propositioner for ca. 15 % lavere Pris, end der nu betales, og dog udtrykkelig fastholder, at min Pris er noksaa god og ikke under Bogtrykkerforeningens Tarif. Jeg tilbyder altsaa at trykke med vanlig Sats, Skrift og Format i 1000 Exemplarer for Kr. 35.00 pr. 8-sidigt Ark med Tillæg af Kr. 1.00 pr. 100 Exempl. over nævnte Antal og er saa fri at haabe, at mit Forslag bliver overveiet, siden det indebærer adskillig Besparelse for Staten." Til landbrugsdepartementets ekspeditionschef skrev han: „Jeg har et større moderne Bogtrykkeri, har bygget store Lokaler, kan overtage Trykningen af Propositioner" o. s. v.

I anledning af den konkurrence, som saaledes aabnedes, fik bestyrelsen bemyndigelse til „med de Midler, som maatte staa til dens Raadighed at foretage Skridt til saavidt muligt at stanse Boghandler HUSEBYS for Byens Bogtrykkere skadelige Virksomhed." Senere paa høsten fik sekretæren i opdrag at koncipere et cirkulære, som kunde sendes omkring blandt forskjellige autoriteter. Cirkulæret blev udarbeidet, men blev ikke udsendt; man troede nemlig at have merket, at HUSEBYS agitationslyster var i aftagende.

Paa foranledning af trykningskommissæren, fuldmægtig A. GULOWSEN, fremlagde Bogtrykkerforeningen d. 22. septbr. gjennem sin formand en specifikation over beregningen for stortingsarbeidet i overensstemmelse med tarifen.

I tilknytning hertil udtaler formanden i en følgeskrivelse: „Det er aldeles ufatteligt, hvorledes han [ɔ: Huseby] med denne Bruttofortjeneste [et Mesterhonorar paa Kr. 5.50] har tænkt at skulle kunne bestride sine Udgifter saasom Husleie, Brænde, Lys, Renhold, Rigsforsikring, Forrentning af sine — mindst Halvparten af Aaret hvilende — Materialer, Slitage m. v. og endda faa noget tilovers som Nettofortjeneste. En saadan Kalkulation røber Mangel paa Kjendskab til Bogtrykkeribedrift i Almindelighed og til den Side af samme, der henhører under Storthingsarbeiders Udførelse i Særdeleshed. En Forklaring kan maaske ligge deri, at Hr. HUSEBY ikke er Fagmand, og at hans Virksomhed inden Bogtrykkeribedriften hidtil har indskrænket sig til Trykning af Salmebøger o. l., noget, der selvsagt skiller sig fra et Bogtrykkeris mangeartede Produktioner, Statens Arbeider iberegnet. — At Hr. HUSEBY ogsaa tidligere har leveret Beregninger, — Beregninger, der nærmest maa komme ind under Begrebet Smudskonkurrence, — der neppe har været lønsomme for ham, fremgaar tydelig deraf, at han gjentagende har indstillet sine Betalinger, og at hans Bo i 1897 var under Skifterettens Behandling som Konkursbo; han fik imid-

lertid Tvangsakkord (10 %). — Ved Hjælp af Lærlinger og billige Sættersker — Arbeidskræfter, der neppe er tjenlige for Hr. Trykningskommissæren — kan han mulig have tænkt at bøde paa den tvivlsomme Fortjeneste, som vil blive Resultatet, saafremt han fastholder det gjorte Tilbud. — Ved Siden af dette Experiment er det vel ogsaa hans Agt at drage sig til Nytte den Omstændighed, at han — som ovenfor nævnt — ifjor fik sit Bo tilbage paa billige Vilkaar, da han jo paa den Maade sidder inde med en for Øiemedet dog lidet brugelig Materialbeholdning, hvis Forrentning er omtrent lig Nul. — Efter hvad man har kunnet bringe i Erfaring skal hans Skriftmateriel, tjenligt til Storthingsarbeide, kun beløbe sig til saa meget, at han dermed kan sætte 6 à 8 Ark alm. Propositioner. Hvad Maskiner angaar, er han bedre forsynet, da han af saadanne har 4 Stk.; som tidligere nævnt er disse imidlertid optaget med Salmebogstrykning, hvorfor de vel kun undtagelsesvis vil være disponible for anden Trykning. — Hans Paastand om, at hans Pristilbud er overensstemmende med Bogtrykkerforeningens Tarif er efter det her oplyste selvfølgelig uden Værdi og aldeles uefterrettelig."

Det kan i forbindelse hermed oplyses, at ogsaa Den typografiske Forening, hvem sagen blev forelagt af autoriteterne, paa det bestemteste fraraadede regjeringen at indlade sig paa det af Huseby gjorte tilbud, idet den hævdede, at det vilde være anbyderen en komplet umulighed at opfylde de tilsagn, han forespeilede.

Medens Bogtrykkerforeningen iagttog en afventende holdning, særlig paa henstillen af de firmaer, som led under Husebys angreb, fortsatte han imidlertid sine agitationer. Vel blev han ikke overalt modtaget med imødekommenhed; men hans virksomhed var dog ikke helt uden frugt. Man saa i den foranledningen til, at bestemmelsen om, at alle trykarbeider ved offentlige kontorer, der overstiger kr. 500, skal undergives anbud, blev ført ud i livet. Herigjennem blev de forhold, hvorunder haandverket skulde virke, endmindre stabile end før, og det anbudssystem, som i stat og kommune blev gjennemført, trykkede snart priserne, saaledes at produktionsomkostningerne ikke engang blev dækkede. Fagbogtrykkere ophørte derfor efterhaanden at indgive anbud, og smudskonkurrancen trængte mere og mere ind paa dette omraade.

I den af boghandler Huseby reiste agitation mod bogtrykkerne indgik ogsaa et forsøg paa at skabe en organiseret opposition gjennem stiftelsen af en ny forening, „Bogtrykkerforeningen af 1900". Om denne ved vi kun, at konstituerende generalforsamling afholdtes 20. november 1900, og at der for denne blev fremlagt et udkast til love, hvoraf kun et faatal aftryk blev tagen i korrekturpresse. Af udkastet, der i sin helhed neppe mere er at opdrive, er nogle brudstykker bevarede, der for kuriositetens skyld hidsættes:

1. Undertegnede bogtrykkerier er blevne enige om at danne et forbund under navn af „Bogtrykkerforeningen af 1900".

2. Forbundets formaal er at fremme medlemmernes økonomiske interesser gjennem fællesoptræden udad overalt, hvor der antages at være større offentlige trykningsarbeider at erholde, ligesom det ogsaa bør forsøges at finde former for heldige fællesindkjøb af materiel, papir etc.

3. Gjennem sin bestyrelse retter forbundet personlige og skriftlige henvendelser til alle de personer og institutioner, som antages at have eller raader over trykning, samt indleverer i forbundets navn anbud paa alle de offentlige eller private arbeider, som der kan være tale om at faa eller overtage efter forbundets ikrafttræden. Med alle kommunal- og statsinstitutioner søges istandbragt overenskomst om, at alt erholdeligt offentligt arbeide overtages af forbundet og gjennem dette udføres af forbundets enkelte medlemmer. Ved offentligt arbeide forstaaes saadant arbeide, som betales af stat og kommune. Det er hvert enkelt medlems pligt at gjøre bestyrelsen opmerksom paa enhver mulig anledning til fællesoptræden.

4. Saasnart anbudsbetingelser foreligger eller prisberegning paa noget arbeide er ønskeligt, skal tarifkomiteen foretage fornøden beregning og meddele resultatet til bestyrelsen, der ved egen eller tilkaldt hjælp prøver beregningens rigtighed og derefter indgiver anbud eller opgiver pris i forbundets navn. — —

5. Naar forbundet erholder et arbeide til udførelse, skal tarifkomiteen uddele arbeidet mellem de enkelte medlemmer med angivelse af, hvorledes arbeidet skal udføres samt naar det maa afleveres i færdig stand. Er arbeidet af den art, at det kan deles mellem flere, skal dette ske; i modsat fald overgives arbeidet til et enkelt trykkeri inden forbundet. Arbeidets fordeling skal ske saaledes, at hvert enkelt medlem i løbet af hvert aar faar arbeide, der efter tarifkomiteens skjøn tilsammen giver omtrent det samme overskud, forsaavidt trykkeriet har kunnet og villet modtage de tilbudte arbeider. — — Ved fordelingen tages mest mulig hensyn til trykkeriets bekvemmelighed. — — — —

6. Ligeoverfor kunden er forbundet som saadant ansvarligt, uanseet hvilket trykkeri der har faaet det enkelte stykke arbeide. Kunden skal gjøres opmerksom paa, at dette forhold ogsaa gjælder med hensyn til betalingen. Dog er der intet til hinder for, at betaling kan ske direkte til vedkommende trykkeri efter bevidnelse af forbundets formand, dersom arbeidet ikke har været delt paa flere trykkerier. — — — —

7 a. Dersom noget medlem udfører saadant gjennem forbundet overtaget arbeide daarligt eller ikke til lovet tid, skal vedkommende yde fuld erstatning for ethvert ansvar, som forbundet af den grund maatte komme i.

7 b. Tarifkomiteen har under arbeidets gang forpligtelse og ret til at undersøge, hvorledes arbeidet udføres og skrider frem. Finder den, at vedkommende trykkeri ikke vil være istand til at udføre sin pligt, skal den hurtigst overlade udførelsen til et andet trykkeri inden forbundet. Det trykkeri,

som saaledes mister arbeidet, skal straks udlevere alt det papir, materiel etc., som tilhører vedkommende arbeide, og mister al ret til krav paa betaling for det, som allerede maatte være udført, hvis ikke arbeidets forsinkelse skyldes ildebrand, maskinskade, streik eller andre grunde, som tarifkomiteen finder at kunne godkjende. — — — —

Det medfører ubetinget og øieblikkelig udelukkelse samt 500 kroners bøder til forbundets kasse, dersom noget medlem

a. efter forbundets ikrafttræden tilvender sig offentligt arbeide uden at indberette dette til tarifkomiteen med angivelse af beløbet inden 14 dage efter arbeidets paabegyndelse,

b. dersom noget medlem bag forbundets ryg bevislig har forsøgt at skade dette gjennem ord eller handling.

Da det kom til stykket, vovede de økonomisk mindre vel situerede officiner ikke at indgaa forbund, og nogen af de større trykkerier fik HUSEBY ikke med sig, saaledes som han havde gjort regning paa. Hans egen personlighed gav ikke tilstrækkelig garanti for hans store løfter.

Efter generalforsamlingen 26. november 1901 traadte C. GRØNDAHL atter som formand ind i bestyrelsen og overdroges paa de tre følgende generalforsamlinger paany hvervet, indtil han paa generalforsamlingen i 1904 frabad sig gjenvalg. Han havde da i tyve aar ført formandsklubben helt fra foreningens stiftelse, og han havde i denne tid seet foreningen vokse frem til en institution, der inden Kristiania haandverkerstand indtog en af de første pladse mellem fagorganisationerne. Han havde tillige fortjenesten af, at den havde vundet frem til indvortes samhold og solidaritet. I forhandlingsprotokollen under sidstnævnte datum er der da ogsaa sat hans virke et smukt minde i følgende ord:

„For den afgaaede formand, hr. C. GRØNDAHL, der havde fungeret i 20 aar, var der efterpaa arrangeret en stilfuld fest, hvori deltog omtrent samtlige foreningens medlemmer. Ved hr. redaktør A. SCHIBSTED blev hædersgjæsten overrakt en sølvpokal, hvortil samtlige medlemmer havde ydet bidrag. Hr. SCHIBSTED tolkede i hjertevarme ord foreningens tak for det mangeaarige og dygtige arbeide, hr. GRØNDAHL havde nedlagt, en tak, hvortil deltagerne begeistret sluttede sig.

Hr. GRØNDAHL takkede bevæget for de varme ord og den smukke gave. Han mindedes foreningens første dage og de mænd, der havde bidraget til at holde foreningen oppe. Han sluttede med en tak til medlemmerne for deres bidrag til foreningens vekst og trivsel og med de bedste ønsker for foreningens fortsatte fremgang.

Der blev holdt en række taler, ligesom den for anledningen udgivne „Formandsposten“ blev baade læst og sunget med megen interesse.“

I denne hyldest hører et vakkert digt hjemme, som senere ved festlige leiligheder er bleven gjentaget. I dette heder det:

„Han altid stod helt uforsagt
som Formand for vor Ret paa Vagt
og trængtes det, han slog et Slag.
jo større Sag, des tyngre Tag!

Mange gik af Striden træt
og mange gjorde Holdt, Retræt;
men du holdt ud trods tyngste Bør
og ivrer for din Stand som før.

Tak for de mange hvasse Slag!
Tak for de mange tunge Tag!
Tak for hver Sag, der bragt i Havn
gav Hæder dig og Faget Gavn."

Grøndahls afsluttende virksomhed i foreningens tjeneste omfatter dens tilknytning til Arbeidsgiverforeningen og de i 1902 førte tarifforhandlinger.

I november 1900 var Landsarbeidsgiverforeningen bleven stiftet og paa den konstituerende generalforsamling var Bogtrykkerforeningen repræsenteret ved 4 delegerede. Disse havde ogsaa i januar 1901 deltaget i de valg, der besatte styret for Kristiania distrikt. Da centralstyret om sommeren foreslog at nedsætte en fælleskomite, bestaaende af medlemmer af Arbeidsgiverforeningen og Arbeidernes faglige landsorganisation, til at udarbeide overenskomst om fællesbehandling af arbeiderkonflikter ved mægling eller voldgift, blev Grøndahl medlem af denne komite.

Tarifen af 1898 kunde opsiges den 1. august 1901, og med denne mulighed for øie blev der af Bogtrykkerforeningen nedsat en revisionskomite, bestaaende af Jul Sørensen, A. Schibsted, Scheibler, Tønsager og A. J. Hanssen, — de samme herrer, som havde deltaget i forhandlingerne tre aar forud, — samt A. Grøndahl, Morten Johansen og Stamnes. Disse skulde forelægge medlemmerne resultatet af sit arbeide inden 25. juli.

Fra Den typografiske Forenings bestyrelse indløb der den 26. juli ogsaa forespørsel, om Bogtrykkerforeningens bestyrelse var villig til i et kombineret møde at drøfte spørsmaalet om en fremtidig ordning af tarifen. Hertil erklærede Bogtrykkerforeningens bestyrelse sig straks villig, og under 30. juli blev der af hver af foreningerne nedsat en femmandskomite. Disse komiteer fik følgende sammensætning:

Bogtrykkerforeningen:	Den typografiske Forening:
Scheibler	Hj. Jansen
H. M. Tønsager	K. A. Münnich
A. J. Hanssen	Fritz Johansen (maskinmester)
M. Stamnes	Nils Hageman (maskinsætter)
A. Grøndahl	A. Løkkeberg (forretningsfører).

Suppl.: Jul Sørensen og B. A. Wium.

I møde den 31. juli besluttede Den typografiske Forening, at den gjældende tarif skulde opsiges fra 1. august, skjønt den endnu ikke havde paa det rene, hvilke krav den skulde opstille ved en forhandling som indvarslet. Det forslag, som bestyrelsen fremlagde i medlemsmøde i Den typografiske Forening, var da ogsaa meget tamt og indeholdt rent uvæsentlige ændringer. Men helt anderledes tog det forslag sig ud, som i den følgende tid kom til behandling.

Det af Den typografiske Forening fremsatte forslag blev fremlagt for Bogtrykkerforeningens komite i et rettet korrekturaftryk, som SCHEIBLER havde skaffet tilveie, og som viste sig at indeholde følgende nye krav:

1. $8^1/_2$ times arbeidstid.
2. Sammenhængende eller afbrudt arbeidstid.
3. Timebetalingen forhøiet til 50 øre.
4. Overtidsarbeide betales med 100 % fra kl. 10 aften.
5. Tusindprisen forhøiet med 3 øre paa samtlige satser.
6. Sætterskernes mindsteløn forhøiet med kr. 3.00. Nyudlærte med kr. 2.00.
7. Forlangende om 5 aars læretid og lærekontrakt for de kvinder, som herefter gaar ind i faget.
8. *Nye bestemmelser for trykkere:*

   § 30. 1. For pasningen af 2 maskiner er mindsteløn 30 kroner. Hvor 2 trykkere i fællesskab har 3 maskiner eller hvor 1 trykker har 1 hurtigpresse og 1 digeltryk, er mindste løn 28 kr. Mere end 2 maskiner er ikke tilladt at betjene.

   2. For dagarbeide ved rotationsmaskine er mindstelønnen 35 kroner; for natarbeide ved rotationsmaskine er mindstelønnen 40 kr. Til pasning af rotationsmaskine antages kun udlærte maskinmestre. Ingen rotationstrykker maa passe mere end 1 maskine eller arbeide nat og dag.

   Lærlinge maa ikke antages ved rotationsmaskine.

   3. Billedtilretning udenfor arbeidstiden bør ikke finde sted. I tilfælde saadant som strengt nødvendig forlanges, betales efter 2 øre pr. kvadratcentimeter.
9. *Nye bestemmelser for maskinsættere:*

   Under læretiden, 2 maaneder, maa ikke arbeides under den for haandsættere fastsatte mindsteløn.

   Alt maskinarbeide kan kun udføres i fast løn.

   Den ordinære arbeidstid om dagen maa ikke overstige 8 timer.

   Løn for dagarbeide maa mindst være: 1ste aar 35 kr. og derefter 40 kr. pr. uge.

   Arbeidstiden om natten maa ikke overstige 6 timer.

   Løn for natarbeide maa mindst være: 1ste aar 40 kr. og derefter 45 kr. pr. uge.

33

Overarbeide betales med 50 % til kl. 10 og med 100 % efter kl. 10 samt lørdage efter den ordinære arbeidstids slutning og søn- og helligdage med 100 %, som udregnes efter ugelønnen.

Der førtes nu en lang række af forhandlinger, uden at noget resultat opnaaedes. Den 1. oktober refereredes i Bogtrykkerforeningens møde følgende indstilling fra tarifkomiteen: „At tarifen uforandret skal gjælde med den opsigelsesfrist, hvorom begge foreninger bliver enige."

Der blev under forhandlingerne fra flere hold udtalt ønskeligheden af, at opsigelsesfristen blev forlænget ud over de 3 maaneder, som Den typografiske Forening nu havde bragt i forslag, efterat den havde tilbagekaldt sin tidligere opsigelse. Det blev vedtaget at overlade det til tarifkomiteen at træffe overenskomst med den kontraherende komite eller Den typografiske Forenings bestyrelse. Forslaget vedtoges ellers enstemmig. Under denne forhandling bragte A. Grøndahl paa bane at bringe istand en ordning med hensyn til maskinsætternes løn. Denne sag havde helt siden begyndelsen af 1900 været paa bane, og havde været gjenstand for behandling af den i 1898 nedsatte tarifkomite. Der blev nu rettet henstillen til sættemaskinernes eiere at komme overens om en bestemt løn for maskinsættere, og denne tanke fandt tilslutning.

Saaledes gled denne gang alt over. Men allerede det næste aar kom tarifbevægelsens mænd igjen. Under sterkt tryk af landsorganisationen optog de nu kravene paa øget løn og lettet arbeide. Som kravene nu fremkom, nærmest trumfet frem gjennem overrumpling, maatte de virke i høieste grad stødende og forbitre arbeidsgiverne, saa meget mere, som haandverksklassens hele økonomi paa denne tid laa under et sterkt tryk, der maatte vække bekymring for hver kommende dag.

Typografernes andet landsmøde, der holdtes i Bergen sommeren 1901, havde givet hovedstyret i opdrag at søge landstarifen gjennemført. Nu indlod Den typografiske Forenings bestyrelse sig paa et ret vovsomt spil, der vidner om, at der inden foreningens rækker maatte herske meget god disciplin. Formanden havde om vaaren konfereret med et par af principalerne, og hos dem havde han faaet den besked, at „det nyttede ikke at trumfe noget igjennem. Hvis det var meningen at fremme et eventuelt tarifforslag, maatte dette ikke indeholde uantagelige punkter, men lægges paa basis af den nuværende tarif. Med hensyn til lærlingeskalaen var det bedst at søge at opnaa en fredelig overenskomst med principalerne. Dette var bedre end at slaa i bordet og true med streik." For disse argumenter bøiede formanden sig; men den tarif, han et par maaneder siden fremlagde som forslag, gik i en helt anden retning, end hans udtalelser pegte. Da høsten 1902 kom og stortingsarbeidet og trykningen

af juleliteraturen stod for døren, gav hovedstyret melding til bestyrelsen af Kristiania afdeling, at nu var tiden inde til at reise krav paa indførelsen af en landstarif, hvormed man længe havde været sysselsat. Den 23. august blev der omkring til byens trykkerier sendt løbesedler, som indkaldte medlemmerne af Den typografiske Forening til møde den næste dag. Men ikke var der meldt et ord om, hvad der skulde forhandles. Af foreningens 700 medlemmer var fremmødt omkring 200. For disse omtaler formanden saa, at sagen nu gjaldt opsigelse af den gamle tarif og vedtagelsen af en ny. Denne skulde vedtages *en bloc* og oversendes principalerne. Alt skulde gaa i den skjønneste orden; thi formanden havde sikret sig paa forhaand, at han havde dem med. Saa stemte da to tredjedele af de fremmødte for opsigelse af den gamle tarif og vedtagelse af det nye forslag til landstarif.

Til Den norske Bogtrykkerforening afgik følgende skrivelse, undertegnet af formanden Johan Høgevold: „Den mellem Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening bestaaende tarif opsiges herved paa 3 maaneder fra idag. — Vi imødeser Deres erkjendelse for nærværende skrivelses modtagelse.“ Dens indhold blev af formanden, C. Grøndahl, straks meddelt medlemmerne gjennem cirkulære.

Nu viste det sig, at en fraktion var bleven sprængt fra typografernes organisation. Det var sætterskernes klub, som udmeldte sig af foreningen gjennem en motiveret skrivelse, hvoraf hidsættes: „Ved lønsbevægelsen i 1898 opnaaede vi sættersker ved samarbeide med typograferne at faa en tarif for sættersker, der sikrede os en mindsteløn, og samtidig blev sætterskernes løn forhøiet. Det var et fremskridt. Ifjor var vi sammen til møde med to af landstarifkommissionens medlemmer, d'hrr. Jansen og Ruud, angaaende tarifkommissionens forslag om lige løn for sættere som for sætterskerne. Herrerne redegjorde for tarifkommissionens standpunkt, men vi sættersker var alle som en enige om, at det kunde vi ikke være med paa, da vi ikke havde den samme typografiske uddannelse og ved kropsligt arbeide forøvrigt ikke kunde gjøre fyldest for samme løn. — Vi holdt og holder fremdeles paa den skridtvise udvikling og forbedring af vore kaar, og vi var villige til sammen med Den typografiske Forening at arbeide for en bedre og fastere form for vore lønsforhold end den, som den nuværende tarif hjemler os. Landsmødet i Bergen vedtog at kræve samme vilkaar for sættersker som for sættere. I den ene uge har Den typografiske Forening hersteds opsagt tarifen for gjennemførelse af landstarifen, og dermed er sagen klar for os, idet beslutningen direkte er sigtet paa at faa os ud af faget. Under disse forhold finder vi ikke at kunne staa som medlemmer af Den typografiske Forening og deltage i en bevægelse, der saaledes gaar os imod. Vi kan ikke andet end beklage typografernes handlemaade mod os her, men vi har det haab, at vi som arbeidere

— om vi end staar i hver vor forening — dog med tiden kan udrette meget til vort fælles bedste." Da nu sætterskerne ved sin udmeldelse selvfølgelig tabte de rettigheder, de i sygdomstilfælde havde at kræve i sygekassen, henvendte de sig til sine principaler om støtte i paakommende fald. I et bestyrelsesmøde i Bogtrykkerforeningen den 3. september indfandt bestyrelsen for Sætterskernes klub sig med frøken OLUFINE AMUNDSEN som ordfører. Fra forhandlingsprotokollen hidsættes: „Frøken AMUNDSEN meddelte, at hensigten med konferencen var om muligt at udvirke en minimumsløn for sættersker af 18—20 kr. og nu, da sætterskerne ved sin udmeldelse af Den typografiske Forening var stedt i en meget vanskelig stilling, at sikre sig bogtrykkernes støtte bl. a. i sygdomstilfælde og mod overgreb fra typografernes side. — Formanden, hr. GRØNDAHL, fremholdt, at neppe nogen principal vilde benytte denne anledning, fordi sætterskerne var udmeldt af Den typografiske Forening til at slaa lønnen ned. Paa den anden side vilde det være i høieste grad uklogt af sætterskerne under de forhaandenværende omstændigheder at røre ved lønsspørsmaalet. Sætterskerne kunde være forvisset om, at de vilde blive ydet al mulig støtte. De principaler, der sysselsætter sættersker, vil blive anmodet om at paase, at de ikke forulempes paa arbeidsstedet, ligesom der mod betryggende garanti i lovene vil søges dannet et fond til en sygekasse for sætterskernes klubs medlemmer." Til grundfond bestemtes de 1000 kroner, som i sin tid havde været udlaante til „Foreningen af 1889" og i de samme dage (20. sept.) var Bogtrykkerforeningen tilbagebetalte. Denne sum sees da ogsaa at være udlagt, efterat et par medlemmer af Bogtrykkerforeningens bestyrelse havde hjulpet damerne med at affatte love.

Samme dag, bestyrelsen for sætterskernes klub indfandt sig til denne konference, havde Den typografiske Forening indkaldt et massemøde i Studentersamfundet, hvor et stort antal trykkeriarbeidere, men kun faa principaler havde indfundet sig. Her gjorde typograf F. P. SCHULZE rede for tarifforslaget og for sagens stilling. Han fremholdt med styrke, at der var intet, typograferne heller ønskede end at arbeide i forstaaelse med principalerne; men de var heller ikke bange for at vove en dyst. „Vi svende," udtalte han, „er stolte af vor organisation, der omfatter hele landet og har internationale forbindelser. I tilfælde af kamp har vi en kassebeholdning af 80 000 kr. at raade over, og bag os staar mellem 45 à 50 000 typografer, der har en kapital af over 5 millioner francs. De er pligtige til at støtte os i tilfælde af kamp, og ved en ekstrakontingent af kun 20 øre pr. uge vil vi, som enhver kan regne ud, raade over 10000 kr. pr. uge. Den norske Arbeidsgiverforening vil her blot kunne udrette lidet; den kan kun understøtte vore principaler moralsk og økonomisk, nogen lock-out kan ikke iverksættes, idet en saadan kun vilde ramme uskyldige, da vi ikke tilhører noget politisk parti eller fagorganisation."

Efter denne indledning rykkede man realiteterne i tarifspørsmaalet nærmere. I medlemsmøde 8. september var opsigelsen af tarifen paa bane, og her udspandt der sig en livlig debat. „Enkelte — heder det i forhandlingsprotokollen — var stemte for at gribe offensiven, men de fleste fandt, at man ikke burde forhaste sig. Da foreningens medlemmer og medlemmerne af Arbeidsgiverforeningens centralstyre, hvis udtalelse var ønskelig angaaende flere punkter, ikke kjendte forslaget, besluttedes mod 4 stemmer hos bestyrelsen for Norsk Centralforening for Bogtrykkere at udbede tilstillet 50 eksemplarer af forslag til landstarif."

Da der for nærværende fremstilling ikke har været adgang til referaterne fra de førte forhandlinger, skal til grund for den følgende redegjørelse fremdeles lægges den af B. A. Wium paa authentisk materiale byggede oversigt.

Om det oprindelige forslag heder det, „at det blev trukket tilbage, da det viste sig at indeholde endel feilberegninger. Det indeholdt endel bestemmelser, saa karakteristiske for aanden og tankegangen hos forslagsstillerne og lederne i den reiste bevægelse, at de bør medtages her:

Den korteste læretid $3^{1}/_{2}$ aar, den længste 4 aar.

Ved læretidens udløb skal den nyudlærte kunne præstere fuldt forsvarligt arbeide.

Nyudlært, der ikke kan gjøre fyldest for sig som svend, kan i et andet trykkeri antages som „forbunder" med $^{1}/_{3}$ af den paa stedet gjældende løn for udlærte arbeidere; dog maa denne tid ikke overstige et aar.

I saadanne tilfælde erholder vedkommende N. c. f. b.s hjælp til at sagsøge sin læreprincipal angaaende erstatning for det økonomiske tab, han lider i løbet af sin forbunder-tid.

Lærlingens løn udgjør pr. uge:

Sætterlærlinge:

1. aar	kr.	6.00
2. „	„	8.00
3. „	„	10.00
4. „	„	12.00

Trykkerlærlinge:

1. aar	kr.	8.00
2. „	„	10.00
3. „	„	12.00
4. „	„	15.00

Trykkerlærling maa ikke anvendes til at lægge paa, naar lærlingen har ansvaret for igangværende presse.

Kvindelig sætter- og trykkerlærling erholder samme løn som mandlig, overensstemmende med tarifens satser.

Overarbeide til kl. 10 betales lærlingen med kr. 0.40 pr. time, efter kl. 10 med 60 øre.

Løn for paalæggersker:

1. aar	kr.	9.00
2. „	„	11.00
3. „	„	12.00

Overarbeide til kl. 10 betales paalæggerskerne med kr. 0.40, efter kl. 10 med 60 øre pr. time.

Det endelige forslag indeholdt en del krav, som tidligere var stillet, men ikke imødekommet, som:

1. Sammenhængende eller afbrudt arbeidstid.
2. Ugelønnens udbetaling fredag aften.
3. § 41. Antallet af lærlinge i et trykkeri skal staa i følgende forhold til antallet af udlærte arbeidere:

Sætterlærlinge:

For	indtil	3	udlærte	arbeidere	1	lærling
„	—	4—7	—	—	2	—
„	—	8—12	—	—	3	—
„	—	13—20	—	—	4	—
„	—	21 og derover	—	—	5	—

hvilket er det høieste tilladte antal sætterlærlinge i et trykkeri.

Trykkerlærlinge:

For	indtil	2	trykkere	1	lærling
„	„	3—5	—	2	—
„	„	6—9	—	3	—
„	„	10—14	—	4	—
endvidere	for hver	5	—	1	—

4. Særbestemmelser for trykkere:

For pasning af 2 maskiner er mindstelønnen kr. 24. Hvor 2 trykkere i fællesskab har 3 maskiner eller hvor en trykker har 1 hurtigpresse og 1 digeltrykpresse er mindstelønnen kr. 23. Mere end to maskiner er det ikke tilladt at betjene.

For dagarbeidere ved rotationsmaskiner er mindstelønnen kr. 29. For natarbeide (indtil 6 timer pr. nat) kr. 33. Til betjening af rotationspresser antages for fremtiden kun udlærte trykkere. Ingen rotationstrykker maa passe mere end 1 maskine.

Billedtilretning udenom arbeidstiden maa i regelen ikke finde sted; kan saadant ikke undgaaes, betales det efter 2 øre pr. kvcm.

5. *Maskinsættertarif.*

§ 35. Som maskinsættere kan kun antages udlærte arbeidere. Alt arbeide ved sættemaskiner udføres paa fast løn. Denne er for dagarbeide mindst kr. 28 det første, kr. 30 det andet og kr. 32 det tredje og senere aar; for natarbeide kr. 32 det første, kr. 34 det andet og 36 det tredje og senere aar.

§ 36. Den ordinære arbeidstid om dagen maa ikke overstige 7 timer indenfor tidsrummet mellem kl. 7 morgen og 7 aften, og om natten ikke over 6 timer indenfor tidsrummet fra kl. 7 aften til kl. 2 nat. Efter tur har enhver arbeider uden fradrag i ugelønnen en fridag eller frinat ugentlig.

§ 37. Extraarbeide før eller efter den fastsatte ordinære arbeidstid betales efter følgende forhold:

Dagsættere: fra kl. 7 aften til kl. 12 nat kr. 1.25 pr. time, efter kl. 12 nat til kl. 7 morgen kr. 2 pr. time.

Natsættere: fra kl. 2 nat til 7 aften kr. 2 pr. time.

Søn- og helligdagsarbeide, hvor dette i henhold til fabrikloven er tilladt, betales med kr. 1.50 pr. time.

Af nye krav indeholdt forslaget følgende:

a. Samme løn for udlærte mandlige som kvindelige arbeidere.
b. Fradrag i ugelønnen maa ikke finde sted, selv om der ikke har været fuld beskjæftigelse.
c. Styksætteren er berettiget til fuld beskjæftigelse, i manget heraf erstattes han med timebetaling.
d. Det høiest tilladte antal timers overarbeide i en uge maa ikke overstige 12.
e. Ingen maa tage plads paa andre opsigelsesvilkaar end ovenfor nævnt (14 dage).
f. Skrifter, hvor alfabetet er bredere end 27 halvgevierter paa samme kegel, tillægges 1 øre pr. 1000 bogstaver.
g. Forekommer i korrekturen rettelser i kolumnetitelen eller den indsættes i korrekturen, beregnes korrekturgodtgjørelse.
h. Talsats opgjøres efter følgende regler:
   Saasnart talsatsen tilsammenlagt udgjør 1/32 af arket, betales en godtgjørelse af 10 %, 1/24 15 %, 1/16 20 %, 1/12 25 %, 1/8 30 %, 1/4 35 %, 1/3 40 % og 1/2 50 %.

Hvor talsatsen tilsammenlagt udgjør over $^1/_2$ og indtil $^3/_4$ af arket, betales 75 %, over $^3/_4$ af arket 100 %.

Ved paketsats henføres tillægget til vedkommende satspensum.

i. Regnskabssats med udføringer i 2 eller flere kolonner betales med 25 %.

j. Blandet sats faar et tillæg af mindst 50 %.

k. Hvor der i en linje forekommer blandet sats, regnes hele linjen.

l. Ved sætning efter skrevet manuskript af videnskabelige afhandlinger, hvori ofte forekommer fagudtryk, som ikke kan ansees almindelig kjendte, forhøies satsprisen efter arbeidets beskaffenhed.

m. Brøktalsats godtgjøres med 150 %.

n. Marginaler til og med 2 ciceros bredde regnes sammen med sidens format, og justeringen godtgjøres med kr. 1.00 pr. ark (4to og 8vo).
Bredere marginaler betales med 1 øre pr. marginallinje og justeringen godtgjøres med kr. 1.50 pr. ark (4to og 8vo). Godtgjørelse for marginaler gjælder for sats og aflægning.

o. Ved spaltesats lægges alle forekommende procenttillæg i vedkommende satsdel.

p. Ombrækning. Forsaavidt der paa et verk ikke kan sættes sidevis, bliver ombrækningen pr. ark at beregne paa følgende maade:

q. Ombrækning af sats til et andet format betales med halvdelen af satsprisen paa det nye format.

r. Sløifning af bestemmelsen om at udskyde og opløse siderne.

s. Tilfældigt arbeide, som paalægges en styksætter og hvorved denne maa bytte kasse og finde frem de til arbeidets udførelse nødvendige materialier, godtgjøres med 40 øre forsaavidt vedkommende arbeides pris ikke andrager til mindst 4 kr.

For saadant tilfældigt arbeide, som ikke foraarsager kasseombytning og sammensøgning af materiel, er godtgjørelsen 10 % til vedkommende satsdel.

t. For i et verk forekommende titelsider, illustrationer, begyndelses- og udgangssider samt i formen forekommende blanksider, hvilke alle maa leveres i justeret stand, sker intet fradrag. For illustrationer, der indfældes i teksten, regnes der et tillæg af 20 øre pr. styk. I saa tilfælde bortfalder tillæg for smalt format. Enkelte stregrammer om tekst eller illustrationer betales med 40 øre pr. styk. Dobbelte stregrammer eller senere indramning betales forholdsvis.

u. Særbestemmelser for sættersker sløifes.

v. Bestemmelser for mandlige og kvindelige sætter- og trykkerlærlinge samt paalæggersker.

§ 38. For at kunne antages til lærling fordres:
Forelæggelse af attest for god folkeskoleuddannelse.
Lægeattest for, at man ikke lider af nogen sygdom, særdeles bryst- og lungesygdom.
At sætterlærling har fyldt 16 aar.
At trykkerlærling har fyldt 16 aar og mindst 1/2 aar været beskjæftiget som paalægger.

§ 39. Før antagelse i lære skal sætterlærling have været 3 mdr. paa prøve og have kjendskab til kassen, trykkerlærling have været sysselsat 3 mdr. i sætteriet og have erhvervet lidt kjendskab til derværende materiel.
Nævnte prøvetider regnes i tilfælde antagelse som tilhørende det første læreaar.

§ 40. Lærlingen stilles i begyndelsen af læretiden under en erfaren svends tilsyn og veiledning. I løbet af læretiden kan lærlingen ikke anvendes til andet arbeide end saadant, som direkte vedkommer trykkeriet.

w. I tarifmæssig henseende inddeles landet i tre distrikter.

Byerne inddeles i fire klasser, nemlig:

Kl. I. (uden lokaltillæg til de i forslaget nævnte priser).
„ II. (5 % lokaltillæg),
„ III. (10 % —).
„ IV. (20 % —).

Saavidt Wiums udtog af forhandlingerne. Derefter optager vi fortællingens traad.

Den 15. september anmeldtes en deputation fra typograferne. Bogtrykkerforeningens bestyrelse var paa forhaand enig om, at det foreliggende forslag ikke skulde underkastes nogensomhelst realitetsbehandling, da man endnu ikke havde havt anledning til at sætte sig saapas ind i sagen, at der kunde træffes nogen afgjørelse. Den lille episode er i forhandlingsprotokollen refereret levende og dramatisk.

„Deputationen, bestaaende af typograf Jansen, formand i Norsk Centralforening for Bogtrykkere, typograf Schulze og A. Løkkeberg, den første viceformand og den anden forretningsfører for Den typografiske Forening, mødte.

Jansen forespurgte om, hvornaar Arbeidsgiverforeningens centralstyres udtalelse om forslaget kunde ventes at foreligge.

Grøndahl mente, at denne vilde kunne foreligge inden indeværende maaneds udgang, hvorefter Bogtrykkerforeningen i et møde vilde behandle sagen, og straks efter maatte forhandlingerne kunne paabegyndes.

JANSEN lovede, at det begjærede antal eksemplarer af forslaget skulde blive [bestyrelsen] tilstillet. Han maatte dog gjøre opmerksom paa, at ved en inkurie var 1000-prisen forhøiet. Det var ikke meningen, at forslaget skulde tilsigte nogen forhøielse i de nugjældende priser.

SCHULZE pegte paa, at lærlingeskala i flere aar var praktiseret i Tyskland og Østerrige.

LØKKEBERG troede, at henvendelsen til Arbeidsgiverforeningen kun var en penere form for et afslag.

SCHULZE fremholdt, at forslaget var udarbeidet paa grundlag af den svenske tarif, og at der i det kunde være meget, der ved forhandling kunde blive anderledes.

GRØNDAHL: „Hvis der paa sagens nuværende stadium ønskedes forandringer i forslaget, var det bedst, disse blev foretagne, forinden de blev sendt Bogtrykkerforeningens og Centralstyrets medlemmer, der endnu ikke kjendte det.“

Under 23. september henvendte Bogtrykkerforeningen sig til centralstyret for Arbeidsgiverforeningen, og dettes svar af 3. oktober blev fremsendt gjennem distriktsstyret, hvorefter det den 9. samme maaned kom under behandling i bestyrelsens møde.

Centralstyret havde ved gjennemgaaelsen af tarifforslagets bestemmelser i særdeleshed havt „sin opmerksomhed henvendt paa de, som er bygget paa principer, hvis gjennemførelse strider mod arbeidsfriheden og som vil virke skadelig for fagets udvikling. Ligeledes paa saadanne bestemmelser, som kan trække uheldige følger efter sig for andre fag.“ Disse bestemmelser var § 5 ult., § 7 ult., § 32, § 33, § 35, § 36 og § 41.

Med hensyn til § 5 sidste passus: „Det høieste antal timers overarbeide i en uge maa ikke overstige 12“ bemerker centralstyret: „En saadan bestemmelse vil i høi grad kunne hindre presserende arbeider og kunne virke meget uheldig ikke alene for trykkerierne, men ogsaa for det hele samfunds interesser. Ifald den bliver gjort gjældende for andre fag, vil den ogsaa kunne skade det norske haandverks og den norske industris muligheder for at kunne konkurrere med udenlandsk produktion. Overarbeide er noget, som ingen bedriftsleder gjerne benytter, uden han er absolut nødt dertil; thi dette arbeide er absolut kostbarere og mindre effektivt og vil alene af den grund regulere sig selv. Centralstyret fraraader derfor bestemt, at Norsk Bogtrykkerforening gaar med paa nogen overenskomst om en maksimumstid for overarbeide.“

I henseende til bestemmelsen i § 7 ult.: „Ingen maa tage plads paa andre opsigelsesvilkaar end ovenfor nævnt“ (ɔ: 14 dages opsigelsesfrist o. s. v.) udtaler centralstyret: „En overenskomst i denne retning vil staa i sterkeste strid med arbeiderens saavelsom arbeidsgiverens frihed og ret til at ordne sit personlige forhold, som de selv ønsker. En arbeider maa have ret til at sikre sig

og sine livsopholdet for længere tid end 14 dage, ifald han saa ønsker, og en arbeidsgiver maa ligeledes have fuld adgang til at betrygge sin virksomhed ved at sikre sig gode og dygtige arbeidere for rimelig tid. Fabriktilsynslovens § 31 indeholder for begge parter tilstrækkelige garantier, og centralstyret maa bestemt hævde, at der ikke ved private overenskomster foretages indskrænkninger i denne lovparagraf."

Om bestemmelserne i §§ 32, 33 og 35 (om betjeningen af de forskjellige presser og maskiner) udtaler centralstyret, at de „griber alle direkte ind i arbeidsgiverens ret til at lede sin bedrift og til at foretage de arrangements ved arbeidsfordelingen, som han finder heldige eller nødvendige for bedriftens økonomi. Med hensyn til § 35 (bestemmelsen om maskinsættere) er det et aldeles uantageligt forlangende, at kun den, som er udlært i en bestemt specialitet af et fag skal være selvskrevet til at udøve en anden del af faget, hvormed han maaske ikke har havt nogen befatning og muligens mangler betingelser for at lære det. Overenskomster af denne slags maa centralstyret derfor ogsaa bestemt fraraade."

Om den i forslagets § 36 optagne bestemmelse om arbeidstiden erklærer centralstyret ligeledes, at den „strider mod arbeiderens og arbeidsgiverens personlige frihed til at ordne arbeidsforholdet saaledes, som begge finder hensigtsmæssigt. Særlig urimelig er den bestemmelse, som indeholdes i § 36, naar den gjælder et arbeide, som ikke er mere anstrengende at udføre end fagets almindelige arbeider. Centralstyret kan derfor heller ikke billige, at § 36's bestemmelser bliver vedtaget."

Videre heder det om § 41: „Overenskomster om lærlingeskala" kan centralstyret ikke tillade. I de lande, hvor saadanne er vedtagne har man høstet meget uheldige erfaringer. Skal et fag kunne udvikle sig jevnt og regelmæssigt, maa ingen kunstig indgriben i lærlingetilgangen finde sted. Antallet af udøvere maa for haandverkets og industriens vedkommende regulere sig selv, saaledes som i alle andre næringer. I modsat fald resikerer man, at der paa et tidspunkt, som ikke kan beregnes, vil være et utilstrækkeligt antal arbeidere. Ogsaa dette forhold vil — og ikke mindst for trykkerifagets vedkommende — berøre det hele samfunds interesser. Centralstyret maa derfor bestemt modsætte sig, at bestemmelser som § 41's indtages i nogen overenskomst mellem arbeidsgiver og arbeider."

Centralstyret slutter sin erklæring om det reiste spørsmaal om landstarifens bestemmelser med en anvisning i tilbagegaaende retning: „Med hensyn til spørsmaalet om en mindsteløn (tarifforsl. § 1) strider overenskomster herom som bekjendt mod de principer, som Arbeidsgiverforeningen hævder. Da det er centralstyret bekjendt, at saadan overenskomst har bestaaet mellem Norsk Bogtrykkerforening og dens arbeidere, forinden Arbeidsgiverforeningen stiftedes,

finder centralstyret vistnok ikke at kunne forlange, at en forandring heri finder sted, men dog at burde henstille til Bogtrykkerforeningen at tage under overveielse, om der ikke nu, da tarifen er opsagt, skulde være anledning til at gjennemføre den ønskelige forandring i saa henseende. Under ingen omstændighed bør der dog foretages nogen udvidelse af minimumsbestemmelsen." „Med hensyn til lønsspørsmaalene — udtales der videre — har centralstyret ikke nogen forudsætning til at kunne bedømme disse og har derfor heller ikke behandlet dem. Men de punkter, som her er nævnt, finder centralstyret at være af saa stor principiel betydning for alle haandverkets og industriens fag, at der indstændig bør henstilles til Norsk Bogtrykkerforening ikke at binde sig gjennem overenskomster desangaaende. I tilfælde af tvist herom vil centralstyret yde Bogtrykkerforeningen den støtte, der staar til dens raadighed."

Til 13. oktober var indkaldt medlemsmøde, hvor „Forslag til landstarif" var hovedpost paa dagsordenen. Efterat formanden havde gjort rede for forhandlingernes standpunkt og Arbeidsgiverforeningens stilling overfor de reiste spørsmaal, gik man over til forslagets principer. Der blev gjort rede for lærlingeskalaen i de forskjellige lande, hvor den var prøvet, for de spørsmaal, som berørte sætterskerne og deres stilling efter en eventuel streik, og for de udsigter en saadan vilde have. Herunder fremholdt formanden i anledning af nogle udtalelser, at en streik vilde selvfølgelig ingen komme skadesløs fra. Men man maatte ogsaa erindre, at foreningen nu ogsaa havde ganske andre hjælpekilder end i 1889. „Den, der nu unddrog sig sine pligter og sit ansvar, brød ud og indgik paa typografernes forlangende, vilde tabe betydelig i publikums omdømme, og nogen varig vinding eller fordel vilde vedkommende ikke have." I anledning en henvendelse fra Den typografiske Forenings formand om, at Bogtrykkerforeningens medlemmer ikke maatte give bestyrer A. J. HANSSEN sine stemmer til forhandlingskomiteen, udtalte denne: „Man maatte ikke stille spørsmaalet: „Om vi taber?" Taber vi nu, saa taber vi for alle tider vor husbondsret, og da kan vi lige saa godt pakke sammen straks. Nei, vi maa vinde, der kunde ikke være tale om andet. Og vinde gjør vi, om vi kun holder kollegialt sammen og viser os frygtløse. Nu maatte der sættes en stopper for typografernes paagaaende optræden. Det er tredje gang paa 4 aar, de ypper strid. Det blir ikke bra, før de lettes for noget af den opsparede kapital, der øiensynlig er gaaet dem til hovedet."

Derpaa skredes til valg. Til komitemedlemmer nominerede avisernes repræsentanter særskilt redaktør A. SCHIBSTED (17 st.) og disponent H. TØNSAGER (15 st.) samt til suppleant redaktør V. A. AUBERT (17 st.) og bogtrykkerne ved fællesvalg bogtrykkerne A. J. HANSSEN (14 st.), A. GRØNDAHL og MARIUS STAMNES (16 st.) og til suppleanter H. SCHEIBLER og CHR. THORVALDSEN. Til formand valgte komiteen HANSSEN og til sekretær A. GRØNDAHL.

Forud havde Den typografiske Forening i møde den 15. oktober valgt til komite typograferne O. Ruud, Alfr. Løkkeberg, F. P. Schulze, Jakob Gopledal og maskinmester W. A. Wickstrøm samt til suppleanter N. Schibstad, Aug. Bosse og Fr. Melin.

Disse komiteer traadte sammen den 21. oktober kl. 5 eftermiddag paa redaktør Schibsteds kontor. Forhandlingerne ledédes afvekslende af formændene A. J. Hanssen og J. Gopledahl. Der var paa tale, at stenografisk referat skulde optages; men det vedtoges ikke.

Ved forhandlingernes begyndelse udtalte principalerne, at de vistnok med sympati omfattede den reiste bevægelse for indførelse af en landstarif; men de kunde alene forhandle for Kristianias vedkommende, da Den norske Bogtrykkerforening ikke havde et eneste medlem udenfor Kristiania. Men komiteen antog, at der ikke var noget i veien for, at landstarifen kunde gjennemføres med den nye tarif for Kristiania som mønster, saaledes at dennes lønssatser gjennemførtes med lokalt afslag i overensstemmelse med de satser, som var opstillede i landstarifudkastet. Komiteen enedes derfor om, at den nye tarif skulde gjælde mellem Den norske Bogtrykkerforening paa den ene side og Norsk Centralforening for Bogtrykkere paa den anden side.

Efterat komiteen i 5 møder havde diskuteret det af typograferne stillede forslag, var fælleskomiteen kommen til enighed om § 1, 3—30, 32 og 33 samt følgende forslag: „Idet Den norske Bogtrykkerforenings forhandlingskomite udtaler sin sympati for den af Norsk Centralforening for Bogtrykkere i dens tarifforslag af 1902 vakte motion om at fastsætte regler for mandlige og kvindelige sætter- og trykkerlærlinges uddannelse m. v. henstiller den til Den norske Bogtrykkerforening i den nærmeste fremtid at træffe bestemmelser herom paa grundlag af ovennævnte tarifforslag §§ 38—41. — §§ 38—41 i ovennævnte tarifforslag udgaar“.

Derimod vedtog typograferne ikke følgende 2 forslag:

„Bogtrykkerforeningens forhandlingskomite kan ikke acceptere typografernes forelæg til § 2, gaaende ud paa bl. a. en minimumsløn af kr. 24,00 for sættersker, da man fandt ikke at kunne indgaa paa andre vilkaar for sætterskerne end hvad der i den gamle tarif er bestemt“.

„Den norske Bogtrykkerforenings komite betoner ønskeligheden af, at fagets udøvere fortrinsvis anvendes til betjening af sættemaskinerne og anbefaler Den norske Bogtrykkerforening at træffe bestemmelse herom samt om en maskinsættertarif, naar man finder tiden for en saadan at være inde. — § 35—37 i typografernes tarifforslag udgaar.“

De forskjellige poster, hvorom enighed opnaaedes, vedtoges af Bogtrykkerforeningen; derimod vedtoges, at der ikke skulde tages nogen bestemmelse med hensyn til sætterskernes vilkaar udenfor hvad der stod i den ældre § 29 (i den

ændrede § 31) og bestemmelsen om maskinsættere besluttedes enstemmig strøget, saaledes at tarifen ikke indeholdt nogen bestemmelse om sættemaskinerne og vilkaarene for deres betjening. Nu tilbød typograferne en gjenoptagelse af forhandlingerne paa det vilkaar, at typograferne skulde fire i bestemmelsen om maskinsætterne, mod at principalerne gav efter i spørsmaalet om sætterskerne. Paa denne sag truede typograferne endog et øieblik med almindelig nedlæggelse af arbeidet. Men principalerne blev staaende ved sit, og bestemmelsen blev opretholdt.

I møde 10. november blev aftalt, at den nye tarif skulde blive gjældende fra 26. november 1902 til og med 30. november 1906 og at opsigelsesfristen skulde være 3 maaneder. Denne bestemmelse blev vedtaget af principalerne 12. november og af typograferne den 16. november. De bergenske typografer søgte gjennem telegrafisk henvendelse at faa forpurret baade tidslængden og opsigelsesfristen; men det gik ikke. Tarifen blev derefter underskrevet 26. november.

Nogen landstarif blev den tarif, som saaledes var bleven istandbragt, ikke. Thi da der skulde aabnes forhandlinger i de nærmest Kristiania liggende byer, faldt forslaget straks.

— Om vaaren 1903 gik der et herrens veir over foreningen . . . . .

Loven om fagforeninger skulde op i tinget, og det var just i dagene omkring 1. mai, dette smertensbarn skulde sættes ind i vort offentlige liv.

Og meningen var, at naar folkets kaarne „kranglede“ om denne lov, skulde salen fyldes af lyden af de taktfaste skridt udenfor . . . af arbeidernes marsch af dem, som idag gik 1. mai, 8-timers dagen til ære . . . .

Mod denne lov havde Arbeidsgiverforeningen udtalt sin protest, og haandverkerne fra fjern og nær havde sluttet sig til den. Men fremmes skulde den, og man troede at vide, at det var paa arbeidernes egen dag, slaget skulde staa.

Fagforeningerne rustede sig til dagen, og de organiserede typografer med. Og de fandt, at det var unødvendig at bede sig fri den dag; det var nok, at principalerne blev varskoet i tide, saa de kunde indrette arbeidsdagen derefter. Under 21. april tilstillede Den typografiske Forenings formand Bogtrykkerforeningens bestyrelse følgende skrivelse:

„Vi tillader os herved høfligst at meddele Den norske Bogtrykkerforening, at Den typografiske Forenings medlemmer samlet til møde søndag 19. april har besluttet at afslutte arbeidet fredag den 1. mai kl. 2 middag for at deltage med sin fane i demonstrationen for 8 timers normalarbeidsdag, hvilket herved meddeles den ærede forenings medlemmer saa tidlig, at de vil være istand til at indrette sig derefter. — Selvfølgelig vil for morgenavisernes vedkommende de faste natsættere paabegynde sit natarbeide til vanlig tid, ligesom der gives

dispensation for de maskinmestere, der trykker aviser, der udkommer med eftermiddagsnummer. — Vi haaber selvfølgelig de ærede bogtrykkere intet har derimod."

„— Intet har derimod!"

Det viste sig tvertom, at Bogtrykkerforeningen havde overmaade meget derimod. I anledning Den typografiske Forenings henvendelse holdtes medlemsmøde, og efter diverse skarpe udtalelser om Den typografiske Forenings krav enedes principalerne om at fatte følgende beslutning:

„I anledning Den typografiske Forenings skrivelse af 21. april har Den norske Bogtrykkerforening i møde idag fattet følgende enstemmige beslutning:

„Den af Den typografiske Forening i møde den 19. april besluttede arbeidsnedlæggelse fredag 1. mai kl. 2 middag finder Den norske Bogtrykkerforening stridende mod saavel gjældende tarif som arbeidsreglement og haandverkslov. — De arbeidere, som ifølge nævnte beslutning forlader sit arbeide, maa derfor tage følgerne af denne handling ɔ: opsigelse og erstatningsansvar."

Den nærmere bestemmelse af konsekvenserne („opsigelse og erstatningsansvar") var ved et bænkeforslag bleven tilføiet indstillingen, efterat en tidligere fra samme hold foreslaaet tilføielse („de arbeidere, der ifølge nævnte beslutning forlader sit arbeide, vil 2. mai blive opsagt fra sine pladse") var bleven frafaldt.

Den fattede beslutning omsendtes til paategning af samtlige medlemmer, cirkulerede blandt trykkeriernes personaler samt tilstilledes Den typografiske Forening som svar paa dens henvendelse. Om de skridt, som her foretoges, fik Bogtrykkerforeningen den 25. april følgende oplysning:

„I anledning Deres ærede skrivelse af 24. ds. skal vi tillade os at svare følgende:

Den typografiske Forening, samlet til møde fredag den 24. april, har vedtaget følgende resolution:

„Idet forsamlingen paa ingensomhelst maade kan fortolke beslutningen om halv fridag som nogen arbeidsnedlæggelse, fastholder den den paa møde 19. april fattede beslutning."

Paa forsamlingen var tilstede ca. 400 medlemmer, hvoraf kun 28 stemte mod beslutningen."

I Bogtrykkerforeningens bestyrelsesmøde, som holdtes samme dag, oplyste formanden, at der efter anstillet undersøgelse fandtes 20 arbeidsledige. Han vilde anbefale, at man fastholdt den negtelse, som var nedlagt mod, at de sysselsatte typografer forlod arbeidet for at gaa 1. mai. Herigjennem kunde man faa konstateret, at der fra arbeidernes side forelaa et lovbrud, som arbeiderne begik efter paalæg af Den typografiske Forening. Man fik anledning til at se, hvilke arbeidere blev staaende og hvilke gik, eller med andre ord, hvem man kunde stole paa. Ja, det

var heller ikke usandsynlig, at der vilde opstaa en spaltning i Den typografiske Forening. Man kunde desuden i disse dage have brug for at faa konstateret det fagforeningstyrranni, som her blev udfoldet. Det var ikke saa lige til at tage et saadant skridt som at opsige dem, der gik 1. mai. Om alle gik, havde man ingen at tage ind i stedet, da der som sagt kun fandtes 20 arbeidsledige, og desuden trængte det spørsmaal sig frem: „Hvad skal man opstille som betingelse for nyt engagement?“ At forlange, at de skulde melde sig ud af Den typografiske Forening, havde man ikke adgang til efter Arbeidsgiverforeningens love. At gaa til yderligheder her var ikke paakrævet, selv om man havde stillet dette i udsigt; man havde andre veie at gaa, og nemesis kunde komme før eller siden. Man kunde jo f. eks. ophøre med de hidtil gjorte indrømmelser som sommerferier o. lign., og man kunde møde en saadan optræden med indtagelse af det størst mulige antal læregutter og sættersker og desuden indføre saa mange sættemaskiner som mulig.

Kun et par af foreningens medlemmer tiltraadte de af formanden fremførte synsmaader. Fra den anden side blev det fremholdt, at man stod overfor et principspørsmaal af stor rækkevidde, og ikke det alene, men at bøie af fra, hvad her var stillet i udsigt fra Den norske Bogtrykkerforening, vilde sætte denne i et latterligt lys. Paa samme tid vilde det af typograferne blive betragtet som et dundrende nederlag, som disse nok vilde vide at benytte sig af. Nu var tiden inde til at sætte typograferne og deres stadige anmassende optræden stolen for døren for at kunne opnaa nogle aars taalelige tilstande. Blev de ikke stanset nu, vilde de tilkjæmpe sig den ene fordel efter den anden, indtil man var nødt til at sige stop. Det kunde komme til at indtræffe paa et langt ubeleiligere tidspunkt end nu. Men der blev dog heller ikke fra denne del af bestyrelsen pegt paa nogen bestemt platform for en saadan lockout.

Man enedes om at tilstille samtlige Den norske Bogtrykkerforening tilsluttede bogtrykkerier følgende konfidentielle meddelelse, der til og med af sekretæren i egen person blev bragt omkring til principalerne:

„I bestyrelsesmøde idag besluttedes enstemmig at bringe foreningens medlemmer i erindring, at der ikke under nogen omstændighed maa gives arbeiderne tilladelse til at nedlægge arbeidet 1. mai kl. 2.

Almindeligt medlemsmøde afholdes fredag 1. mai kl. 7 præcis.

Til behandling vil da foreligge bestyrelsens indstilling.“

Imidlertid fortsattes forhandlingerne inden bestyrelsen, og særlig var denne sterkt optaget den 29.

Først holdtes bestyrelsesmøde kl. 10 formiddag. Her bragte A. J. Hanssen i forslag, at sagen angaaende typograferne og 1. mai skulde forelægges for Arbeidsgiverforeningen eller at ialfald dennes formand burde tilkaldes til konference. Det blev vedtaget, at en saadan skulde holdes samme dag kl. 1.

Imidlertid indløb der fra formanden i direktionen for A/S Morgenbladet (advokat Harbitz) en skrivelse, der citerede et ærbødigst andragende fra personalet. Dette udtalte, at det ikke sympatiserede med den af Den typografiske Forening fattede beslutning om at gaa 1. mai, men androg om at faa fri 1. mai kl. 2. Det viste sig, at der ogsaa til andre forretninger var indløbet lignende andragender. Bestyrelsen besluttede da at indkalde et medlemsmøde til kl. 6 eftermiddag, og her skulde da ogsaa udtalelsen fra Arbeidsgiverforeningens formand forelægges.

Bestyrelsesmøde holdtes fuldtalligt kl. 1 middag, og her var Arbeidsgiverforeningens formand, verkseier Amundsen, tilstede. Formanden satte ham ind i sagen, som han delvis allerede kjendte fra aviserne. Ifølge forhandlingsprotokollen udtalte Arbeidsgiverforeningens formand: „Det vil staa klart for enhver arbeidsherre, at her er gjort brud mod tarif, arbeidsreglement og haandverkslov fra arbeidernes side ved en beslutning som den, der fattedes i Den typografiske Forening den 19. april sidstleden. Men det store publikum, der savner adgang til at gjøre sig bekjendt med eller ikke kjender enkelthederne i denne sag, vil ikke kunne forstaa, at bogtrykkerne nægter sine arbeidere at være fri om eftermiddagen den 1. mai, medens alle andre industrielle bedrifter lader dem gaa. At modsætte sig, at arbeiderne paa denne deres egen dag toger ud med sine faner for at deltage i den saakaldte demonstration vilde blive opfattet som en stor uret mod arbeiderne, og at reise en konflikt paa et i realiteten saa ubetydelig spørsmaal, hvor man desuden, hvad der meget korrekt blev fremholdt, ikke har nogen platform at staa paa, vil blive opfattet som det blodigste tyranni mod arbeiderne. At yde modstand her vil kun være at gyde olje i ilden og sætte liv i den hensygnende interesse for 1. mai-demonstrationen. Ved bedømmelse af arbeidernes handlemaade i denne sag maa man ikke se bort fra, at medlemmerne af Den typografiske Forening, naar der som i dette tilfælde stemmes ved haandsoprækning, ligger under for det kollegiale pres, der tilveiebringes dels ved agitation og brandtaler, dels ved udsigten til gjennem eksklusion at miste de goder, som ligger i de understøttelser, organisationen yder. De mange ansøgninger fra de enkelte personaler synes at tyde paa, at det forholder sig saa, og at de igjennem en ærbødig henvendelse vil søge at rette paa det overilede skridt, de har taget, bør ikke afvises. Ved disse andragender i en pen form fra en flerhed af de respektive personaler, er jo foranledningen til den hele strid, den ulovlige beslutning, gjort til intet. Medlemmerne har desavoueret sin egen forenings bestyrelse, og en bedre opreisning kan ikke Den norske Bogtrykkerforening ønske sig“. Efterat Arbeidsgiverforeningens formand saaledes havde gjort rede for sin anskuelse, fjernede han sig. Hvad han havde udtalt, øvede sin indflydelse paa den diskussion, som nu optoges, og paa det helt nye grundlag, som var lagt af de indkomne andragender og særlig den

35

form, hvori disse var affattede, kunde bestyrelsen til det om eftermiddagen indkaldte medlemsmøde fremlægge følgende enstemmige indstilling:

„Da der fra personalet ved en flerhed af bogtrykkerier er sendt de respektive principaler andragende om halv fridag 1. mai, har Den norske Bogtrykkerforening besluttet, at dette kan indvilges de personaler, som andrager derom. — Der sker fradrag i lønnen for de arbeidstimer, som ugearbeiderne er borte fra forretningen."

Denne indstilling vakte i eftermiddagens medlemsmøde et voldsomt opstyr. Først og fremst blev der paatalt fra det yderligst gaaende hold, hvorledes der var sladret paa dem til medlemmer af Den typografiske Forening, der havde faaet god rede paa de af dem fremførte udtalelser. Dette mislige forhold maatte formanden skarpt paatale. Dernæst gjorde denne rede for situationen, som den nu havde tilspidset sig, navnlig som følge af det tillæg, bestyrelsens oprindelige forslag havde faaet. „Nævnte beslutning — heder det i forhandlingsprotokollens referat — var ogsaa paa anden maade uheldig og lidet overveiet, idet det havde vist sig umulig for bestyrelsen at kunne pege paa en platform, ifald beslutningen skulde haandhæves i sine yderste konsekvenser. Naar dertil kom, at der herskede stor tvivl om, hvordan beslutningen i tilfælde skulde iverksættes, at situationen var betydelig forandret ved indkomne ærbødige andragender fra arbeiderne, vilde det være indlysende for enhver, at man her stod overfor en baade vanskelig og alvorlig sag. Efter de mest indgaaende drøftelser, en samvittighedsfuld prøvelse af de veie, man her havde at gaa og med blikket aabent for det ansvar, der her kunde gjøre sig gjældende, havde bestyrelsen enstemmig besluttet at forelægge nævnte indstilling for medlemmerne."

Under det skarpe ordskifte, som indstillingen foranledigede, blev det henstillet til bestyrelsen at demissionere, uden at den tog sig dette *ad notam.* Under debatten blev det oplyst, at „efter sikkert forlydende" havde de ærbødige andragender om halv fridag, som var indkomne, passeret Den typografiske Forening. Heraf sluttede man, at denne hverken var stemt for eller rustet til at tage nogen lock-out nu, da sommeren stundede til. Situationen krævede dog Hensyntagen til alle hold; ingen kunde paa sagernes nærværende standpunkt være sikret mod, at der ikke om høsten kunde indtræde et brud. Bestyrelsen seirede: der stod 11 stemmer mod 11.

Saaledes fik da for typografernes vedkommende 1. mai gaa hen, og de som vilde, kunde nyde den halve fridag. Principalerne saa bare efter, hvor mange og hvilke pladse stod aabne om eftermiddagen og meldte fra i foreningen, hvilke arbeidere havde forladt sin plads uden tilladelse. Med tilfredsstillelse kunde da ogsaa en af principalerne konstatere, at endda han intet „ærbødigt andragende" om fridag havde faaet, havde hans arbeidere yderligere desavoueret det af „Den typografiske Forening" givne paalæg, idet de simpelthen alle som en var bleven staaende ved sine kasser.

Noget storpolitisk nummer kom der mod al formodning heller ikke ud af dagen. „Krangleloven“ — som den kaldtes — fik efter sin lovhjemlede vandring gjennem stortinget en hæderlig henlæggelse i lagtinget den 29. mai, og da fagforeningernes landsorganisation længere ud paa sommeren samledes i Kristiania for at holde revue, fandt heller ikke den nogen grund til at diktere typograferne at gjøre streik.

Paa generalforsamlingen den 29. november 1904 frabad CARL GRØNDAHL sig bestemt gjenvalg til den stilling, han i 20 aar havde beklædt, og bestyrelsen fik følgende sammensætning: Bogtrykker A. J. HANSSEN, formand, og til medlemmer af bestyrelsen bogtrykkerne B. A. WIUM, CHR. THORVALDSEN og A. GRØNDAHL samt forretningsfører H. E. HØST. De to sidste var nye mænd; men de tre første havde passeret graderne i de faglige organisationer, og allerede i det foregaaende forekommer deres navne i forbindelse med forhold, der bærer vidnesbyrd om deres varme interesse for foreningen.

Dennes virksomhed tager fra nu af ogsaa til at omspænde større vidder; men tyngdepunktet falder dog paa landsorganisationens tilblivelse og arbeidet paa haandverkets omlægning i helt lovmæssig ordning. Med en kort redegjørelse for, hvad der paa dette omraade indtil denne dag er bleven udrettet, skal nærværende fremstilling afsluttes.

Umiddelbart efter stiftelsen af Den norske Bogtrykkerforening var der i cirkulærer af februar og april 1884 rettet opfordringer til bogtrykkerne landet rundt om at indtræde som medlemmer af foreningen. Der foreligger svar fra forskjellige paa disse henvendelser. Skjønt uafhængige af hinanden, lyder det ene efter det andet: „Hvis N. N. og M. M. her paa stedet slutter sig til foreningen, gjør vi det samme. Men forholdene her er nu blevne saadanne, at man ikke tør slaa fast priserne.“ Fra Indherred skriver en bogtrykker: „Disse to blade (et Trondhjemsblad og en Indherredsavis) har sat og sætter prisen for accidensarbeider saa lavt, at man knapt har papiret betalt. Som exempel herpaa kan anføres, at for ruter til Stenkjær dampskibsselskab, hvorfor der før er betalt kr. 40.00 for 1500 exemplarer, forlangte „Dagsposten“ forrige aar kr. 14.00 og „Indtrønderen“ kr. 13.50, begge med tillæg af papir.“ Paa et sted sees der virkelig at være gjort tilløb til tilslutning. N. P. AXELSEN i Sarpsborg sammenkaldte et møde af bogtrykkerne i Smaalenenes amt for at forhandle om tarif og om tilslutning til foreningen i Kristiania. Men det blev vistnok med dette tilløb alene.

Ellers har man fra de følgende aar eksempler paa, at en og anden under et tilfældigt Kristiania-ophold meldte sig ind i foreningen, men efter hjemkomsten hastede med at sende udmeldelse, „da der var nogle punkter i lovene, som vanskelig vilde kunne overholdes af provinsbogtrykkere.“

Efterat Den typografiske Forening havde holdt sit første landsmøde og navnlig efterat tarifforhandlingerne i 1898 havde omspændt et større antal byer, skulde en sammenslutning af bogtrykkerne synes paakrævet. I lovene af 13. december 1898 (§ 1) stillede Den norske Bogtrykkerforening sig til opgave ogsaa at virke for „en sammenslutning af landets bogtrykkere". Men da det kom til stykket, viste det sig, at den korte linjes paabud blev et langt lærred at blege.

Ganske vist foreligger der nu fra udenbyes bogtrykkere hyppigere og sterkere udtalte ønsker og opfordringer til at stifte et landsforbund, i særdeleshed efterat Norsk Centralforening for Bogtrykkere begyndte at øve sin indflydelse; men disse henvendelser kom neppe udenfor Bogtrykkerforeningens arkivgjemme og forhandlingsprotokol.

Paa den almindelige generalforsamling, som holdtes den 27. novbr. 1899, mindede H. SCHEIBLER om, at der i juni 1900 var hengaaet 500 Aar siden GUTENBERGS fødsel. I forhandlingsprotokollen findes herom indtaget følgende af ham vakte motion: „Som bekjendt feires der i Juni Maaned næste Aar rundt om i Europas forskjellige Lande GUTENBERGS 500-aarige Fødselsdag. Navnlig i Byen Mainz, Opfinderens Fødested, vil Festlighederne blive særlig storartede. Jeg vil i den Anledning tillade mig at henstille til Hr. Formanden, hvorvidt ikke ogsaa Den norske Bogtrykkerforening kunde gribe Anledningen til at feire dette store Minde med en passende Festlighed. En saadan Festlighed kunde da sættes i Forbindelse med en af vore Programsager, som endnu venter paa sin Løsning, nemlig Sammenslutningen af Landets Bogtrykkere. Jeg mener, at en saadan Festlighed kunde sættes i Forbindelse med et almindeligt Landsmøde. Idet jeg henstiller til Hr. Formanden at tage Sagen under Overveielse til næste Møde, vil jeg, saafremt Sagen vinder Bestyrelsens Støtte, tillige anmode Medlemmerne om at give Tanken sin Tilslutning."

I bestyrelsesmøde den 24. september det følgende aar blev der nedsat en komite, bestaaende af JUL SØRENSEN, CHR. THORVALDSEN, H. SCHEIBLER og A. J. HANSSEN, der skulde tage sagen under overveielse og fremlægge forslag. Men det første forslag, denne komite fremsatte, blev af flere anseet for at være for flot anlagt, og da nu aarstiden var saa langt fremrykket, lod komiteen sagen falde. Man blev foreløbig staaende ved den beslutning at afholde en række udstillinger af tryksager fra ældre og nyere tid, og begyndelsen gjordes med den tidligere omtalte bibeludstilling, som af hensyn til de af laanerne stillede krav paa ildsikre rum skulde afholdes hos W. C. FABRITIUS & SØNNER. Samtidig hermed blev der vedtaget et af bestyrelsen udarbeidet udkast til cirkulære, der udsendtes den 15. december og havde følgende ordlyd:

„Den norske Bogtrykkerforening (Principalforeningen), som blev stiftet 1884 i Kristiania og som for Tiden har 42 Medlemmer, repræsenterende omtrent

samtlige større Trykkerier her i Byen, har i sine Love sat sig som Formaal bl. a. at virke for Sammenslutning af Landets Bogtrykkere.

For at fremme denne Sag, tillader man sig at anmode Dem om en Udtalelse om, hvorvidt De eventuelt vilde være villig til at støtte denne Tanke og, hvis muligt, tillige ogsaa at tilkjendegive Deres Formening om, paa hvilken Maade De synes, en saadan Sammenslutning bedst kunde ske og virke.

Vor Forenings Hovedformaal er: At virke for Bogtrykkerfagets Fremme, hvilket man til en Begyndelse har tænkt sig kan ske gjennem Indførelse af tvungne Svendeprøver og især Oprettelse af Fagskoler. Endvidere er det vor Forenings Formaal at søge opnaaet Lighed i Arbeidspriserne, afpasset efter de lokale Forhold.

For at kunne gjennemføre disse Sager vilde det være ønskeligt at faa Støtte af Landets samtlige Bogtrykkere, og i den Hensigt er det vor Mening at forsøge organiseret en Forening, som omspænder det hele Land.

En Sammenslutning skulde synes saa meget mere paakrævet nu efter Oprettelsen af „Norsk Arbeidsgiverforening“, hvis Hensigt det jo er at omfatte samtlige Arbeidsgivere i Norge. At gaa nærmere ind paa denne Forenings Opgave eller Nødvendighed er her selvfølgelig upaakrævet. Man skal kun nævne, at som et Led i dens Organisation indtræder de saakaldte Fagsammenslutninger, det vil sige, at Udøvere af samme Fag i en By — eller, hvor Byen er saa liden, at Fagets Udøvere vil blive betragtet som en for liden Kontingent, da flere mindre Byer — slaaes sammen og indmeldes under ét.

En Sammenslutning af Landets Bogtrykkere og en Tilslutning til „Norsk Arbeidsgiverforening“ vilde saaledes kunne ske samtidig.

Vor Forening har et eget Organ: „Norsk Trykkeri-Tidende“, gjennem hvilket enhver Bogtrykker kan give Bidrag til vor Fællessags Fremme.

Man tillader sig paa modstaaende Side at opstille endel Spørgsmaal, af hvis Besvarelse indsendt til undertegnede Formand inden Udgangen af Mai Maaned iaar, man vilde være Dem meget forbunden.

Efter at have modtaget disse Besvarelser skal man da senere komme tilbage til Spørgsmaalet. Hvis Flertallet af disse tilkjendegiver Ønskeligheden af en Landsforenings Oprettelse, vil der blive nedsat en Komite til Sagens videre Fremme.

1. Er De for Oprettelse af en Landsforening?

2. Paa hvilken Maade mener De, at en Sammenslutning bedst kan ske?

3. Bør Landets Bogtrykkere organisere sig i Distriktsforeninger, f. Eks. 1) søndenfjeldske, 2) oplandske, 3) østenfjeldske, 4) vestenfjeldske, 5) nordlandske?

4. I saa Tilfælde, hvor foreslaar De Sædet for Deres Distrikt, og til hvem bør vor Forening henvende sig for at faa Sagen gjennemført?

5. Vii De anse et Landsmøde heldigt for at faa Sammenslutningen iverksat?

6. I saa Tilfælde, hvor bør Mødet holdes?

7. Hvad er Deres Mening om en samtidig Sammenslutning af Landets Bogtrykkere og en Tilslutning til Arbeidsgiverforeningen?

8. Anser De tvungne Svendeprøver for heldigt?

9. Hvad er Deres Mening om Oprettelse af Fagskoler?"

Denne henvendelse bar dog liden frugt, og Den norske Bogtrykkerforening fik af de ca. 20 besvarelser, som indløb, nærmest det indtryk, at de udenbyes bogtrykkere helst vilde skjøtte sig selv, „hver for sig tumle frit og uhindret om i den vilde konkurrance". Dette var jo værst for vedkommende selv, og foreningen lod derfor sagen falde.

Der hengik nu nogle aar. Da reistes spørsmaalet om oprettelse af en landsforening af bogtrykkere af J. L. VIKAN i Trondhjem gjennem et inserat, optaget i august-nummeret af „Nordisk Trykkeri-Tidende" for 1905. „Jeg mener," udtaler han i dette, „at de bedste Kræfter inden Bogtrykkerfaget nu har Forpligtelse paa sig til at tage et kraftigt Tag og hjælpe hele Standen op, saa den ikke helt synker sammen til kun at blive en Tumleplads for Ikke-Fagmænd med sin nedbrydende Konkurrance." Han foreslog derfor sammenkaldelsen af et møde af repræsentanter for faget for det hele land for at „give enkelte af vore mest aktuelle og for Fagets Levedygtighed nu svævende Spørgsmaal faste Former til vores fælles Bedste." Den udkastede tanke blev greben af flere, og der fremkom forslag til at arrangere et konstituerende møde i Trondhjem til den forestaaende kroningssommer. Paa bogtrykker VIKANS henstillen tog imidlertid Den norske Bogtrykkerforening sig af sagen, og denne fik straks et kraftigt fremstød, idet Trondhjems 9 bogtrykkere paa VIKANS initiativ stiftede „Trondhjems bogtrykkerforening".

Imidlertid havde „Den norske Bogtrykkerforening" sat sig i bevægelse. Under 7. april havde den til omkring 250 firmaer udsendt et cirkulære, der indledededes med en henvisning til de ældre cirkulærer af 1900 og 1901 og de ringe frugter, de havde bragt, hvorefter sagen igjen gjøres aktuel i følgende ordelag:

„Da der imidlertid i den senere tid fra forskjellige kanter af landet er udtalt ønske om afholdelse af et landsmøde, for paa dette at søge sagen realiseret, og der ogsaa fra tid til anden af udenbys bogtrykkere har været andraget om optagelse i vor forening, har undertegnede bestyrelse bestemt sig for at undersøge, om tiden nu skulde være gunstig for dannelsen af en landsammenslutning. Efter vor mening burde forskjellige foreteelser i den senere tid inden vort fag bringe ogsaa vore kolleger udenfor Kristiania til alvorlig at tænke over, om ikke en sammenslutning vilde kunne tjene til gjensidig gavn og støtte.

Forinden man imidlertid opstiller noget program eller foretager noget videre i sagens anledning, ønsker man omstaaende spørsmaal besvaret.

Idet man forøvrigt henviser til februarnumeret af „Nordisk Trykkeritidende“, skal man anmode Dem om velvillig at indsende Deres svar til undertegnede formand inden indev. maaneds udgang.“

De spørsmaal, som krævedes besvarede, var følgende:

„1. Er De enig i, at et landsmøde bør afholdes for at søge dannet en landsforening af bog- og avistrykkerier?

2. Bestyrelsen antager, at Kristiania som knudepunkt for kommunikationerne vil være det heldigste sted for mødets afholdelse. Er De ogsaa af den mening?

3. Naar mener De, at dette møde bør afholdes?

4. Har De noget specielt emne, De ønsker behandlet? I bekræftende fald, er De villig til at indlede samme, eller kan De opgive de vigtigste momenter?“

Den 28. mai gjentoges opfordringen, idet der blev fremhævet, at det nu var sidste gang, Bogtrykkerforeningen vilde befatte sig med sagen. Det hjalp. Den 12. juli kunde Bogtrykkerforeningen i et nyt cirkulære fra bestyrelsen melde: „Resultatet af vore henvendelser til landets bog- og avistrykkerier i cirkulærer af 7. april og 28. mai d. a. ang. dannelsen af en landsforening foreligger nu, idet vi anser indsamlingen af besvarelserne paa vore udsendte spørgsmaal for afsluttet pr. 1. juli.

Der er indkommet tilfredsstillende svar med tilslutning til tanken om en landsforening samt om afholdelse af et landsmøde fra 67 firmaer. Da heri er indbefattet den nystiftede „Trondhjems bogtrykkerforening“, der har besvaret vort cirkulære under et, kan man gaa ud fra, at der i virkeligheden foreligger tilslutning fra ca. 75 bogtrykkerfirmaer.

Med hensyn til spørgsmaalet om stedet for et landsmødes afholdelse, saa har majoriteten (53 udenbys firmaer) udtalt sig for Kristiania, der saaledes maa ansees valgt til mødested.

Paa et møde i vor forening den 11. ds. blev der paa grundlag af ovennævnte resultat fattet følgende beslutning:

„Under forudsætning af den nødvendige tilslutning fra udenbys kolleger bliver et landsmøde af bog- og avistrykkere med stiftelsen af en landsforening for øie at afholde i Kristiania 16.—18. september førstk.“

Til berammet tid samledes da repræsentanterne for Gutenbergs kunst til det første landsstevne, og modtoges med al den gjestfrihed, Kristianias borgere ved saadanne leiligheder pleier at udfolde.

„Mødet — heder det i den artikel, hvormed „Aftenposten“ hilsede deltagerne velkommen — har i de forskjellige Landsdele fundet en Tilslutning, der tør indebære Løfte om, at det reiste Spørgsmaal vil blive gjort til Gjenstand for en til de forskjelligartede Interesser hensyntagende Drøftelse. Forhaabent-

lig vil man herigjennem kunne enes om den Ramme, inden hvilken det gjælder at fæste en Sammenslutning som den paatænkte, og at afmerke de Fællesopgaver, paa hvis Løsning Kræfterne bør rettes, for at et praktisk og varigt Resultat skal kunne paaregnes.“ Disse talrige og mangeartede opgaver var givne med den raske udvikling, den typografiske bedrift havde taget i den sidste mandsalder; hvad den norske bogtrykkerkunst nu evnede at yde i retning af fagmæssig smag og dygtighed, stod fuldt paa europæisk høide. Men ogsaa i ekstensiv henseende var udviklingen gaaet med rivende fart under det sterkt pulserende politiske liv i landet. Der fandtes ikke en by, som ikke havde politisk og forretningsmæssig konkurrerende presseorganer. Der kunde reises spørsmaal, om man ikke allerede stod overfor en overproduktion og et tilbageslag, siden maskinerne havde overtaget saa meget af de faglærte arbeideres gjerning. Hvad mødet imidlertid i første række tilsigtede var organisatoriske forhold inden standen.

„Forholdet mellem Arbeidsgivere og Arbeidere i den typografiske Bedrift reiser mange Spørgsmaal. Det er ikke udelukkende de egentlige Lønsforhold, der handles om. Det er overalt en Fællesinteresse, at disse Spørgsmaal finder sin Besvarelse gjennem Overenskomst.

Og Erfaringen har vist, at repræsentative Organisationer paa begge Sider kan være et godt Middel til at lette dette.

De typografiske Arbeidere her i Norge er sterkt organiserede. Arbeidsgiverne paa sin Side har ikke overalt kunnet møde saaledes op. Det er da naturligt, at det optages til Overveielse, hvorvidt ikke et videre Skridt i denne Retning bør forsøges, saaledes som Forslaget om Dannelsen af en Landsforening tager Sigte paa. Det vil aabne Anledning til en mere ensartet Ledelse og til fastere Tilslutning til Arbeidsgivernes almindelige Forening, hvis store Nytte turde være alment erkjendt.

Vi overser ikke, at Sagen ikke er saa ligetil at ordne med en Gang. Forholdene i dette vidstrakte Land er jo overordentlig forskjellige, og det gjælder ikke mindst det Omraade, vi her befinder os paa.

En Meningsudvexling mellem kyndige Mænd af Faget vil derfor netop overfor disse mange og ganske vanskelige Opgaver være af Gavn.

Hertil vil det imorgen aabnede Møde yde en fortræffelig Anledning, baade gjennem de egentlige Debatter og under det personlige Samkvem. Vi hilser det derfor ikke blot med oprigtige gode Ønsker, men ogsaa med Forventning om et for den hele Bedrift frugtbringende Udbytte.“

De repræsentanter, som indfandt sig til mødet, skal anføres efter sine hjemsteder i alfabetisk rækkefølge og med angivelse af de repræsenterede officiner og blade:

Arendal: ABELSÆD, O., Arendals Bogtrykkeri.
Bergen: EIDE, OLAF, bogtrykker (formand og delegeret for Bergens Bogtrykkerforening).
GARNÆS, A., bogtrykker.
NIELSEN, JULIUS MOE, bogtrykker.
Bodø: PETERSEN, CHR., bogtrykker.
Drammen: RETVEDT, K. AUG., udgiver af „Buskeruds Amtstidende".
WARHUUS, B. T., bogtrykker, Steens bogtrykkeri.
Egersund: OHME, HØYDAHL, udgiver af „Egersundsposten".
Elverum: HAMLANDER, MAGN., bogtrykker, udgiver af „Østlændingen".
Fredrikstad: ANDERSEN, TH., forretningsfører, „Fredriksstad Blad".
NÆSGAARD, OLAF, bogtrykker.
VELDE, O., redaktør, „Fr.stad Dagbl."
ØRN, SØLFEST, redaktør, „Fr.stad Tilskuer".
Gjøvik: LANGE, T. O., bogtrykker.
Hamar: EVENSEN, EMIL, faktor, „Norsk Skoletidende".
MARTENS, cand. jur., udgiver af „Hamar Stiftstidende".
PEDERSEN, CHR., bogtrykker, udgiver af „Oplandenes Avis".
Kongsvinger: KLEIVELAND, LARS, udgiver af „Indlandsposten".
Kristiania: ANDERSEN, OSCAR, bogtrykker.
AUBERT, V. A., redaktør, „Landsbladet".
AUGUSTSON, M., disponent, „Norsk Familie-Journal".
BJØRNSCHAU, frk. A., forretningsfører, „Norges Sjøfartst."
BJØRNSTAD, JOHS., bogtrykker.
BYE, P. M., disponent, Fehrs lith. Officin.
BØHN, SIGV., bogtrykker, Det Steenske Bogtrykkeri.
CHRISTOPHERSEN, O., økonomidirektør, „Aftenposten".
GRØNDAHL, A., bogtrykker, Grøndahl & søn.
GRØNDAHL, C., — —»—
GUNDERSEN, A., fuldm., Johs. Bjørnstad.
HANSSEN, A. J., Det Mallingske Bogtrykkeri. (Formand i Den norske Bogtrykkerforening.)
HODNE, JENS, bogtrykker, Eksprestrykkeriet.
HØST, H. E., disponent, „Verdens Gang".
LYKSETH, ALB., bogtrykker, Brøggers bogtrykkeri.
LØKEN, HJALMAR, redaktør, „Norske Intelligenssedler".
OLSEN, NIKOLAI, bogtrykker.
SCHEIBLER, H., bogtrykker, Fabritius & Sønner.
SCHIBSTED, A., redaktør, „Aftenposten".
SCHULTZ, PAUL, bogtrykker, Nationaltrykkeriet.

36

STAMNES, MARIUS, bogtrykker.
SØRENSEN, JUL, — S. & Jul Sørensens bogtrykkeri.
TANDBERG, KR., — Grøndahl & Søn.
THORVALDSEN, CHR., — Centraltrykkeriet.
TØNSAGER, H. M., forretningsfører, „Morgenposten".
WAITZ, forretningsfører, „Norske Intelligenssedler".
WIUM, BERNH., forretningsfører, „Morgenbladet".
Kristiansand S.: AABEL, WILH., Christianssands Aktiebogtrykkeri.
JOHANSSEN, THV., bogtrykker, Johanssen & Tangen, udgiver af „Fædrelandsvennen".
Kristiansund N.: JOHNSEN, JOHN, bogtrykker, „Romsdalsposten".
Larvik: NÆSS, LUDV., udgiver af „Østlandsposten".
Levanger: JENSEN, ANTON, bogtrykker.
Lillestrømmen: INGEBRETSEN, M., bogtrykker, udg. af „Akershusposten".
Notodden: STORENG, OLA, udgiver af „Teledølen".
Porsgrund: DYRING, K. H., bogtrykker, udgiver af „Grenmar".
HVIDSTEN, P., bogtrykker.
Røros: KENT, CHR., udgiver af „Fjeld-Ljom".
Sandviken: KANITZ, JØRG., bogtrykker.
Skien: PEDERSEN, CHR., bogtrykker.
Stavanger: MICHAELSEN, R., bogtrykker.
Trondhjem: CHRISTIANSEN, JOHAN, bogtrykker, disponent for „Adresseavisen" og „Trondhjems Folkeblad".
ELLEWSEN, E. CHR., bogtrykker.
HAUER, K. M., disponent, Holbæk Eriksen.
JANSEN, HJALMAR, bogtrykker, Waldemar Jansen.
MYKLEBUST, J. KR., bogtrykker.
VIKAN, JOH. LUDV., — (Formand i Trondhjems bogtrykkerforening).

Ved en modtagelsesseksa, som holdtes søndag aften den 16. september i Haandverks- og Industriforeningen, havde de udenbys gjester anledning til at stifte nye og fornye gamle bekjendtskaber. Bogtrykkerforeningens formand, A. J. HANSSEN, gav derefter en kort redegjørelse for de opgaver, som forelaa med tilknytning til de krav, som paa typografernes landsmøde i Trondhjem (juli 1905) var opstillede; særlig var det visse punkter i disse, han ønskede bogtrykkerne maatte være opmerksomme paa.

Forinden den næste dags forhandlinger aabnedes, fik bogtrykker CARL GRØNDAHL ordet til en redegjørelse for tarifbevægelsen i Kristiania igjennem de sidste 30 aar. Idet han tog til udgang den ældste kjendte tarif fra 1855, paaviste han, hvorledes denne norm ikke kunde siges at have været gjældende uden

for ganske enkelte posters vedkommende. Men den stod dog ved magt indtil 1873, da typograferne fremkom med forslag til ny tarif. Heller ikke denne vedtoges som norm uden for enkelte punkters vedkommende, men var for den væsentligste del — for 5—6 §§ af de 8, hvoraf den bestod — overladt til fælles overenskomst mellem principal og arbeider. Saa lidet likt, tarifen var, gjorde den dog tjeneste i 16 aar, indtil typograferne henimod udgangen af 1888 fremkom med sit nye tarifforslag, der i forbindelse med forskjellige andre spørsmaal fremkaldte den store streik i 1889. Af denne merkelige episode i vort haandverkslivs historie gav foredragsholderen en livlig og anskuelig skildring. Streiken i 1889 førte til, at ideen til oprettelsen af en arbeidsgiverforening undfangedes og blev sat ud i livet, hvor den har grebet ordnende og regulerende ind i mange forhold. Senere kom typograferne næsten hvert, hvert andet eller hvert tredje aar med sine krav, — i 1898, i 1901 og 1902, og meget af, hvad de krævede, blev dem indrømmet. Men paa andre hold mødte de afgjort modstand. Det var særlig den store streik i 1889, taleren dvælede ved: „Den er lærerig, naar vi vil tage lærdom af den.“

I forbindelse med hvad formanden den foregaaende aften havde præciseret, var de historiske og aktuelle motiver for oprettelsen af en landsforening givne. Selve spørsmaalet vakte ingen nævneværdig diskussion, og sammenslutningen til fælles vern om fælles interesser vedtoges med almindelig tilslutning.

Man gik derefter straks over til at behandle forslag til love for den nye forening, som skulde føre navn af „Den norske Bogtrykkerforening“. Efter langvarige debatter vedtoges den anden mødedags eftermiddag lovene i sin helhed i følgende form:

Grundlæggende bestemmelser.

§ 1. Foreningen, hvis navn er „Den norske Bogtrykkerforening“, er en sammenslutning af Kristianiaforeningen af samme navn, stiftet den 6. januar 1884, Trondhjems Bogtrykkerforening samt Bergens Bogtrykkerforening, og paa landsmødet, afholdt i Kristiania den 17. og 18. september 1906, vedtaget udvidet til at omfatte det hele land.

§ 2. Foreningen er en sammenslutning af landets arbeidsgivere inden bogtrykkerfaget; deri indbefattet bogtrykkerier, aksidenstrykkerier og avistrykkerier.

§ 3. Foreningen inddeles i distriktsforeninger, bestaaende af hinanden nærmestliggende landsdele og byer. Hvert distrikt repræsenteres i hovedbestyrelsen ved sin formand.

§ 4. Distriktsforeningerne bestemmer selv sin kontingent og vedtager sine egne love; disse maa dog approberes af hovedbestyrelsen. Et eksemplar af distriktsforeningernes approberede love opbevares i hovedbestyrelsens arkiv.

§ 5. Hvor afstande eller andre forhold gjør det ønskeligt, kan der inden distriktet oprettes lokalforeninger. Disse sorterer direkte under vedkommende distriktsforening.

Distriktsforeningens love gjælder for lokalforeningen; dog kan enkelte særbestemmelser med distriktsforeningens samtykke vedtages.

§ 6. Foreningens formaal er:

a) Ved samlet optræden at ivaretage den norske bogtrykkerstands interesser.

b) Fastsættelse af for faget almengyldige forretningsprinciper, deriblandt specielt lighed i arbeidspriser.

c) Bekjæmpelse af usund og illoyal konkurrance.

d) At ordne med lærlingespørsmaalet samt forholdet mellem arbeidsgivere og arbeidere.

e) Fagets udvikling i teknisk henseende.

§ 7. Landsforeningens pristarif vedtages paa et generalmøde efter at være behandlet af distriktsforeningerne. Som forberedende tarifkomite fungerer hovedbestyrelsen.

Organ.

§ 8. Som foreningens organ benyttes „Nordisk Trykkeritidende".

Administration.

§ 9. Foreningen ledes af en hovedbestyrelse, der bestaar af distriktsforeningernes formænd, avisernes repræsentant i Kristianiaafdelingens bestyrelse og af hovedbestyrelsens formand, som vælges af generalmødet. Hovedbestyrelsen vælger selv sin næstformand.

Første gang vælges hovedbestyrelsen af landsmødet.

Distriktsforeningernes næstformænd er varamænd i hovedbestyrelsen.

Hovedbestyrelsen holder møde, naar formanden eller mindst $^{3}/_{4}$ af dens medlemmer finder det paakrævet.

Gyldig beslutning kan fattes, naar mindst $^{2}/_{3}$ af hovedbestyrelsen er tilstede.

Hovedbestyrelsen bestemmer selv sin forretningsorden.

§ 10. Hovedbestyrelsen ansætter en sekretær, der ogsaa fungerer som kasserer og lønnes af foreningens kasse.

§ 11. Over generalmødets og hovedbestyrelsens forhandlinger føres protokol.

Ved bestyrelsesbeslutninger gjør formandens stemme udslaget i tilfælde af stemmelighed. Sager, der kræver sin afgjørelse i tiden mellem bestyrelsesmøderne, kan afgjøres ved skriftlig behandling og votering. Det fornødne hertil iverksættes af formanden.

§ 12. Til dækning af omkostningerne ved landsforeningens administration erlægger hvert firma 50 øre aarlig for hver i forretningen ansat arbeider, saavel mand som kvinde og lærling. (Minimum kr. 5.00 pr. aar). Denne kontingent

erlægges forskudsvis paa basis af fra hovedbestyrelsen udsendte spørsmaalsblanketter angaaende arbeidspersonalets størrelse i sidst foregaaende aar.

Kontingenten indkasseres af distriktsbestyrelsen og indsendes til hovedbestyrelsens kasserer.

Ved uregelmæssig og skiftende arbeidsstyrke bliver gjennemsnitsantallet at beregne.

Generalmødet.

§ 13. Generalmøde afholdes som regel hvert aar i juli eller august maaned vekselvis i de forskjellige byer efter beslutning, fattet af foregaaende generalmøde.

Skulde forholdene nødvendiggjøre generalmødes afholdelse til andre tider, bliver dette at indkalde efter hovedbestyrelsens nærmere bestemmelse.

Paa generalmødet, der ledes af hovedbestyrelsens formand, behandles:

1. Regnskab for den forløbne periode.
2. Oversigt over foreningens virksomhed.
3. De sager, der ifølge § 14 maatte foreligge til behandling.
4. Valg af hovedbestyrelsens formand samt revisor med varamand. Valget afgjøres ved simpel stemmeflerhed.
5. Fastsættelse af reise- og diætgodtgjørelse for hovedbestyrelsen.

§ 14. Medlemmer, der har noget at forebringe paa generalmøderne, maa sende dette til sit distrikts formand inden mars maaneds udgang, saa sagerne kan behandles af distriktsforeningerne og hovedbestyrelsen inden generalmødets afholdelse.

§ 15. Til generalmødet kan hver distriktsforening sende delegerede efter det antal arbeidere og arbeidersker, som foreningens medlemmer tilsammen beskjæftiger, saaledes:

indtil	25	1	delegeret
over	25—75	2	—
—	75—150	3	—
—	150—300	4	—
—	300—500	5	—
—	500	6	—

der er det største antal delegerede, nogen distriktsforening kan sende.

Ikke delegerede medlemmer af foreningen har adgang til at deltage i generalmødets forhandlinger, men uden stemmeret.

§ 16. Distriktsforeningerne skal skriftlig underrettes om generalmødets afholdelse senest 6 uger i forveien med angivelse af de sager, der vil foreligge til behandling.

Særbestemmelser.

§ 17. Hvis der mellem medlemmerne indbyrdes eller mellem et medlem og dets personale opstaar tvist, bør intet afgjørende skridt foretages, før sagen er forelagt distriktsforeningens bestyrelse.

Dennes afgjørelse kan dog indankes for hovedbestyrelsen. Medlemmerne maa da rette sig efter hovedbestyrelsens beslutninger, der tilstilles dem gjennem distriktsbestyrelsen.

Disse beslutninger kan indankes for et generalmøde, idet dog hovedbestyrelsens beslutninger i mellemtiden er bindende.

§ 18. Ingen af foreningens medlemmer maa antage nogen arbeider eller arbeiderske uden at vedkommende medbringer vidnesbyrd for at være skilt paa lovlig maade fra sin forrige principal.

§ 19. Medlemmerne pligter at følge de af et generalmøde opstillede regler for beregning af tryksager samt de gjældende bestemmelser forøvrigt. Brud herpaa skal anmeldes til hovedbestyrelsen gjennem distriktsforeningens formand.

§ 20. For overtrædelse af bestemmelserne kan vedkommende medlem af distriktsforeningen ilægges en bod fra 10—100 kroner, der tilfalder landsforeningens kasse. Ilagte bøder kan appelleres til hovedbestyrelsen inden 1 maaneds forløb. Oversiddes denne frist, ansees boden som vedtaget. I gjentagelsestilfælde kan distriktsforeningen exkludere vedkommende.

§ 21. Enhver afgjørelse, der træffes i medhold af foranstaaende §, skal være bindende som en voldgiftskjendelse.

De ilagte bøder legitimeres ved udskrift af de protokollerede beslutninger.

§ 22. Undlader noget medlem at betale sin kontingent til foreningen, saaledes at han skylder for 2 aar og derover, kan han af hovedbestyrelsen efter forslag af distriktsbestyrelsen udelukkes af foreningen.

Særbestemmelser for distriktsforeninger.

§ 23. Distriktsbestyrelserne har at virke for, at alle trykkerier inden distriktet bliver indmeldt i foreningen. Forøvrigt skal den ivaretage distriktets interesser, besørge de nødvendige forretninger og modtage de sager til forberedelse, som medlemmerne ønsker fremlagt paa generalmøderne.

§ 24. Enhver eier eller bestyrer af bog-, aksidens- eller avistrykkeri kan optages som medlem af „Den norske Bogtrykkerforening“ efter votering i henhold til distriktsforeningernes love. Bestyrere uden prokura maa overfor foreningen kunne forpligte de af dem ledede forretninger. Eies et trykkeri af flere, har samtlige eiere, naar de er optagne i foreningen, ret til at møde og deltage i forhandlingerne; men intet trykkeri har mere end én stemme i foreningens anliggender.

Ved aktieselskaber har fungerende direktører adgang til at blive medlemmer af foreningen. Anmeldelse maa paa forhaand ske om, hvem der skal udøve retten til at stemme. De event. øvrige medlemmer fra firmaet er da varamænd.

§ 25. Udtrædelse af foreningen kan ikke ske før et aar efter optagelsen; skriftlig meddelelse herom maa indsendes til distriktsforeningens formand 6 maaneder i forveien.

Lovforandringer.

§ 26. Forandringer i disse love kan kun foretages paa et generalmøde. Forslag herom indsendes til hovedbestyrelsen og kan vedtages med $^{2}/_{3}$ majoritet.

Opløsning.

§ 27. Foreningens opløsning kan kun ske paa et generalmøde og udkræves hertil mindst $^{3}/_{4}$ af de mødende stemmer for dette.

Eventuelt forhaandenværende pengemidler tilfalder i dette tilfælde foranstaltninger til bogtrykkerfagets fremhjælp og i første række en fagskole. Beslutning herom bliver at fatte af generalmødet.

Derefter gik man over til valg af distriktsformænd med varamænd.

Valget havde følgende udfald:

Østfold distrikt:

Bogtrykker O. Næsgaard, Fredrikstad.

Bogtrykker Chr. Christiansen, Fredrikshald, varamand.

Oplandenes distrikt:

Faktor Emil Evensen, Hamar.

Bogtrykker T. O. Lange, Gjøvik, varamand.

Vestfold distrikt:

Bogtrykker B. T. Warhuus, Drammen.

Bogtrykker Chr. Pedersen, Skien, varamand.

Sørlandets distrikt:

Bogtrykker Thv. Johansen, Kristiansand.

Bogtrykker Lorentzen, Egersund, varamand.

Vestenfjeldske distrikt:

Bogtrykker Olaf Eide, Bergen.

Bogtrykker Thv. Beyer, Bergen, varamand.

Nordenfjeldske distrikt:

Bogtrykker J. L. Vikan, Trondhjem.

Bogtrykker Chr. Petersen, Bodø, varamand.

Som repræsentant for aviserne i hovedstyret valgtes disponent H. E. Høst, Kristiania.

Til formand i hovedstyret valgtes: Bogtrykker A. J. Hanssen, Kristiania, og til varamand: Bogtrykker B. A. Wium, Kristiania.

Under de konstituerende og lovgivende forhandlinger havde bogtrykkerne ikke tabt af syne, at ogsaa de selskabelige talenter, som i saa høi grad udmerker standens repræsentanter, havde krav at gjøre gjældende, som maatte imødekommes. Og sikkerlig har der været aar imellem, at hovedstaden har været vidne til saadanne vellykkede optog med harmløs skjemt og muntre vitser, som de bogtrykkernes festlige tilstelninger havde at opvise. Første sam-

lingsdag gav „Den norske Bogtrykkerforening i Kristiania“ middag paa Holmenkollens turisthotel. Ved denne leilighed holdt bogtrykker CARL GRØNDAHL festtalen. Han mindede om de forsøg, som tidlig var blevne gjort paa at samle fagets mænd til varetagelse af fælles interesser og til gjensidig støtte under alt nyttigt udviklingsarbeide. Det var bestræbelser, i hvilke blandt andre nu forlængst afdøde P. T. MALLING havde taget en fremragende del. Det varede dog helt til 1883, før den første sammenslutning kom istand. Den havde ikke blot holdt sig, men ogsaa under gjensidig tillid og agtelse kunnet opvise en sikker fremgang. Det gjaldt at fortsætte i det herved givne spor. Det gjaldt nu mere end nogensinde i enig gjerning at staa paa vagt mod de samfundsopløsende tendenser, som begyndte at aabenbare sig, at sikre den for bedriftens trivsel uomgjængelige arbeidsro og tryghed i forholdene. Heri maatte man søge en at hovedbetingelserne for hele vort næringslivs opkomst og saaledes ogsaa for en frugtbar udvikling i det fag, som mødets deltagere repræsenterede.

Til festtalen knyttede sig følgende af H. SCH[EIBLER] forfattede sang:

„En Samlingstanke dette Land
Gav øget Frihed, Styrke.
En Samlingstanke Land og Strand
Gik gjennem hvert et Yrke.
Og ogsaa vi er her idag
Ved Arbeids- og ved Venskabs-Lag
At fremme lidt vor fælles Sag
Ved Samling os at styrke.

Det Straalelys, som sendtes ud
Af Pressen mange Gange:
Det trykte Ord, et Bud fra Gud,
Har ogsaa blendet mange.
Thi Trykkerdjævlen blandet i
— Med Ondskab, men med sandt Geni —
Lidt Sandhed, Løgn og Ironi
For Tvedragt at undfange.

Naar Ufred trænger til os ind,
Ind over egen Tue,
Naar Arbeidsfreden brydes blind,
I egen, kjære Stue:
Da vaagner vi vel op engang
Og bryder Lænker, Baand og Tvang:
Da samles vi fra By og Land
Til Værn for egen Grue.

Da grunder vi et Samlingsverk
Om fælles Maal og Veie.
Da gjør vi os i Enhed sterk
Til Værn om fælles Eie.
Saa løfter vi i Flok vor Stand
Til Held og Hæder for vort Land.
Og da først blir vort Fædreland
Det kjæreste vi eie —.“

Nu holdtes der en række taler for fædrelandet, for trofast samhold i arbeidet, for fagets udvikling og fagets foregangsmænd, for journalisterne og for Kristiania. Til flere af disse taler sluttede sig lystige sange. Det var afgangstiden for de sidste vogne paa Holmenkolbanen, som brød samværet.

End mere vellykket var den næste aftens fest, „faktorernes aarsfest“, hvortil landsmødets deltagere var indbudne. Det blev en ret talrig skare — over 100 — som samledes i Haandverks- og Industriforeningens lokale. Ved hver plads var der udlagt en betydelig slump tryksager, tandstikkere i form af aale m. m. Det hele arrangement var fra først til sidst en sjelden succes, og festkomiteen — B. A. WIUM, TØNSAGER og GRØNDAHL jun. — havde løst sin

opgave paa en maade, som allerede i og for sig kastede et forklaret lys over den hele begivenhed. I saa henseende kunde man maaske finde tilstelningens bedste og heldigste karakteristik i den tak, som bogtrykker WARHUUS fra Drammen til slutning udtalte. Uden nærmere angivelse af det merkelige, hidtil rent upaaagtede kildeskrift, hvorfra han havde øst kundskab, fortalte han om en fest, som ved dronningen af Sabas hof var arrangeret for fremmede udsendinge, som var komne derhen. Og det begav sig, da disse fremmede var komne hjem til sit land og folk, at unge og gamle flokkedes om dem for at faa rede paa, hvad de havde seet og oplevet. Og de fortalte og de fortalte, og omkvædet paa alt hvad de fortalte, var støt og stændig: „End ikke det halve var fortalt!“ Og naar nu han, som var fra Drammen, kom tilbage fra denne sin udflugt til Kristiania og skulde fortælle sine oplevelser mellem Tigerstadens trykkeridjævle og avisnegere, vilde ogsaa det stændige omkvæde i hans beretning blive: „End ikke det halve er fortalt!“ Og at saa maatte være, vil man finde, naar man gransker den bunke tryksager, som laa ved hver couvert, fra aftenens skandalblad „Qvælposten“ af med dens redaktionsbetragtninger, ført i pennen af Olava Jammerdal, „Fjollevisen“ og „Makulaturvisen“, den til festen knyttede ordenspromotion i „Typographia-Ordenen“, samt det i sin løssluppenhed yderlig grinagtige afskedsdiplom, som hver især af mødets deltagere fik sig trykket i haanden som løbepas, — et aktstykke, der vel staar paa høide med hvad der af ægte „Volkshumor“ er præsteret af Gutenbergs sønner. Men ulige større interesse har det tilvisse, at enhver udenforstaaende fra det, som ellers foreligger om festen, maa faa det bedste indtryk af det indbyrdes forhold mellem Kristianias bogtrykkere og deres nærmeste personale, — et indtryk, som tilvisse har havt sin bæreevne under en tid og saadanne forhold, som da var for haanden.

Umiddelbart efter landsmødets slutning holdt hovedbestyrelsen sit første møde til valg af embedsmænd og planlægning af arbeidet.

Til viceformand valgtes bogtrykker JOH. L. VIKAN, Trondhjem. Som sekretær og kasserer ansattes bogtrykker ALB. LYKSETH med gage kr. 300. Til revisor valgtes bogtrykker K. TANDBERG, Kristiania, og til varamand A. GRØNDAHL.

Der blev fremdeles lagt plan for arbeidet i distrikterne for at skabe tilslutning af trykkerierne. 1. august 1908 talte landsforeningen 159 medlemmer.

Landsforeningens hovedbestyrelse holdt møde i Trondhjem i dagene 3.—4. august 1907.

Nyt bestyrelsesmøde holdtes i Bergen i forbindelse med det generalmøde, som her samledes i dagene 16.—18. august 1908.

Til grundlæggelsen af landsforeningen og dens fremtidige virksomhed hører et langt forudgaaende arbeide, som indtil denne dag udelukkende er fremmet

af Kristianias bogtrykkere. Til disse forberedende arbeider maa regnes indførelsen af svendeprøver og oprettelsen af en fagskole for bogtrykkere.

Spørsmaalet om indførelse af svendeprøver i bogtrykkerfaget var jevngammelt med foreningen. Om høsten 1884 havde typograflærling Albert Andersen i henvendelse til Indredepartementet andraget om, at der overensstemmende med kongl. plakat af 18. december 1882 § 10 maatte blive ham tilladt at aflægge svendeprøve som typograf, og at bestemmelse maatte blive truffet om, hvori svendestykket skulde bestaa. Da nu andragendet blev sendt Kristiania magistrat til forberedende behandling, æskede denne i skrivelse af 27. november en udtalelse af foreningen om, hvilket arbeide antoges at burde bestemmes som svendestykke for faget. Henvendelsen betragtedes først som en sag, henhørende under bestyrelsens ressort, og paa formandens forslag besvaredes skrivelsen under 2. decbr. paa følgende maade:

„I Anledning af den ærede Magistrats Skrivelse af 27. f. M. skal man tillade sig at meddele:

Der har i Bogtrykkerfaget aldrig her i Landet og heller ikke saavidt os bekjendt i Sverige, Danmark eller Tyskland været fordret aflagt „Svendeprøver“ eller endog været Anledning til at aflægge saadan. Naar en Gut har arbeidet den omkontraherede Læretid og erhvervet de Kvalifikationer, som hans Principal anser nødvendige for en Typograf, meddeler han ham Vidnesbyrd herom.

At opgive for vort Fag nogen Art Arbeide, der skulde egne sig som „Svendestykke“, lader sig neppe gjøre. Prøven paa, om Vedkommende havde erhvervet sig de Kundskaber og tekniske Færdigheder, som en Typograf bør fordres at være i Besiddelse af, vil for én væsentlig Del faa Karakteren af en Examen. Hvorvidt der bør aabnes Adgang til at kunne underkaste sig en saadan Typograf-Examen, hvorledes den burde arrangeres samt hvilke Fordringer der burde stilles til Examinanden, finder vi for Tiden ikke Anledning til at udtale os om. Sagen vil blive forelagt den samlede Bogtrykkerforening til Erklæring i et af dens maanedlige Møder. Svaret vil dog neppe kunne afgives før i Februar.“

I foreningen var sagen paa bane den 17. decbr. 1884 og 26. januar 1885. Paa det sidste møde vedtoges enstemmig følgende skrivelse, som afsendtes 28. s. m.:

„Foreningen tiltræder i alt Bestyrelsens Udtalelse i Skrivelse til Magistraten af 2. Decbr. f. A. om „Svendestykke og Typograf-Examen“, men finder ikke at kunne anbefale eller virke for denne Sag, saa længe Lovgivningen hjemler Mænd uden typografisk Uddannelse Adgang til at tage Borgerskab som Bogtrykkere.“

Hermed stilledes sagen i bero for en lang aarrække. Men omsider blev den gjenoptaget, og den var nu længe et staaende diskussionstema.

Ved lov af 29. juni 1894, indeholdende forandringer i lovgivningen om haandverksdriften, var situationen nemlig bleven forandret. I denne var der optaget bestemmelser, der satte stopper for, at en ikke-fagmand kunde faa borgerskab som bogtrykker, naar først svendeprøver var indførte. Dernæst blev der herigjennem paalagt mestrene den forpligtedes at sørge saaledes for lærlingernes faglige uddannelse, at de maatte sættes istand til at aflægge den paabudte svendeprøve.

Paa generalforsamlingen i februar 1897 forelaa der en henstilling til bestyrelsen om at træffe forføining til indførelse af tvungen svendeprøve. Til at behandle forslaget og afgive betænkning nedsattes en komite, bestaaende af bogtrykkerne MORTEN JOHANSEN og JUL SØRENSEN.

Paa det første landsmøde, som centralforeningen i anledning af Den typografiske Forenings 25-aarige bestaaen holdt i juli 1897, behandledes ogsaa spørsmaalet, fremsat som diskussionstema af Kristiania afdeling i følgende form:

„Bør ikke haandverksloven indeholde bestemmelser om tvungen svendeprøve for bogtrykkeriarbeidere — saavel kvindelige som mandlige — og hvilke betingelser bør organisationen stille for opnaaelsen af samme?“

Indlederen, NIELS JUL-LARSEN, holdt paa indførelsen af saadanne prøver, da de til gavn for faget vilde virke til at hæve det paa et høiere niveau. Mødet fattede med stor majoritet følgende resolution:

„Landsmødet finder, ihvorvel uddannelsen i faget under de nuværende forhold staar langt tilbage at ønske, at indførelsen af tvungen læreprøve for saavel mandlige som kvindelige bogtrykkeri-arbeidere er et reaktionært skridt, som vil have skjæbnesvangre følger med hensyn til nedtrykkelse af lønnen o. s. v. som følge af omgaaelse af loven. Ved at gjøre saavel forældre som lærlinge mere bekjendt med bestemmelserne i den nuværende lov og søge disse fuldt ud bragt i anvendelse vil meget være vundet.

Desuden finder landsmødet, at organisationen bør arbeide hen til stats- og kommuneunderstøttede fagskoler som det eneste rette botemiddel for de daarlige saavel faglige som økonomiske forhold inden faget.

Derimod finder landsmødet, at den i den nuværende lov saakaldte „Svendeprøve for haandverkere som agter at nedsætte sig som arbeidsgivere“ bør gjøres gjældende ligeoverfor bogtrykkere for derved at hindre den omsiggribende oprettelse af „akcidentstrykkerier“, hemme smudskonkurrencen og deraf følgende lønnedtrykkelse“.

Imidlertid havde den af Bogtrykkerforeningen nedsatte komite paa en mere positiv maade givet sit bidrag til spørsmaalets løsning. I foreningens møde den 22. november fremlagdes et af denne udarbeidet forslag til svendeprøver i bogtrykkerfaget, saalydende:

I. *For Sættere:*

a. Verksats:
En Titelside med mindst 8 Linier.
To Sider Tekst med Over- og Undertitler samt levende Kolumnetitel og Note.
Skissering af Udskydningsschema for 16 Sider Oktav og for et Halvark og to Kvartark i en Form.

b. Aksidentssats:
Et Tabelhoved.
Enten et Cirkulære eller en Priskurant med flerliniet Hoved.
Et Anbefalingskort eller et andet foreliggende Arbeide, som Skjønsmændene finder passende for at vise Kyndighed i Skriftvalg og Arrangement.

Alt sættes efter skrevet foreliggende Manuskript, hvoraf den ene Side Tekst dikteres Aspiranten til Afskrift.

II. *For Trykkere:*

a. Udskydning eller Skissering af Udskydningsschema for 16 Sider Oktav og for et Halvark og to Kvartark 8vo i en Form.
b. Formatlægning incl. Bestemmelse af Blyformat efter opgiven Størrelse af Papir og Sats.
c. Trykning af en Form i mindst 1000 Exempl. inclus. Indstilling af Valser, Bestemmelse af Dækkelens Tykkelse for den fortløbende Form, Register og Tilretning.
d. Kjendskab til de enkelte Maskindele, Valsestøbning og Valsernes Behandling o. s. v.
e. Kjendskab til Behandling af kulørte Farver.

Sagen drøftedes oftere og paa mødet den 14. mars 1898 besluttedes enstemmig „at søge at bevirke Indførelse af Svendeprøver". „De specielle Bestemmelser herom — tillægges der i protokoltilførselen — skal senere blive Gjenstand for Behandling."

I mødet 7. april 1899 blev det besluttet, at forslaget angaaende svendeprøver skulde opstilles, og det kom ogsaa under behandling i et møde, der afholdtes nogle dage senere. I denne diskussion deltog efter indbydelse WALDEMAR ZACHRISSON fra Göteborg, der just befandt sig i byen paa gjennemreise, og denne anbefalede paa det varmeste sagens fremme. Det blev da besluttet at „oversende Udkastet til flere af Landets større Byer for fra derværende Bogtrykkere at indhente Udtalelse angaaende de foreslaaede Punkter samt om Betimeligheden af Svendeprøver for vort Fag."

Paa dette standpunkt stod sagen fremdeles, dengang Bogtrykkerforeningen i 1901 tog initiativet til stiftelsen af en landsforening, og spørsmaalet om indførelsen af svendeprøver hørte til de bindeled, som skulde knytte det hele landsforbund sammen, idet udkast omsendtes til samtlige bogtrykkerier. Der indkom imidlertid kun et faatal (ca. 20) besvarelser af spørsmaalet. Imidlertid oversendte foreningen under 28. oktober 1901 sit „Udkast til Bestemmelser for Svendeprøver i Bogtrykkerfaget" til bestyrelsen for Haandverks- og Industriforeningen med anmodning om, at denne vilde oversende det til Indredepartementet, ledsaget med sin anbefaling. Men den her nedsatte komite delte sig i to fraktioner. Majoriteten — bogtrykkerne C. BUNDI (Kragerø),

C. GRØNDAHL og SIGV. BØHN — maatte bestemt fraraade indførelsen, medens minoriteten — bogtrykker A. J. HANSSEN og snedker B. B. SVENBERG — forfegtede den modsatte mening. Da der under udredningen af de divergerende anskuelser fremkom momenter af historisk interesse for fagets stilling, skal et udtog af de afgivne erklæringer hidsættes.

Majoriteten udtalte, „at medens der tidligere var ikke liden Stemning blandt Bogtrykkerne for Indførelse af Svendeprøve i Faget, er flere og flere kommen bort fra den Opfatning, at dette vil være tjenligt, og nogen Samstemmighed om Ønskeligheden af at faa dette gjennemført, er nu langt fra tilstede inden Bogtrykkerforeningen. Og efter Majoritetens Mening bør dette være et alment Ønske inden Standen, før man tager et saadant Skridt, særlig, naar der aldrig hverken her eller i andre Lande er opstillet Svendeprøve som Betingelse for Adgang til at drive Bogtrykkeri.“ Til støtte for denne sin opfatning giver majoriteten følgende begrundelse: „Bogtrykkerfaget har aldrig været regnet som henhørende til det almindelige Haandverk. I ældre Tider blev det betragtet som en af „de frie Kunster“ og lige til ind i forrige Aarhundrede maatte kongeligt Privilegium erhverves for Anlæg af Bogtrykkeri. Der har heller ikke i dette Fag hersket det Laugsvæsen, som i tidligere Tid var gjældende i alle Haandverksfag. Haandverkslovens Bestemmelser om Forholdet til Arbeiderne har vistnok hos os været gjældende for Bogtrykkerierne; men dette var dikteret kun af Hensigtsmæssighedshensyn. Aflæggelse af nogen Mester- eller Svendeprøve har derimod aldrig hverken her eller saavidt vides i noget andet Land været Betingelse for Erhvervelse af Ret til at drive Bogtrykkeri. — At man ved at indføre Svendeprøve, der efter vor nugjældende Lovgivning vilde blive obligatorisk for Erhvervelse af Borgerskab, skulde kunne hæve Faget og bidrage til dets Udvikling i teknisk Henseende maa bestemt benegtes. De Opgaver, der stilles Fagets Udøvere i de forskjellige Dele af vort Land, er saa væsentlig forskjellige, at allerede derigjennem vil vort Fag ikke kunne sidestilles med noget Haandverksfag. Medens der her i Kristiania udføres Arbeider, som maa siges at staa paa Høide med hvad Udlandet præsterer i typografisk Kunst, trykkes der i de allerfleste af Landets øvrige Bogtrykkerier kun Aviser og enkle mindre Accidentsarbeider, der stiller kun smaa Fordringer til Udøvernes Dygtighed. Anderledes er det ikke og anderledes vil det heller ikke kunne blive i et Land, hvor de lokale Forhold er som hos os. Dersom man vilde foreslaa som Betingelse for at blive Svend en Prøve, der passede for Forholdene i Kristiania, vilde det være ganske umuligt at udføre den i de mindre udenbyes Bogtrykkerier og omvendt; dersom man vilde fastsætte Prøven efter disses Forhold for Øie, vilde den utvilsomt heller trække Niveauet for Dygtighed i Kristiania og de større Byer betydelig ned i Stedet for at hæve det. Og det maa der vel lægges Merke til, at Prøven skal være ens for det hele Land

og at bestaaet Prøve paa et Sted giver Berettigelse til at erholde Borgerskab paa hvilketsomhelst andet Sted. Det maa ogsaa bemerkes, at det flere Steder vil være forbundet med betydelige Vanskeligheder og Omkostninger at faa samlet et sagkyndigt Nævnd til Prøvens Bedømmelse.“ Andre momenter, som maatte komme i betragtning, var bogtrykkeriets overgang fra haandverk til industriel bedrift, kvinders sysselsættelse i trykkerierne m. v.

Minoriteten, hvis dissenterende votum var ført i pennen af A. J. Hanssen, vilde ikke medgive berettigelsen af, at bogtrykkerfaget uden videre overførtes til storindustrien. „Bogtrykkerlærlingen,“ anføres der, „har den samme Vei at gaa som andre Haandverksfags Udøvere, forinden han kan betragtes som udlært: Han antages som Lærling i et vist Antal Aar og forbindes ved Kontrakt, baseret paa Haandverksloven, til at beflitte sig paa, saa langt hans Evner rækker i denne Tid at lære saa meget, at han ved Kontrakttidens Udløb „kan vorde en dygtig Svend“, ligesom ogsaa Mesteren forpligter sig til i denne Tid at lære ham saa meget, at han med god Samvittighed kan erklære ham for en brugbar Svend. I al denne Tid er Parterne underkastet Haandverkslovens Bestemmelser, saaledes at deres rette Forum er Haandverksretten (gjælder ogsaa Svendene). Juridisk seet er Bogtrykkeren altsaa Haandverker. — Saa langt er Bogtrykkeren i Overensstemmelse med de andre Haandverksfag; men dermed ophører desværre ogsaa Ligheden. Nogen Kontrol over eller noget Bevis for Lærlingens Duelighed til at sendes ud i Livet til den Gjerning, han er knyttet til, har man ikke. Og denne Mangel paa Kontrol ved Hjælp af Svendeprøver har da ogsaa sat sit Stempel paa mange af Fagets Udøvere. Selv her i Kristiania, hvor dog Betingelserne er tilstede for at kunne uddanne duelige Arbeidskræfter, har man Exempler paa, at den nødvendige Kontrol mangler, og hvad skal man da forlange af specielt de mindre Byer? Man faar her i Byen ret ofte Besøg af udenbys arbeidssøgende „Typografer“, der mangler meget i Forstaaelsen af Fagets Teknik. Og hvorfor? Jo, fordi „Mesteren“, der selv i mange Tilfælde ikke har Begreb om, hvad et Bogtrykkeri er for noget, selvfølgelig heller ikke har nogensomhelst Betingelse for at kunne bibringe Lærlingen Forstaaelse af, hvad Faget kræver. At „Mesteren“ mangen Gang intet forstaar, er atter igjen en Følge af, at han intet har lært af Faget. Da Bogtrykkerfaget tilhører de frie Haandverk, er ogsaa Følgen den, at hvemsomhelst kan oprette og drive Trykkeri og samtidig „udlære“ Folk i Faget; men et saadant Forhold maa jo for ethvert uhildet Øie absolut vise sig at være uholdbart og i Længden ødelæggende for vort Fag, der ligesaa vel som andre Haandverksfag stadig stræber efter at følge med i Konkurrancen saavel paa det tekniske som paa det økonomiske Omraade.“

Fra bestyrelsen for Den norske Haandverks- og Industriforening blev sagen 13. januar 1904 sendt tilbage til Bogtrykkerforeningen med den erklæring, at den

ikke fandt at burde tage standpunkt overfor dette spørsmaal, hvorom der raader saa delte anskuelser. „Da de i Haandverksplakaten opstillede Fagprøver," heder det i følgeskrivelsen, „tildels har vist sig forældede, maa det ansees sandsynligt, at en Revision af Haandverksplakaten er nær forestaaende. Den herved aabnede Adgang til nye Fags Optagelse blandt de prøveaflæggende, skulde man anse beleilig, om Bogtrykkerforeningen fremdeles maatte være af den Opfatning, at Svendeprøver bør opstilles ogsaa i Bogtrykkerfaget." Følgeskrivelsen og betænkningen blev i trykt stand omsendt til foreningsmedlemmer, hvorefter sagen behandledes i bestyrelsesmødet den 5. februar og i medlemsmødet den 17. Bestyrelsen delte sig i to fraktioner, hvoraf minoriteten (C. Grøndahl og Tønsager) indstillede paa, at sagen ikke gav anledning til videre forføining, medens majoriteten (Nik. Olsen, A. J. Hanssen og B. A. Wium) foreslog: „Sagens Dokumenter oversendes „Handels- og Industridepartementet" med Anmodning om, at de i sin Tid af Bogtrykkerforeningen vedtagne Svendeprøver foranlediges indtaget i Haandverksplakaten af 18. December 1882 m. v." I medlemsmødet den 17. februar reiste der sig en livlig diskussion, hvorunder der fra det ene hold blev udtalt ønskeligheden af, at spørsmaalet blev delt, da der i grunden var to slags typografer, bog- og kunsttypografer og avistypografer. Herimod blev der erklæret, at en saadan deling kunde der ikke være tale om. Den eneste forandring maatte blive, at de førstnævnte allerede ved læretidens afslutning var tilsikret et minimum af fagkundskab, der var absolut nødvendig selv i et avistrykkeri. Hvad man særlig ventede sig af svendeprøverne var, at kun udlærte fagfolk skulde have adgang til at oplære fagets udøvere. I de større forhold vilde selvfølgelig fordringerne til den prøveaflæggende stilles strengere end i de mindre. Desuden var der intet i veien for, at dygtige læregutter kunde aflægge vanskeligere prøver end de foreskrevne og, om disse faldt tilfredsstillende ud, tildeles diplom eller lignende. Den deling i to, som eksisterer i vort fag, nemlig sætter og trykker, der skulde umuliggjøre svendeprøvers indførelse paa grund af, at en trykker ikke skulde kunne udlære en sætter og omvendt, da fandtes der ogsaa en saadan deling i andre fag f. eks. sadelmager- og tapetserer, uden at denne havde hindret svendeprøvers indførelse. Ved afstemningen bifaldtes bestyrelsesmajoritetens indstilling mod 4 stemmer (C. Grøndahl og repræsentanter for „Landsbladet", „Morgenposten" og „Verdens Gang"). Under 23. februar oversendtes nu forslaget til Handels- og Industridepartementet med anmodning om sagens fremme. Departementet sendte sagen den 19. mars til fællesforeningen, hvorfra den under 5. juli vendte tilbage med anbefaling af det foreliggende forslag. Imidlertid havde minoriteten ikke nøiet sig med at indtage en passiv holdning. Den 12. april indsendte 6 af byens avisredaktioner en protest mod indførelse af svendeprøver i bogtrykkerfaget; de to af dem strøg dog senere sin underskrift. Paa en

forespørgsel om sagen fra forretningsføreren i Norsk Centralforening for Bogtrykkere svarede departementet tilbage, at der forelaa en ny revision af haandverksloven og at sagen derfor maatte udstaa. Imidlertid var den ogsaa bragt paa bane paa typografernes landsmøde i juli maaned 1905, hvor man enstemmig udtalte sig for indførelse af svendeprøver i faget. Centralforeningen indhentede derpaa udtalelser fra 44 udenbys bog- og avistrykkerier, og samtlige disse udtalte sig for sagen. Resultatet blev derefter forelagt departementet under 15. mai 1905. Fra Bogtrykkerforeningen indkom der en fornyet henstillen med støtte i udtalelser fra typografernes landsmøde. Sagen blev derpaa gjenoptaget af departementet til behandling og resultatet heraf var, at Bogtrykkerforeningens forslag til svendeprøver blev taget tilfølge ved kongelig resolution af 10. oktober 1906, indtagen i Norsk Lovtidende for 11. oktober.

I den majoritetsindstilling, som CARL BUNDI, SIGV. BØHN og C. GRØNDAHL under 17. novbr. 1903 afgav om indførelsen af svendeprøver, udtales der: „Den bedste maade til at hæve den tekniske dygtighed og tillige bibringe fagets dyrkere en høiere dannelse, som kan være meget paakrævet, vil være at oprette stats- og kommuneunderstøttede fagskoler i de større byer.“ Den tanke, som saaledes fremkastes, var ikke ny, men var ligesom kravet paa svendeprøver af gammelt datum. Det nye ved denne henvisning er den antydning, de rummer i henseende til de institutioner, saadanne skoler burde tilknyttes.

Efter at medlemmer af Den typografiske Forening i 1880-aarene havde gjort rede for de af dem lagte planer, optoges tanken af den i aaret 1901 stiftede Kristiania Faktorforening, og denne havde udformet den paa helt nyt grundlag, paa samme tid, som forslaget om indførelse af svendeprøver i bogtrykkerfaget under sin forberedende behandling var afgaaet til Handels- og Industridepartementet. Paa et ordinært medlemsmøde, afholdt i denne forening 31. mai 1904, blev der bragt paa bane at sætte et aftenkursus for bogtrykkerlærlinge i gang. Formanden, faktor ALFRED OLSEN udtalte, at da der var liden udsigt til at skabe en virkelig fagskole her i landet, burde man ialfald forsøge paa at gjøre noget for lærlingerne ad en anden vei. Det var da hans tanke at foreslaa oprettelsen af et teoretisk aftenkursus, væsentlig baseret paa, at en del af foreningens medlemmer ofrede sig for undervisningen uden godtgjørelse; udgifter til lokale og undervisningsmateriel kunde vel Faktorforeningen (muligens med bistand fra andet interesseret hold) bestride. Formanden mente, at kurset til en begyndelse burde indskrænke sig til undervisning i norsk og teoretisk veiledning i sats- og trykningsteknik. Meldte der sig tilstrækkelig af interesserede og dertil skikkede lærere, maatte denne beskedne plan kunne realiseres. Viste et saadant kursus levedygtighed, kunde dets opgave senere gjøres mere omfattende. Hovedsagen var, at der blev gjort en begyndelse. Den fremkastede tanke fandt tilslutning, og der blev nedsat en femmandskomite til nærmere

udredning af sagen. Under 4. juni henvendte den sig til Bogtrykkerforeningen om støtte, idet den i den nærmeste fremtid vilde holde et møde, hvor det foreløbige programudkast skulde drøftes. Dette omfattede følgende 10 punkter:

1. Oprettelse af et 3-aarigt aftenkursus, fordelt paa 3 vintre, 2 aftener om ugen à 2 timer, tilsammen 300 timer.
2. Der undervises 90 timer i norsk, 105 i satsteknik, 90 i tryk- og maskinteknik og 15 i kunst- og bogtrykkerkunstens historie.
3. Undervisningen ledsages af praktiske demonstrationer i den udstrækning, som er nødvendig.
4. Alle udgifter bestrides af skolepenge, som bogtrykkerne forpligter sig til at betale for sine lærlinge og ved eventuelle tilskud af den eller de foreninger, som overtager kursets ledelse.
5. Undervisningen overtages indtil videre velvillig af de principaler eller faktorer, som derfor vil ofre sig.
6. Det 3-aarige aftenkursus er obligatorisk for alle lærlinge.
7. Undervisningsplan og regler indarbeides og fastsættes for kursets virksomhed.
8. Særskilte regelmæssige foredragsaftener søges arrangeret.
9. Lokale, brænde og belysning søges erholdt gratis.
10. Til planens gjennemførelse søger Faktorforeningen samarbeide med Den norske Bogtrykkerforening.

Til Bogtrykkerforeningens repræsentanter ved det saaledes indledede arbeide for fagskolesagen valgtes bogtrykkerne H. SCHEIBLER, KR. TANDBERG og B. A. WIUM. Men samarbeidet gik snart i stykker. Kun et møde blev afholdt — den 27. september — og paa grund af de her opstaaende divergenser, nedlagde Bogtrykkerforeningens repræsentanter den 4. mars 1905 sit mandat. Faktorforeningen tænkte nu en stund paa at gaa i gang med aftenskolekurset for egne midler; men da Bogtrykkerforeningen i skrivelse af 11. april s. a. meldte, at det var dens agt at optage sagen, nøiede Faktorforeningen sig med at tilbyde et aarligt tilskud, stort kr. 100.00, til aftenskolen, „saafremt planen for en saadan ikke fjerner sig i altfor sterk grad fra, hvad der oprindelig var tanken“.

Sommeren 1908 kom de svendeprøver, som var aflagte i Kristiania til at tjene som udstillingsmateriale ved en udstilling, som paa foranstaltning af Den norske Bogtrykkerforening og Den typografiske Forening aabnedes i udstillingssalen i „Haandverks- og Industriforeningen“ den 29. mai 1908 og holdtes aaben til 8. juni. Udstillingen, der var arrangeret af en komite, bestaaende af faktorerne RÜBSAMEN og ARNESEN, forretningsfører B. A. WIUM og bogtrykker LYKSETH, omfattede elevarbeider fra fagskoler i Stuttgart, Leipzig, München, Zürich, Kjøbenhavn og Paris; som appendiks hertil sluttede sig de norske svendeprøver.

38

I sin aabningstale udtalte Bogtrykkerforeningens formand, bogtrykker A. Grøndahl, at udstillingen var et led i de bestræbelser, som inden de norske bogtrykkeres kreds udfoldedes for at faa en fagskole istand ogsaa hos os. I denne henseende stod vi tilbage for de fleste andre lande, og kun gjennem en fagskole kunde en ændring heri fremmes. Denne udstilling var vistnok ikke beregnet paa det store publikum, og der kunde derfor ikke ventes nogen særlig tilstrømning af besøgende; men til fagets mænd havde den et ord at sige, og han opfordrede derfor alle disse til hver inden sin kreds at søge at faa vakt interesse for udstillingen.

Disponent H. Scheibler gav derefter en oversigt over bogtrykkerkunstens udvikling siden Gutenbergs dage og hævdede herunder, at over 400 aars praksis i Gutenbergs kunst af hans disciple, hvis tal er legio, har ikke formaaet at tilføre faget bedre og mere æstetik end mester Gutenberg har nedlagt i sine arbeider: Opfinderen selv naaede kulminationspunktet med hensyn til sine verkers ydre udstyr. Den, som nogensinde har seet et verk fra Gutenbergs presse, vil indrømme, at intet smukkere er trykt siden hine middelalderens dage. Ja, det er ikke alene ikke gaaet frem, det er til sine tider gaaet endogsaa langt tilbage i kunstnerisk og teknisk henseende. Det var kun de første 50 aar efter bogtrykkerkunstens opfindelse, at der levertes sande typografiske mesterverker. Efter aar 1500 gik det stadig mere og mere nedover med fagets teknik og æstetik. Forklaringen til disse kjendsgjerninger ligger nær. Gutenberg, der var en storslagen rig kunstnerisk begavelse, holdt sig til de forbilleder, som laa ham nærmest, de haandskrevne bøger, der var sande kunstverker. Men med den stigende konkurrance fulgte arbeidets deling, og faget sank ned til at blive haandverk. Den nyere tids reformbevægelse var naaet boghaandverket. Men det var ikke udenfra hjælpen til fagets tekniske og æstetiske ophjælp maatte komme. Den maatte komme fra standen selv, i standens uddannelse: „De tider, da mesteren var „mester“ i sit fag i ordets sande betydning, er for længe siden forbi. Mesteren gaar ikke længere omkring i sit verksted og gjør sig gjældende som mester lige over for sine lærlinge og svende. Han er og betragtes kun som arbeidsherre, som leder sin forretning fra sit kontor. Den tekniske bedrift ledes af en forretningsfører eller faktor. Men selv denne funktionær vil under de moderne og større forretningsforhold som oftest ikke have tiltrækkelig anledning til at befatte sig videre med uddannelsen af lærlingerne. Det bliver da i regelen en svend, som giver lærlingen den nødvendigste elementære undervisning i de forskjellige manuelle ting. Naar han har lært de allernødvendigste haandgreb, bliver han saa sat til det arbeide, som tilfældigvis forefindes paa vedkommende lærested. Der er kun i sjeldne tilfælde tale om en gradvis og metodisk undervisning i de rent praktiske manipulationer, end mindre i de rent teoretiske og æstetiske spørs-

maal, som vedrører faget. Han lærer at udføre arbeider uden at have forstaaelsen af dets indre sammenhæng, de nødvendige grundregler og betingelser for et heldigt resultat. Med den intense drift og med arbeidets specialisering og deling, som nu er nødvendig for en rationel bedrift, er det ikke muligt at skaffe lærlingerne den undervisning og uddannelse i faget, som er nødvendig for at hæve hele standens og dens arbeides niveau. Lærlingen maa ikke allerede som lærling blive et offer for arbeidets deling; han maa ikke ansees blot som et hjul i et maskineri, som stadig maa gaa rundt. Oprettelsen af særlige læreanstalter eller læreverksteder er derfor en absolut og tvingende nødvendighed. Det er ialfald nødvendig at komplettere de kundskaber, han erholder paa verkstedet. Folkeskoledannelsen trænger ogsaa til supplering, da denne for en typograf ikke er fyldestgjørende. Oprettelsen af fagskoler og læreverksteder er formentlig det eneste middel, ialfald under vore nuværende lærlingeforhold, til igjen at hæve haandverket til den høide og den sociale anseelse, som det i tidligere tider har nydt.“

Ved udstillingen vakte de arbeider, der var anbragte langs væggene og paa bordene midt i salen, opmerksomhed ved den høist forskjelligartede udførelse de havde faaet, og ved deres større eller mindre kunstneriske eindommeligheder; man fik i det hele her et ret godt indblik i de forskjellige fagskolers undervisning, saavel i den teoretiske, saaledes som den drives i Leipzig i retning af at fremelske smaa kunstnere, som i den praktiske, som Münchenerskolen har afpasset efter det dagligdagse krav, saavel Kjøbenhavnerskolens paa historiske former overleverede schematik som Stuttgarterskolens udslag af den mest frigjorte selvstændighed, saavel Züricherskolens moderne teknik, hvor al ornamentik er borte, som i Pariserskolens, hvor ornamentiken spiller en hovedrolle. Om alt dette holdt faktor Rübsamen før udstillingens lukning et orienterende foredrag med specielt henblik paa, hvilke lærdomme udstillingen bragte. Om de norske svendeprøver, som var udført af sættere, som til dagligdags for det meste befattede sig med bogsats, udtalte han, at netop denne del af prøverne var behandlet paa en forbausende skjødesløs maade: „Man faar indtryk af, at det for de flestes vedkommende nærmest gjaldt om at blive færdig og ikke om at præsentere et arbeide, som virkelig er udtryk for den enkeltes kundskaber. Kun faa viser hensyntagen til den moderne typografis fordringer med hensyn til saavel skrift- og papirvalg som til sats og papirformatets indbyrdes forhold til hinanden. Ligeledes er gjennemgaaende det regulære spatium heller over end under $1/2$ geviert; dette kunde jo forsvares dermed, at det er brug i det daglige arbeide, men anderledes burde det dog stille sig, naar det angaar en svendeprøve. Titelsiderne gjør sig heller ikke bemerkningsværdige med hensyn til det gyldne snit. Ligeledes er grupperingen ofte uheldig. Hvor bloksats

er anvendt, er skydningen gjerne for stor, saa det hele falder fra hverandre. Kun faa af akcidentsprøverne viser et vel gjennemtænkt arbeide. Ogsaa her er et misforhold mellem skrift, indfatning, farve og papir. — Det er tydelig: her læses og studeres ikke fagskrifter. At arbeiderne kritisk betragtet gjennemgaaende ikke opfylder rimelige krav, har naturligvis mange aarsager:

1) først og fremst, at de fleste aldrig før har set noget helt selvstændig, 2) ufuldkomment materiale, 3) altfor kort tid (sætterens egen feil), 4) misforstaaelse af opgaven o. s. v., men hovedsagelig mangelen af en fagskole."

Under den tilknyttede diskussion udtalte redaktøren af „Nordisk Trykkeri-Tidende" AUG. MORTENSEN bl. a.: „Min mening er, at en fagskole maa være saa enkel og praktisk og alsidig som muligt. Der maa ikke fornemmelig lægges an paa at oplære „kunsthaandverkere", men vel haandverkere med kunstforstand. Kommer man formeget ind paa den kunstneriske smag, saa vil det gaa med denne som med retskrivningen: Den vil ikke staa ved lag, og man maa lære om igjen."

Fra begyndelsen af aaret 1908 havde en kombineret komite arbeidet for fagskolesagen. Den var sammensat af bogtrykkerne A. J. HANSSEN, J. HODNE, MORTEN JOHANSEN og JUL SØRENSEN samt af faktorerne H. CHRISTOPHERSEN, B. HENNINGSEN, H. MATHISEN og A. SCHEEL. Disse grupper arbeidede hver for sig og herunder skal understreges det fortjenstfulde arbeide, som nedlagdes af formanden MORTEN JOHANSEN. Ved generalmødet i Bergen udredede han sagens stilling i et meget instruktivt foredrag. Det viste sig ugjørligt at faa den tilknyttet Kunst- og haandverksskolen. Vel kunde eleverne her faa en udvidet tegneundervisning i et 2-aarigt kursus; men komiteen ansaa det dog heldigt at søge at faa andre fag indført fra først af, og det kom da meget vel tilpas, at bestyreren for De tekniske aftenskoler tilbød at oprette særskilte fagklasser for bogtrykkere. En ulempe er det — udtalte MORTEN JOHANSEN i sit nævnte foredrag — at skole fra 7—9 aften 5 dage i ugen er vel drøit at paabyrde lærlinge efter fuldt dagarbeide. Vi fandt det paa den ene side overanstrengende, paa den anden side var vi bange for, at det kunde hindre os i at faa lærlinge med bedre skoleuddannelse, da der jo er saa mange virksomheder, hvor fritiden er rummeligere. Ved de første overlægninger med skolen blev det stillet i udsigt, at vi kunde faa timerne 6—8, men senere viste dette sig ugjørlig. Trods disse betænkeligheder mener komiteen dog at burde anbefale ordningens antagelse, og 1ste klasse kan i tilfælde sættes igang allerede den 15. september iaar.

Den ugentlige undervisning i denne foreslaaes at blive:

Regning og bogholderi	2 timer
Norsk og korrespsondance	3 —
Frihaandstegning	3 —
Tysk	2 —

I de følgende klasser indføres fagundervisning, faghistorie og engelsk samt i tegnetimerne ornament-, stil- og farvelære.

Skolen var fra først af tænkt som 4-aarig, men da vi nu er henvist til de sene aftentimer, sløifer vi antagelig det 4de aar. Den endelige afgjørelse vil imidlertid blive truffet af foreningen i slutningen af august."

Under 27. august 1908 fremsatte komiteen følgende forslag:

1. Den norske Bogtrykkerforening, Kristiania distrikt, antager den af bestyreren for Den tekniske aftenskole i Vaterland tilbudte ordning, hvorefter nævnte skole under forudsætning af et tilstrækkeligt elevantal opretter theoretiske fagklasser for bogtrykkere.
2. a) Der nedsættes et skoleudvalg paa tre medlemmer, hvoraf 2 vælges af Bogtrykkerforeningen og 1 af Faktorforeningen. Udvalgets formand vælges blandt Bogtrykkerforeningens repræsentanter.
   b) Valget foretages i almindeligt medlemsmøde ca. 1. september og gjælder for 1 aar.
3. Skoleudvalgets opgave er:
   a) at være formidler mellem skolens bestyrelse og Den norske Bogtrykkerforening;
   b) at afgive indstilling angaaende faglæreres ansættelse;
   c) sammen med faglærerne at planlægge fagundervisningen;
   d) at foreslaa de ekstraforføininger, foreningen antager at burde foretage til fremme af skolens maal t. eks. anskaffelse af fagliteratur, afholdelse af foredrag;
   e) at afgive indstilling om mulige forandringer i fagklassernes plan eller timefordeling;
   f) at afgive beretning om fagklassernes virksomhed i det forløbne skoleaar.
4. Der søges dannet et fond dels til ekstraudgifter ved skolen og dels til grundlag for skolens fremtidige udvikling i praktisk retning.

   I dette øiemed igangsættes en indsamling blandt bogtrykkere og andre interesserede for tegning af aarlige bidrag, foreløbig for 5 aar.

   Fondet forvaltes indtil videre af bestyrelsen i Den norske Bogtrykkerforening, Kristiania distrikt.

Dette forslag blev i Bogtrykkerforeningens møde den følgende dag vedtaget, og under 1. september udfærdigede bestyrelsen for Den norske Bogtrykkerforening (Kristiania distrikt), fagskoleudvalget og indsamlingskomiteen et opraab om at tegne bidrag til fagskolens drift.

Tarifbevægelsen i aaret 1907 gik over flere norske byer, ogsaa over Kristiania. Da tarifen af 1902 udløb 30. november 1906, fremsatte typograferne

vidtgaaende krav, men disse blev dog sterk modificerede. Hvad de opnaaede var væsentlig en forhøielse i tusindprisen og minimumslønnen, og at kvinderne kom med i tarifen og stilledes paa lige fod med mændene. Denne tarif er gjældende til udgangen af 1912 og kan da opsiges paa tre maaneder.

Paa den anden side bragte den ogsaa gavnlige følger, baade direkte og inddirekte. I første række maa fremhæves, hvorledes det lykkedes bestyrelsen at bane vei for et planmæssigt samarbeide inden pressen. I tilfælde af en streik vilde efter al sandsynlighed de trufne foranstaltninger have vist sig fuldt effektive til at klare en arbeidsnedlæggelse.

Efterat bogtrykker A. J. Hanssen havde overtaget den ledende stilling i landsforeningen, afløstes han høsten 1907 paa formandspladsen i Kristiania distriktsforening af bogtrykker A. Grøndahl.

Med landsforeningens oprettelse har Kristianiaforeningen sluttet sig som distriktsforening til denne og overladt den navnet „Den norske Bogtrykkerforening“. Den vil tilvisse i en uoverskuelig fremtid fremdeles indtage den ledende rolle inden faget og hævde denne i alt, hvad der vedrører haandverkets udvikling og fremgang i social og økonomisk henseende. Ved trofast arbeide har den i det forløbne fjerdedels aarhundrede sikret sig en høit agtet stilling inden haandverkernes klasse. Den har skabt en tradition saa hædrende, som noget haandverk hertillands til denne dag har at opvise. Og minderne fra denne kampens og opgangens tid vil leve som en arv, de kommende slegter vil holde i agt og ære.

FORMÆND

Carl Grøndahl, 6. januar 1884—5. november 1900. — 26. november 1901—29. november 1904.
H. Scheibler, 5. november 1900—26. november 1901.
A. J. Hanssen, 29. november 1904—13. december 1907.
A. Grøndahl, valgt 13. december 1907.

BESTYRELSENS MEDLEMMER

H. J. Jensen, 6. januar 1884—30. oktober 1888.
Herman Jacobsen, 6. januar 1884—13. december 1898.
Th. Steen, 30. oktober 1888—25. oktober 1897.
H. Scheibler, 25. oktober 1897—13. december 1898.
A. Schibsted, 13. december 1898—5. november 1900.
A. J. Hanssen, 13. december 1898—29. november 1904.
Jul Sørensen, 13. december 1898—26. november 1901.
Chr. Thorvaldsen, 13. december 1898—5. december 1905.
H. M. Tønsager, 5. november 1900—29. november 1904.
Nikolai Olsen, 26. november 1901—29. november 1904, fra 28. november 1906.
B. A. Wium fra 26. november 1901.
A. Grøndahl, 29. november 1904—13. december 1907.
H. E. Høst, 29. november 1904—1906.
Morten Johansen fra 13. december 1907.
Wilhelm Kølbel fra 13. december 1907.

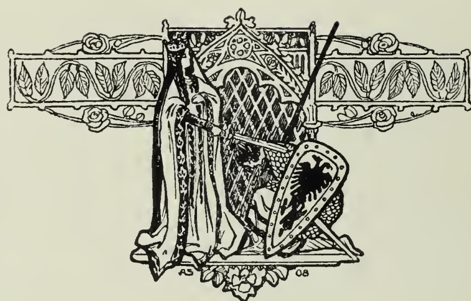
DEN NORSKE BOGTRYKKERFORENINGS MEDLEMMER

Medlemmernes navne.	Firma.	Naar optaget.	Naar udmeldt.
*de Besche, Osc. . . .	R. Hviids Enke	6. jan. 1884	26. juni 1902
*Bjørnstad, E. C. . .	E. C. Bjørnstad & Co.	—	Omkr. 1888
*Bentzen, Aug. . . .	B. M. Bentzen & Søn	—	25. april 1887
*Møller, K. W.	A. W. Brøgger	—	23. nvbr. 1895
*Fabritius, W. C. . .	Eget	—	† 24. okt. 1887
*Grøndahl, C.	Grøndahl & Søn	—	
*Gundersen, J. Chr. .	Eget	—	† januar 1893
*Jacobsen, Herman . .	Det Mallingske Bogtrykkeri .	—	
Dybwad, Jacob	— .	—	
*Jensen, H. J.	Eget	—	
*Knudsen, Chr. H. . .	Almuevennen	Ikke medlem	
*Steen, Th.	Eget	6. jan. 1884	† 30. jan. 1901
*Schibsted, A.	Chr. Schibsted	—	
*Tangen, Helge . . .	Eget	—	12. febr. 1885
*Thorbjørnsen, Andr. .	Thronsen & Co.	—	† 1897
*Waaler, O.	H. Tønsbergs Enke	—	
*Werner, Wilh. . . .	Carl C. Werner & Co. . . .	6. jan. 1884	
Fabritius, J. J. A. . .	W. C. Fabritius & Sønner .	30. nvbr. 1885	12. febr. 1896
Nielsen, Erling . . .	— .	25. jan. 1886	† novbr. 1907
Bjørnstad, Johannes .	Bjørnstad & Co.	24. okt. 1887	
Johansen, Morten . .	Eget	2. juni 1890	
Bjørnstad, Johannes .	Eget	10. mai 1894	
Oscar Andersen . . .	Eget	11. mai 1894	
Gundersen, H. Anth. E.	J. Chr. Gundersen	—	1903
Sørensen, S. M. . . .	S. & Jul Sørensen	Jan. 1896	
Sørensen, Jul	—		
Scheibler, H.	W. C. Fabritius & Sønner . .	3. febr. 1897	
Warhuus, B. F. . . .	O. Steen, Drammen	10. febr. 1897	4. mars 1897
Olsen, Nikolai	Eget	22. nvbr. 1897	
Thorvaldsen, Chr. . .	Centraltrykkeriet	—	
Grøndahl, Anders . .	Grøndahl & Søn	—	
Christiansen, O. . . .	Eget	24. jan. 1898	
Hanche, Johs.	—	—	
Møller, K. W.	A. W. Brøgger	14. mars 1898	
Wiig, L.	R. Hviids Enke	2. mai 1898	
Bonnevie, F.	Nationaltrykkeriet	3. okt. 1898	
Wium, B. A.	—	—	
Bøhn, Sigv.	Det Steenske Bogtrykkeri . .	—	
Hanssen, A. J.	Det Mallingske Bogtrykkeri .	—	
Stamnes, Marius . . .	Eget	—	
Tønsager, H. M. . . .	Morgenposten	—	

* foran navnet angiver foreningens stiftere.

DEN NORSKE BOGTRYKKERFORENINGS MEDLEMMER

Medlemmernes navne.	Firma.	Naar optaget.	Naar udmeldt.
Kølbel, Wilh.	Werner & Co.	10. okt. 1898	
Hammer, K. V. . . .	Verdens Gang	—	
Aubert, V. A.	Landsbladet	—	
Halvorsen, A.	Halvorsen & Larsen	—	
Thune-Larsen	—	—	
Broch, Alb. Theod. . .	Intelligentssedlerne	—	31 dcbr. 1903
Steinsvik, Rasmus . .	17. mai	—	10. jan. 1899
Schulz, Helge	Eget	16. nvbr. 1898	—
Schulz, Paul	Eget	—	
Bye, O. M.	L. Fehrs trykkeri	5. dcbr. 1898	
Stokke, H.	Aftenposten	10. april 1899	
Sørensen, Søren . . .	Norsk Familiejournal	—	
Jørgensen, Fr.	Almuevennen	—	
Lykseth, Alb.	A. W. Brøgger	1. aug. 1889	
Tønsager, Axel	Dagbladet	26. febr. 1900	
Hodne, Jens	Signal (Exprestrykkeriet) . .	14. mai 1901	
Bryde, S. M.	Eget	1. okt. 1901	29. dcbr. 1906
Høst, H. E.	Verdens Gang	—	5. sept. 1907
Fearnley, Thomas . .	Norges Sjøfartstidende . . .	5. febr. 1902	30. april 1903
Larsen, Harald	A/S Morgenbladet	8. sept. 1902	
Tandberg, Kr.	Grøndahl & Søn	12. nvbr. 1902	
Waitz, Cæsar	Intelligentssedlerne	Januar 1904	
Johansen, Alb.	Johansen & Nielsen	11. nvbr. 1905	
Nielsen, Rudolf . . .	—	—	
Schultz, Paul	Nationaltrykkeriet	27. febr. 1906	
Christofersen, O. . .	Aftenposten	13. mars 1906	
Augustson, A. M. . .	Norsk Familiejournal	18. okt. 1906	
Johansen, Morten . .	Eget	1. febr. 1907	
Volckmar, H.	Dagbladet	28. febr. 1907	
Moestue, Leif	Emil Moestue	—	
Thune Larsen jnr. . .	Halvorsen & Larsen	—	
Arnesen, O. Fredr. . .	Eget	—	
Wigaard, Einar N. . .	Brødrene Wigaard	—	
Amundsen, Amund . .	Eget	—	
Hanche, A. M.	Eget	—	
Hausmann, O.	Hausmann & Jensen	—	
Schmidt, Axel	Nationaltrykkeriet	14. mai 1907	
Didrichsen, L.	Halvorsen & Larsen	7. nvbr. 1907	
Aas, Julius	Aas & Wahl	3. juni 1908	
Wahl, Sigurd	—	—	
Schack, R.	Verdens Gang	9. okt. 1908	

AS
08

FORENINGENS FORMÆND GJENNEM 25 AAR

C. Grøndahl.

H. Scheibler.

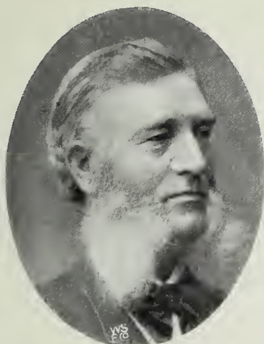

A. J. Hanssen.

A. Grøndahl.

BESTYRELSENS MEDLEMMER GJENNEM 25 AAR

H. J. Jensen.

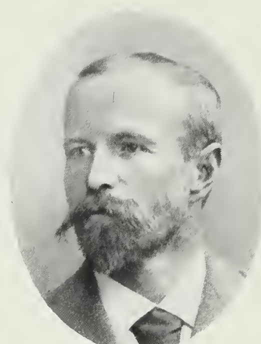

Th. Steen.

H. Jacobsen.

A. Schibsted.

Chr. Thorvaldsen.

H. M. Tønsager.

Jul Sørensen.

B. A. Wium.

Nikolai Olsen.

H. E. Høst.

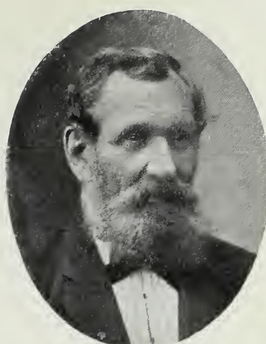

Morten Johansen.

Wilh. Kølbel.

MEDLEMMER GJENNEM 25 AAR

O. de Besche.

W. C. Fabritius.

J. Chr. Gundersen.

Karl Møller.

Chr. H Knudsen.

H. Tangen.

Andr. Thorbjørnsen.

O. Waaler.

Carl C. Werner.

Johannes Bjornstad.

Erling Nielsen.

H. Anth. F. Gundersen.

O. Christiansen.

V. A. Aubert

MEDLEMMER GJENNEM 25 AAR

Oscar Andersen.

Sigv. Bøhn.

Marius Stamnes.

Søren Sørensen.

Albert Lykseth.

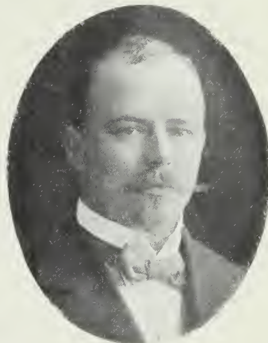

K. V. Hammer.

Søren Sørensen.

Jens Hodne.

S. M. Bryde.

Kristian Tandberg.

A. Gundersen.

Oscar Waitz.

O. Christofersen.

Paul Schultz.

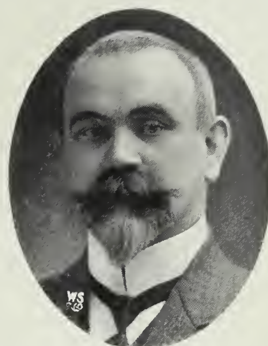
MEDLEMMER GJENNEM 25 AAR

A. M. Augustson.

H. Volckmar.

Rudolf Nielsen.

Albert Johansen.

Amund Amundsen.

O. Hausmann.

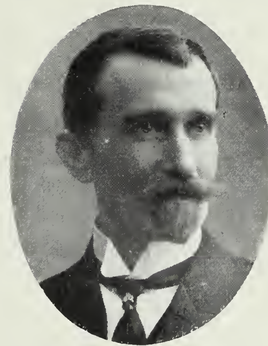
A. M. Hauche.

Leif Moestue.

E. N. Wigaard.

P. G. Backe.

Axel Schmidt.

Sigurd Wahl.

Julius Aas.

R. Schack.

UNIVERSITY OF ILLINOIS – URBANA
N30112070503518A